

MI

III. 26477

Notița Biografică

asupra lui

Alexandru Lahovary

Institutul de Studii Istorice și Social-Politice
de pe lângă C.C. al P.C.R.
BIBLIOTECA DOCUMENTARĂ

~~Inventar nr. 612~~

BUCURESCI

Tipografia și Fonderia de Litere DOR. P. CUCU
No. 15. Strada Academiei No. 15.

1905

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
COTA 58 380

58380

1222/05

B.C.U. Bucuresti

C20059941

A. L. Kovainij

Fac-simile după un ordin-circular al lui Alexandru Lahovari, ministru al Justiției,
căt-re Parchetul din Dolj cu privire la alegeri.

Domnilor.

Înainte de tăt-ve aduce
aminte că guvernul
n'are cando datu nici
Direct nici indirect.
Aș că se fac desordine
la colegiul al 4-lea pe
rag de a lua tăt-ve mesurile
ca liniștea și domneșca
Stat Stabiliti pe perturba.
Aș din ori ce partid ar fi.
De garanțate tutulor
liberul exercitiu al
drepturilor lor Trebuie
ca alegerile din Craiova
și nu dea loc la nici un

scandal. Ne adresos la
D. Procuror general pe
care unosacundul are
deplina încredere se
ia tăt-ve mesurile ca
se nu se întâmplă vre
un eveniment pe care
am avea să-l deplângem cu
tote pedinele de absten.
Așune întreaga și absolută
au fost repetate agentilor
administrativi chiar în
momentul acesta. Ne rog
și să se neghere decât
asupra ordinii. Ne rog
și în înțelegere și
Densie pe acesti bási

În ve ur alt ceva de
cât menținerea liniștei
și a legii. Satei fori se
liatfi parte pentru unora

NOTITA BIOGRAFICA

ASUPRA LUI

ALEXANDRU LAHOVARI

---

*Knowledge is the foundation
of eloquence.*

W. Gladstone

*L'éloquence est le son que
rend une âme passionnée.*

Lacordaire

Alexandru Lahovary s'a născut în București la 16 August 1840.

Parinții lui locuiau atunci o casă situată în strada care se numește azi calea Rahovei, nu departe de biserica Antim. Casa exista încă și poartă No. 76.

Moșul lui Al. Lahovary, Clucerul Ion Lahovary trăia în Râmnicul-Vâlcei unde a murit pe la anul 1854. În copilăria lui, Ion Lahovary fusese crescut la Craiova în casa unchiului său Manolache Lahovary Cuparu, caimacan al Craiovei pe la anul 1804.

Ion Lahovary fu ispravnic la Vâlcea (1821—1823) president de Tribunal în același județ, cărmuitor la Olt și deputat la obșteasca adunare (1832—1838).

El se căsători în Râmnicu-Vâlcei cu clucereasa Bica, unica fiică a clucerului Dinu Socoteanu și a soției sale Stanca Greceanu.

Dinu Socoteanu (1750—1846), moșul lui Alexandru Lahovary, era ultimul coborîtor al unei vechi familii

boerești din Oltenia. Strămoșul lui fu Vistierul Stanciu Socoteanu (16 —1706) care avea de soție pe o Kretzulească (Jupâneasa Preda Kretzulescu (16 -1713) iar moșul lui, Grigore Socoteanu, rămas văduv, se călugări și deveni mitropolitul Grigore, mitropolit al Ungro-Valachiei de la anul 1770 la anul 1777.

Clucerul Dinu Socoteanu administră fără întrerupție ca ispravnic de la 1786, la 1816 adică 30 de ani județele Olteniei Vâlcea, Gorj, Romanați și Mehedinți.

El se căsătorise cum am spus cu Stanca Greceanu.

Stanca Greceanu, străbuna lui Al. Lahovary era fiica slujerului Ștefan Greceanu și nepoata cronicarului Radu Greceanu.

Această veche și însemnată familie a fost înrudită cu familia lui Mihai Viteazu, căci unul din membri ei, Preda din Greci a avut de soție pe Florica, fiica lui Mihai Viteazu. ¹⁾

Din căsătoria lui cu Bica Socoteanu, Ion Lahovary avu 14 copii. Al doilea fiu al său, Nicolae Lahovary tata lui Alexandru Lahovary, se născu în Râmnicu-Vâlcei la 1816.

Când se începu la noi organizația armatei Române, Nicolae Lahovary împreună cu fratele său mai mare Constantin, intrară în serviciu ca Junkeri cum făceau atunci toți tinerii de familie boerești.

Nicolae Lahovary servi mai mulți ani până la gradul de locotenent și fu aghiotant al Comandantului

1) D-nu Tocilescu în studiul său intitulat: *Familia lui Miha Viteazu* (Buc. 1874, pag. 16) scrie: *Domnița Florica se mărită după Clucerul Preda din Greci care s'a numit și Floricoiul dupe socia sa. Acest Preda era fiul lui Papa Logofătul de la Greci și nepotul lui Mitrea Vornicul a cărui familie trăește până astăzi prin venerabilul d-nu Ștefan Greceanu, strănepotul cronicarului Radu Greceanu*.

suprem al armatei, Spătarul Mihail Ghika, care îi fu și naș la cununia sa cu Efrosina Iakovake, fiica unică a stolnicului Iakovake.

Nicolae Lahovary fu în urmă prefect la Vâlcea sub Vodă Știrbey, sub secretar de Stat la ministerul de Externe, director la ministerul de Interne, sub Mihail Kogălniceanu cu care colabora la aplicarea legii rurale, lege, care în calitatea lui de mare proprietar, îi lua câte-va mii de pogoane din moșiile sale. ¹⁾

El fu membru al divanului ad-hoc, reprezentant al județului Vâlcea la Constituanta din 1866. În urmă el fu mai tot-d'auna deputat sau senator al județelor Vâlcea, Bolgrad, și vice-președinte al adunării deputaților.

Fiind încă foarte tânăr el se căsătorise în București, cum am zis mai sus (1839) cu Eufrosina Iakovake și Alexandru Lahovary fu primul din 7 copii ce se născură din această căsătorie.

---

1) Nicolae Lahovary era de altminteri un om cu idei foarte liberale și generoase precum o dovedesc și aceste rânduri publicate într'un jurnal parisian *Le Pays* (Iulie 1856), care publicând un articol al unui corespondent al său asupra celor ce se petreceau atunci în țara românească, scria următoarele: „La nouvelle loi sur l'affranchissement des esclaves s'exécute et le nombre des affranchis augmente tous les jours. Autant nous sommes heureux de vous dire que plusieurs propriétaires ont renoncé à l'indemnité et le premier qui donna ce bel exemple est M-r Nicolas I. Lahovary, autant nous regrettons de vous apprendre qu'il y a un grand nombre de ces propriétaires d'hommes qui s'obstinent à se faire payer la liberté de ces être humains.

„Je ne veux pas finir ma lettre sans vous dire que la belle conduite de M-r Nicolas I. Lahovary dont je parle plus haut, a été publiée par ordre du gouvernement dans tous les journaux du pays et que son nom a été inscrit sur le grand livre des affranchis, en lettre d'or.

„Honneur à ce jeune boyard! que son exemple soit suivi par les autres de sa classe, car ils ont bien besoin de se réhabiliter dans l'opinion publique“.

VI

Alexandru Lahovary semăna foarte mult cu muma lui, femeie de o rară inteligență, de o natură drăpă, energică și simțitoare. De la dânsa moșteni el darul de a-și exprima ideile fie prin cuvânt fie prin scriere, cu aceea înlesnire și cu aceea bogăție de cuvinte și de imagini care au caracterizat și cuvântările și scrierile lui și de la dânsa luă o inimă prea simțitoare în care răsuna în mod dureros toate întâmplările vieții, fie ca aceste întâmplări priveau pe cei din jurul lui, fie că ele interesau viața publică, viața țării Românești.

Nimic nu-l lăsa rece sau indiferent și, fiind-că inteligența lui pătrunzătoare vedea mai departe de cât ziua de azi, grija și neliniștea pentru viitor se mai adăoga pentru el la grijile prezentului.

Alexandru Lahovary își făcu primele studii în țară cu profesorii care se găsea atunci, și în urmă la pensionul Monti.

O hólă grea îi puse un moment viața în primejdie și îi întrerupse studiile aprópe un an de zile. Doctorul Davila, venit de curând în țară, îl îngriji și îl scápă.

Trinés la Paris la virsta de 15 ani, el își urmă studiile la Lyceul Louis le Grand sub direcția unuia din profesorii acestui Lyceu, D-nu Barrault, un om de o cinste și de o integritate de caracter deosebite, și cum rare ori se întâlnesc, un adevărat sfânt laic.

El urmă patru ani cursurile lyceului ca intern și ajunse repede cel d'întâiu în clasa lui, de și printre colegii săi de școlă erau tineri care au devenit pe urmă în Franța ómenii eminenti și au ocupat situațiuni înalte. Mai cu seamă în clasa de retorică, Alexandru Lahovary se deosibesce prin compozițiile lui de discursuri

și profesorii lui îi preziceau de atunci un viitor strălucit.

După terminarea lyceului, Al. Lahovary se înscrie la facultatea de drept din Paris, și la concursul de licență în 1862 el obține premiul al II-lea de drept roman și premiul I-ii de drept civil. În anul 1865 își trece teza de doctorat în drept.

Această teză tratează despre dreptul de proprietate și e precedată de o prefață remarcabilă prin maturitatea ideilor ce denotă la un tânăr care nu implinise încă 25 de ani. Asemenea și teza lui pentru licență în drept e precedată de câte-va pagini însuflețite de sentimente generoase asupra solidarității omenesci (Dec. 1862).

Intors în țară în primăvara anului 1865 în ultimii ani ai domniei lui Cuza, Alexandru Lahovary intră întâi în magistratură și este numit procuror la tribunalul de Ilfov. După câte-va luni de zile el își dă demisia și i-a parte la mișcarea politică care era să se termine prin revoluția de la 11 Februarie 1866.

El scrie în Revista Dunărei, ziar care compătea guvernul din lovitura de Stat de la 2 Mai 1864 și în care scriau P. Carp, Nicolae Blaremburg, etc. și, în Noiembrie 1865, ține o conferință la Atheneu asupra lui Mirabeau, conferință cu aluțiuni politice și în urma căreia Atheneul rămâne cât-va timp închis.

După 11 Februarie, Alexandru Lahovary e trimis în Moldova unde începuse o mișcare separatistă. El e însărcinat să susție prin cuvântări în întruniri publice cauza unirii și alegerea prințului strein.

Neavând încă vârsta cerută de legea electorală atunci în vigore, pentru a fi ales în Constituantă, el

reintră pentru puțin timp în magistratură, și pe urmă e numit sub secretar de stat la Ministerul de Externe.

Noua lege electorală îi permite să intre în Cameră și e ales deputat al Colegiului I de Vâlcea (15 Noembrie 1866). Tânăr, modest de firea lui și debutant în viața politică, rolul lui nu putea fi încă important. Cu toate acestea talentul lui de orator e remarcat.

El ia cuvîntul des și discursurile lui se disting prin moderațiunea formei și prin înțelepciunea și maturitatea ideilor. Vorbind în cestiunea Concesiunii Strusberg el prevede deja și anunța că *«această concesiune are să se adauge la funebrul necrolog alîtor concesiuni nefolositoare.*

Alex. Lahovary susține ministerul Ion Ghica format la Iulie 1866, minister din care facea parte d. Dem. Sturdza și pe care liberali îl combat și reușesc să'l răstorne. Ministerul Ion Ghica e înlocuit prin ministerul presidat de A. Kretzulescu, minister în care I. Brătianu are portofoliul internelor și care disolvă adunările la Decembrie. 1867.

La alegerile care urmară, Al. Lahovary, de și combătut cu inverșunare de guvern, reușesce să fie reales în Vâlcea. (Ianuarie 1868).

El își dă concursul ministerului presidat de Al. G. Golescu, iar după retragerea acestui minister, intră ca ministru al justiției în ministerul presidat de Manolake Costake Epureanu, minister compus din elemente tinere și luate din grupul Camerei ce se numea atunci *Juna Dréptă*. (20 Aprilie 1870).

Al. Lahovary era cel mai tânăr din membrii cabinetului, căci nu avea de cît 29 de ani.

Cei'l-alți colegi ai săi în acest minister, supranu-

mit în mod glumeț cloșca cu puț, crai, pe îngă Manolake Costake, președintele consiliului și ministru de Interne, Colonelul G. Manu la Război, Gheorghe Gr. Cantacuzino la lucrări publice, V. Pogor la instrucțiuni publice, Const. Grădișceanu la finanțe și P. P. Carp la Externe.

Acest minister se găsi în fața unor mari greutăți, Partidul liberal începuse o campanie de opoziție violentă îndreptată chiar în contra prințului Carol.

La 8/20 August izbucni revoluția de la Ploești unde se proclamă detronarea prințului Carol și înlocuirea sa printr'un guvern provizoriu sub președinția lui Ion C. Brătianu.

Alexandru Lahovary, ca ministru de justiție avu sarcina de a urmări pe autorii acestui atentat care, dacă reușea, putea să aibă pentru viitorul țării românești consecințe necalculabile, și să'i pue în pericol existența și independența.

El își îndeplini datoria cu moderațiune și cu sânge rece, dar totuși își atrase animosități violente.

După câte-va săptămâni juriul din Têrgoviște achită pe autorii revoluției din Ploesci și puțină vreme după deschiderea Camerilor ministerul Manolake Costake se retrage (18 Dec. 1870).

În locul lui vine al II-lea minister presidat de Ion Ghika. Sub acest minister se întimplă scandalul de la Sala Slătineanu.

Colonia germană dedea un banchet în acea sală pentru a sărbători aniversarea născerei împăratului Germaniei. O manifestațiune ostilă, pe care poliția dirigeată de Simion Mihăilescu, nu vroi s'o împedice,

se produse înaintea sălei.— Insuși Consulul German fu insultat.

În urma acestor evenimente, care păreai mai mult îndreptate în contra sa, Prințul Carol vroi să abdice. Alex. Lahovary, fu unul din acei care 'și dădură mai multe silințe pentru a înlătura această nenorocire.

Împreună cu deputații și senatorii ai *Dreptei* cum se dicea pe atunci, el lucra din toate puterile sale la formarea ministerului Lascăr Catargiū (11 Martie 1871).

În acea zi, eșind de la Cameră mulțimea întăritată, care se găsea adunată pe Dealul Mitropoliei, aruncă cu pietre în trăsura unde se afla și îl urmări până la locuința lui în piața teatrului (1)

Câți-va ani în urmă Alex. Lahovary amintind aceste evenimente și răspunzând unui discurs al D-lui D Sturza, spunea în Cameră (14/26 Noemb. 1882)

«Noi am fost fatali pentru această țară, ne dice d. «Sturza ! Se poate, toate se pot; însă un serviciū am «făcut d-lui Sturza, și îndrăznesc a zice, și țarei : «Este în ziua de 11 Martie 1871, când prin dibăcia «ministerului condus de D-sa în care nu eram nici «noi, nici D-voastră, apropiaseră țara de marginile «prăpăstiei și siliseră pe M. S. Domnitorul până «să trimetă aci în adunare un act cunoscut ce nu'l «voiū preciza mai clar, pe care D nu Sturza îl muia «cu lacrămile sale mai mult sau mai puțin sincere.

---

(1) Tot în ace lîmprejurări se puse în circulație și i se atribui o frasă pe care n'a spus-o nici o dată: *Mitraillez moi cette canaille !* Câți-va ani mai pe urmă, pentru a desmînti această calomnie care reapăruse prin zii are, Alex. Lahovary scria în ziarul *l'Indépendance Roumaine* : «Le ministère Lascăr Catargi, dont je m'honore d'avoir fait, partie, n'a jamais mitraillé personne, pas même la Canaille et la preuve c'est qu'elle est encore en vie et plus florissante que jamais.»

«Noi am venit în ajutorul situațiunei perdute și «putem zice că, dacă n'am fi adus țării de cât acest «serviciu, am adus unul care valorază toate cele-l'alte, «acelea de a păstra și nouă și d-vóstră un rege de «slăvit și de slujit».

Alexandru Lahovary susține cu energie și cu stăruință ministerul Lascăr Catargi aproape trei ani de zile.

La 25 Oct. 1873, în urma demisiunei lui Manoklae Costake, el intră în minister la departamentul Justiției unde rămâne până la retragerea ministerului Lascăr Catargiu la 4 Aprilie 1876:

În acești doi ani și jumătate de minister, Alexandru Lahovary săvârșește reforma Codului penal și a Procedurei penale, și ia parte la toate actele îndeplinite de acel guvern împărtaşind cu colegii lui meritul și impopularitatea lor.

Să le amintim pe scurt: Reforma impozitelor și așezarea lor pe bazele pe cari se află și azi; rezolvarea chestiunei Strussberg și terminarea lucrărilor; convenția cu Austria pentru a lega liniile noastre cu ale sale; organizarea armatei care un an mai tirziu putea să intre în luptă la Plevna; înființarea creditelor urbane și rurale; convenția comercială cu Austro-Ungaria.

După căderea guvernului conservator, 25 Aprilie 1876 și venirea la putere a partidului liberal. Camera votează darea în judecată a membrilor fostului guvern. (23 Iulie 1876).

La 19 Martie 1877 vine în discuția Camerei raportul comitetului de acuzare a căruș concludiune era de a se menține acuzarea numai în privința lui Lascar Catargiu, General Florescu, Al. Lahovary, Titu Maio-

rescu și P. Mavrogheni. În contra lor se dau chiar mandate de aducere și se cere arestarea lor.

În fine în ședința sa de la 26 Ianuarie 1878, cu ocazia discuțiunii asupra tratatului de la San Ștefano și retrocedărei Besarabiei, amară decepțiune pentru țară și trist rezultat a sacrificiilor ce făcuse, Camera asupra propunerii lui Ion Brătianu, votază retragerea acuzațiunii în contra foștilor miniștri.

Totuși darea lor în judecată avusese un rezultat. acela de a ține depărtați de la viața politică și tocmai în împrejurările cele mai grave pentru această țară, oameni care puteau fi numărați printre cei mai eminenți servitori ai ei.

Tot odată precedentul era creat și de ce an în urmă (Febr. 1889) după căderea guvernului lui I. Brătianu, se cerea cu aceeași pasiune și aproape de aceeași oameni, darea în judecată a lui Ion Brătianu și a miniștrilor săi.

Guvernul conservator presidat de generalul Manu și în care Alex. Lahovary avea ministerul de Externe, putea să fie ispitit a căuta în darea în judecată a ministerului Brătianu o legitima răsbunare a celor petrecute în 1876. Cu toate acestea el o combate cu hotărâre și obține de la Cameră respingerea ei (Ian. 1890).

Singura răsbunare a lui Alexandru Lahovary fură aceste cuvinte pe care cu câte-va zile mai înainte (14 Decembre 1899), le spunea în Cameră la adresa fostului regim, ca o lecție de respect al legalității și de moderațiune politică.

«Vă aduceți aminte ce deveniseră, sub acel regim, libertățile constituționale. Libertatea presei! — nu vorbesc de procese, procesul de presă poate fi cri-

«ticat dar este legal, —dar vă aduceți aminte ce respect avea pentru presă liberalul guvern.

«Or ce ziarist era pândit de bandele poliției a-
«menințat cu moarte, adesea crunt lovit, și când re-
«clama, legea era mută și magistratul surd.

«Libertatea alegerilor ! Știți ce ajunsese. Un prim-
«ministru a îndrăsnit să se spovedească de la tri-
«bună și să pronunțe aceste cuvinte, care au sunat
«dureros în inima tutulor Românilor și care vor ră-
«mânea scrise într'o neagră pagiuă a istoriei țării :
«*Spre a săvârși revisuirea așa cum o doresc eu am*
«*tolerat abusuri asasinate și procese scandalose.*

«Și pe când aceste cuvinte nesocotite eșau din
«gura a tot puternicului ministru, colegul său, po-
«reclit al justiției, se rostea de la acéastă bancă unde
«mă aflu, în auzul tutulor procurărilor și judecă-
«torilor de instrucție ; *că opozițiunea nu are drept la*
«*protecțiunea legilor.*

«Așa vorbeau în beția puterei acei care credeau
«că domnia lor nu mai are sfirșit, așa vorbeau acei
«care credeau că nu se vor întâlni nici odată cu le-
«gea disprețuită ! Și când eu, de la acea bancă unde
«șeade acum d. Nădejde, le diceam : D-lor miniștri,
«n'ați făcut cu norocul eterne contracte, păziți legea
«dacă vreți ca într'o zi legea să vè păzească ; D-nu
«I. Brătianu răspundea cu râset și cu dispreț la a-
«ceastă ușoră profecție : și astă-đi, acești îngâmfați, acești
«trufași, acești nesocotiți chiamă în ajutorul lor acele
«legi pe cari cugetau să le desființeze, și, cu mâini
«tremurânde, îmbrățișază altarul pe care au voit să'l
«răstórne ».

După căderea guvernului conservator la Aprilie

1876, Alexandru Lahovary rămase în afară din parlament până la alegerile din 1879. La aceste alegeri el reuși cu mare greutate și numai cu un vot de majoritate să pătrună în Cameră. Camera liberală vrea să invalideze alegerea. C. A. Rosetti, însă, atuncea president al Camerei, intervine în desbateri și susține alegerea, care grație acestei intervenții e validată.

Această legislațiune 1879—1883 fu o perioadă însemnată în viața politică a lui Alex. Lahovary. Cestiuni mari venira una după alta în discuția adunării, cestiunea israelită și revisuirea art. 7 din Constituție cestiunea Dunării, revisuirea Constituției.

Alex. Lahovary ia parte la toate discuțiunile: el aduce în luptă cunoștințele și talentul său de orator și tot odată moderațiunea naturei sale drepte și leale.

În cestia israelită guvernul liberal presintase și susținea din toate puterile sale un proiect prin care se acorda împământenirea și drepturile politice la toți israeliții prevăduți în mai multe categorii care coprindeau aproape toți israeliții din țară.

El lăsa tot odată la o parte chestia proprietății funciare rurale.

Alex. Lahovary, de și nu fusese nici o dată ostil în mod sistematic israeliților, deși chiar luase cuvântul în Cameră în favoarea lor când era o chestie de echitate la mijloc, combate proiectul guvernului și susține împreună cu deputații conservatori și deputații moldoveni principiul naturalisării individuale astfel cum a fost votat.

Puțin după acesta veni înaintea Parlamentului cestiunea cunoscută sub numele de cestiunea Dunărei.

Austro-Ungaria, în baza unui art. din Tratatul de Berlin vroia să înființeze pentru partea Dunărei unde nu e mărginașe o comisie, presidată de dânsa, și având aceleași puteri pe care le are comisia Dunărenă la gurile Dunărei. Guvernul Brătianu făcuse greșeala de a face oare care concesiї pretențiilor austriace.

Al. Lahovary adresează guvernului o interpelație care deșteaptă opinia publică și arată pericolul și inconvenientele ce puteau resulta pentru țară și pentru libertatea navigațiunii pe Dunăre, din această convenție care da drepturi suverane unei puteri streine pe țărmurile noastre.

Guvernul fu nevoit atunci să-și schimbe atitudine și să se degajeze de promisiunile făcute.

Fată cu rezistența noastră Austro-Ungaria renunță în urmă a mai cere înființarea comisiei Dunărene.

La finele anului 1882 majoritatea liberală din Cameră și Senat propune revizuirea a mai multor articole din Constituția de la 1866, revizuire a cărei parte principață era modificarea colegiilor electorale și suprimarea colegiului I, colegiul marilor proprietari, prin contopirea lui cu Colegiul II.

Alexandru Lahovary combate revizuirea și pronunță cu acea ocazie două discursuri memorabile, unul în Cameră și altul în întrunirea publică de la Iași. (1883) unde adresându-se alegătorilor Colegiului I îi conjură să nu dărâme cu propriile lor mâini constituția, edificiul măreț care ne adăpostește pe toți, și îi prevestește că cu acea reformă vor perde nu numai orî ce importanță politică, dar va veni o zi când li

se vor lua chiar moșiile, chiar patrimoniul moștenit de la părinții lor. ⁽¹⁾

La alegerile ce urmau, (Aprilie 1883) alegeri făcute pentru întocmirea adunării de revizuire, Alex. Lahovary nu reușește să fie ales la Râmnicul-Vâlcei. E ales însă senator la Botoșani.

Membrii opoziției care reușiseră să fie aleși, în număr foarte mic de altminteri, hotărăsc să demisioneze. Alex. Lahovary nu aprobă această hotărâre pe care o numea mai târziu o neiertată greșală. Nu îi plăcea mijlocele violente sau revoluționare și încredător în talentul său prefera să lupte în parlament cu speranța de a putea face ceva bine or cel puțin împiedica ceva rău. Cu toate acestea el se supuse hotărârei colegilor săi și demisionă ²⁾.

După votarea revizuirii, guvernul liberal disolvă Camera și se fac noi alegeri în toamna anului 1884. La aceste alegeri, partidul Conservator, hotărăsc de a se abține. Această hotărâre se votază la o întrunire a opoziției. Alex. Lahovary votază în contra ei, dar rămâne aproape singur de această părere.

De la 1884 până la căderea ministerului Brătianu (Martie 1888) Alexandru Lahovary rămâne depărtat de parlament.

În acest interval el pledază numeroase procese politice, procesul tinerilor Vâlceni, procesul Gălățenilor, procese ale micilor alegători din Bucuresci persecu-

1) Legea pentru înființarea casei rurale votată de Camera liberală (Febr. 1897), sub guvernul prezidat de d. Aurelian, venea, după 13 ani și confirmă prevederile lui Alex. Lahovary.

2) Se aleseseră numai 9 Senatori și 3 Deputați ai opoziției, și anume Nicolae Blaremburg, L. Catargiu, Nicolae Drăcsu, A. Gheorghiu, Alex. Lahovary, Gheorghe Manu, Lascar Rosetti, Christian Tell, Mihail Cogălniceanu, D. S. Cesiann.

tați pentru opiniile lor politice, procesul Balș-Filipescu cu Xenopol, procesul ziarului l'Indépendance Roumaine contra Creditului funciar rural care îi reclama pe cale civilă 30.000 lei despăgubire.

Tot în această perioadă Al. Lahovary pronunța numeroase discursuri în întruniri publice în Bucuresci și în provincie, discursuri din care însă multe nu s'au conservat, or s'au reprodus în mod foarte incomplet. El scria adesea orî articole neiscălite în ziarele opozițiunei, Timpul, România, l'Indépendance Roumaine.

În Iunie 1886, cu ocazia convenției consulare ce guvernul liberal vrea să încheie cu Germania, Al. Lahovary pronunță la sala Unirea (localul unde se aduna opoziția unită, în palatul Eforiei) un discurs care avu un mare răsunet în țară și prin care combătea proiectul de convenție, discurs de altminteri improvișat, căci mergând la acea întrunire, Al. Lahovary n'avea intenția să ia cuvântul și cedă numai cererei asistentilor.

«Două mari succese am avut în opoziție, zicea în-
«suși Alex. Lahovary, interpelarea în chestia Dunării
«unde am silit pe guvern să dea îndărăt și aface-
«rea convenției consulare cu Germania pe care I. Bră-
«tianu a fost silit să o retragă față cu agitația pro-
«vocată de noi și cu indignarea pe care și eu am
«contribuit s'o ridic.

«Nu regret nimic din ce am făcut, căci am adus
«țării mele două servicii însemnate».

În Ianuarie 1888 vin noile alegeri generale care a-
duc în Cameră și în Senat 45 de membri ai opozi-
ției. Alexandru Lahovary, combătut cu înverșunare
în Râmnicu-Vâlci, nu reușește să fie ales.

Rămas afară din Cameră, el continuă a lua parte la campania de întruniri publice și pronunță la sala Orpheu mai multe discursuri răsunătoare.

După retragerea guvernului Brătianu (Martie 1888) d-nu Th. Rosetti e însărcinat să formeze ministerul.

El oferă un loc în combinația ministerială și lui Al. Lahovary care refuză însă, preferând să aștepte rezultatul alegerilor generale și să intre în guvern, după expresia lui, «pe porța cea mare». Tot odată el nu vrea să se despartă de Lascar Catargiu și de ceilalți membrii ai opoziției unite cu care luptase.

După alegeri, care aduc în parlament o majoritate compusă din junimiști, liberali-conservatori, liberali disidenți și numai vre-o 5—6 liberali partizanii ai lui Ion Brătianu, ministerul se reconstituie sub presidenția d-lui Theodor Rosetti și d-nul General Manu, Gh. Vernescu și Al. Lahovary intrară în minister.

Alexandru Lahovary primi ministerul Domeniilor, privit de obicei ca un minister secundar. Dar întâmplările îi dădură în acel moment o importanță deosebită.

Guvernul precedent pregătise un proiect de lege pentru vânzarea în loturi mici la țeranii a moșiilor Statului a căror întindere se evalua pe atunci la vre-o 4.200.000 hect.

Alexandru Lahovary studiă din nou proiectul prezentat de predecesorul său și îi aduse ore care modificări silindu-se să îi ridice tot ce-l-ar fi putut avea un caracter de socialism de Stat, or deștepta în mintea țeranilor ideea primejdiósă pentru liniștea țării că au un drept la pământ. El se sili să dea legii caracterul unei simple vânzări pe care Statul, proprie-

tar de moșii, o face în anume condițiuni; aceste condițiuni după ideia lui ar fi trebuit să se depărteze cât mai puțin de dreptul comun. El n'ar fi vrut să facă distincțiune de clase or de categorii între români și ar fi preferit ca dreptul de a cumpăra loturi pe moșiile Statului să fie, în óre-care condițiuni, egal pentru toți. El dicea cu drept cuvânt: «Dece nu vreți ca un căpitan în retragere, de exemplu, să pótă cumpăra și el dece pogóne de pământ de la Stat?»

Vederile sale nu fură însă tóte primite de colegii săi.

Legea, odată întocmită, el o susține în parlament și pronunță cu acea ocazie, o serie de discursuri de cea mai mare însemnătate, prin înțelepciunea și înălțimea ideilor.

El răspunde la tóte teoriile istorice sau științifice, la tóte ideile vagi, la tóte utopiile, care trebuiau să și dea curs cu ocazia discuției unei asemenea legi și readuce tot d'auna această discuție în câte-va cuvinte netede și luminoase pe terenul principiilor sănătoase.

«Eú aș voi, dicea el de la început, (Cam. 17 Febr. 1889) să hotărâm astă-đi franc și leal ce se poate da țáranilor noștri și ce nu se poate da, nu astă-đi, nu mâine, dar nici o dată.

«Trebue să inchidem porțile templului rėsboiului, care la noi ar fi cel mai îngrozitor din tóte, rėsboiul civil, trebue să astupăm, cum diceau cei vechi, *à l'outré des vents*, peșterile vėnturilor și să nu mai lăsăm spiritele să fie turburate prin aceste suflări nesănatoase, să fie distrași de la realitatea faptelor prin visuri nedefinite și prin speranțe nerealizabile.

«Buna politică este să se dea tot ce se p^ote da
 «dar, într'un timp, să se spună în mod clar, precis o-
 «nest, căci nu se permite să nu fii onest în nici un
 «cas, dar mai cu s^emă cu populațiunea rurală căci
 «neonestitatea cu ea e o crimă;—acesta se dă și ni-
 «mic mai mult, și se v^e luați nădejdea de a mai do-
 «bândi ceva, aci s'a încheiat lucrul.

«Activitatea, munca națională, trebuesc îndreptate
 «în altă direcțiune de cât acea direcțiune nesănăt^osă
 «și nehotărîtă a cererilor fără margini și a împr^oprie-
 «tărilor succesive.

«Să lipsească acea speranță generală ca or ce
 «om care se nasce aci are drept la pământ, fără a l'
 «dobândi prin muncă și că pământul țării este ne-
 «sfârșit și că va fi suficient pentru t^ote generațiunile
 «cuna după alta în t^ote veacurile.

«Trebue să țin de la ac^estă tribună acest limba-
 «giu neted și leal ca să l' audă toți. Gangrenele so-
 «ciale nu se tae de cât prin cuvinte bărbătesci precum
 «se vindecă prin fier gangrena cea trupească.»

La finele discuțiunei legi Alex. Lahovary, îngrijat
 de agitațiunile cari se făceau de câți-va ani printre
 țaranii pe tema dărei de pământ, agitațiunii care a-
 vuseseră deja de rezultat sânger^osa răsc^olă din primă-
 vara anului 1888, și la care aplicațiunea noiei legi
 era să dea un nou aliment, propune un articol (art.
 54) menit să reprime aceste agitațiuni.

«Sunt trei ani, Țicea el, în susținerea acestuⁱ art.
 «de când în fața autorităților cu brațele încrucișate
 «și a legilor desarmate, se face această propagandă,
 «căreia dacă nu i se va pune un capăt, va face să
 «curgă șir^oe de sânge în țara aceasta.

«Am văzut, spunea el mai departe, am văzut o li-
 «cărare a acestei lumini noi care are să lucască, care
 «are să răsară asupra țării Românești.

«Am văzut un început, în primăvara trecută, de
 «nefastele surprinderi ce ni se pregătesc și cu care
 «unii au chiar curagiul de a ne amenința pe față și
 «în gura mare. De aceea noi voim să se scie că ori
 «ce mână va fi acolo, fie mâna unui român trădător
 «către patrie sau inconștient de crima ce comite, fie
 «mâna vre-uuui strein, fie ori ce mână criminală în
 «fine, ea trebuie prinsă asupra faptelor și lovită!»

Articolul combătut din toate puterile de opoziția
 liberală se votază în sfârșit, dar cu óre-care modifi-
 cări care 'l fac mai puțin energie de cât textul pri-
 mitiv propus de Al. Lahovary. Evenimentele erau să
 justifice prea curând prevederea lui.

Al. Lahovary nu rămase de cât vre-o patru luni
 la ministerul Domeniilor (Noembrie 1888, Martie 1889)

În acest timp, deși ocupat cu legea vîndărei bu-
 nurilor Statului, el mai se gîndi să facă o mică lu-
 crare care corespundea cu gustul fôrte viu ce 'l avea
 pentru grădini și pentru plantații, și dispuse planta-
 rea șoselei Kisseleff de la rondul al 2-lea până la
 hypodrom; ast-fel că frumoșa grădină ce se întinde
 acum în dreapta și stînga a acelei părți a șoselei se
 datoresce scurtei lui treceri la ministerul de Domenii.

La 29 Martie 1889 se forma noul minister presi-
 dat de Lascar Catargiu și în care Alexandru Laho-
 vary intră ca ministru de Externe și ad-interim, pen-
 tru câte-va luni, ca ministru de lucrări publice.

La ministerul lucrărilor publice Alexandru Laho-
 vary reluu proiectul de pod peste Dunăre și pregăti

punerea lui în adjudecațiune. Tot odată el adjudeca și pune în lucrare patru șosele mari de legătură între țara Românească și Austro-Ungaria cu care nu aveam alte joncțiuni de cât șoseaua de la Predeal și aceea de la Vêrciorova făcute de Știrbey și de Cuza.

La ministerul de Externe Al. Lahovary rămase de la Martie 1889 până la Octombrie 1895 cu o întreprindere de câte-va luni (Februarie—Noembrie 1891).

El avea sentimentul just că era de demnitatea și în interesul țării noastre de a întreține relații bune cu toate țările și mai cu seamă cu vecinii noștri, fără a se arăta agresiv către vre-unii săi prea atașat către alții.

Chiar el definea această politică demnă și moderată dicând (Sen. 29 Noemb. 1903).

«Un Stat mic dar tare prin conștiința drepturilor sale, hotărât nici a le părăsi nici a le depăși, câștigă respectul puterilor celor mai mari. Iar violența, exagerațiunea și nedreptatea sunt un exces la Statele cele mari și o nebulie demnă de dispreț la cele slabe. Când într'o drăptă cestiune, când prerogativele și interesele țării vor fi amenințate, le vom apăra până la ultima noastră centimă și până la ultima noastră picătură de sânge; până atunci să ne punem în pozițiune leală și corectă din punct de vedere al relațiilor noastre internaționale cu toți vecinii noștri, fie mari, fie mici».

Și câte va zile mai târziu, tot el adaoga adresându-se opozițiunii liberale.

«Nici odată un ministru din partidul conservator nu s'a gândit la efemeră și trecătoare popularitate, nici odată n'a aruncat vorbe late care să nu fie ur-

«mate de acțiuni energice, nici o dată nu s'a asvâr-
 «lit înainte cu cuvântul pentru a da îndărăt cu fap-
 «tul, nici odată n'a ridicat pumnul pentru a pleca
 «imediat fruntea în praf. Căci când în praf se pleacă
 «că fruntea unui ministra se pleacă fruntea țării și
 «noi, fii pioși ai acestei țări, adesea ori am ridicat'o
 «de la pământ și i'am șters praful după frunte, praf
 «adunat din pricina acțiunilor D-vóstră, nu dic anti-
 «patriotice, dar cel puțin neconsiderate și ușurele.»

Grație acestei atitudinii înțelepte și amicale cu toți vecinii noștrii, Alexandru Lahovary putu să resolve în mod onorabil pentru țara noastră cestiuni delicate, cum fu incidentul, vaporului rusesc Olga asupra căruia trăsese cu tunul o canonieră română. Notele lui diplomatice în această cestiune, precum și în cestiia ruperei relațiilor cu Grecia (afacerea Zappa) pot fi privite ca modeluri de demnitate și de pricepere. Tot ast-fel putu să înființeze consulatele și efortiile din Macedonia, dând cestiunii renașterii naționalității române în Balcani un avent ce nu avusese până atunci și pregătind drumul spre marele rezultate ce s'aú obținut 10 ani mai târziu (Maiú 1905) prin recunoașterea de către imperiul otoman a naționalității romane cu toate drepturile ce decurg dintr'o asemenea recunoașterea¹⁾. El mai putu în mod discret dar cu succes să

1) Românii macedonenii aduseră la mormântul lui Al. Lahovari ecoul emoțiunii și regretelor ce produsese printre românii de la Pind vestea morței lui. „Românii de la Pind plâng și vor plânge moartea lui Al. Lahovari și vor transmite memoria-i sfântă din generație în generație“ dice unul din oratorii lor.

„Un popor întreg, dice altul, despărțit de hotare printr'un fluviu mare și prin munți înalți, este astă-zí cu gândul și cu inima în mijlocul nostru, unind lacrimile și durerea lui cu lacrimile și du

interviu pentru grațierea capilor mișcării naționale din Transilvania.

În cestiunea națională pe care opoziția liberală, condusă de d-nu Sturdza o agită, cerând guvernului să intervie pe lângă guvernul Austro-Ugar, în favoarea drepturilor populației române din Transilvania, Alex. Lahovary știu asemenea să păstreze o atitudine prudentă și corectă.

El răspundea d-lui Sturdza că o intervenție oficială

„rerea noastră. Acel popor sunt români macedonenî. De la vestea „morței lui Al. Lahovari și până astăzi, nu este zi în care să nu „primim scrisori din toate unghiurile Macedoniei, scrisori scaldate „în lacrimi de jaloa care îi a cuprins.

„Nici un bărbat politic, nici un patriot român, prin moartea lui „n'a făcut până astăzi să misce inimile lor așa de tare și să lase „așa de multe regrete în poporul român din Macedonia ca Lahovari, „vari, pentru ca nimeni altul afară de el n'a făcut așa de multe „și de însemnate fapte patriotice în cât să se poată bucura de ele „întreaga suflare românească de la Nistru până la Tisa și de la „Carpați până la Pind.

„Românii macedonenî pierd în Al. Lahovari pe omul care le-a făcut „cut numai bine și nici un rău.

„El este care a creat cestiunea Episcopatului, căutând s'o îndeplinească după dorințele și legea poporului.

„El este care a înfipt steagul tricolor român în munții Pindului; „sub auspiciile lui s'au făcut Eforiile, cea mai solidă garanție a „ existenței naționale a neamului românesc din Balcani.

„Al. Lahovari era muntele uriaș care ținea pept la vijelii și „la furtuni. La adăpostul umbrei lui a putut să se desvolte și să „se întărească cauza macedo-română.

„După el, din cele patru colțuri ale lumii, s'au pornit toate vinturile ca să distrugă și să smulgă din rădăcinii toate florile din „grădina pe care Lahovari o făcuse și o îngrijise.

„Mult a iubit Alexandru Lahovari și pe românii macedonenî; „parcă presimțea că după moarte are să trăiască în mijlocul lor „pe munții Olimpului, între sufletele nemuritoare ale zeilor.

„Umbra lui va fi geniul care va salva pe acel popor de toate „pericolele, și-l va duce la menirea înaltă și sfântă ce o are în „Peninsula Balcanică“.

pe lângă guvernul Austro-Ungar în o cestiune care era pentru acest imperiū, o cestiune interioară nu putea avea de cât două sfârșituri: Răsboiū sau scuze!

«Răsboiū, dicea el, nu sunt în stare să fac. Scuze, n'am obiceiū!

«Cestiunea, mai zicea el un an mai târziū, (C^m. 2 «Dec. 1894) nu se va rezolvi de cât prin înțelegerea «celor înțelepți din ambele părți, din partea guvernului maghiar și din partea naționalităților, căci dacă «violenței agitază cestiunile, numai înțelepții și «moderații le resolvă.

«Guvernul român nu e nici nepăsător, nici cum «ați cutezat să diceți, trădător. Este corect, e înțelept «căci în mâinele sale p^ortă destinele acestei țări».

Tot regimul convențiilor noastre cu puterile streine fu regulat de Alex. Lahovary în timpul ministerului său. Iată lista, p^ote incompletă, a acestor convenții: Convenția pentru protecția mărcilor de fabrică și tratatul de comerț cu Franța; tratat de extradiciție și tratat de comerț cu Englitera, tratat de comerț cu Austria prin care se termină răsboiul vamal care dura de la 1886; tratat de comerț cu Germania; tratat de comerț și tratat de extradiciție cu Belgia; tratat de comerț cu Serbia.

Partidul conservator guvernă țara de la 1888 la 1895. În acest timp rolul lui Alex. Lahovary fu nec^ontenit un rol de conciliațiune și de unire între diversele nuanțe, între diversele grupuri care se formară în sânul acestui partid în timpul celor 12 ani cât rămăsese depărtat de la putere. Aceste desbinări, aceste mici lupte intestinale puteau să paralizeze activitatea or chiar să compromită existența partidului

care după expresia lui Al. Lahovary «represintă în «societate românescă ideea cea mai esențială or cărui «popor, ideea de conservățiune, conservățiune a țării, «conservățiune a némului românesc.

«Partidul conservator e partidul ómenilor cu cinste și cu minte» mai đicea el altă dată într'un discurs.

De aceea Al. Lahovary care aprópe singur la un moment fusese în țară glasul partidului conservator nu înceta acum de a lucra la concentrarea tuturilor forțelor acestui partid, la unirea și la conlucrarea cãpeteniilor lui, la aplanarea divergențelor care puteau să îi despartă.

Alex. Lahovary face dar parte, cu două scurte întreruperi (April, Oct. 1888 și Fevr., Nòemb. 1891) din toate ministerele care urmară de la 1888 la 1895 și luă ast-fel parte ca membru a acestor guverne la opera de reforme generale îndeplinite de partidul conservator, opere de reforme a cărei importanță nu fu mai mică de cât aceea împlinită de același partid în perióda de guvernare de la 1871—1876.

Partidului conservator și lui Menelas Germani atunci ministru de finanțe, se datorește suprimarea aagiului și adoptarea etalonului de aur, adoptat azi de toate națiunile civilizate și pe care Al. Lahovary îl ceruse în Cameră chiar cu ocazia discuției pentru înființarea Băncii Naționale; reformă însemnată, combătută de partidul liberal și care mai târđiu ne-a scăpat póte țara de faliment: Conversiunea obligațiunilor drumurilor de fier (256 milióne) în titluri de rentă 4⁰/₀, conversiune care împreună cu suprimarea aagiului și stingerea unor anuități ușura în mod însemnat budgetul Statului, ast-fel că guvernul conser-

vator găsi resurse suficiente fără a crea noi imposite, ba chiar suprimând taxa de 5% asupra funcționarilor și taxa pe grad asupra țuiceii, înființată de partidul liberal, pentru a termina fortificațiile, a construi podul peste Dunăre și mai multe sute de kilometri de drum de fier, a renoua armamentul infanteriei. El mai făcu legea clerului asigurând o leafă preoților, îndoii numărul școlilor, înființă spitalele rurale, gendarmeria rurală etc. și realiză în câți-va ani și 35 milioane excedente budgetare.

Guvernul conservator mai îndeplini o reformă menită a înălța prestigiul judecătorilor și a asigura independența justiției. Acastă reformă fu inamovibilitatea magistraturii.

Alexandru Lahovary care o dorea de mult, nu reușise s'o realizeze în timpul când era ministru de justiție (1873—1876) în ministerul Lascar Catargi, dar făcuse deja un pas pe acastă cale prin o lege asupra admisibilității și înaintării în magistratură, lege pe care guvernul liberal de la 1877 a suprimat'o îndată după venirea lui la putere.

Ultima lege prezentată de guvernul conservator, în sesiunea primăverii 1895, ultima lege susținută de Alex. Lahovary și pentru care și a pronunțat în Cameră ultimul său discurs (29 Aprilie 1895) fu o lege care modifica câte-va articole din legea electorală și tindea mai cu sémă a împiedeca violențele materiale în alegeri, trimițând pe bătăuși înaintea tribunalelor ordinare, în loc de a 'i trimite la juriu.

«Am venit aici, răspundea el opozițiunii care atacă «proiectul de lege, am venit aci să facem o operă de «asanare politică, nu pentru noi, dar pentru țara în-

«trégă; căci nu cred ca instituțiunea bătaușilor să aparțină nici unui partid.

«Cred că nici un partid serios și constituțional nu se crede lovit prin această lege care este îndreptată în contra tot ce poate fi mai odios, mai infam și mai periculos în alegeri, adică violența materială. Acel partid nu poate să fie solidar cu tot ce e mai criminal în societate.

«Nu știu, dacă ar fi pe aceste bănci reprezentanți autorizați ai partidului liberal¹⁾ dacă ar fi voit să amestece cauza lor politică cu cauza infamă a celorlora cari, neaparținând nici unei opinii politice, închiriază brațele și mâciucele lor acelor care îi plătesc, pentru a desonora regimul constituțional la noi, pentru a făptui acele atentate odioase la care asistăm de când s'a început a se aplica legea electorală la noi», și termină zicând că «opозиția liberală ar trebui să salute această lege ca o garanție supremă a libertății alegerii și că adunarea votând'o, va termina bine nobila sa carieră»²⁾.

Cu aceste cuvinte și cu susținerea acestei legi, s'a terminat, în parlamentul Român cariera, am putea dice și noi, nobila carieră a lui Alexandru Lahovary.

Câte-va luni pe urmă (Octombrie 1895) partidul conservator se retrăgea de la guvern, poate în contra părerii lui Alexandru Lahovary.

La alegerile care urmăză (Noembrie 1895) Al. Lahovary nu reușește să fie ales în Vâlcea unde își pu-

1) Membrii partidului liberal demisionaseră din Cameră cu ocazia legei minelor.

2) Legea fu votată de Cameră, dar nu s'a aplicat nici odată, căci Camera liberală, aleasă câte-va luni pe urmă, s'a grăbit s'o desființeze.

sese candidatura și se duce pentru câte-va luni la Paris, ca să se odihnească de ostenelele și de grijele unui lung șir de ani de viață politică neîntreruptă.

Nu încetează însă să se intereseze de cele ce se petreceau în țară și întreține cu amicii săi politici o corespondență activă.

În acest timp se naște chestiunea ridicată de de-tronarea mitropolitului Ghenadie, chestiune care pro-vocă în țară o adâncă emoțiune și o vie agitație.

Alex. Lahovary întors în țară pentru câte-va luni, se face ecoul acestor sentimente și pronunță asupra chestiunii Mitropolitului Ghenadie la sala Dacia în ziua de 26 Octombrie 1896, un discurs, ultimul său discurs, care făcu senzație în țară și care e o admirabilă apologie a religiei noastre și a sentimentului de dreptate.

Acest discurs pare însuflețit de presimțirea sfârșitului apropiat.

Intr'adevăr primele symptome ale bôlei de inimă care era să'l răpească câte-va luni mai în urmă, își făcuseră deja apariția.

Alexandru Lahovary plecă la Paris pentru a se îngriji și mai cu seamă pentru a găsi liniștea pe care doctorii 'i-o recomandaū. În timpul șederei lui la Paris el scrie un articol publicat în Timpul (21 Dec. 1896) intitulat Tristia, și în care exprima tristetea și îngrijirea ce le-a deșteptat în el cele petrecute cu ocazia afacerii Mitropolitului Primat.¹⁾

1) „Iată dar, scria el, Biserica, Justiția și Parlamentul, judecați nu „de noi, dar de propriile lor fapte.

„Acastă afacere a mitropolitului primat, a fost ca un fel de fulger care luminează un moment o noapte întunecoasă pe o cărare

Acest articol pe care îl termină cu un apel suprem la unirea ómenilor de Stat din țara în care își punea încrederea și ale căror divisiuni le vedea cu părere de rău, suna ca un testament politic.

Deși sănătatea lui părea îndreptată și făcea iluzie la cei ce l'apropiaă, Alexandru Lahovary se simțea atins. Spiritul lui pătrundător și cam pesimist, înțelesese că viitorul nu mai era al lui. La finele lui Februarie el plecă din Paris pentru a se întoarce în țară, făcând un mic ocol prin sudul Franței.

După câte-va zile de ședere la Nizza, el nu se simte bine și se întorce la Paris unde móre subit în nóptea de 4 (10) Martie 1897 la vârsta de 56 de ani.

„rătăcită și arată nenorocitului călător toată adâncimea prăpastiei și grozăvia pericolului.

„Este ceva putred în regatul Danemarcei, dicea Hamlet; óre trebuie noi să dicem: totul este putred în regatul României?

„Nu! Noi credem că în fundul inimei poporului Român a mai rămas încă simțul dreptăței și al cinstei. Și el s'a manifestat în mod strălucit când miș de ómeni, împinși de un nobil și desinteresat simțimânt, s'a ridicat în favórea prelatului asuprit și a cerut dreptatea pe care, până în cele din urmă au obținut-o pe cât s'a putut, cu prețul sângelui lor, pe care l'au vărsat cu generositate.

„Dar poporul vede răul actual și se ridică în contra lui cu porniri impulsive. El însă nu póte pătrunde nici cauzele acestui rău, nici mai cu seamă găsi mijloacele de îndreptare și de vindecare.

„Aceasta este tréba oamenilor de Stat demni de acest nume.

„Să dea Dumnezeu ca unii să-și părăsească micile ambițiuni personale, ca alții să se convingă că legile de int res material și de gospodărie politică deși foarte folositoare, nu sunt unicul scop la care trebuie să gândească un guvern, România nefiind o fermă moldel, nici o uzină.

„Să se unească cu toți, să cugete, să se convingă ca o societate ale cărei organe oficiale s'a arătat în ast-fel de grad lipsite de neatárnare, de conștiință, de cinste și chiar de rușine, este bolnavă, foarte bolnavă.

„Este dar timp să se pue pe lucru toți câți încă nu desnădăjduesc de viitorul națiunii Române“.

Vestea neașteptată a morții lui Alex. Lahovary sosind în București aprópe în ziua unde el însuși era așteptat, produse o adâncă emoțiune.

Putem zice că țara întrégă simți că mórtea acestui om era o pagubă pentru dânsa.

Cu Al. Lahovary se duceau legitimele speranțe ce ea putea pune pe talentul, pe experiența, pe absoluta lui desinteresare.

Camera, asupra propunerii D-lui Mihail Pherekide, și Senatul, presidat de D. Dem. Sturza, ridică ședința în semn de doliu (4 Martie 1897)

La 16 (28) Martie se celebră la Biserica Albă serviciul funebru. Cuvinte elocinte și întristate fură rostite de reprezentanții guvernului, de membrii partidului conservator, de partisanii și de adversarii politici.

Iar de acolo carul funebru porni la cimitirul Șerban-Vodă, urmat nu numai de pompa oficială și de reprezentanții partidului conservator din tótă țara, dar încă de populațiunea Capitalei, de mulțimea anonimă.

Acastă mulțime făcu cel mai strălucit cortegiū omului care în îndeplinirea de ceea ce credea datoria lui, căutase mai puțin aplausele ei.

Mai repede de cât ar fi crezut, a doua zi după mórte, îi venea lui Alexandru Lahovary acea popularitate pe care el nu o disprețuia, dar căreia nu îi jertfise nici odată nimic, căci alta era idei lui despre datoriile omului de Stat către popor, și iată cu ce cuvinte pătrunse de un înalt sentiment de filosofie politică el însuși exprima într'o zi la Camera

(17 Febr. 1889) cum înțelegea această datorie și de unde aștepta el răsplata acțiunilor sale.

«Să nu ne plângem d-lor; așa este sórta ómenilor
«de Stat, așa este sórta partidelor. Nici odată nu te
«vei bucura de binele care 'l faci sau care voesci
«să'l faci ; vine tot-d'auna cine-va care să zică : Dacă
«eram noi, făceam mai bine !

«Noi, d-lor, nu trebuie să ne gândim la acesta, ci
«să facem binele până unde trebuie și cum credem.
«Să lăsăm pe alții să vie să zică : Dacă eram noi,
«făceam mai bine !

«Să sperăm că și poporul ne va judeca după fapte
«iar nu după vorbe, și dacă poporul se lasă a fi în câ
«odată lingușit și înșelat, el, eternul amăgit ! și se ia
«după dênșii, datoria nóstră este să dicem : atâta pu-
«tem să facem, iată ceea ce va dăm, și ceea ce ve
«dăm, vă dăm cinstit, vă dăm sincer și nu cerem ni-
«mic, nu cerem nici popularitatea, căci popularitatea
«nóstră nu o punem în aplausele trecătore ale mul-
«țimeii schimbăcioșe, o punem mai sus, o punem mai
«departe, în conștiința nóstră împăcată, în judecata
«desinteresată și înțeleaptă a spiritelor nepărtinitóre,
«în liniștita auzintire a viitorului».

NB. Pentru această notiță biografică ne-am servit cu folos și de in-
teresanta lucrare asupra lui Al. Lahovary scrisă în limba franceză
și datorită D-lui Yules Brun.

DISCURSURI

pronunțate cu ocaziunea desvelirei statuei lui Alex. Lahovary

in ziua de 17 Iunie 1901.

Cuvântarea d-lui G. Gr. Cantacuzino

Dómnelor și Domnii mei,

Când în anul 1897 cruda sórtă m'a desemnat printre acei ce erau meniți să primească la granița țării rămășițele pământești ale lui Alexandru Lahovary, plângeam pe acela care o viață întrégă imi fusese tovarăș de luptă și amic neclintit.

O jale nesfârșită aruncase atunci vâlul sêu întunecos pe sufletu-mi intristat, și 'mi părea că staū fața la înmormântarea speranțelor noastre intrupate în acel luptător neînvinș!

Pământul nesimțitor a putut acoperi de atunci trupul sêu înghețat!

Ani s'aū putut înlântui urmând cursul lor neinduplecat!

Dar nici un moment scumpa lui memorie nu s'a stins în inimile noastre amintitoare.

Pururea imaginea lui a viețuit între noi ca în ziua nefastă în care l'am pierdut.

Adânc recunoscător pentru serviciile eminente aduse țerei în zilele de grea cumpănă de către neuitatul Alexandru Lahovary, partidul conservator a ținut să dea o ființă vie grațitudinei, încredințând bronzului enperitor amintirea acestui mare cetățean.

Onorând memoria sa, țara se onorează pe ea însăși, căci din faptele mărețe și din virtuțile fiilor săi este alcătuită propria ei glorie.

Să mulțumim dar tuturor acelora cari într'o mișcare sufletescă spontanee au contribuit la perpetuarea amintirei lui Al. Lahovary, acel atlet al artei oratorice, care a făcut să vibreze toate coardele simțitoare ale inimii românești și care, pururea mișcat de un ideal înalt, a știut să ridice discuțiunile politice la nivelul sufletului său măreț.

Salutăm în tine, ilustre cetățene, pe reprezentantul neîntrecut al unei generațiuni de Români mari și inimoși cari, în luptele ardătoare ale vieții publice, au închinat mintea și sufletul lor ideilor nobile și generoase!

Pe patriotul convins care a devotat pana și cuvântul său întru apărarea intereselor românești, fără a ține seamă nici de greutatea luptei, nici de amărăciunile ce izvorăsc dintr'însa.

Pe conservatorul hotărât care prin talentul neasemuit al cuvântărilor sale a făcut națiunea română părtașă doctrinelor și aspirațiunilor conservatoare, luminând ca o stea conducătoare cestiunile cele mai întunecate și spulberând fără cruțare atacurile pasionate ale unor adversari adese-orî nedrepti.

Sinteză vie a dorințelor unui popor întreg, ai știut la ceasul de pericol să însuflețești inimile amărite și la momentul decisiv al luptei, să îmbarbătezi convingerile șovăitoare.

Istoria a înscris în litere de aur pe paginile ei neperitoare luptele ce ai dus cu atâta stralucire întru

apărarea drepturilor țării în împrejurări critice și a-nevoioase.

Ecourile Parlamentului român nu s'aû stins și vi-brează încă sub suflarea ta puternică, atunci când România își vedea amenințate drepturile ei străvechi asupra Dunărei mărețe care de secolî o încinge în-tr'un brâu azuriu.

Tot glasul tău autorizat a răsunat în Senatul țerei restabilind adevărul, atunci când ademeniri nesoco-tite înflăcărau simțimântul național rătăcindu-l pe căi periculoase.

Cu câtă spontaneitate, cu cât entusiasm știaî a îm-brățișa cauzele mari și drepte :

Cu ce putere inima ta caldă știa a oglindi simți-riile sufletului românesc !

Cine nu-și amintește încă cu mândrie ultima ta campanie în chestia religioasă ?

Un Mitropolit al țerei, un cap al bisericeî fusese ridicat, judecat în lipsă și osândit fără doveđi.

Un fior de mânie coprinse România întregă în fața nedreptăței săvârșite.

În mijlocul mulțimeî adunate Alexandru Lahovary ridică atunci accentele voceî sale inspirate.

Cuvintele ce rosti în acea zi fură ultimele suspi-nuri ale sufletului seû amărât, cântecul lebedeî ce se pregătește de morțe.

Cu dânsese a intrat în vecinicie, cu dânsese a în-cheiat viața de jertfe și de onóre.

În aceste momente, prin buzele lui Alexandru La-hovary grăia suferința unui popor întreg.

Bătăilor inimei sale răspundeau bătăile inimei ro-mânești.

Viața strălucită a lui Alexandru Lahovary să serve de exemplu supra-viețuitorilor lui.

Să culegem cu toții pilde de imitat în bogata și variata lui activitate politică și, împreună cu dânsul să încălțim pururea sufletele noastre la focul sacru ce isvorăște din iubirea de țară și de credința în Dumnezeu !

(D. G. Gr. Cantacuzino, în calitate de președinte al comitetului pentru ridicarea statuei lui Alex. Lahovary, dă apoi în primire statuia consiliului comunal al Capitalei spre a îngriji de ea ca proprie avere a comunei. D. Saita, prim ajutor de primar, răspunde că ia în primire statuia marelui Alex. Lahovary, căruia îi aduce elogii).

Cuvântarea d-lui Take Ionescu

Domnelor și Domnilor,

Dintre toți oamenii politici ai României cari au umplut veșnicul al nouă-spre-zecelea cu răsunetul numelui lor, Alexandru Lahovary este cel d'întâii căruia i se înalță un monument.

În Tudor Vladimirescu națiunea a sărbătorit mai mult un erou legendar de cât un om politic ; în generalul Florescu omul politic se confundă cu soldatul, iar în Heliade cu poetul și literatul. Alexandru Lahovary este cel d'întâii pe care națiunea recunoaște cătore l'a turnat în bronzul pereniū ca să stea pildă generațiunilor viitoare de cum trebuie să fie cei cărora

jocul întâmplărilor le dă frumoasa, dar greaua răspundere să conducă România.

Născut prea târziu ca să ia parte la munca eroică a marelui generații care dându-ne unirea a împlinit visul vécurilor trecute și a așezat temelia veacurilor viitoare, Alexandru Lahovary n'a fost nici șef de partid, nici măcar șef de guvern și, de și a luat parte covârșitoare fie în guvern, fie în opoziție, la toate acele construcții legislative cărora în îngustimea orizontului nostru le atribuirem o așa de nemeritată însemnatate, el nu a ținut să-și tipărească pe nici una numele său exclusiv. Ast-fel, dacă ar fi să scriem o biografie oficială, ar trebui să spunem că a fost doar unul din frunțașii unuia din cele două partide politice ale României constituționale.

Cu toate acestea nu este nici noroc pentru el, nici pentru cei-alți nedreptate că gloriificarea lui Alexandru Lahovary trece înaintea tuturilor. Capetele noastre plecăm dinaintea adevăratei mărimi și în acest om ursita darnică a pus trei mărimi de odată, una din acele mărimi care ne îndreptățește să ne mândrim cu firea noastră de oameni și ne silește să stăm viimiți dinaintea tainelor nepătrunse ale creațiunii.

Trei mărimi, a oratorului, a omului de Stat și a omului, trei mărimi între care este cu neputință să stabilești o erarhie. Dacă ar fi să judecăm după repercusiunea lor în timp, cea mai de sémă ar fi a oratorului. Cu ce putere răsună în noi numele unui Demostene, unui Cicerone, unui Mirabeau, pe când întâmplările politice pe cari le-aă aurit cu vorba lor divină nu exercită în noi nici un interes !

Iar cele mai desăvârșite exemple de frumusețe su-

fletească cine nu știe că de cele mai multe ori se găsesc în existențe așa de obscure, în cât nu posteritatea, dar nici dintre contimporani nu le cunosc de cât cei ce le caută. Dacă este să judecăm, însă, după valoarea lor etică, ordinea e răsturnată. Artă cedeză acțiunii și acțiunea frumuseții morale.

Când este vorba de Alexandru Lahovary, ori-ce discuție de întâietate este de prisos.

Omul acesta cu toate trei mărimile a fost deopotrivă inzestrat în chip așa de îmbelșugat și așa de armonic, în cât fie-care a sporit pe cea-l'altă. Darul vorbei cel mai extra-ordinar a slujit politica cea mai energetică, a fost însuflețit de gândul cel mai curat.

Nimeni înainte și nimeni după Lahovary nu a dăruit și nu va dărui oratoriei românești modele nestimate ca dânsul. Câtă vreme se va grăi limba noastră, câtă vreme se va citi românește, cuvântările lui Alexandru Lahovary vor rămâne capetele de operă, în care nepoți de nepoți d'ai noștri vor căuta exemple de imitat și se vor minuna de înălțimea la care s'a putut urca elocința românească.

Nu este cuvântare de a lui în care să nu se găsească una din acele sentințe săpate ca în piatră, care de a pururea zugrăvesc un eveniment sau o epocă. Dacă bogăția ideilor care se îmbulzeau într'insul, îl făcea să pornască cu un fel de greutate, curând vulturul își lua sborul și se suia la ast-fel de înălțimi în cât micimile lucrurilor pământești dispăreau din orizont și nu se mai vedeau de cât vârfulurile.

Un dar ca al lui Lahovary nu se compară. Un artist ca dânsul nu porcede de la nimeni și nici școlă nu face. Este un exemplu neprețuit, dar unic. O ca-

racteristică a oratoriei lui trebuie precizată. Alexandru Lahovary se gândea în imagini. Lucrurile se înfățișau minții lui sub forma unor vedenii grandioase pe care el le vedea și ne făcea să le vedem. Când voia să ne spună că Dunărea pe care o vedem așezată la picioarele lui, este a noastră și a noastră trebuie să rămână, Lahovary îi vedea valurile roșite de sângele românesc care fusese vărsat pentru dânsa veacuri d'arândul, și vedea acel sânge cu atâta putere în cât cei cari 'l auzeau se simțeau gata să-l verse pe al lor ca să nu se piardă nimic din Dunărea bătrână.

Când, imprudenților cari 'i cereau să facă într'un Stat vecin o intervenire pe care o știau cu neputință, Lahovary le arăta sabia României care nu trebuie să fie trasă de fie-cine, el vedea acea sabie și de aceia își încleșta pe mâner mâna lui puternică. În ultima cuvântare, atunci când apăra credința strămoșescă și dreptatea omenescă cu cele mai elocințe vorbe care s'au rostit vre-o dată, Lahovary vedea pe Basarabii cari-și vărsaseră sângenele pentru credința în care, cum dicea el, nădăjduia să adoarmă în pace pentru a renvia în speranță, și de aceea putea să ni'i arate și nouă.

A strălucit ca nimeni în cea mai ingrată dintre arte, în aceea care piere o dată cu artistul, pentru-că elocința nu stă în șirul de vorbe care ne rămâne, ci în mișcare, în glasul și mai ales în acea legătură misterioasă dintre cel care vorbește și cei cari îl ascultă, care dă oratorului cea mai prețioasă dintre stăpâniri: stăpânirea peste suflete, fie măcar pentru o clipă.

Peritoare dar puternică, mai ales în vremile lui La-

hovary, această magie a cuvântului! De la anticitea clasică, pe care atât o iubea Lahovary, nici odată ca în veacul al XIX-lea vorba nu a jucat un rol mai hotărâtor. Glasul inaripat al unui Lamartine scăpă Franța de primejdia steagului roșu, perioadele elegante ale unui Castelar prelungiră agonia unei republici efemere; accentele vibrante ale unui Gambetta fac să iasă armatele din pământ și scapă onoarea Franței când altceva nu se mai poate scăpa: iar cel mai mare dintre toți oratorii ciți aș călcat vre-odată pe fața pământului, Gladstone, guvernează zece ani, prin simpla putere a vorbei, cea mai mare împărăție.

Acest dar Lahovary l'a avut tot atât de mareț, tot atât de complect ca oricare din cei cu cari se fălește lumea.

Acest dar Lahovary l'a închinat fără nici o rezervă binelui obștesc și numai binelui obștesc.

Nu a fost îngrijire obștescă, nu a fost gândire națională, nu a fost aspirațiune românească care să nu fi găsit cea mai desăvârșită a ei expresiune în glasul lui Al. Lahovary.

Aci stă taina unanimității cu care a fost proclamată de toți mărima lui, în ceasul în care dispărând dintre cei vii, mintea nimănui nu mai putea să fie întunecată de umbra pe care o proiecta gigantul.

Toți fără deosebire, prin instinct dacă nu prin judecată, și-aș amintit ceasul în care ascultând pe Lahovary și-aș înțeles gândul lor cel mai ascuns.

Trei-deci de ani de-arândul să fii glasul unei națiuni, glasul unei rase,—ce mărire mai mare de cât acesta!

Trăind într'o țară constituțională, cu o viață par-

lamentară, adică cu o guvernare de partid, Alexandru Lahovary a știut să-și îndeplinească rolul său de eco al voinței națiunii, îmbrăcându-se în haina vieții de partid, fără nici o rezervă, fără nici o ezitare.

Dacă în tot căsul, în totă vremea a intrupat gândirea țării, nici un minut nu a încetat de a fi sufletul partidului conservator.

Să slujescă țara slujind partidul, asta a fost ținta vieții lui politice, și această țintă a atins-o pe d'întregul.

Nici odată Alex. Lahovary nu a găsit cadrul partidului politic prea strimt pentru a se putea închina patriei; nici odată nu a simțit deosebire între interesele partidului lui și interesele țării.

A confundat gloria partidului cu gloria țării așa de bine, încât, cât a dăinuit lupta, adică cât a trăit, nu s'a văzut de cât omul de partid, și îndată ce cruzimea fatalității l'a răpit din rândurile noastre, nu a mai apărut de cât marele român.

Nimeni mai mult ca dânsul n'a fost om de partid. Durerile partidului, erau durerile lui, onórea partidului, onórea lui, amicii partidului amicii lui și vrăjmașii partidului, vrăjmașii lui.

Așa l'a cunoscut țara de la început până la sfârșit. Așa l'a iubit și slăvit conservatorii, așa l'a combătut adversarii. De aceea nimeni ca dânsul n'a slujit mai mult de paratrăsnet atacurilor protivnicilor partidului conservator. Pe Al. Lahovary s'a concentrat totă ura, toate loviturile, toate nedreptățile, până și legenda otrăvită creată pe un cuvânt pe care nu-l spusese nici odată.

Alexandru Lahovary era un adevărat conservator

în tot cuprinsul acestui cuvânt. Conservator neclintit și fără îndoeli, dar deschis la toate progresele și adversar neîmpăcat al a tot-puterii sub orî-ce formă.

De la început, de la teza lui de doctor în drept, firea îi apărea în chip neîndoelnic. Subiectul pe care și-l alege este proprietatea, piatra unghiulară a orî-cărei societăți.

Lahovary o apără cu o logică impecabilă și cu o energie care prevestește viitorurile lui triumfuri: «Proprietatea nu este de cât munca garantată. Dacă dânsa face ca bogatul inteligent să devie mai bogat, ea face și pe sărac să devie mai puțin sărac. Excitând toate activitățile, sporește întrânsa masa bogățiilor de împărțit. Orî-ce alt sistem nu numai că ar fi morinântul demnității și libertății umane, dar n'ar avea alt efect practic de cât egalitatea în mizerie».

Conservatorul care scria aceste rânduri la 1865, a rămas același până la sfârșitul vieții.

Când pentru a doua oră frumusețile regimului nostru electoral alungase de la tribuna României pe cel care era podoaba ei și care putea să-î dea mai multă strălucire într'un ceas de cât toți cei-l'alți într'o legislatură, Alexandru Lahovary în corespondența lui, tot de aceste idei a fost frământat.

În ultimele lui scrisori ne împingea la luptă în contra Casei rurale în care dânsul cu vederea lui pătrunzătoare, descoperise o adevărată primejdie socială și ne împărtășea și mâhnirea lui față de dispariția înceată dar continuă a regimului nostru reprezentativ.

La 23 Ianuarie 1897, omul care mai bine de cât orî-cine în acéstă țară a intrupat idealul conservator, scria prietenilor săi: «Ce lege electorală! Ce Consti-

tuție! Atot-puterea nu trebuie să fie în mâinile nimănui».

Nici odată Al. Lahovary n'a făcut paradă din diagostea lui de libertate, în tot-d'auna însă a apărat o. Când într'un ceas istoric al vieții noastre contemporane, libertatea condeiului, de care atâta se abuzase în contra lui, a fost amenințată, Alexandru Lahovary s'a asvârlit în arenă cu o astfel de energie, în cătu lupta nu s'a mai dat, iar ultima lege asupra căreia a luat cuvântul era o măsură care în gândul lui trebuia să asigure libertatea votului.

Tot cu aceeași sinceritate și tot cu aceeași lipsă de paradă, Alexandru Lahovary a slujit întreaga lui viață interesele superioare ale Românișmului.

Mândru, mândru ca toți aceia cari știu că nu au nimic de cerut lumii externe pentru satisfacerea lor intimă, cari nu se simt nici sporiți prin tămăia interesată a adulătorilor, nici scăzuți prin critica pătimșă a pizmașilor, mândru cu mândria omului care s'a scoborât în forul lui intern și n'a găsit nici pată, nici slăbiciune, Lahovary, ca un adevărat patriot, proiecta mândria lui în tot ce interesa nemiul.

Cele mai strălucite ale lui isbânde, cele mai traionice ale lui vorbirii au fost ca să apere mândria României.

Opozant în Cameră, opozant care în césurile cele mari ca proclamarea Regatului aducea adversarilor săi politici bunul cel mai prețios, unanimitatea, se ridică însă ca un uragan ori de câte ori i se părea că este în primejdie onoarea României. Așa apăra Dunărea, așa susținea pe Bănățenii cari căutase în

zadar un asil pe pământul, altă-dată primitor al României.

Gonit din Cameră, Lahovary își zidea el o tribună și de la acea tribună făcea să cadă prin glasul lui irezistibil o convenție pe care o critica.

Ministru de externe, Alexandru Lahovary rămâne același. El știe să împace nevoile diplomației cu păstrarea mândriei naționale până la exces.

Cine a uitat incidentul cu acea corabie care nu voia să se supue autorității României ?

Cine a citit fără să tresare Cartea verde a lui Al. Lahovary prin care respingea invinuirile nedrepte și ofensătoare ale unui Stat cu care de alt-fel interesul și dcrința noastră este să trăim ca frați ?

Cine a uitat chipul măreț și îndrăzneț, tot atât de corect din punctul de vedere al dreptului internațional cât de cald din punctul de vedere al Românis-mului, cu care Lahovary, târât fără voia lui în chestia Românilor de aiurea, a vorbit despre dânsii și despre sórta lor ? Nicî odată ministru de externe n'a vorbit ca dânsul și nu va mai vorbi.

Cine a uitat cu ce dragoste, cu ce pricepere, cu ce înălțime de vederi și cu ce prevedere patriotică s'a ocupat el de sórta Românilor din Turcia și a pus temeliile acțiunei românești la pólele Balcanilor și la țarmurile Archipelagului ? Ce mirare că tótă româniea să fi recunoscut ca unul dintre cei mai mari fii ai ei pe omul care a înfipt cel d'întâi tricolorul în capitala Macedoniei.

Dacă Alexandru Lahovary a fost mândru de România, partidul conservator căruia dânsul 'și-a jertfit tótă viața, fără urmă de gând personal, fără nicî un

înteres și fără nici o ambiție, ca un simplu soldat credincios și devotat, care expunându-se cu eroism, nici nu-și închipuește că face alt-ceva de cât îndeplinește cele mai elementare și neînlăturabile datorii, conservatorii au fost mândri de dânsul. Nu este lucru mic pentru un partid politic ca cel mai mare dintre oratorii unui neam, ca cel mai puternic dintre apărătorii unei țări, ca cel mai cuminte și cel mai impersonal dintre oamenii ei politici, să-și fi petrecut viața în rândurile lui.

Alexandru Lahovary nu numai că și-a petrecut viața întrégă în partidul conservator, dar el a confundat viața lui cu viața partidului. Protivnicii pe cari instinctul conservării îi împiedică să se înșele, nici odată n'au despărțit în téma lor pe Alexandru Lahovary de partidul conservator, iar conservatorii nici odată nu s'au întrebat dacă iubeau partidul pentru dânsul său pe el pentru partid.

Cei cari vor veni după noi vor crede de sigur că dragostea noastră pentru Lahovary se explică îndestul prin însușirile lui superioare și neprețuitele lui servicii. Adevărul însă este altul. Pe de-asupra oratorului, pe de-asupra omului de Stat, era omul.

Nici odată om mai bun, mai blând, mai generos nu s'a ascuns sub un luptător mai violent și mai pasionat.

Sincer, de absolută sinceritate în vehemențele lui, Alexandru Lahovary era plin de îngăduință și de blândete la sfârșitul bătăliei. Vroia să învingă, și ca să învingă, nu cruța săgețile; nici odată însă nu le muia vârful în venin.

De aceea, cum ve spuneam deja, a doua și chiar

după trecerea lui la nemurire, s'a stins și ecoul lup-
telor de odinioară. Fôrte repede, mai repede de cât pen-
tru orî-cine eroul conservator s'a șters din conștiința
României și în locul lui a apărut eroul național.

Acestuia închinăm acest monument la care toți
Românii fără deosebire, pot veni să caute pildă pentru
viața lor, mângâiere pentru suferințele lor și nădejde
pentru aspirațiile lor.

Partidul conservator nu înțelege să-și însușească
pentru dânsul numai ceea-ce este o glorie a tuturilor
și dacă are credința intimă că nimeni nu pôte iubi
memoria lui Alexandru Lahovary cum o iubește dânsul,
nu cere însă nici o întâietate în admirația ma-
relui Român.

Dimpotrivă, în unanimitatea cu care toți Românii
sărbătoresc pe cel care mai mult de cât orî-cine a
personificat lupta conservătoare, partidul conservator
vede încă o slavă pentru patria noastră și e fericit că
unul dintre ai săi a fost prilejul unei ast-fel de ma-
nifestații.

Acésta este și singura noastră mângâiere că nu-l
mai avem în rândurile noastre.

A fost cu noi, a fost al nostru cât timp a fost și
el ca toți muritorii turburat de patimile omenești;
acum că bronzul l'a fixat pentru vecinicie, acum că
sufletul lui stă de-asupra noastră, primim voioși să lu-
mineze pe toți de-opotrivă.

Cvântarea d-lui N. Filipescu

Domnilor,

Când Dante a şis că nu e mizerie mai cumplită de cât o duiósă amintire în zilele de durere, el, de bună sémă, a blestemat.

În vremurile de restrişte, singurul balsam al inimilor rănite e refugiul în amintire.

La ceasul covârşitórelor amărăciuni, ingenunchind înaintea acestei falnice imaginii, vom regăsi adevărata mângâere, trăind încă odată, prin gândire, acele momente de credinţă şi de jertfire, când convingerile erau tari, când datoria era singurul imbold al acţiunii politice, când talentul se robea chiar causerelor ce păreau pierdute.

Aceste însuşiri le întrupa Al. Lahovary. Viaţa sa, care ne destăinuieşte o unitate de credinţă impecabilă, nu e cât desfăşurarea câtor va însuşiri morale: dragostea şi mândria de ţară, demnitatea caracterului, nobleţea de inimă, credinţa în cauza ce serveşte şi statornicia în credinţă.

Puterea morală e isvorul inspiraţiunilor sale. Tot într'însa află el alipirea nedreptăţilor ce nu i-au fost cruţate în prima parte a victeii sale publice.

Al. Lahovary intră în sbuciumările politice la măreţul asfiinţit al generaţiunei eroice a celor cari în vécul nostru au redeşteptat gloria străbună.

Suflete generóse, înflăcărare de iubirea némului, ei înalţă atât de falnic edificiuil mării naţiionale, în

cât o umbră se întinde peste urmașii lor mai iscușiți, dar mai puțin ajutați de noroc.

«O eroi! cari în trecut de mărire vă adumbriseți!» ați fost mari, ați fost fericiți, căci toate dorurile vi s'au isbândit. Intr'o singură viață de om, ați scuturat jugul a două asupriri streine și din două trupuri de țară, ați dospit o singură patrie. Rămâneți neturburați în nimbul vostru de glorie, căci, ni-i odată, din sutletele noastre nu va scăpa o vorbă de cârtire. Ertați-mi însă amărăciunea, căci, fără de voe, ați fost vitregi cu cei ce v'au urmat.

Ați cuprins totă gloria. Urmașilor, osândiți la greu l fără măreție a rânduiei noastre interne, ați lăsat moștenire, o utopie de realizat: ferirea României prin simpla promulgare a Constituțiunei belgiene.

D'aci o luptă dușmănoasă în numele unor cuvinte ce-și pierduseră tot farmecul.

Cuvântul de *libertate*, ce răpea toate inimile pe vremea ce însemna, «stare de sineși față de streini», se preface în *liberalism*, adăpost al unei școle ce altă dată avea o utopie drept țintă și invidia drept mobil.

În luptă cu această utopie și cu această școală, s'a hînit, douăzeci de ani generația cea mai vrednică, cu fruntea căreia stralucește un Carp, omul de concepțiune, Maiorescu, teoreticianul; Eminescu, scriitorul; Lahorary, neîntrecutul orator, d'asupra tuturor planând Lascar Catargi, în care se îmbină eroismul trecutului cu cumpătarea necesară pre-entului.

Mai bine pregătit de cât potrivnicii săi Al. Lahorary pătrunde până în inima sofismelor lor. El vrea că zidescă pe realități, nu pe aparențe și pe formule sterile. El nu pricepe întemeierea Statului pe nega-

țiunea trecutului, ei caută să înădască firul tradițiunei naționale. Neputând a-și închipui așezămintele politice ca niște abstracții, le proptește pe bazele sociale: monarhia și proprietatea. El vede deșertăciunea formelor politice, când nu răsar din forțele morale ale unui neam, și caută a le însufleți prin patriotism și credință. Drept aceea, el dă tótă atenția influențelor directe ale spiritului public ca Biserica și șcôla, și face apel la opinia publică luminată, dând elitei o legitimă preponderanță.

Cinstea cea mare a lui Al. Lahovary va fi că a prins aceste idei, într'o vreme când mărturisirea lor era hulită, și isbânda lui că în mai puțin de douăzeci de ani, a hotărât o altă îndrumare a spiritului public.

De a biruit, e că inima lui nu era cutreerată de ispitele popularității și că era din acele făpturi de ómeni ce coprink viitorul cu mintea lor.

Neînraurit de nedreptățile prezentului, încrezător în preschimbarea spiritului public, el sta nemlădiat în aceleași credințe pe când opinia publică, pornind de la polul opus al politicei lui, după ce descrie o imensă parabolă, ajunge a se întâlni după trei-zeci de ani cu dânsul, spre a-l ridica pe acest pedestal, în fața căruia ea ne apare, turnată în bronz, și grăind către noi: *Manibus date lilia plenis.*

Alexandru Lahovary intră, pentru prima óră în guvern, în 1870, la vârsta de două-zeci și nouă de ani. Ca ministru de justiție, în cabinetul Epu-reanu, el înăbușă mișcarea care ridicase drapelul se-dițiunei la Ploestî.

Lascar Catargi îl făcu părtaș la cel de al doilea

guvern al său, cel mai mare minister al erei noastre constituționale.

Alcătuit într'un moment de rătăcire a opiniei publice și pe când Europa era în foc, guvernul Catargi restabilește ordinea monarhică și își propune din prima zi, ca punct cardinal al politicei sale, dobândirea independenței pe cale diplomatică. În cei cinci ani ai guvernului Catargi, se desăvârșește organizarea armatei sub generalul Florescu și se așterne baza sistemului nostru financiar cu reformele lui Mavrogheni. Reforma morală se urmărește în școlă de Maiorescu, în Biserică prin organizarea sinodală, în justiție prin revizuirea codului penal de către Al. Lahovary.

În Martie 1876, ministerul Catargi cade copleșit de impopularitate.

Indoita glorie a guvernului Catargi stă în măreția operei săvârșită de dânsul; dar, cu osebire, în tăria cu care a împins opera sa peste voia unei opinii publice întăritate.

Nici unul din actele guvernului Catargi nu se îndeplinește fără luptă. Nici unul, mai apoi, nu întâmpină împotrivire. Nici unul, azi, nu mai e contestat.

E drept că în descărcarea opiniei rătăcite vine împrejurarea că marele minister al lui Lascar Catargi a fost primul guvern trainic, după promulgarea Constituției.

Ast-fel, menirea lui a fost de a răpi, el, primele iluzii acelor ce trăiau în utopie.

Și o schimbare în spirite nu se va ivi de cât numai când o lungă cărmuire liberală va ajunge la aceleași firești desiluzii.

Acastă schimbare nu se face, însă, de odată, căci

grijile țerei sunt mai întâiu abătute spre întâmplările din afară și risipite, vremelnic, de gloria dobândită prin vitejia armatelor române pe câmpiile de la Plevna.

«Zorile dimineții, zice Al. Lahovary, nu sunt mai plăcute de cât primul zâmbet al gloriei înveselind părmântul unei națiuni întinerite.

«După două secole de amorteală, era primul nostru fapt militar și drapelul ciuruit de glonțe al armatei române a acoperit un moment slăbiciunile guvernului.

«Dar fumurile gloriei se risipesc mai iute de cât fumurile vinului și, după ce ne-am trezit din acest vis plăcut, ne-am găsit în fața tristei realități.

Alexandru Lahovary denunță scăderea isbânderelor noastre militare de acțiunea diplomației noastre.

Dar acum, înfrângerilor din afară urmăză desamăgirile din lăuntru.

Liberalismul svăpăiat s'a prefăcut în dictatură, «dictatura fără glorie și despotismu fără ordine», cum zicea Al. Lahovary.

Atunci ora triumfului sună pentru Al. Lahovary, care se ridică asemenea uuui deș răzibunător.

Ca acei reprezentanți ai divinităților antice, miniștri ai poliției inferne, trimiși spre a pedepsi înfrângerea legilor morale și a regulilor fundamentale ale lucrurilor, el apare înarmat cu biciul de foc, trăsând pe cei răi cu plesnetul verbului său sfișietor. Par'că forțele cosmice s'așu deslântuit pe pământ, așa de fioros vijlie elocința sa, scăpărând fulgere atât de dese, în cât numai lasă întuneric între ele.

Al. Lahovary plimbă, de la un capăt la cel-l'alt al țerei, elocința sa îmbelșugată. El târăște în urmă-i o tinerime entusiastă pentru care el întrupa vitejia cou-

servatöre și care socotea că a sunat ora ca să iasă din defensivă și să sgudue din temelii o școlă, a cărei victimă a fost marele Ion Brătianu, dar căreia, acesta, în deosebire de Costache Rosetti, supraviețuiește prin partea națională a operei sale.

Al. Lahovary chiamă la luptă norodul întreg, socotind de neapărată nevoie acéastă înfrățire, întru cât — de astă dată — era nevoie ca însăși suflarea populară să spulbere o eróre ce nu mai trăia de cât cu legenda presupusei sale popularități.

Dar furtuna s'a potolit. Valurile iritate aũ reintrat în matcă. Lascar Catargi reia cârma, sub un cer înseninat. Înăsprimeii timpurilor de la 76 a succedat o atmosferă blândă și învietóre, priitóre unei rodnice cârmuirii. Vegetația e atât de zorită, în cât pare că seva e prea puternică numai pentru rodirea nóstră și cată să se întindă și peste alte ținuturi. Par'că granițele sunt prea strâmte pentru o atât de cotropitóre activitate și o ilusie de optică târăște pe unii peste hotarele... dreptei judecări.

În acele momente de înălțare, de și avënd a potoli niște necugetate porniri, Al. Lahovary, ca ministru de externe, rămâne ministrul mândriei naționale.

Coborând treptele guvernului, pe care l'a cinstit cu talentul său, e întâmpinat de aclamațiunile a tot ce e suflare românescă.

Dar... nu mai aude de cât răsunetul îndepărtat al preamăririi sale.

O hólă neîmblânzită l'a smuls din frământările politice și l'a silit să caute odihna pe acel pământ al Franței atât de mult iubit de dânsul, unde, cum zice, cu adâncă duioșie, «chiar exilul e mai dulce».

El nu caută însă alinare la nedreptățile ostacismului. Renumele său a crescut; țara și-a pus nădejdea într'însul; amicii îl chiamă; noi datorii și alte triumfuri îl ispitesc.

Și la atâtea chemări, răspunde cu acel *Tristia*, cântecul deja inspirat din altă lume al lebedei murinde.

Peste puține zile, adormi de vecinicie, cu inima mistuită de năvala pasiunilor generose.

Imaginea lui va trai în inimile celor ce l'au cunoscut, în inimile cari poartă într'insele religia amintirei.

Fie ca acest monument să însuflețescă, cu nobilele pilde ale lui Al. Lahovary, și pe tinerele generațiuni cărora, împreună cu poetul Crețeanu, să spunem :

*O june generații ! Mormântu-î salutați !
De patrie și onóre aci vă inspirați !*

CONFERINȚA D-LUI C. G. DISSESCU

despre

AL. LAHOVARY

Ținută în sala Ateneului

CUM VORBEA ALEXANDRU LAHOVARY ¹⁾

Țara întrégă simte și va simți mult durerea adâncă pentru ducerea dintre noi, într'o lume... pôte... mai bună, a lui Alexandru Lahovary.

Acéstă durere,—unită cu dorința de a'l aminti generațiilor viitoare ca o pildă în viața politică și națională printr'o statuă ideală, pe care mâna artistului, împinsă de dragostea noastră, o va face din recele bronz, — ne întrunește aci.

El lipsește dintre noi și totuși trăește în sufletul nostru. Un gol mare s'a făcut în noi și împrejurul nostru; un fel de crepuscul a înlocuit lumina puternică pe care el o răspândea; glasul lui a tăcut, și totuși în acéstă tăcere, ca într'un vis îl auđim, cum pare că vedem încă marea lui figură.

Alexandru Lahovary întrupa două mari principii: cu caracterul, cu temperamentul său energic, — temperamentul său energic, — temperamentul leului, cum ziceau cei vechi, — el era principiul acțiunei, care însuflețește pe omul de voință. Nici odată amorf, n'ci odată nestatornic, Lahovary era tot-deauna gata și hotărât cu o admirabilă «uniformitate politică²⁾» la

---

1) Conferința ținută în sala Ateneului.

2) Vezi discursul său (*Epoca* din 16 Februarie 1888, rostit în sala Orfeu).

luptă pentru binele țerei. În acelaș timp, cu temperamentul omului emotiv și intelectual, el întrupa principiul Verbului, al Elocinții sub toate formele ei; iacă de ce era stăpân pe ori-ce tribună.

Conferențiar ales, avea darul de a vulgariza ideile abstracte. Conferința lui, «*Mirabeau*», (după care s'a închis Ateneul), făcută, în urma loviturii de Stat din 2 Maiu 1864, ca o puternică protestare, a rămas în amintirea tuturor acelora care l'a au ascultat. Jurisconsult de frunte, mai mulți ani de zile a apărut cu puternicul lui cuvânt, înaintea judecătorei, cauze civile, penale și politice. El avea elocința judiciară, cea mai grea, pentru că ea cere să simți și să arăți toate patimile care mișcă sufletul omenirii. Sarcina avocatului este grea, căci el nu-și pôte alege nici timpul nici totdeauna subiectul. Nu-l vedem însă mult timp profesând advocatura; temperamentul său 'l depărtează din ce în ce de forul judecătoresc, rămâind mai mult avocatul cauzelor cu caracter politic. El apără libertatea presei, drepturile electorale pe delicuenții politici, și apărarea ce face nu se sprijină atât pe textul strîmt, îngust, al legii pozitive, cât pe ideile mari, înalte, generoase. Tribuna însă la care el a rămas oratorul neîntrecut, este tribuna politică, fie populară, fie parlamentară.

La tribuna populară, puterea lui era iuspirația, emoția momentului pusă în serviciul unei idei; de câte ori vorbea, 'ți amintea cuvîntul lui Quintilian: *Pectus est quod oratorem facit*. Emoția! Pasiunea! Aci sta tot secretul puterii lui Lahovary asupra maselor. La tribuna populară el nu se suia nici odată fără să fie împins de o puternică emoție; de aci căldura și fru-

mușetea discursurilor pe care le făcea așa cum istorisește Rouget de Lisle că a făcut «La Marseillaise»: *Les paroles venaient avec l'air, l'air avec les paroles.* La Alexandru Lahovary emoția aducea cuvintele; cuvintele, la rândul lor, produceau emoția, prin care se lega cu auditorul. Din emoția lui sufletescă naștea ceea-ce Flaubert numea «furtuna lăuntrică», ce se manifesta în public prin mișcarea maselor ce l'ascultau. Iată de ce, în intrunirile publice, cuvântul lui era plin de vioiciune, de căldura și exhuberanța personalității lui. Adesea ori acest cuvânt era o notă veselă, și ironică, care sângera pe adversar.

În Parlament, la guvern și în opoziție, din contra, Lahovary, fără a se preocupa de dragostea de popularitate, nu era condus de cât de binele public, de ideia de Stat, în sine însăși, având o singură justiție politică pentru amicul ca și pentru protivnicul lui.

Nu e de mirare ca, din cauza calităților care făceau din Alexandru Lahovary cel mai mândru patriot, cel mai dârj luptător și cel mai puternic orator, oamenii politici din generațiunea lui — amici și adversari — să-l fi considerat ca onórea partidului conservator. Ca om politic era prevădător, înțelept, îndrăzneț și prudent. Îndrăznéla lui n'avea de cât o singură limită: simțul demnității pentru Țară și pentru densusul. Cine nu-și aduce aminte de mândrele lui cuvinte: «Războiul nu îndrăsnesc să declar, căci nu-l pot face; scuze nu știu și nu pot să cer».

Ascultând pe Lahovary când vorbea, credea că într'însul sunt două personalități: una care vorbea minții; era mintea lui. Alta care se îndrepta inimii: era pasiunea lui caldă și sinceră.

Iacă de ce în vorba ca și în fapta lui era și măsurat și vehement, și respectuos și batjocoritor, și logic și entusiast. Cuvintul lui apăsat, unit cu gestul hotărîtor și cu privirea plină de convingere, dădea raționamentului lui o putere și mai mare.

În ordinea politică n'a fost nici un drept, nici o libertate pe care Lahovary să nu o apere, nici un interes național pe care să nu-l sprijine. E cu nepuțință să ne amintim din întâia Convenție comercială a României cu Austro-Ungaria, de Revizuirea Constituțiunei, de Cestiunea israelită, de Cestiunea Dunărei—în care cu ochiul sufletului, cum zic cărțile sfinte, a întrevăzut cestiunea Porților de fer de azi, de Cestiunea națională, de afacerea Zappa, fără ca în mintea noastră să nu apară figura măreață a lui Lahovary și politica lui demnă.

Dar ce să enumărăm faptele lui Alexandru Lahovary! La cel ce ne-a întrunit astă-seră aici nu este o gândire, nu este o bătaie a inimei care să nu fie pentru țară și partiđul său. De aît-minteri dragostea lui de țară, pasiunea lui politică, era pe atît de mare și nobilă pe cît era generosă, desinteresată, nepătată de cel mai mic interes bănesc, de vanitate sau dragoste de glorie.

Lahovary, de și foarte personal — cum să nu fie personal cu o așa individualitate? — nu era cătuși de puțin egoist. Sunt sigur că Alexandru Lahovary în tótă viața lui politică n'a pronunțat o singură dată cuvintul *Eú!* De aceea toți căți l'aú cunoscut știú că Lahovary era mai mulțumit de succesul altuia de cît de al său.

Boissier, în studiul ce a făcut asupra lui Cicerone

ne spune că patru cauze determină opiniile politice ale cui va : nașterea, reflecțiile personale, temperamentul, și de cele mai multe ori interesul personal. Da. Interesul personal jăcă un mare rol în viața politică. Suntem împinși în mod cam instinctiv a crede că cel mai bun partid este cel ce ne este mai de folos. De sigur pentru Alexandru Lahovary acésta a patra cauză n'a existat nici de cum. Desinteresarea, Lahovary a împins-o foarte departe chiar în exercițiul profesiunii sale. El n'a fost nici odată avocatul unor interese curat bănești, personali. A fost avocatul intereselor Țerei și ale Partidului său, când aceste interese în conștiința lui cadrau cu ale țerei.

Care este secretul farmecului elocuenței lui Lahovary.

Pentru ce elocința lui era — cum s'a zis de a lui Mirabeau și Danton — fulgerătoare ?

Puterea cuvântului lui ține de emotivitatea, de puterea lui sufletescă și mai cu sémă de puterea lui vizuală, de înlesnirea cu care cugetarea-i se arăta sub forma imaginilor și a simbolelor.

Ceea-ce face puterea cuvântului nostru nu sunt sunetele care ajung până la noi. Ele nu sunt de cât vulgar mijloc de transmisiune, un instrument material. Puterea Verbului e vocea interioară, e acel ceva lăuntric, acel mijlocitor dintre Cugetare care vrea să se producă în afară și Vorba care o răspândește.

De sigur că ceea-ce ne mișcă într'o audiție muzicală nu sunt nici clapele pianului, nici cordele vocale, ci puterea lăuntrică, personalitatea artistului. Cuvintele ce se aud, imaginele ce se produc se datoresc puterei ascunse ce este în noi, și care le pre-

pară. Ca și actorul de pe scenă, avem un «souffleur». Lahovary era dintre aceia la care cuvîntul dinăuntru era foarte puternic, foarte luminos, ca și întréga personalitate.

Unii, când vorbesc, cugetă, se servesc de imagini verbale, alții de imagini motrice; alții de imagini vizuale. Lahovary care era înzestrat cu o elocuență organică, în vorba sa, în cugetarea sa, vedea și audea, fără să se asculte. Discursul lui nu era o compoziție muzicală făcută acasă; era mai tot-deauna o inspirație a momentului, de aceea ca și Lachaud n'a vorbit nici odată după note scrise; el nu era un metafizician, era un vizual motor. În vorbirea lui era o întrégă creațiune; și masele îl ascultaă cu plăcere, tocmai pentru că, în loc de a le osteni mintea, le mișca prin emoțiunea și imaginile lui. Pare că am avut dreptate, când auđindu-l la o intrunire publică, l'am numit tribunul alb.

Mulți l'aă cređut un mare improvizator; eroare, după mine, căci nu cred în improvizație. Ceea-ce numim un improvizator nu e de cât un mare meditativ, înzestrat cu o memorie repede. Există în fie-care din noi o memorie inconștientă, care are într'însa o lume de idei ce lucrăză în mod latent asupra imaginației, asupra simțurilor, sentimentelor și voinței noastre. Acésta este opera cerebrației inconștiente, care la Lahovary era admirabilă. Toți câți l'am ascultat, ne aducem aminte cu câtă greutate vorbea la început. Nimic nu ne pôte invedera mai bine starea sufletescă a lui Lahovary la tribună, de cât imaginea lemnului aprins care înainte de a ne înfățișa flacărea puter-

nică care luminează și încălzește, arde cu greutate pîrînd abia.

Darul sufletesc al lui Lahovary se mărise, se dezvoltase și prin îngrijita lui educație clasică, făcută în Franța la o epocă când romantismul era încă în floare. Firesc era ca el să fi fost puternic influențat de spiritul francez al timpului. Intre 1830 și 1864 influența vechilor scriitori — de și clasicismul slăbise — era mai puternică de cât așî; nu e de mirat ca urmele acestor influențe să le vedem în multe din discursurile lui Lahovary. Câte-va exemple vor inveda această afirmație. Interpelat în chestia națională, ca ministru al afacerilor streine, cu drept cuvînt Lahovary ia argument din Horațiu, apropiîndu-și situația senatorului Pollione: *Incedo per ignes suppositos cineri doloso.*

(Merg pe cărbuni aprinși sub cenușa perfidă).

Un articol trimis din Paris, un fel de discurs scris, adevărat cântec al lebedei — Lahovary 'l intitulază, amintindu-și întristarea lui Ovidiu exilat, — *Tristia.*

La o întrunire publică, vorbind de inconștiența unor ómenî politici, Lahovary reamintește cugetarea adîncă a filozofului Pascal asupra legilor universale și ființei conștiente.

În întrunirea de protestare contra expulsării unor Români din Transilvania, Lahovary îmbracă apelul său către sferele politice înalte în admirabilele versuri din *l'Espoir en Dieu* ale lui Alfred de Musset :

Si le ciel est désert, nous n'offensons personne

Si quelqu'un nous entend, qu'il nous prenne en pitié.

Valórea literară a lui Lahovary se vede cu deosebire în poeziile lui. Căci Lahovary avea nu numai

poezia cuvîntului, dar și pe a inimei. Cât era el poet, și ce poet! ne-o spune interpretația ce a făcut el din *La Tristesse d'Olympio* a lui Victor Hugo.

Nu știu dacă sunt prea influențat de simpatia mea admirativă pentru Lahovary și de amorul propriu național, dar eu găsesc mai frumoasă, mai lirică, mai mișcătoare, și ca limbă și ca cugetare, interpretația lui, de cât însăși poezia lui Hugo pe care a interpretat-o. Să comparăm câte-va versuri:

Il contempla longtemps les formes magnifiques
Que la nature prend dans les champs pacifiques ;
Il rêva jusqu'au soir ;
Tout le jour il erra le long de la ravine,
Admirant tour à tour le ciel, face divine,
Le lac, divin miroir.

.....
„Nos chambres de feuillage en haliers sont changées ;
L'arbre où fut notre chiffre est mort ou renversé ;
Nos roses dans l'enclos ont été ravagées
Par les petits enfants qui sautent le fossé.

.....
„Car personne ici-bas ne termine et n'achève ;
Les pires des humains sont comme les meilleurs.
Nous nous réveillons tous au même endroit du rêve.
Tout commence en ce monde et tout finit ailleurs.

.....
„Répondez valon pur, répondez solitude,
O nature abritée en ce désert si beau,
Lorsque nous dormirons tous deux dans l'attitude
Que donne aux morts pensifs la forme du tombeau*.

* * *

Iată cât de poetic a interpretat Lahovary versurile
acestea :

Privi el multă vreme la splendidul veșmânt,
Ce pacnică natură așterne pe pământ,
In visuri legănat.

Pe rând privi și cerul, simbol feței divine,
 Și lacul ce scâlpește sub boltile senine,
 De stele luminat.

Pe unde-ai fost umbrare cresc astă-ți mărăcinii ;
 Din rozele sădite rămas-ai numai spinii ;
 În arborele fraget un nume am săpat,
 Cu dulcele ei nume copacul s'a uscat !

Căci omul pe-astă lume nimica nu 'mplinește ;
 Ursita e aceeași la tot ce viețuește ;
 Din visuri începute de-odată ne trezim ;
 Aci le 'ncepem toate, aiurea le sfârșim.

Răspundeți, dulce vale, și tu, singurătate,
 Natură-aci ascunsă sub ăst frumos vestmânt,
 Când vom dormi împreună cu mâinile încruciate
 Cum stați pe gânduri morții în recele mormânt,

În orele lui de vis sufletesc, Lahovary a făcut adesea orî versuri originale, pe care însă le ținea pentru el. Nu voi cită de cât o singură strofă dintr'un madrigal, spre a da o idee de inspirația tinerescă ce însuflețește poezia lui.

La nature, en ce jour, prodiguant sa richesse,
 Epané la jeune sève aux rameaux verdoyants :
 C'est ainsi que le sang de ta fière jeunesse
 Fermente généreux comme ce doux printemps ;
 Animant de ton corps la grâce à peine éclose,
 Il met la vie en fleur à ta lèvre de rose.

În sistemul elocinței clasice vechi, — în școla romantică, și mai mult — ceea-ce cine va simțea și gândea se arăta mai mult prin semne, prin figuri de cât prin idei abstracte. Literatura veche ne pare mai frumosă, mai atrăgătoare, tocmai pentru că era mai sim-

bolistă. De aceea și d'scursurile cele mai mișcătoare sunt cele mai pline de imagini.

Imagina, figura, simbolul, au un mare rol în vorbire, pentru că îți dă o emoție, o noțiune, o idee în mod sugestiv. Acest mijloc Lahovary l'întrebuința foarte des.

Ce dreptate are Mallarmé, unul din fondatorii școlii literare simboliste, când ȳice :

«A numi un obiect este a suprima trei din patru părți din plăcerea poemei făcută din fericirea de a ghici încetul cu încetul. Să-l *suggerezi* este visul, să-l evoci încetul cu încetul pentru a crea o stare sufletescă».

Brunetiére explică și mai lămurit, psihologicește, de ce ne place simbolul, imagina în vorbire. «Ceea-ce presimțim ne face mai multă impresie, de cât ceea-ce vedem fără vël. De aceea doctrinele secrete se propovăduesc în simbole ca în tenebrele nopții, căci putem foarte bine compara tenebrele nopții cu noptea».

Și fiind-că elocința lui Lahovary era cu deosebire simbolistă, pentru a o înțelege, să ne întrebăm ce este simbolul ?

Cuvântul «simbol» are două înțelesuri. Simbolul este o imagine, un obiect sensibil care reprezintă ceva intelectual, moral. E un semn comemorativ. Așa figura leului reprezintă curajul, câinele credința, columbia nevinovăția. Acest fel de simbole naște din dorința de a produce o stare sufletescă în cel mai lesnicios chip, fără silințe.

În Orientul vechiu «simbolul» nu era numai expresia unei idei, era o putere care după gândul celui ce o întrebuința, îndeplinea saũ prăpădea lucrul ce

reprezenta, în prezent său în un timp mai mult sau mai puțin depărtat. Așa, a figura un simbol de victorie era a o produce : simbolul puterii dedea puterea celui ce-l întrebuința sau o lua celui contra căruia se întrebuința.

Egiptenii sunt cei mai tari și mai vechi simboliști. Ei n'aũ tăiat o piatră până să nu pue în tăetură o idee. Găsim la ei trei mari simbóle, a căror sinteză trebuie înțelesă, căci Lahovari le amintește fórte des în discursurile lui.

Piramida, imagina lui D-zeu nepătruns, manifestat prin triumhiu (legea ternarului), semnul vieții care are trei elemente, și patratul (legea quaternarului), semnul universului care are patru elemente. În totul piramida e formată din $4+3=7$, care este principiul realizării.

Sphinxul, ființă complexă cu fața spre răsărit.

Are sinuri provocante pe piept și ghiare cu care apucă carnea omenescă pentru că reprezintă, este imaginea Eternelului feminin în duplicitatea sa infernală și cerescă. El este *Sphingea*, care a apărut Carmen Sylvei în visul descris în *La Servitude de Pélesch* (pag. 133—143).

Phoenixul, imaginea sufletului nemuritor, care străbate toate lumile cu aripele sale solare. Cu acest Phoenix a comparat Lahovary în un discurs al său Athenul român închis.

Literatura veche e plină de simbóle. Așa ne spune Istoria sfintă, că Rachela, mult timp stérpă, a zămislit după ce a mâncat rădăcină de mandragoră pe care i-a dat-o sora-sa Lia, pentru că mandragora este simbolul corpului omenesc.

Crucea ¹⁾ este simbolul victoriei, după vechea credință egiptenă. *Hoc signo vinces*, era aparițiunea făcută lui Constantin-cel-Mare tocmai pentru a-i prevesti triumful contra lui Maxentie.

Pronunță saū servește-te cu credință cu *crucea* și vei izbuti.

Un simplu cuvânt putea fi un simbol. Ast-fel numele lui *Dumnezeu* la Ebrei, scris s'au pronunțat de un profet, avea o putere universală: era o formulă magică. Așa e și adî.

În pogorârea Duhului sfînt pe capul apostolilor, *vin-tul* era însuși sfântul Duh, iar *limbile de foc* reprezentaū distribuția lui, precum și deosebitele limbi inspirate Apostolilor.

Puterea talismanelor se baza pe cuvinte magice scrise saū reprezentate prin simboluri.

Cele șapte vaci grase și cele șapte vaci slabe reprezentaū anii de belșug și de sterilitate ai pămîntului.

Iacă ce dicea Lahovary la 1884, Martie 3, în sala Ioji :

«Timpul de înflorire, de bogăție, al guvernului actual — dacă o fi fost vre-odată — a trecut. S'a sfîrșit cu cele 7 vaci grase de care ne vorbește Biblia și mi se pare că intrăm în periôda celor 7 vaci fôrte slabe.

Creștinismul venit din Orient a mărit simbolismul. Ast-fel semnul crucei servi pentru întărirea curajului și gonirea demonilor.

Suflarea în ureche, ungerea cu undelemn sfînt, sa-

1) La Ebrei cel ce jură trebuie să ridice *mâna dreaptă*.

rea, scuipatul, punerea mâinilor dând Duhul sfânt sunt simbóle orientale.

Intrebuințarea acestor simbóle nu póte să aibă efect de cât când se face de persóne consacrate. Un laic n'are putere operantă, căci n'are în sine putere apostolică. Ce va face este nul și de nul efect.

Symbolismul lui Alexandru Lahovary producea efect, căci avea un fel de Duh sfânt. Póte și altul să pronunțe cuvinte: «sânge, cuget, țară, libertate...», dar fără efect, căci nu ori-cine are darul lui.

Precum în credința creștină sunt adevăruri divine care nu se pot transmite omului de cât prin óre-care viziuni mai mult sau mai puțin perfecte după timp, după ómeni și după împrejurări, așa și arta omenească nu póte să traducă idealul său de cât prin simbóle. Pictura e un simbol. Sculptura, elocința ca ori-ce artă, asemenea.

Și cu cât o artă este mai simbolistă, cu atât e mai superióră. Vreți un exemplu? Vedeți pictura bizantină în biserică ortodoxă. Artă ajută fórte mult dezvoltarea și manifestarea sentimentului religios. De aci muzica, pictura, sculptura, arhitectura care au ajutat fórte mult la influența Bisericeii.

Acuma putem lesne înțelege tăria și farmecul vorbirei lui Alexandru Lahovary. Tótă elocința lui era o elocință simbolistă: atât limba lui românească—care ca și a lui Alexandri era ferită de ori-ce cuvinte și forme streine, — cât și concepția-i erau pline de simbóle.

Câte-va exemple ne vor dovedi cu prisosință că Lahovary cugeta în imagini și că la el ideia era legată de o formă sensibilă.

La 1867 se desbătea în Camera deputaţilor legea privitoare la armele ţerei. În proiectul de lege figura *Sórele* şi *Semiluna* în armele ţerei. Kogălniceanu le susţinea ca conforme tradiţiunilor noastre. Lahovary a cerut scóterea lor pentru a nu se face o greşelă politică. *Semiluna* este semnul imperiului turcesc: Să figureze ea pe actele noastre? Pe paspórtle?

«Oamenii simpli, dicea Alexandru Lahovary, vor lua semiluna drept *simbolul* Turciei, drept semnul va-salităţii, care n'a existat nici în trecut, nici în prezent, nici în viitor».

Iată cum la 1867 Lahovary avea sentimentul convins al Independenţei!

* * *

Intr'o epocă de a tot-puternicie a guvernului şi de influenţă nesănătósă a unor avocaţi, Alexandru Lahovary protesteză, înfăţişându-ne întréga stare de lucruri. Intr'un discurs memorabil, (*Libertatea presei*), el spune totul printr'o imagină. El ne arată magistratura în chipul unei femei nenorocite îngenuchiate¹⁾.

Vrënd să dovedéscă necesitatea sfârşitului guvernului ce combătea, el exclamă: *Guvernarea lui se asemănă cu o dramă bine maşinată în care interesul nu lincezeşte un singur minut, dar noi credem că pentru binele şi cinstea ţerei e timp ca cortina să cază, arătând ast-fel necesitatea sfârşitului comediei.*

---

1) Altă dată spune adversarului politic. „Vei veni la putere în genunchi“.

In așacerea Ghenadie (27 Octombrie 1896):

Acastă credință în care ne-am născut și în care vom să murim, care a preșezut la cele mai mari acte ale vieței noastre, care a împreunat mâinele noastre cu mâinele soțiilor noastre, care a adumbrit lăgănul copiilor noștri, care a veghiat mângâietore la căpătăiul strămoșilor noștri adormiți, în care și noi sperăm să adormim în pace, pentru a reinvia în speranță, acea credință nu pôte fi siluită. Dénșa a fost de la început și de a lungul istoriei una cu națiunea română; dénșa a purtat în luptă stégurile biruitoare ale Mihailor și ale Ștefanilor; pentru dénșa au murit Basarabii în Constantinopole. Ea este amestecată cu pământul și cu țărina acestei țeri; ea este dospită în inimile și în cugetele noastre. Nimic nu o va sdruncina.

Guvernul, sprijinatorii lui, scribii și cărturarii lui de la un timp încóce repetă în tóte modurile — ca și când ar voi să se întremeze pe ei înșiși — «cestiunea este închisă, lucrul este sfârșit!»

Domnilor, când Mântuitorul lumii fu pironit pe cruce; când dete ultimul său strigăt și când Duhul său se întórse la cerul de unde venise, poporul ucigaș al Evreilor a strigat și el într'un glas: «S'a sfârșit!»

«S'a sfârșit!» au zis Ana și Caiafa; «s'a sfârșit» au dis fariseii; «s'a sfârșit» au dis judecătorii nedrepti; «s'a sfârșit» a dis mulțimea orbită; «s'a sfârșit» a dis Pilat din Pont și și-a spălat pôte mâinele pentru a doua óră.

Ei bine, nu se sfârșise și nu s'a sfârșit încă. Poporul, complice al celei mai mari crime în istoria lumii, a fost risipit în cele patru unghiuri ale pământului, imperiul roman a cădut; atâtea alte împărății

s'au format și au pierit și încă nu s'a sfârșit. Sunt peste puțin o mie nouă sute de ani și sute de milioane de creștini, la zile anumite, se adună și ridică rugile și blestemele lor la cer în contra poporului ucigaș și judecătorilor infami. O nedreptate nu se sfârșește nici odată ; ea strigă către cer și către pământ. Și să nu dăcă fățarnicii că asemăn pe Mitropolitul Primat cu însuși Isus Christos, căvi se știe că nu Mitropolitul Primat, dar cel din urmă nenorocit este în fața nedreptății egal cu Christos.

1886. La Turnu-Severin.

«Suntem vagabonzi. Mai avem câte-va rătăcitoare cu noi : *Onoarea, conștiința, libertatea*».

«Și-a dat mâna cinismul bătrânesc cu tinărul scepticism».

«Curentul mâniei populare se mișcă încet, dar odată pornit nimic nu-l mai poate întoarce».

Sala Orfeu, 14 Februarie 1888.

(Epoca No. 666 din 16 Februarie 1888)

Câți-va oposanți se aleg :

«Ca o mumă suferindă, i-a născut în dureri și în chinuri. Și dinșii au eșit la lumină, ca să zic așa, din pîntecele ei sângerând».

Când lipsesc garanțiile constituționale :

«Este tocmai că și când un om care s'a culcat seara într'o casă închisă, s'ar pomeni în mijlocul nopții în frig și vijelie subt cerul liber, cu acoperișul luat pe sus de furtună».

Contra spiritului de afaceri în politică :

«România nu e o fermă model, nici o uzină».

* * *

Tot în acel discurs rămas sublim prin înălțarea sentimentului de justiție pe care a apărut-o contra violenței, Lahovary concentrează într'un singur cuvânt întreaga acuzare adusă unei faimose hotărâri de condamnare, numind-o *Pamflet*. (Afacerea Ghenadie).

* * *

Pentru ca să învedereze cum o greșelă politică poate să fie un bine în sensul că ne deșteptă, Lahovary întrebuițează o imagină comparativă.

«Acastă afacere (a Mitropolitului primat) a fost ca un fel de *fulger* care luminează un moment o noapte întunecată pe o cărare rătăcită și arată nenorocitului călător totă adâncimea prăpastiei și grozăvia pericolului».

* * *

Un partid politic se fracționează în mod factice pentru a se retrage păstrând în acelaș timp puterea. Acțiunea politică rămâne aceeași. Actorii 'și schimbă rolurile. Pentru a arăta publicului acest fapt și a nu lăsa să fie mistificat, Alexandru Lahovary pronunță această teribilă frază, un întreg rechizitor.

«Guvernul d-lui X și d-lui Y sunt două firme ale aceleiași societăți de comerțiu !»

* * *

LXXVI

Intr'un articol (Tristia) în care Lahovary pare a ne vorbi dintr'o altă lume (d'Outre tombe, de Chateaubriand), atunci când țara era agitată de elemente nesănătóse în toate instituțiile ei, pentru a ne arăta dorința tuturilor de a avea liniște, Lahovary întrebuintează această imagine.

«Este timp ca valurile turburate să reîntre în matca lor».

* * *

La 1888 (8 Martie) era o mare agitație politică. Opoziția era foarte puternică. Țăranii cereau pământuri în numele mizeriei. Guvernul creșându-se tare, voește să-și arate neîngrijirile sale printr'un banchet. Atunci Lahovary, în o întrunire publică, pronunță aceste cuvinte :

«Da, vor putea da un banchet dacă durerea poporului se va face pâine și dacă lacrimile vor fi culese în pahare».

Pâinea și vinul din pahare simboliséză aci nu ca în biserica creștină nutrimentul intelectual și divin, — dar durerea și suferințele poporului.

* * *

Tot la un banchet (Botoșani) Lahovary ȃice : «Inima țerei bate la extremitate».

Vrând să protesteze contra prejudiciilor ce aũ fost la alte popóre și de care unii vorbesc în viața nóstră politică pentru a dovedi că ele ne sunt streine, Lahovary le numește :

«Sdrențele sãngerate ale altor popóre».

* * *

Indignat de lipsa de dreptate în lupta politică și de noianul calomniilor, răspunzând la o interpelare (Senat 30 Ianuarie 1891), Lahovary a pronunțat aceste cuvinte pline de învătămintă, o severă dar dreptă critică a unei întregi epoci.

» Nu se moralizează în modul acesta opiniunea publică și nu dintr'un tâlhar se face un Caton și dintr'un Caton un tâlhar de ași până mâine fără rușine și fără explicații. Ați demoralizat opinia publică, ați aruncat scepticismul în sufletul tinerimei, ați amestecat toate capetele, ați incurcat toate conștiințele, astfel în cât nimeni nu vă mai crede nici pe d-vóstră, nici pe mine, și nu mai știe cine spune adevărul.

«Și din această cauză, între calea legii și a onórei și calea anarhiei și a neadevărului, care erau odată deosebite, s'a bătut așa de bine spațiul în cât s'a amestecat una cu alta formând un *maidan* pustiú și veștejit, deasupra căruia *plutește sufletul nehotărât al țerei*.

«Nu mai este credință, nu mai este onóre, nu mai este adevér, când este vorba de politică.

«Așa se face politică în țările care au un viitor ?

«Așa se făcea politică în republicele Italiei în evul de mijloc !»

* * *

În discursul pronunțat cu ocazia interpelării în chestia Dunărei (28 Maiú 1881), Lahovary ne reamintește pe Victor Hugo prin imaginile lui grandioase și evocarea cuvintului «*singe*» care ca și în paricidul lui Victor Hugo revine foarte des. Iacă pasagiul final :

«Acéstă Dunăre pe care am deschis-o comerçului liber și leal al tuturor națiunilor din lume, acéstă Dunăre e a noastră, am plătit-o îndestul în trecut, căci au fost secolii în care ea a dus la Mare mai mult sânge românesc de cât apă».

*
*
*

„Timpul mă silește să mă opresc aci cu citațiile.

Care este învățămînt l amintirei de astă-seră ?

«*Picătură de apă, reintră în oceanul adînc*», zice poetul morții într'un admirabil vers. Lahovary a re-
intrat și el în Oceanul mare. Din acéstă lume măr-
ginită de pasiuni și neputințe, el a trecut în lumea
infinită. De acolo el ne luminează; iar noi, după
môrte-î, precum altă dată în viață-î, să vedem tot-d'a-
una în statua lui ideală, pe care o vor face dra-
gostea și amintirea noastră prin mîna artistului —
simbolului iubirii de țară, al simțului de demnitate na-
țională și al pasiunii generoase care te imbarbătează în
lupta politica.

ALEXANDRU LAHOVARI

DISCURSURI POLITICE

1881—1896

128194

— BUCUREȘTI —

TIPO-LITOGRAFIA ȘI FONDERIA DE LITERE **DOR. P. CUCU**
Str. Academiei No. 15.

DISCURS ¹⁾

Pronunțat în întrunirea electorală a partidului conservator, de la 6 Ianuarie 1881 în sala Ateneului-vechiu (București). La 8 Ianuarie colegiul al doilea electoral pentru Cameră din jud. Ilfov avea să aleagă un deputat, și candidatul partidului conservator la această alegere era d. Grigore G. Păuceșcu.

D-lor, după cuvântarea d-lui Păuceșcu, care a făcut istoricul acestor 5 ani din urmă cari vor rămâne nestersî în istoria noastră, am foarte puține să vă spun.

Gvernul *liberal*, fiind că a luat această firmă, este de 5 ani la putere.

Fie care din d-voastră poate să-și dea seama de rezultatele politiceî sale în întru și în afară. Succesele sale în afară se numesc :

Basarabia ;

Cestiunea Evreilor ;

Rescumpărarea impusă a drumurilor de fer.

(Numeroase aplause).

Aceasta până astăzi. Măine ?... măine se va numi

---

1) Reprodus din ziarul *Timpul* (No. 6 din 10 Ianuarie 1881).

Dunărea dată în mâinele străinilor. (Aplause).

Succesele din întru se numesc :

Perchisițiunile ;

Rechisițiunile ;

Rublele ;

Hărtia monedă. (Aplause).

Si în cele din urmă, ca cunună a acestora, *recensământul*, asupra căruia ministrul însuși care l'a ordonat a venit să mărturisească la Tribunală, că nemernici și nedreptiți au fost agenții cari i-au îndeplinit ordinele. (Aplause).

Nu știu până întru cât acest epitet nu s'ar putea resfrânge și asupra guvernului, care a fost șeful acestor agenți.

Dar ce să vorbim mai mult.

Vă întreb pe d-v. alegători, cari aveți în mână o părticică din suveranitatea publică : credeți că trebuie să continuăm cu această sistemă ?

Depuneți și mâine votul d-voastră pentru candidatul guvernului (desaprobări) ?

Credeți că e destul ? Atunci nu puteți să votați pentru un om cu idei mai moderate, cu un talent mai distins, care să facă onoare și țării pe care o va represinta și alegătorilor cari-l vor trimite în Adunare, de cât d. Gr. Păucescu.

D. Păucescu și d. Triandafil, sunt tineri, sunt inteligenți, sunt învățați, sunt liberali, și nu se tem să vie să mărturisească într'o adunare publică că sunt conservatori ; căci, dacă daș cuvântului adevăratul său înțeles, conservator însemnează ordine, respect la persoane și la proprietate, libertate fără licență, însemnează în politică bunele chibzuințe, în viața privată bunele moravuri. (Aplause)

D. Triandafil și Păucescu nu reprezintă feudalitatea
 "mi pare, mai mult de cât dd. Poșeti-Brătianu, (A-
 plause).

Nu veți face o alegere nenemerită admitând pe d.
 Păucescu să vă reprezinte în Cameră. De altminterlea
 d-ilor, se mai poate merge încă ceva timp cu acest
 guvern! Să nu credeți că s'a sleit toată cantitatea
 relilor ce se pot suferi de ori ce țară. Nu! cătuși
 de puțin! România mai are încă ceva răbdare la servi-
 ciul sistemului care o guvernă.

Sciți ce ȳice un proverb român: *Să nu dea Dum-
 neȳeu omului cât poate să sufere.*

Imi pare bine că mă aflu în pozițiune să vă vor-
 besc despre aceasta. Adesea-ori oamenii serioși, liniștiți
 ca d-văstră 'și ved de treburi; nu se ocupă prea
 mult de politică, căci politica e meseria altora.

Acesta are un avantajii, are însă și un desavantagiü
 căci politica se ocupă de toți; și ajungem din această
 nepăsare a nu cumpăni bine lucrurile, a nu cunoaște
 ȳmenii și a primi pe nesimțite ideile altora. Atunci
 se face împrejurul nostru ca un fel de atmosferă poli-
 tică pe care o răsufăm pe negândite și adesea ori
 această atmosferă este vițiată și realitatea faptelor
 este cu totul altceva decât ceea ce se spune de cei
 interesați a le desfigura.

Insă avem cu toții un mare învățator. Acela este ex-
 periența; dăm cu capul de prag și atunci deschidem
 ochii. Dar n'ar fi de dorit să cunoaștem mai de nainte
 ceea ce poate fi folositor sau vătămător? Să nu aș-
 teptăm ca guvernul să sleiască toate rēutățile de cari
 este capabil, înainte ca noi să ne deșteptăm!

O spun cu durere!

Dacă ori cine s'ar fi ocupat ceva mai mult de po-

litică, și mai înainte de a pune un vot în urnă, ar fi cugetat că face cel mai mare act al vieții sale, că dispune prin votul acesta și de dânsul și de familia lui, și de viitorul țerei lui, atunci n'am vedea aceste alegeri, n'am vedea această Cameră, aceste majorități plecându-se la cuvântul unui ministru ca trestiiile la suflarea vântului (Aplause prelungite); nu s'ar vedea nici rezultatele deplorabile, nici contradicțiile fără rușine, nici imoralitatea politică transformată în sistem de guvern; nu s'ar vedea oameni politici cari să scrie că cutare convențiune este vîndarea țerei și tot cu aceeași mână, cu aceiași pană cu care au subsemnat acele articole trăsuitoare, să vie să iscălească convențiunea de vîndare (aplaude prelungite și repetate) și pe urmă să se înfațișeze țerii și străinătății cu pepturile pline cu acele decorațiuni străine pe cari le-au calificat de resplata trădării și de semnul infamiei. (Aplause sgomotóse).¹⁾

Nu s'ar vedea asemenea lucruri. Nu s'ar vedea acelaș partid care a scris de un politic însemnat al țerii «că este un tâlhar, un Passatore, că impute aerul ca o duhoare» puindu'l în capul celui mai important ministru în timpurile cele mai grele, tratându-l ca patriotul cel mai mare și lucrând trei ani mână 'n mână cu dânsul. (Aplause).²⁾

Nu s'ar vedea dându-se în judecată un ministru³⁾ până erî al afacerilor exterioare în cabinetul conservator ca trădător și ca vîndător al țerei, ca făcător de alegeri silite, și a doua zi, acest ministru să fie luat de aceiași oameni cari 'l trataseră astfel și pe

1) Convențiunea comercială cu Austria.

2) Cogălniceanu.

3) Boerescu.

care dânsul nu'î ertase, pentru ca să vie să lucreze împreună cu toții la fericirea țerei și să-și dea unul altuia, în plină adunare în o ședință publică, mărturisiri de bun și de onești patrioți. (Aplause prelungite).

Dar precum țice un alt proverb, o mână spală pe alta și amândouă obrazul. Eî bine, această spălătorie de familie, n'ar trebui să treacă în viața politică, căci prea multă murdărie rămâne în fund. (Oratorul este intrerupt prin vii și unanime aplause).

Domnilor, cea mai mare acușatiune îndreptată în contra guvernului conservator, după acea de trădător al țerii și umilit în fața străinului, acușatiune ciudată pentru un guvern care a preferat să se coboare de la putere de cât să primească o lege trimisă de la Berlin; cea mai mare acușatiune, țic, aruncată guvernului conservator, a fost cestiunea financiară, risipa banilor publici.

O simplă observațiune! Toate bune, însă sub guvernul conservator țara nu a cunoscut nici flagelul hârtiei monede, nici flagelul rublelor. Mie mi se pare că într'un bun sistem financiar cel întâi lucru este de a avea o monedă, și când un guvern pune în circulație o monedă falsă care aduce o pagubă de 20 milioane—și cui? mie d-tale? nu, d-lor, părței celei mai sărace, muncitorilor, nenorociților; aceștia au păgubit aceste 20 de milioane pe cari le vom numi *rublăritul* în istoria țerii—(Aplause, ilaritate), acel guvern bun financiar numai nu se poate numi! Poporul, țeranii, sărăcimea, nu citește Monitorul, n'au prietenii pe la Ministere, nu știu ca unele bănci, că rubla se va scădea întâi la 3,70, pe urmă la 3,50, pe urmă se va demonetiza, ca să scape la timp de dânsa. —

Nu ; remân cu ea în buzunar, și acel ban muncit, acel ban sfânt ! ce fac cu dânsul ? Aleargă la zarafii evrei său la perceptorii, ce se numesc creștini și se rógă de 'i-o primește cu 2,50 — și adesea cu 2 fr. Am vëđut pe ulițele Bucureștilor țëranii alergând din zaraf în zaraf cu rubla în mână precum aleargă un cerșetor după o bucată de pâine !

Aceasta e una din acele calamitate asupra căreia nu se pôte reveni îndestul.

Să ne punem pe alt tërëm

Vorbescü de splendórea financelor d-lor, spun că nu pun imposit, că nu facü împrumuturi. Aü avut acest curaj !!

Ei bine, e falsă această afirmațiune.

Nu pun imposit pe față, votate prin anume legi, discutate la lumina ăilei, dar pun imposit deghisate ; nu fac împrumuturi în mod leal, dar în mod indirect, prin mijlocul hârtiei monede, al bonurilor de tesaur, și al altor manopere financiare, împrumută într'un an mai mult de cât alte guverne în cinci. (Aplause).

Nu fac împrumuturi ? Dar ce alt este de cât un împrumut emisiunea de 27 milióne în bilete hipotecare ?

Aceste bilete hipotecare sunt pãrticele din pãmântul Românesc, cheltuit petic cu petic, și cheltuit în lefurï și pentru recompense naționale, pentru misiuni luxóse și nefolositóre în străinătate. (Aplause prelungite).

Dumnealor cheltuiesc fără să se împrumute ? Nimic mai frumos în aparență de cât combinaținea biletelor ipotecare ! Etă 27 de milióne, de care guvernul avea trebuință. Nici imposit ! nici împrumut ! o presă, un teanc de hârtie : iată țara mai bogată cu 27 de mi-

lióne cari nu costisesc nimenui nimic. Când d-nu Brătianu a găsit această minunată combinațiune, a trebuit să se îmbete de bucurie și de mândrie!

Dar iată că peste curând acele 27 milióne trebuie să se liquideze și să se plătească; se vor liquida prin vîndarea moșiilor, lăsate de patriotismul și mila strămoșilor noștrii pentru instrucțiunea publică, pentru religie, pentru bolnavi, pentru neavuți. (Aplause prelungite).

Dar acest minunat sistem 'l descoperiseră toți risipitorii cari nu se mărginesc în venitul stării lor, cari pentru cheltueli ordinare atacă fondul stării, ipoteca moșiile mai întâi, pentru a le vinde mai târziu.

Aceasta nu se chiamă guvernare, nu se chiamă administrație de om care gîndește la viitorul țerei, la averea urmașilor a copiilor noștrii; aceasta este guvernare de om care nu vede mai departe de câțîiua de mâine, căruia nu 'i pasă de ce se va întîmpla după dînsul; este guvern de risipitori, nu de părinte de familie, cu prevedere, cu durere de inimă. (Aplause).

Al doilea imprumut este d-lor, acea vestită conversiune. S'a demonstrat pînă la cea din urmă cifră, că cu ceea ce mai avea guvernul să ia de la țeranî, foști clăcași, mai trebuia a se plăti 12 milioane pentru a se plăti tótă datoria rurală.

Cu tóte acestea, acest guvern face un imprumut de 30 milióne! Diferența de la 12 la 30 milióne, o întrebunțează în cheltueli ordinare.

Adăogați la aceasta și-o datorie flotantă de mai mult de 40 de milióne; ajungem la o cifră, de imprumuturi succesive care se apropie de vre-o 100 milióne.

Acestea sunt lucruri pe cari nu le pricep toți, sunt lucruri făcute cu fineță.

Biletele ipotecare, care sunt un împrumut, o datorie flotantă enormă, și conversiunea, sunt niște adevărate împrumuturi, cari măresc în 5 ani golul bugetar la 100 milioane aproape și cari vor trebui să se plătească odată, când se va sfârși cu espedientele.

Apoi tocmai pentru cestiunea financiară d-nii liberali de la putere au voit să spânzure pe conservatori, fiind-că după 5 ani de guvernare lăsaū vre-o 12 la 14 milioane datorie flotantă, după cum se constată din o lege votată de Senatul ostil conservatorilor. Si știți ce era această datorie a conservatorilor?

Iarăși d-nii liberali vin și mărturisesc: nu erau cheltueli făcute peste buget, erau pur și simplu impozite neîmplinite din cauza nenorocitelor recolte din anii 73, 74 și 75. (Aplause).

Legea votată de Senat prescrie că rămășițele ce se vor încasa din acești ani să acopere deficitele rezultate din cauza acestor rămășițe.

Dar d-nii liberali, nu numai n'au plătit datoriile din acele rămășițe, dar au împlinit din ele o sumă mai mare de cât deficitul lăsat de conservatori, după chiar constatările d-lui D. Sturdza, le-au băgat și pe acelea în bugetul ordinar și le-au cheltuit pentru trebuințele dilnice.

D-lor, bugetul la care cifră se urca sub conservatori? Era de 90 de milioane cel mult. Cât e astăzi? Este 120 milioane, a fost și de 140. Va să dică 30 milioane mai mult, fac 30% mai mult pe an într'un scurt timp.

«Am făcut mari îmbunătățiri» ne spun pe totă ziua d-lor.

Dar unde sunt șoselele ? unde sunt podurile ? unde sunt îmbunătățirile în justiție și administrațiune ?

Nu numai nu s'a făcut nimic dar s'a distrus și ceea ce rămăsese de la conservatori.

A ! ved o îmbunătățire, trebuie să fim drepti cu toții : s'aũ îmbunătățit lefile...., nu însă lefile cele mici, ale micilor funcționari ; aceștia continuă să ia și ađi 100 franci, 200 franci, pe lună, numai că li se reține 25 și 20 la sută in loc de 10 cât li se reține sub conservatori. (Aplause).

S'aũ îmbunătățit d-lor lefile aristrocaților-democrației. (ilaritate). Acești falși democrați aũ ajuns să formeze in capul țerii o aristocrație mai iubitore de bani, mai mândră, mai implacabilă, de cât a fost vr'odată vr'o aristocrație. (Aplause).

Am văđut lefuri de 36 mii franci ; am văđut lefuri de 48 mii franci și cu locuința 60 mii franci.... Știți cât e plătit un ministru al Franței ? Tot 60 mii franci pe an ! dar știți cât e budgetul Franței ? 3 miliarde.

Va să ăică, când un ministru e plătit cu 60 de mii franci pe an dintr'un budget ca al Franței, pricepeți d-vóstră ce 'nsemnează această leafă pentru săraca Românie. Cu un budget de 120 milioane, luate și acestea, cu mare silă, de la puținul grău, orz, și porumb ceea ce producem, plătim lefuri de 40, 50, și 60 mii fr. Pe lângă aceasta vine și nerușinatul cumul al funcționarilor. Nu este căpetenie in partid să nu aibă cincî-sease funcțiuni ori însărcinări retribuite. Este unul care întrunește 12 funcțiuni și le indeplinește pe tóte cu același zel.... in privința lefii.

Si pentru ce ? pentru niște ómenî așa de extraordinari, așa de însemnați ? Nu, d-lor, ómenü fórte

onorabili și foarte capabili, o cred, dar poate mai mult cu o capacitate stomacală (aplause, ilaritate) de cât intelectuală (aplause).

De! democrații se numesc; democrații ori fi, dar o leafă de 50 mii de franci mi se pare ceva prea nobil, chiar pentru niște democrații. (Aplause).

O voce. Se 'ngrijesc ómenii de vremuri rele. (aplause prelungite).

D. Al. Lahovari.

Așa dar în cinci ani, avem o datorie de-o sută milioane c'un budget urcat de la 90 milioane la 120 milioane, și toate acestea pentru îmbunătățirea sórtei private a câtor-va înalte personalități ale democrației budgetare.

Se ȕice că proletarul englez are ideile cele mai aristocratice din lume, și când vede trecând un lord cu trăsura cu 4 cai, proletarul englez, în loc de-a aręta invidie, se mândrește de mărirea și bogăția țării lui, în care sunt ómeni cari pot trăi pe asemenea picior. Aceasta mi se pare că va fi peste puțin singura noastră mângâere, în sărăcia noastră; vedând lefile și stările celor ce ne guvernează, tot așa poate să ne mândrim și să ȕicem: «România e guvernată de ómeni mari fiind-că sunt plătiți cu lefuri mari». (Ilaritate).

«Nu este nici un cuvânt de nemulțumire în contra noastră» ne mai ȕicú stăpânii noștri». «Majoritățile sunt ale noastre! opinia publică este cu noi».

Se înșeală! se înșeală foarte mult și iaú aparentele drept realitate. Șara este nemulțumită, este amărâtă, este nenorocită!

Dar de ce tace? de ce suferă? de ce prin apathie, prin indiferență, ea lasă ca să se perpetue acest sistem de descompunere și de ruină? Fiind-că, vai, sunt

două țări ! țara care muncește, care plătește, care merge la perceptorul de 'și dă birul agonisit adesea ori cu multă sudoare, cu multă muncă (aplaude). Această țară este majoritatea. Este și o altă țară. Este țara a câtor-va sute de ómenii care trăesc din politică, adică din munca celor-lalți. Aceștia se mișcă, scriu, strigă tare, și vorbele de patrie, libertate, progres, sunt neconținut pe buzele lor. Aceștia sunt minoritatea. Dar de această minoritate se îngrijește guvernul.

Pentru ei lefile, posturile, însărcinările gras retribuite, fiind că ei par a dispune de laudă și de blam, pentru că ei formează acea falsă opinie publică, fiind-că sgomotul aplauselor lor acoperă gemetul discret al celui asuprit ! Intre minoritatea sgomotósă și imbuibată și între majoritatea tăcută și plătitóre, guvernul 'și-a făcut alegerea de mult.

Noi ne adresăm la majoritatea impilată, la d-vóstră, cari ne ascultați, și vă đicem :

N'aveți de cât un singur mijloc de a răsturna acest guvern, mijlocul legal, mijlocul alegerilor. Noi conservatorii suntem ómenii cumpetați, liniștiți, noi nu insultăm pe Domnitor când nu suntem la putere, pentru a'l exalta când suntem la guvern ; noi nu 'l numim când spion Prusian, agent a lui Bismark, când un đeu demn de altare și de tãmâie ; noi revoluțiunii nu stărnim, noi nu proclamăm republice ca cele de la Ploesci. Chiar pe guvern il combatem cu moderație și nu đicem ceea ce điceau d-lor de noi, că suntem buni de spânzurat in piața teatrului.

Cum póte dar să înceteze această stare de lucruri ? Numai prin legalitate, numai prin ajutoru d-vóstră de alegători.

Voiți d-vóstră să se sfârșească cu asemenea stare

de lucruri? Voiți să ajungem a vedea la cârma țerei un guvern activ, econom, leal, franc în politica externă, moderat în politica internă? Dați-ne ajutorul d-vastră. Nu ne veți da acest ajutor, veți arăta încă apathie, nepăsare? Ei bine! nu mai puțin acest guvern va cădea! Inșă în loc să cadă prin țară, va cădea cu țara! (Aplause prelungite).

Nimic nu ține care nu se conformă cu legile eterne ale moralei, cari sunt și legile naturei în guvernarea ómenilor. Guverne rele s'aũ vędut, dar, saũ țara a fost destul de bărbată, de energică, ca să le respingă din sinul sęũ; saũ aũ căđut prin puterea evenimentelor; dar atuncea, aũ prăvălit cu ele în catastrofa din urmă și țara care le-a suferit. (aplause).

Băgați de seamă să nu se întâmplesă așa cu guvernul actual. Incă o dată acești oameni aũ fost aproape să piardă țara de o dată cu dęnșii¹). Ei bine 'mi-e teamă că, dacă vor mai întârđia lucrurile în starea actuală, să nu se mai găsească nimęni care să adune ca atuncia ruinele patriei prăvălitate la pământ și să înceapă iarăși clădirea edificiului social! Mi-e teamă ca temelia chiar să nu fie atuncea surpată. (aplause prelungite).

Ei domnilor, un ręũ guvern comite două feluri de rele, unul trecător, altul permanent, unul material, altul moral! Cel material se poate vindeca; aũ cheluit în lefuri și procopseli avutul țerei, vom aduna iarăși, ca furnica, acel avut risipit (aplause); aũ pus impozite, le vom ușura; aũ contractat împrumuturi, le vom plăti; aũ guvernat de două ori ręũ, ne vom

1) Evenimentele de la Sala Slătineanu, insultele făcute consului german. Abdicarea prințului Carol la 1870.

sili să guvernăm de două ori bine! (Aplause) Această se poate face, conservatorii ați mai făcut'o!

Dar vai! ceea ce nu se poate vindeca, ceea ce nu se poate îndrepta, este când corupția a pătruns măduva unei națiuni și când materialismul a înfipt cuiul lui în inima unui popor (aplause). Când numele de patrie nu mai servă de cât pentru a învesmînta poftele rele, instincturile joase și perverse; când lăcomia, setea de bani și de onoruri a înlocuit toate instincturile nobile, toate aventurile frumoase; (aplause prelungite); când incapacitatea învinge meritul, și sfruntarea, imoralitatea, învinge onestitatea și probitatea, ce se întâmplă atunci? Incetul cu incetul exemplele rele se cobor de sus. Sufletul națiunii se turbură, bunul ei simț se întunecă și cuvintele cele mai sacre își pierd însemnătatea lor, căci nu agitația sfîntă a ideilor poate vre-odată pierde un popor, ci ațîțarea poftelor necurmăte, neastîmpărul patimilor vinovate.

Cu incetul se face o lucrare violentă în niște capete strimte și perverse. Un om, un miserabil în strimta lui morală, își pune întrebări teribile:

«Eă care sunt ignorant, pervers, imoral, ca alții, de ce să nu ajung tot așa de departe ca cutare sau cutare, cari nu fac mai mult de cât mine? De ce sărăcia? de ce obscuritatea?». Si atunci în întunericimea moralei și în umbra nopții, lucește cuțitul unui asasin. (Mișcare, aplause sgomotose)¹).

Să nu ajungă societatea noastră la aceste extremi-

---

1) Alușiune la atentatul lui Pietraru în contra lui I. Brătianu. Cu câte-va zile înainte de această întrunire, Pietraru, un fost profesor fără slujbă, vroise să lovească cu un cuțit pe primul ministru Ion Brătianu când ieșea de la Camera Deputaților.

tăți. Pe clina aceasta prea mult a alunecat; este timpul de a se opri. Să îndreptăm guvernul pe căile legale, prin cuvint, prin presă, prin vot, dar încă o dată, când este timpul ca un guvern să cadă, națiunea să fie volnică spre a'l răsturna. Să cadă, cum am dis, prin țară, dacă nu vrem ca o dată să cadă cu țara—(Aplause prelungite, aprobări unanime).

DISCURS *)

rostit în întrunirea publică, convocată de partidul conservator de la 11 Aprilie 1882 (sala Herdan, București).

La această întrunire prezidată de Lascar Catargiu, au vorbit dd. Ion Lahovari și Titu Maiorescu. Acest din urmă ca delegat al Comitetului conservator din Iași. Scopul întrunirii era ca întreaga țară legală, alegători și aleși, să-și formuleze opinia asupra tendinței guvernului liberal de a alege magistrații prin corpori politice și de a introduce pentru consiliile județene alegerea prin votul universal.

D. Al. Lahovari. D-lor, am s'adaug și eu câte-va cuvinte, de sigur neîndestulătoare, după discursurile atât de elocvente și de pozitive pe cari le-ați audiat.

Țara aceasta a ajuns într'o epocă critică a existenței sale, așa încât suntem, ca să ȳic așa, la încrucișarea a două căi. Este dar vorba de a se sci dacă mergem înainte prin desvoltarea instituțiilor noastre, după spiritul, după tradițiunile, după interesele bine chibzuite ale poporului nostru, sau dacă ne aruncăm pe o cale necunoscută, după teoriile a priori concepute eșite d'a gata din capul unui bătrân și neîndreptat revoluționar (aplaude).

*) Reprodus din ȳiarul *Timpul* (No. 85, 18 Aprilie 1882).

D-lor, partidul roșu este de șesezece ani la putere, dar pe față numai din 1882. Acest partid a purtat până acum masca conservatismului pe care, în anul acesta, a aruncat-o (aplaude). Si noi trebuie să mulțumim d-lui Rosetti care, de altmintrelea, cum a ști foarte bine d. Maiorescu, arată un curagiū, o energie și o capacitate demnă de o mai bună cauză ; să mulțumim d-lui Rosetti că în sfârșit ne arată calea pe care voiește să ne ducă și unde voește s'ajungă.

D-lor, când partidul care ne guvernă ași a venit să ceară puterea de la națiune, cuvintele sale au fost foarte măgulitoare, programul său foarte moderat, în aparență ; așa în cât, dacă 'i asculta cine-va atunci, noi eram îndrăzneți, noi conservatorii risipeam finanțele țerei, noi în fine, eram revoluționarii și aventurierii. În adevăr, ce este mai moderat, în aparență ; ce este mai adormitor, ca să știe așa, de cât programul de la Mazar-pașa ? Cu aceste mijloace ei au găsit câți-va oameni cari au acoperit prin numele lor stimat personalitatea foarte neliniștitoare pentru țară a d-lor Rosetti și Brătianu. Ei însă s'au căit imediat de concursul ce le-au dat și sunt sigur că astăzi se întorc în mormintul lor (aplaude).

Dar, d-lor, a trecut furtuna resbelului. Acești oameni s'au întărit, acești domni au prins rădăcini în țară și acum cred că a venit timpul s'arunce masca și d. Rosetti desfășoră pe față programul său revoluționar și anarchic. A început prin legea tocmelelor agricole.

D-lor, nici unul din noi nu se împotriva a se face în legea tocmelelor agricole modificări, dacă trebuia a se admite acele îmbunătățiri pe cari timpul și experiența le dovedise necesare și practice. Inșă, legea care s'a votat și pe cari toți o cunoașteți, este o țe-

sătură de ineptii, și, mai mult încă, o lege de rea credință cu scopuri ascunse. Această lege nu voiesce să apere pe țeran în contra proprietarului, nici să garanteze pe proprietar în contra țeranului, ea nu voiesce să fie o dreaptă cumpănă între două interese care nu pot să trăiască unul de cât cu altul, ci voiesce să le lovească unul prin altul, să pună vrajba între dênsele, în profitul unei a treia clase, care se va folosi de neînțelegerile dintre acele două clase folositoare și care va fi clasa guvernanților, clasa budgetofagilor, clasa parasiților, în capul căreia este și crede că va sta, d. Rosetti.

Ei bine, d-lor, nu aveți de cât să citiți această lege și vă desfid să resfoiți colecțiunea legilor din orî-ce țară, orî-cât de înaintată în această privință, fie chiar în America, și nu e cu putință de a mai găsi unde va o asemenea țesătură de absurdități și contradicțiuni. Scopul legii a fost, nu de a lua măsuri în contra unei pretinse exploatări care nu a existat, dar de a face imposibile contractele între muncitor și capitalist, între deținătorul pământului și acel ce vrea să'și închirieze brațele, tocmeli cari fac bogăția, prosperitatea, viața și chiar dau pâinea de toate zilele acestei țări. Nu o credeți acum? O veți vedea când această lege se va pune în aplicare, dacă dintr'o împrejurare fericită, nu se vor găsi câți-va oameni mai înțelepți cari să'î precurme de la început răul, împlinindu-î lacunele și îndreptându-î viciile.

Cât pentru electivitatea magistraturei, d. Maiorescu v'a vorbit indestul. D-sa v'a spus ce rele aũ isvorât de aci în America. Voiũ face însă o mică rectificare. Nu în toate țările ale Republicei Statelor Unite magistratura este electivă. În câte-va este numită și ina-

movibilă. Dar, ce este măi însemnat, trebuie să știți că Curtea federală, Curtea supremă a Republicei sau cum am dice la noi, Curtea de casațiune, este numită și inamovibilă, iar nici de cum aleasă de votul universal.

Dar, d. Rosetti merge și măi departe de cât chiar America. D-sa voiește electivitatea pretutindenă, și voiesce ca un magistrat, fie chiar la Curtea de casațiune, să fie ales prin sufragiile politice cari ne dau Corpurile legiuitoare pe cari le cunoașteți. Ei bine, dacă ni se dă o magistratură tot de acest model, apoi putem ferici țara Românească. Dar cel puțin Corpurile legiuitoare, de și dispun de mare parte din starea noastră, nu dispun însă de cât de 120.000.000, adică de impozitele pe cari le plătim; pe când magistratura rosetească va dispune de toată starea noastră și, măi mult chiar, de tot ce fie-care din noi are măi scump, chiar de onoarea și libertatea noastră, poate și de viața într'o di.

Prin urmare, d-lor, este momentul, după mine, să vedem dacă voim să mergem tot măi departe sau să punem un capăt la această stare de lucruri. Este momentul să ne întrebăm: voim să ne lăsăm toate interesele noastre în mâna oamenilor cari ne guvernă, sau să le dicem: destul pân'aci!

D-lor, am făcut pân'acum atâtea apeluri, în cât trebuie să sperăm că în cele din urmă, acest apel ce vă facem încă odată, va fi audīt.

Noi v'am dis'o în atâtea rënduri: un partid conservator nu poate să întrebuițeze de cât mijloace legale și constituționale. Constituțiunea ne-a dat un singur mijloc de a pune capăt acestei stări de lucruri; ne-a dat votul nostru; ne-a dat alegerea Camerei și a Senatului. Partidul conservator, partidul ómenilor cu cinste

și cu minte, partidul acelor care au ceva de conservat, ar trebui în această țară unde toți sunt proprietari, să fie stăpân pe toate alegerile, căci cred că glasul adevărului poate fi înțeles chiar de Col. III și al IV. În orî-ce caz acest partid trebuie să isbutească cel puțin în două colegii.

Ei bine, d-lor, încă odată trebuie să ieșim din amor-teală ; trebuie să uzăm, încă odată, în mod liber și independent de drepturile pe care ni le dau legile. Altmintrelea, d-lor, dacă nu ne vom deștepta, dacă nu vom respinge corupțiunea guvernamentală cu funcțiunile publice, pe care foarte scump le vom plăti mai târziu, dacă nu vom alege candidații opozițiunii fie de orî-ce nuanță, numai să fie oameni independenți și probi, apoi atunci suntem gata de jug și nu mai e nimic de făcut de acum înainte pentru această țară (aplause).

D-lor, un om ca d. Rosetti, căruia, precum a făcut d. Maiorescu, 'i voi recunoaște și eu mari calități, dar care în cele din urmă n'a avut nici știință prea multă, stare de loc, influență foarte mărginită și nici chiar acea elocință care trage după sine inimile, ametește mințile ómenilor, acest om a isbutit să fie mai stăpân pe țara românească, de cât era un pașă turcesc în pașalâcul său (aplause). Acest om n'a avut un palmac de pământ și ne face legi pentru agricultură (aplause)! Acest om n'a deschis o singură carte de drept în viața lui, și ne face legi pentru magistratură ! (aplause). Și sutele de jurisconsulți învățați în școlile din Paris și altele, care umplu școalele de drept, tribunalele, barourile, pleacă capul și tace în fața divagațiunilor unui bătrân revoluționar (aplause prelungite)! Doctori în drept n'au avut rușine să iscălească proiectul acesta... care nu e nici chiar al d-lui Rosetti ci al copiilor săi! (aplause

prelungite). Cât va ține aceasta, d-lor ? Până unde va merge docilitatea acestui popor, ca să nu țin ceva mai mult ? Ei, d-lor ! Popoarele cari voesc să fie sclave, vor găsi tot-d'a-una un tiran, tot-d'a-una ! (aplause).

S'a vădut tiranî sângeroși... s'a vădut tiranî terribili, s'a vădut tiranî ridiculi ! (Bravo, aplause)

Da, Domnilor, s'a vădut în istorie, exemplul unor popoare cădute atât de jos, în cât să aibă de stăpân pe un om care odată nu era luat în serios de aceia cari se numesc cuminiți.

Dacă așteptați de la d. Rosetti, care nu are o bucată de pământ, să vă facă legi de agricultură; dacă așteptați de la d-lui, care nu plătesce de cât impozitul personal, impozit care s'a redus la jumătate,—se vede de considerația d-lui,—să vă impună un budget de 125 milioane pe care le plătiți cu smerenie, atunci suntem maturi pentru servitudine, suntem gata pentru desființare, nu mai merităm numele de popor. (Aplause).

Atâția tineri aș învățat de la 48 și până astăzi, țara aceasta a făcut atâta progres în diferite ramuri, avem bărbați distinși în știința dreptului, în științele matematice, jurisconsulți, ingineri, economiști, ne bucurăm de doctori de toată natura și de toate modelurile ; progresul s'a făcut pe toate căile, chiar mai mult, spiritul militar s'a deșteptat și am mers toți la rebel din toate stările populațiunei, și nu numai țărani, cum caută d-lor să tot insinueze cu rea credință, dar și cei-l'alți ne-am luptat voinicește.

Sunt cel d'ânteiu de a face omagiu curajosului dorobanțului nostru, dar ore frații, fiii noștri, n'a fost sub Plevna cu toți cei-l'alți ? Oare ghiulele și gloanțele fac deosebire între diferitele categorii de cetățeni ? Oare n'a fost toți egali înaintea morței și nu trebuie să fie tot așa înaintea onoarei și înaintea victo-

riei ? (aplause). Ce va să dică această tactică perversă de-a face să se uite meritele și devotamentul tuturilor, pentru a le atribui unei singure clase ? Numai d. Rosetti și ai d-lui au fost la Plevna ? D. Rosetti și adepții săi, sau mărginit să ia Plevna internă, care este mai lesne de asaltat (aplause) căci acolo nu poate să fie cine-va bombardat de cât cu gloanțe de aur, nu cu gloanțe de plumb. (Aplause).

Când am dat atâtea probe de știință, de devotament, se cade să fim luați de gât și duși de câți-va tirani îmbătrâniți de la 1848, cari trăesc încă cu fondul mărginit de idei a lui Robespierre, și a lui Ledru Rolliu ? Acești oameni vor să ne croiască un stat după închipuirea lor bolnavă în contra tuturor principiilor, științei politice moderne, în contra tradițiunilor și intereselor bine studiate ale țerei.

Acei oameni n'au religione, declară sus și tare că nu cred în Dumneșeu, și vrea să ne reguleze biserica ; au făcut o propunere ca chiar laicii să facă parte din Sinod. Cu majoritatea d-lor de *jos băieți, sus băieți*, vor să discute teologie cum discută agricultura și jurisprudența, căci oamenii cari nu știu nimic sunt tot d'a-una gata a hotări despre tot, și ca să te pricepi absolut în toate ramurile, cel mai bun mijloc este să nu fi studiat pe nici una.

Viu acum la practică : toate discursurile cari le pronunțăm noi — și, să mă iertați, de patru ani de când țin discursuri în Cameră și aiurea, m'am cam ostenit — toate discursurile acestea sunt zadarnice. Acești oameni vor merge înainte cu trista lor operă, până când nu vor întâlni o rezistență. Să nu dea Dumneșeu cât putem suferi, dice un proverb ; să nu ne dea Dumneșeu să răbdăm cât pot să îndrăznească ei ! Trebuie să vă deșteptați,

trebuie să faceți ceea ce d-lor au făcut, și cuvântul d-lor : « *Voește și veți putea* » pe care eu îl voiu îndrepta : *Voiți cele bune și veți putea*, să fie deviza noastră. Este un mijloc, este că mergând la alegere, să mergeți cu o sinceră cugetare, cu hotărîrea curată, de a face binele țerei și de a vota pentru un om prob ; să nu vă gândiți, nici la temeri nechibzuite, nici la cutare funcțiuni ce puteți să câștigați de la Guvern dar pe care le veți răscumpăra mai târziu foarte scump și pôte cu tótă starea d-vóstră. Cât pentru témă, să vă spun un singur lucru: a doua zi când veți pronunța contra acestor oameni, ei și prefectii lor, și zapcii lor vor dispărea în 24 ore. Să aveți curagiul să voiți 24 ore și sunteți stăpâni pe țară (aplaude). Acest curagiü nu l'am avut ; și de aceea pentru moment nu avem de cât să vă facem o recomandațiune : toți aceia cari au venit din județe să se întoarcă cu cugetarea hotărîtă de a organisa rezistența. Avem alegerile comunale, să fim gata ; avem alegerile Camerei și Senatului peste un an, să luptați până atunci. Să bine-voiți din d-v., care represintați județele, să veniți la Clubul central și acolo să vă înțelegeți cu comitetul central ca să organisăm opozițiunea pretutindenea.

Incă odată, pentru a termina, am onoarea a vă declara că lucrul a mers cât poate merge ; de aci înainte nu mai poate merge pe calea aceasta, fără a ne duce la catastrofă !

D. Rosetti a speriat chiar pe unii din tovarășii d-sale, pe aceia cari sau îmbogățit și vreaü, bieții oameni, să se liniștească ; dar d. Rosetti nu 'i lasă în pace. Inșă să nu vă încredeți în rezistența lor, căci le lipsesce, nu dorința, dar forța de a lupta ; or-cum, ei își cunosc pe stăpânul lor și chiar când convințiunile lor sau, mai bine dicënd, interesele lor, căci convințiuni nu pot

să aibă, ar fi în contradicțiune cu dorințele d-lui Rossetti, le va lipsi îndrăsneala de a se uita în ochii stăpânului și de a vota în contra celor ce le ordonă. Această afacere nu poate s'o facă de cât opozițiunea. De aci înainte nu trebuie să avem încredere de cât în noi și în propriile noastre forțe.

Chiar d. Brătianu, omul care se bucură de încrederea Majestății Sale, care, după cum spune, se tutuiește cu toți împărații (risete), care dice că e conservator în fundul inimei, și când 'i arăți că cutare propunere este absurdă, vătămătoare, și 'l ieși la o parte, îți răspunde : *nenorocire, nici eu nu împărtășesc aceste idei*,—să 'l credem că este sincer !—când vine însă la vot dice : Nu vrea Rosetti, ce să fac ? (ilaritate, aplause). Apoi, cu *nu vrea Rosetti* și cu *vrea Rosetti* să ducem vechea țară românească ?! Cine scie ce vrea și ce nu vrea Rosetti ? Cel puțin un lucru a spus că vrea, mai târziu dacă nu acum, d-lui vrea *republica*. Fie și republica ! însă cum ne-a spus d. Maiorescu, o republică între monarhii mari n'ar avea lung viitor și soartă asigurată. Mai bine să trăim Monarhie, de cât să murim republică ! (aplause).

D-lor, am onoare a vă supune această moțiune și sper că o vom vota cu toții.

Iată moțiunea ce propunem :

Adunarea convocată ați, 11 Aprilie 1882, în sala Herdan, compusă din alegătorii din București și din delegații districtelor, a aprobat în unanimitate următoarea moțiune :

„In proiectele asupra electivității politice a magistraturei și introducerii sufragiului universal în alegerea consiliilor județene, supuse la desbaterea Camerei, adunarea vede o *primejdie pentru țară* și o *călcare a Constituțiunii* și invită opozițiunea a le combate în Corpurile legiuitoare și în genere a organiza o *resistență legală în toată țara în contra unor asemenea tendințe, ale partidului de la guvern*“.

(Aplause, foarte bine, foarte bine).

Nu mă indoiesc că o vom vota, aceasta este lesne ; ceea-ce este mai greu este, că după ce vom vota această moțiune să lucrăm ca ea să treacă în domeniul faptelor.

Adică, ca opozițiunea de toate nuanțele, fără nisce împărțiri cari, după mine n'aũ motiv de a fi,—fiind-că, când nisce oameni onești vor acelaș bine și combat acelaș rău, eu nu știu ce i-ar mai putea divisa,—oposițiunea fără nici una din aceste diviziuni fatale să caute să facă, ca această moțiune să treacă în practică. Și încă odată, în o țară constituțională, practică și singura practică sunt alegerile.

Să fim conservatori nu la noi acasă, să fim conservatori împrejurul urnelor,—când ȕic conservator, înțeleg un liberalism înțelegt, respectând dreptul, și dorind progresul regulat,—și, atunci numai, vom face să treacă în practică ideile ce le avem.

Un mare orator a ȕis : «Constituțiunea nu este un cort aședat pentru somn.» Ne-am dat această constituțiune, trebuie să luptăm a o menține cum este, și a trage roadele bune ce le poate da, iar nu roadele otrăvitoare pe cari unii vor să le facă să le guste țara și din care țara va muri.

Aceasta aveam să ȕic. (Aplause prelungite).

DISCURS

Pronunțat în ziua de 25 Martie 1883, la meetingul din Iași al opozițiunei-uite.

Oratorii acestei întruniri au fost: Lascar Catargi, general Florescu, Al. Lahovari, general Tell, M. Kogălniceanu, G. Vernescu, C. Șuțu și Al. Holban. Scopul întrunirii era: pronunțarea în contra oricărei revizuirii a Constituției și declararea că opozițiunea-unită e gata să ia răspunderea situației.

D. Al. Lahovari. (Se sue la tribună în mijlocul celor mai călduroase aplause). Domnilor! Acum o lună o deputațiune compusă din tot ce Moldova are mai distins prin onorabilitate, prin talent, prin tradițiuni, a venit la București ca să se consulte cu comitetul central de acolo asupra împrejurărilor de față pe care apucăturile acestui guvern le-a făcut din ce în ce mai primejdioase.

Moldova, de unde a plecat de atâtea ori frumoasele inspirațiuni și nobilele inițiative, ne-a trimis și de astădată floarea sa în București. Acei bărbați au pornit pentru a ne întinde o mână frățească și în aceste împrejurări, pentru a scăpa și de astădată ceea ce acum două-șeci și cinci de ani s'a fondat. La această

visită a patriotismului eram datori să răspundem, să venim în sinul d-voastră, și să aducem slabul nostru concurs la aceste nobile silințe ce le faceți într'o supremă împrejurare și un suprem pericol.

Domnilor, nici odată de la unire, de la 66, împrejurările n'aũ fost mai grele, pericolul mai amenințator și prin urmare nici odată nu trebuia să facem apel la mai mult patriotism și la mai multă abnegațiune, ca în momentul de față.

Domnilor, avem un guvern care s'a indulcit mult cu puterea, fiind-că mai mult de cât ori-care altul a știut să stoarcă din putere tot ceea-ce ea poate să dea ca avantaje personale pentru acei care guvernează. (Aprobări).

Resultatele cu care guvernul actual a dăruit această țară atât în lăuntru cât și în afară, elocinții oratori cari m'aũ precedat, le-aũ schițat în trăsuri mărețe și eu mă voi încerca, pe cât pot, să întreprind descripțiunea lor.

Acest guvern a încheiat două contracte cu această țară și vrea să smulgă un al treilea, care va fi cel din urmă, dacă inteligența, patriotismul, dacă tot ce mai rămâne independent neinteresat, tare în caracter în această țară nu va veni să pună o piedică la aceste porniri.

Intèiul contract l'a luat de la ilusiunile noastre; al doilea l'a luat prin forță și corupțiune; și pentru al treilea nu mai îndrănesc să se adreseze de cât la ignoranță și la neconștiință. (Aprobări).

A luat primul contract după coalițiunea de la Mazarpașa. Atunci acești oameni aũ venit să și ascundă firma lor compromisă sub strălucirea unor nume venerate, ilustre, ca Epureanu, Vernescu, Cogălniceanu. Furișan-

du-se cu dênșii la putere, uitate aũ fost pentru moment și faptele lor uricioase și trecutul lor vinovat.

Al doilea contract nu l'a mai putut cere de cât de la forțã și corupțiune ; l'a luat cu sila în alegerile trecute, în cari țara s'a deșteptat numai pe jumătate.

S'a deșteptat în destul numai ca să punã bariera invasiunii elementului străin în organismul nostru social ; dar nu s'a deșteptat îndestul ; a oprit rãul fãrã să facã tot binele, a împiedecat pe acești oameni de la crima de les-naționalitate ce voiaũ să o sãvêrșescã. Dar, dacã a oprit împãmêntenirea în masã a străinilor, n'a resturnat și pe autorii propunerii categoriilor ; faptul l'a osândit, pe fãptuitor l'a cruțat, și aũ lãsat țara pe mâna acelor, ce etern aũ conspirat în contra ei. (Aplause).

Si acum acești oameni, în manifestul lor, nu aũ teamã, nu aũ rușine,—ce ȃic cuvêntul de rușine, ca și cum ar fi sciut ei vre-odată ce va să ȃicã acest cuvênt,—sã se laude prin manifest de un rezultat obținut de noi, de opozițiune, fãrã ei, în contra lor, și în sensul dorințelor țerei.

Acești oameni, cari se laudã cã aũ rezolvat cestiunea israelitã, aũ luptat cinci luni de ȃile ca să li se primeascã categoriile, să li se treacã împãmêntenirea în masã a unui element neasimilat și neasimilabil pãnã acum. Uită dumnealor, cã ne-aũ amenințat cu soarta Kedivului de la Egipt—era la modã atunci Egiptul ;—bine-voescũ a uita cã aũ întrebuițat totul, și promisiuni și amenințãri, ca să se desorganizeze opozițiunea.

Dar aceastã mãnã de oameni, tare prin patriotismul sãu, a dobândit de la Europa rezultate pe care guvernanții nu doreaũ să le dobândeascã.

Vê aduceți aminte lupta care a fost între noi și între

dânșii. Sciți că, pe când noi stăruiam pentru împământenirea individuală, care a și triumfat, fără să vedem corăbiile Europei în porturile noastre, d-lor diceau că, fără admiterea celor patru categorii, nu era scăpare pentru România.

Ce voiaū d-lor să facă prin aceste sute de mii de cetățeni noui, introduși de odată în statul român, nu știu.

O voce. Alegători. (Ilaritate, aplause).

D. Al. *Lahovari*. Materie electorală, se poate. Iată, d-lor, guvernul care vrea să reînnoiască astăzi al treilea contract cu țara ! Dar acest contract, el nu mai speră să'l obție nici de la iluziunile noastre, cari au pierit de mult, nici de la forță și corupțiune, fiind-că toate au margine în lume,—ei speră să'l obție astăzi de la desființarea colegiilor electorale la cari se adresează.

De oare-ce nu mai speră un mandat de la alegătorii înțelegători, mijlocul este simplu : să se desființeze chiar alegerile !... numai puterea să nu le scape ! (Aplause).

De aici ideia revisuirii Constituțiunei. D-nii aceștia vor să nu mai fie alegeri în această țară ; și eu voiū avea onoarea să vă demonstrez, că, dacă colegiul întâiu și al doilea se vor contopi și nu vor forma de cât un singur colegiū, dacă se vor mai adăoga pe lângă aceștia și alegătorii cari au cincî-șeci galbeni venit, adică dacă toate colegiile se vor amesteca într'un colegiū care astăzi este cel al IV-lea, și care după un cuvânt celebru, și vai ! până astăzi puțin desmințit prin fapte, s'a numit o „*minciună*“, atunci minciună vor fi toate alegerile, minciună toate libertățile publice, minciună Constituțiunea, minciună sistemul parlamentar, minciună toate garanțiile constituționale și vor rămâne

numai ca o podoabă în pactul nostru fundamental. (Aprobări).

Căci nimic nu are realitate într'o țară unde drepturile sunt scrise numai pe hârtie și când nu este dindărătul lor nici o forță morală pentru a le da viață și ființă.

Orî-cât de mari ar fi, d-lor, libertățile unui popor, orî-cât de largi și de mărețe, nu ajunge, dacă în pieptul lui nu se află acea forță de viață, acea putere sufletească care să facă să vieze acele libertăți, și să iasă după moarta hârtie ca să se coboare în domeniul realității. (Aplause prelungite).

Englittera, țară cu o constituțiune din cele mai vechi, de la 1200, a știut, fără nici o constituțiune dogmatic, să potrivească formulele învechite ale veacului de mijloc la viața unui popor modern, liber, care își cunoaște, stăpân pe sine și pe guvernul său, drepturile sale și scie să și le apere; Englittera a făcut din constituțiunea din evul mediu, constituțiunea cea mai liberă din lumea întreagă. Și alte popoare cari, deschidând cărțile filosofilor, au tcluit pe din afară, fără luptă, fără vĕrsare de sânge, o constituțiune perfectă, ideală, acele popoare au văduț că nu aveaũ în mâna lor de cât o hârtie moartă, când nu au știut s'o apere prin voința statornică, prin energie, cu pericolul stărei, al libertăței și al vieței chiar. (Aprobări).

Ne-a cântărit d. Rosetti, și ne-a găsit ușurei; nu ne-a găsit demni de aceste libertăți; și de aceea, sub masca unei pretinse democrații, care, în starea actuală a înstrucțiunei, nu e de cât cel mai nerușinat absolutism, vrea dumnealui să se facă tutorele întregii suflări românesce și să pună mâna pe țara aceasta, nedemnă de asemenea drepturi.

Și pentru ce, d-lor? care sunt marile scopuri, care

sunt marile fapte cari ne-ar împinge pe noi toți să depunem, ca pe un altar, toate libertățile câștigate de acum două-deci și cinci de ani, pregătite de divanul ad-hoc, consacrate de constituantă, să le depunem la picioarele d-lui Rosetti și ale guvernului pe care d-sa îl bine-cuvintează ?

Cari sunt faptele mari, cari sunt îmbunătățirile materiale, morale, pe cari acest guvern ni le-a dat în timp de șapte ani de zile în cari au avut puterea ce nici un guvern altul n'a avut'o, căci nici un guvern n'a avut majorități mai aplecate la voința lui aplicate după cum trestia se apleacă la suflarea vântului !

Acest guvern în șapte ani de zile n'a întâmpinat un vot rebel de la plecata sa majoritate. Afără de câte-va discursuri ale opozițiunii care mai scutură monotonia unei eterne aprobări, nici un ghimpe nu l'a împuns pe patul lui de roze. Bani și sângele țerei i-a fost dat cu prisos ! ce a făcut ? ce a dobândit ? În ce România e mai avută ! mai liberă ! mai puternică ?

D-lor, un popor cere de la un guvern două lucruri : Intâiu bună administrațiune interioară, care să permită țerei a face progres, acel progres care profită tututor, săracilor ca și bogaților, cari se resumă, în cele din urmă, în mărirea averei publice, în sporirea producțiunii publice ; aceasta o voi numi partea materială, pâinea de toate zilele.

Al doilea, un guvern mai are și o altă datorie. Omul, s'a dis, nu trăiesce numai cu pâine, dar și din ori-ce cuvânt eșit din gura lui Dumnezeu, cu alte cuvinte vom dice : că popoarele nu trăesc numai din îmbunătățiri materiale, ci le mai trebuie și *gloria, demnitatea, neatârnarea, stima.*

Să vedem dacă guvernul d-lui Brătianu ne-a dat pe amândouă aceste lucruri—ceia ce eram în drept să-i

cerem—dacă ne-a dat fericirea materială cu care să laudă; să vedem dacă a știut să apere acele interese de independență națională, care fac hrana ideală a popoarelor, și de care un popor cu demnitate nu poate să se lipsească.

În privința îmbunătățirilor materiale, știm că s'a lăudat pe toate tonurile acest guvern, știm că ȳice că a făcut raiul pe pământ: ne-a dat bănci, ne-a dat drumuri de fier, ne-a dat acea pasăre rară care nu s'a mai văȳut, ne-a dat bugete echilibrate și n'a contractat împrumuturi, nu ne-a cerut imposit, din contra ne-a scăȳut și pe cele cari le plăteam; dar d-v. consultând chitanța receptorului știȳi ce să răspundeȳi.

Să demonstrăm lucrul mai pe larg. Domnialor ȳic că ne-aȳ dat bugete echilibrate fără să facă împrumuturi, nici să adauge imposit.

Ei bine, aceasta este cea mai îndrăsneaȳă afirmaȳiune a d-lor. Nu aȳ făcut împrumuturi pe faȳă, dar le-aȳ făcut sub numele de rescumpărări, de conversiuni de bilete ipotecare; ce sunt toate acestea de cât niște împrumuturi mult mai mari și mai grele de plătit de cât toate cari s'aȳ contractat de la unire și pentru care se vor slei generaȳiile viitoare până la anul 1930?

Vă voiȳ arăta aceasta prin cifre. Cuvintele mele se vor reproduce și comenta. Prin urmare garantez exactitatea deplină a tot ce vă spun. De altminteri, de două ori în Cameră am făcut această socoteală fără să mi se răspundă ceva serios.

Primul împrumut deghizat, d-lor, a fost hârtia monedă cu care a fericit România, a fost emisiunea de 27 milioane a biletelor ipotecare, cari trebuiaȳ lichidate de mult și cari se menȳin în circulaȳiune. În 1880 sub cuvânt de un pretins deficit, aȳ făcut conversiunea bonurilor rurale în sumă de 31.600.000 lei, pe când deficitul real al casei

nu era de cât de vre-o 12.000.000 și se putea acoperi prin resursele speciale prevădute de legea rurală, fără nici o nouă sarcină pe țară. În 1881 guvernantișii fac faimoasa conversiune de 152.000.000, prelungind până la 1930 datoriile, cari se stingeauă la 1890. Și în fine în anul trecut, îndulcișii cu acest sistem, mai emit încă 134 milioane rentă, fie ăisă pentru drumuri de fier, dar care de acum se sustrag de la destinația lor, căci în ultimele ședințe în vre-o cinci minute au luat 33.000.000 din această sumă pentru docuri și pretinse fortificații. Nu știu dacă n'am uitat. Dar în fine suma totală a acestor împrumuturi se urcă la 344.000.000. Din această sumă să scădem toate sarcinile trecute, reale sau fictive, să luăm cifrele cum le spun d-lor în bugete, în legi în bilanțe. Să scădem plata împrumutului domenal 56 milioane, care și densusul a fost o suvenire lăsată tot de guvernul Brătianu din anul 1867, să scădem 33 milioane linia Ploești-Predeal și 31 milioane mincinosul deficit inventat în sarcina guvernului trecut. Totul se urcă la 121 milioane. Din 344 milioane rămân cheltuiți sau a se cheltui de d-lor 223 milioane. Unde sunt ?

O voce. La d. Costinescu (mare ilaritate, aplause).

D. *Al. Lahovari.* La d. Costinescu !... Nu ! Acolo e alt-ceva.

Aceste 223 milioane au constituit faimoasele echilibrări și escedente ale bugetelor prezentate de d-lor, cari toate nu sunt de cât nisce ficțiuni ale prezentului și nisce sarcini ale viitorului.

Este vorba de impositivitate ? d-lor se laudă că ne-au scădat impositivul personal, cifră neînsemnată. Dar impositivul imobiliar ?... căci proprietatea fonciară pare că este inamicul lor, pe cari vor să'l doboare cu orice

preț și toate legile lor sunt îndreptate contra ei! Și aci e tot sistemul de minciună și de fățarnicie! Șease la sută plătea proprietatea fonciară în 1875, astă-đi tot șease la sută plătesce. Nici un ban mai mult. Inșă ce faci cu decimile? Zecimile județene cari erau una sau două, le-au urcat la patru în cele mai multe județe. La unele comune sub formă de atâta la sută asupra venitului, s'a indoit aproape impositul fonciar. Dar în general s'a sporit cu o decime cel puțin. Adăogați o decime la percepție; încă una sau alocurea două pentru drumuri, și veți vedea că în loc de cele 3 sau cel mai mult 4 decimi ce se plăteau mai înainte, astă-đi se plătesce pretutindenți 7 și în unele locuri 10 și chiar 12. Apoi, cine înțelege cât de puțin calculul, pricepe că de ce decimi este indoirea impositului fonciar. D-lor l'au indoit în unele localități și l'au crescut cu $\frac{3}{4}$ pretutindenți; și cu toată această colosală creștere, nu au făcut nici o lege care să ăică că impositul imobiliar de 6% s'a sporit; și tot d-lor acasă guvernul trecut, conservator, că au augmentat cu 2% impositul fonciar, adică că acum 12 ani din 4 l'au urcat la 6 în mod franc și leal.

Această afirmațiune o găsim în manifestul dumnealor în care se iscălesce și prințul Dimitrie Ghica, noul neofit al partidului Rosetti-Brătianu.

«Guvernul conservator a augmentat cu 2% impositul fonciar»;—cel d'intăi răspuns care ar trebui dat luminatei beizadele ar fi că acel guvern era presidat de d-lui, fiind ministru de finance A. Goleșcu. Dacă acel guvern a făcut un rău adăogând cele 2%, evident nu sunt eă acela care îl va critica, căci acel guvern se găsea în față cu anuitatea Strusberg de 21 milioane pentru care nu se prevăduse nici o resursă de inteligentul guvern, care dăduse această concesiune. Era o anuitate, care făcea de odată budgetul nostru

cu a treia parte mai mare de cât era până atunci. Și luminata beizadea, criticând această sporire, critică una din faptele de laudă ale guvernului presidat de d-sa când a luat această măsură ; căci este spre onoarea guvernului și ómenilor din partidul conservator, carele, când a fost vorba să pue sarcini noi, făcute neapărate prin risipitórea administrațiune precedentă și nefasta concesiune Strusberg, a pus întéiú sarcina pe umerile proprietarilor fonciari înainte de a cere sacrificiuri restului națiunii.

Dar guvernul sprijinit astăzi de prea luminata beizadea, pentru care necesități au augmentat, nu cu două, nu cu trei, dar aproape a îndoit impositul imobiliar ?

D-lor, afară de crâmpeii de drum de fier de la Focșani la Mărășesci, nu ved ce s'a făcut, căci linia Ploesci-Predeal era angajată și resursele, cari s'au dat, s'au dat în socoteala guvernului trecut și le-am scădut mai sus din pasivul guvernului de față. Numai atâta este ? Să luăm budgetul tot al onorabilului domn Costinescu, marele financiar al partidului, marele socotitor, care îngrijesce așa de bine și de stările private și de cele publice ! (Aplause). Iată ce cheltuia această țară în anii trecuți ; iată ce cheltuesce în anii de sub exploatarea liberală și patriotică, (citesce). Cifrele sunt ale dumnealui, și dacă sunt inexacte, cum se poate, apoi de sigur sunt inexacte nu în mai mult, ci în mai puțin.

În 1871 s'a cheltuit 74 milioane. În 1872 s'a cheltuit 85 milioane ; această sporire vine din ratele plătite pentru concesiunea Strusberg. În 1873, 91 milioane. În 1874, mai puțin de cât în anul trecut, lucru nepomenit în budgetul nici unei țări, 90 milioane. În 1875, 98 milioane. În fine 100 milioane în 1876, când veni, pe la Aprilie, acest guvern la putere. Însă, în acel an, firma

nu era a sa și mulți oameni onorabili făceau parte din minister.

Din momentul însă în care stăpânirea roșilor s'a aflat fără nici un control, vedeți avântul care l'a luat imediat cheltuelile.

A cheltuit în 1877, 116 milioane ; în 1878 a cheltuit 121 milioane. Prin urmare, de la un an la altul, se vede o creștere în cheltueli de 15 și 21 milioane. În 77 și 78 resbelul se întemplantase, se poate dice, de și a' avut resurse speciale ce nu s'a' trecut în buget. Dar în 1880, nu mai era nici un resbel și cu toate acestea cheltuelile a' sporit la 122 milioane ; în 1882, la 130 milioane ; iar anul acesta până la 135 milioane !...

Iată d-lor, cum acești bunți părinți îngrijesc de starea financiară a acestei țeri ; și câte mai sunt pe lângă toate aceste, fără să mai căutăm bugetele comunelor și ale județelor, cari și aceste a' crescut în cheltueli și s'a' sporit cu împrumuturi, după pilda și norma guvernului central.

Aceste augmentări sunt enorme într'un mic budget ca al nostru și progresiunea este foarte mare !

La state ca Austria și Italia, sporirea cheltuielilor cu 30 și 40 milioane tot ar mai merge ; acestea sunt state mari și dispun de resurse în proporțiune. Dar bugetul României, a cărei mijlocie era 90, să se mărească la 135, adică cu 45 milioane, adică cu jumătate !

Este ca și cum bugetul Franciei de 3 miliarde s'ar augmenta din un an la altul la 4 miliarde și 500 milioane !

Ei bine, încă odată, întreb ce s'a făcut acești bani ? Cum s'a' cheltuit ei ?

Mai întâiu miniștrii a' început să-și îndoiască lefile.

Bine ! Dumnealor 'și dau multă osteneală pentru

fericirea acestei țări și un Brătianu nu poate să stea cu o leafă care ajungea lui Vernescu, lui Catargiu și lui Cogălniceanu.

Dar s'a făcut și cheltueli de lux ; am trimis și agenți diplomatici cu cheltueli enorme până și în cele mai depărtate colțuri ale lumii,—până și prin fundurile Asiei și ale Africei... ca să poarte departe gloria țerei și să obținem imensele succese diplomatice, pe care le cunoaștem... (ilaritate, applause...).

Afară de aceste cheltueli, unde se vede că s'a crescut numărul școlilor, că s'a făcut șosele noi, că s'a întreținut măcar cele în ființă ? Inmulțitu-s'a școalele ? Făcutu-s'a vre-o îmbunătățire materială ? Nimic.

Guvernul acesta s'a mulțămît numai, drept toată îmbunătățire a da țerei un crâmpeiū de drum de fier, acela de la Buzău la Mărășesci trecând prin Râmnic, care s'a făcut poate pentru că are fericirea acest județ să posede ca reprezentant pe un giuvaer al partidului, pe d-l Fleva, (ilaritate).

Acestea sunt toate îmbunătățirile materiale ale d-lor.

Pe de altă parte, mai toate șoselele lăsate de guvernul trecut sunt aproape distruse.

În ce stare apoi se aple orașele ?

Chiar în frumosul d-voastră oraș, ce îmbunătățiri materiale s'a făcut sub d-lor ? Toate datează încă de la administrația trecută.

Domnilor, în asemenea materii am putea vorbi zile întregi, dar voiū cruța răbdarea și buna d-voastră voînță, căci sunt sigur că toți sunteți convinși ca și noi unde se duc banii publici și dacă n'am știut-o, am ghici-o după stările colosale ce vedem că ies la maidan ca prin farmec...

Să trecem acum la alt-ceva,—la acea pâine ideală.

de care vorbiam și care este tot atât de necesară pentru viața unui popor ca și pâinea materială.

Să trecem acum la politica exterioară a acestui guvern.

Guvernul d-lui Brătianu vrea, d-lor, să culeagă toate laurele, vrea, după ce ne-a făcut așa de fericiți înăuntrul, să ne facă iluștri și în afară,—să ne augmenteze teritoriul și să ne scutească de grija acelei nenorocite Dunăre pe care o putere străină se oferă cu bună-voință s'o administreze în folosul și în locul nostru.

D-lor, ce să mai amintim trista istorie a Basarabiei, perdută cu atâta nedibăcie de acest guvern !

Ce să mai revenim asupra unei cestiuni în care, nu atât fatalitatea evenimentelor cât ușurința și nedibăcia guvernului a făcut nu numai să pierdem o fășie scumpă din corpul țerei, dar încă să nu putem culege nici unul din avantajele care ni le oferia diplomația europeană și pe care le-am lăsat să scape din mâna noastră prin ușurințe, prin nedibăcia, prin escesivul egoism al oamenilor de la guvern, prin fanfaronadele lor neputernice și primejdioase ! Cestiunea, dacă Basarabia se putea păstra ori nu, e o cestiune din cele mai grele.

Poate vor dice unii că, dacă guvernul la un moment dat — în momentul trecerei Dunărei, — care s'a făcut după cum știți de d. Brătianu singur, fără încuviințarea nici a colegilor săi, nici a Camerei ; — dacă în acel moment o inspirațiune de sus, o grije pentru patrie, un sentiment mai curat al datoriei sale se descepta în sufletul d-lui Brătianu, poate că Basarabia se scăpa. D-sa cunoscea pretențiunile Rusiei asupra Basarabiei înainte de a trece Dunărea, căci acele pre-

tențiunii, încă din luna lui Mai, tuseseră citite la tribuna Camerei engleze, și guvernul liberal era în măsură atunci de a-și vinde scump concursul care l'a dat pe nimic.

Dar să șicem că evenimentele au fost atât de fatale în cât a fost cu neputință de a se preintimpina o sfișiere a patriei noastre.

Dar, bun era momentul ca acel ce trecuse cu muscalii, aproape învinși, Dunărea, fără *zapis, chezășie*, nici *amanet* — cum șicea în derisiune d-nul Rosetti — derisiune care va cădea pe capetele lor ; — bun era momentul ca acei oameni să schimbe și limbajul și atitudinea când Rusia triumfătoare dicta pacea la San-Stefano ? Bine era ca, fără amici și fără sprijin din nici o parte a lumii, când Europa întreagă nu făcea de cit să înregistreze rezultatul victoriilor Rusiei, să 'și schimbe alianța în vrășmășie și umilința în fanfaronadă ?

Patriotic era a se alege acest moment tocmai pentru ca organul guvernului să înceapă a insulta o putere mare și victorioasă în mânele căreia ne găseam chiar prin faptul guvernului ?

Înșept era ca, la ultimul moment, să perđi ast-te l prin o purtare nesocotită, sângele generos care a curs în valuri pe câmpiele Bulgariei ?

Aceasta, d-lor, nu putea fi de cât o politică fără scop, ori cu un scop cu totul personal. Basarabia era perdută pentru d. Brătianu, toți o știm aceasta, înainte de trecerea noastră peste Dunărea, alții șic, chiar de la Livadia.

Dar se vede că ceea ce trebuia să fie scăpat nu era Basarabia, nici Silistra, nici Vidinul, nici banii țerii, nici sângele versat în zadar, era popularitatea d-lui ministru Brătianu ; și pentru această popularitate, mise-

rabilă, efemeră, pentru câte-va fraze goale de jurnale: că *nu dăm, să ni se ea*;—am pierdut Basarabia și avantajele cele mai serioase, cele mai reale, cari ni le-au oferit atât diplomația rusă cât și Europa întregă.

Domnilor, sunt momente în care niște oameni, fără vina lor, au pierdut o provincie, cari au avut nenorocirea să asiste la desmembrarea patriei lor, cum a spus d. General Florescu, aducând exemplul pe Cavour. Ei bine! asemenea oameni iau tot-d'a-una asupra lor chiar răspunderea fatalității și cedază puterea altora mai fericiți, care ar putea să repare întru câte-va nenorocirea. Ast-fel făcu Cavour retrăgându-se pentru că a fost silit să cedeze Nița și Savoia, de și în schimb dedese regelui și țerei sale Italia întregă! Ast-fel Thiers, luând asupra sa greșelile altora și punând subsemnătura sa pe nefastul tratat care preda Alsacia, dar păstra Franța. Dar dumnealor nu înțeleg ast-fel patriotismul și datoria; și nu numai nu iau asupra-le greșelile altora, dar nu suferă ca alții să le îndrepteze greșelile lor.

Dacă ar avea o scânteie de patriotism curat, domniile aceștia trebuiau să lase pe alții necompromiși să sacrifice chiar numele lor pentru a scăpa situațiunea, să nu dea în schimb Basarabia pe o provincie fără fruntarii determinate care va trebui evacuată la cel întâiu tun care se va trage în Orient. Alții ar fi dis: piară numele nostru, țara fie scăpată! Marii patrioți 'și-au dis: piară țara, dar să rămânem noi, — să rămână numele d-lui Brătianu.... Numele dumnealui 'și 'l va aduce aminte viitorul, dar nu cred pentru a'l bine-cuvânta (Aplause).

Ei bine! S'a încercat d. Brătianu, după acest re-

sultat rușinos al unei campanii gloriose—in care împrejurare am fost tratați mai rău de cât invinșii,— s'a încercat cel puțin, în cestiunea Dunărei, care s'a agitat imediat după cestiunea Basarabiei, de a nu ne mai face fericirea prin asemenea procedări?

Nici de cum! prin aceeași purtare, a pierdut și cestiunea Dunărei, căci eu o cred pierdută din nenorocire!

Domnilor, când s'a ivit pretențiunile Austriei asupra Dunărei, d. Brătianu era informat, era prevestit; nici consiliile, nici indemnările nu 'i au lipsit. Pot să aduc acest omagiū d-lui Cogălniceanu, care ca ministru al țării la Paris, a atras din vreme atențiunea guvernului și 'l a împins, l'a rugat să desfășore cea mai mare energie dacă ținem la salvarea Dunărei. (Aplause).

Ce a făcut însă d. Brătianu.

Când era o cestiune grea cu Austria, alege ca Ministru de externe, însărcinându'l să o apere, pe unul din partizanii cunoscuți ai Austriei, pe omul de stat român, cel mai cunoscut ca plecat la concesiuni față cu această putere. Nu vrea să știe nimic rău pentru d. V. Boerescu, dară la D-sa este o vechie convicțiune și o vechie deprindere din partea acestui om de Stat de a fi foarte îngăduitor în fața pretențiunilor din afară, mai cu seamă când vin de la oare-care putere; cel puțin *Románul*, organul d-lui Brătianu, i-a făcut acest nume.

Ei bine, pe cine alege d. Brătianu? tocmai pe d. Boerescu când începuse a se agita cestiunea Dunărei.

O voce. Este baron de Austria (mare ilaritate).

D. Al. Lahovari. Când e vorba de a refusa ceva Turciei, guvernul se adresază la d. Mitică, Sturdza,

când e vorba de a desbata interese cu Austria d. Boerescu este indicat; și când cestiunile se compromit d. Brătianu ese d'asupra și vina este a altora...

Ei domnilor! Cum incepe lucrul în afacerea Dunării și cum se sfârșește? Lucrul incepe prin un succes al nostru neașteptat și nemeritat, ași îndrăzni să ȳic, după modul cum ne-am apărat dinaintea cabinetelor europene. Puterile întrunite la Galați refușă ante-proiectul austriac și hotărăsc că vor face o comisiune unde să intre și delegații Serbiei și ai Bulgariei ca să studieze acest proiect. In acest timp d. Boerescu, ministru de externe al d-lui Brătianu, în loc să dea instrucțiuni d-lui Cogălniceanu sau d-lui Calimach Catargi, 'i lasă fără nici o direcțiune și incepe d-sa tratamente directe cu Austria, pentru ca să precupețescă drepturile pe care trebuiaŭ de la început să le apere în integritatea lor.

Domnilor, ce mai rămâne atuncea de făcut? Suntem speriați, suntem striviți, suntem loviți în suflet de rezultatul conferinței de la Londra.

Ei bine! știți că este puțină deosebire între conceșiunile făcute de d. Boerescu și rezultatul conferinței de la Londra, — va mărturisir'o d. Boerescu singur în Senat; v'a mărturisir'o la 81 evanghelia partidului roș «Românul»: guvernul a acceptat inființarea unei comisuni mixte neprevăduță nici de tratatul de la Paris, nici de cel de la Berlin. Guvernul măi primește intrarea Austriei în acéstă comisiune mixtă, și chiar acordă președenția Austriei. Face nu-măi o rezervă copilărescă: o șicană de avocat, dreptul de apel.... era să ȳic la Curte, —la Comisiunea Europeană. Nu sciŭ pentru ce Austria a refușat acésta ;

dar dacă Austria primea, lucrul de sigur era sfârșit și consimțământul nostru dat.

Acum, cari sunt puncturile câștigate de Austria la conferința de la Londra? Comisiunea mixtă; intrarea Austriei în această comisiune cu președenția perpetuă; și în loc de apel la comisiunea Europenă, intrarea unui delegat al acestei comisiuni în comisiunea mixtă, din 6 în 6 luni, și când vor fi divergențe de opinii între cele 4 țări, prezența unui arbitru permanent, care să deslege divergențele și să facă prin urmare fără folos dreptul de apel. Va să zică tot lucrul se mărginesce la numirea unui arbitragiū în locul unei trepte de apel.

D. M. Cogălniceanu. Adică, Curtea trece la Tribunal.

D. Al. Lahovari. Cestiunea votului preponderent al Austriei e înlăturată prin intrarea în sînul comisiunii mixte a unui delegat al comisiunii Europene, cu care se crește numărul membrilor la cinci, și apelul se face inutil, căci acel delegat va hotări divergențele ca și comisiunea Europeană care este presinte tot-d'una în comisiunea mixtă prin acel delegat.

Găsiți dumneavóstră mare deosebire între ceea-ce s'a făcut la Londra și concesiunile d-lui Brătianu-Boerescu? Eū nu vėd nici una.

Ètă dar un rezultat pe care de sigur 'l-a adus nedibăcia guvernului.

Acum d. Brătianu, după ce cestiunea s'a perdut, face pe vitėzul, și, după obiceiul sėu, trage sabia.

O voce. Ca Nigodinos din «Roza Magică» (mare ilaritate).

D. Al. Lahovari. Acum e vorba numai de insce-

narea lucrului pentru naivi; d. Brătianu se încrun-
téză și cere de la fideliî domniei sale 15 milioane pen-
tru fortificațiunî la Bucuresci și alte lucruri, cu alte cu-
vinte declară resbel Europei întregi....

O voce. Comptéză pe d. Carp ca să ne impace....
(ilaritate).

D. Al. Lahovari. Care va fi rezultatul unei ase-
semenea fanfaronade? d. Brătianu scie prea bine că
nu are nevoie să scótă sabia sa și încă mai puțin
să se risipescă banii contribuabilor, pentru nisce lu-
crări cari nu se vor termina de cât peste trei-patru
ani cel puțin, așa în cât aceste întăriri și pregătiri
ar fi cu totul zadarnice, dacă Europa ar hotări o exe-
cuțiune militară, după termenul de șese luni. Inșă
eu cred că pentru moment o asemenea execuțiune
materială nu este probabilă.

Dar prin acésta se scapă cestiunea Dunării? Cătuși
de puțin. Credeți că e lucru neînsemnat când șapte
puteri mari s'au rostit împreună în contra noastră,
și când Austria a luat poliță iscălită de șapte mari
giranți? Ea pôte aștepta. Si prin urmare d. Brătianu
nu are trebuința să scótă sabia domniei sale de ju-
cării și să incalice pe calul de lemn, — căci după
cum știți, este și mare general. (mare ilaritate). Dar
chiar așa, domnilor, țara a perdut mult; a perdut
pozițiunea ce ne o dase tratatele anterióre și natura
lucrurilor; a perdut în fața Europei dreptul de su-
veranitate a țerei asupra Dunării.

Pe când, sub suzeranitatea turcésca, Dunărea era pă-
zită numai de o mână de graniceri cari se adăposteau
în nisce colivii numite pichete și opreau pe turci,
—sërmanii suzerani!—de a trece la noi fără teșcherea,
—acum Dunărea numai este a noastră, s'a pus sub

tutela unei mari puteri: Austria are ađi în mâna sa un act de proprietate autentificat și póte să adăste execuțiunea lui de la împrejurări.

Étä d-lor, ce a perdut guvernul! Si acéstă perdere este, din nenorocire nereparabilă și desevârșită! ea nu se póte întorce. Acéstă sabie a lui Damocles o vom avea tot-d'a-una spânzurată d'asupra capului nostru.

Étä ce s'a perdut.

Și cum s'a perdut? S'a perdut prin politica păcătósă de presumțiune, de ușurință, de fanfaronade ticăloșe în întru și de tirări rușinoșe în afară.

Voci. Așa este!

D. Al. Lahovari. S'a perdut, fiind-că ađi nu măi avem nici un singur amic în Europa; n'avem de cât inamici saũ indiferenți.

Pe când, domnilor, este în deobște cunoscut că tóte puterile, chiar cele măi mari, se îngrijesc a avea un amic, un aliat, căci nimeni nu póte trăi isolat nici în societățile cele măi mici, nici în aceste mari societăți care se numesc Congrese, ei bine care e amicul nostru, aliatul nostru în Europa? Rusia?

După ce i-am dat sângele nostru, după ce am cheltuit cu liberalitate miliónele nóstre, greu căștigate, pentru realizarea unui mare interes al ei; după tóte acestea, dibăcia nóstră politică a fost atât de mare în cit ne-am ales cu perderea unei provincii și ne-am înstrăinat pentru tot-d'a-una simpatiele acestei mari puteri pentru a satisface prin nisce atacuri nechibzuite și târđie, meschinele interese ale ómenilor de la putere, ce n'aũ știut să ne apere, și aũ știut numai să insulte pentru ca să se cređă că ne-aũ apărat.

Austria?

Cu tóte că 'i am facut mari concediuni în cestiunea Dunărei, n'am știut nici pe dênsa să ne-o câștigăm.

Pentru-ce ? pentru că nici împotrivirea n'aũ fost hotărîtă și leală, nici concediunile n'aũ fost chibzuite și netede. Dorința de a o împăca spre a scăpa puterea a fost neconținut în luptă cu încercarea de a înșela țara pentru a scăpa popularitatea guvernului.

Mizerabilă politică de fățarnicie care a perdut interesele țerei vitale, fără a ne câștiga un aliat !

Germania ?

Din nenorocire, o știți cu toți domniile-vóstre ; Germania a fost cea dintâi dintre puteri care a ridicat cuvântul la Londra ca să cêră darea nóstră afară de la Conferința !...

Lucru grav, domnilor, de care ar trebui să ne plângem amar....

Dar nu este óre și vina acelor ce conduce destinele nóstre ?

Apoi la Conferința din Londra, unde Germania vorbia *sus și tare*, era óre dibăcie din partea d-lui Brătianu să numească reprezentanți ai noștri pe doi foști miniștri din nenorocita și de 11 Martie 1871 ? Și, pentru că acêsta nu era destul, dibăcie era să se aducă aminte Germaniei, care nu uită acest eveniment, să i se reînnoiască insulta făcută de niște copii descreerați, dar conduși de politica anarhistă a d-lui Rosetti ? Dibăcie era să se redeschiđă asemenea rane prin acea faimósă jalbă către Clémenceau, insuflată cum se știe, tot de către d. Rosetti, și iscălită de fii sêi și de fii miniștrilor astă-đi la putere ? (Aplause). Nu vedeți că acești ómenî par-că sunt jurați să ne piarđă, par-că într'adins se mișcă și lucrêză ca să înnece țara ? Să fi fost la minister, nu

un ministru român, dar cel mai mare dușman al nostru, și încă n'ar fi putut să facă greșeli mai gróse, să cumuleze mai mari neghiobii. (Aplause).

Étă, Domnilor, politica acestor ómenii in cele din afară.

Rezultatele ?

Europa monarchică și conservátore ne întórce spatele și ne arată ură, din nenorocire și dispreț...

Cum ar fi alminterilea, d-lor, când Regelui nostru i s'a impus de guvernul de ađi să mérgă in străinătate însoțit de un aghiotant care la Ploesci s'a pus in capul unei mișcării factiόse și a proclamat republica ?

Dar cel puțin d. Rosetti ne-a câștigat pe comuniștii de la Paris ? Ei bine, nici aceștia nu ne sunt prieteni : căci lovitura in cestiunea Dunării a plecat de la d. Barère, un membru al comunei.

Cu cine dar am rămas ?...

Când am dis d-lui Brătianu că am rămas orfanii in Europa, am exprimat un crud adevăr.

Incă o-dată, đic, că nu putea să se cumuleze mai multe greșeli in polițica exterióră.

După tóte acestea guvernul sprijinit de niște aderenții pe care 'i vedem iscáliți in «manifest» : Colonel Alcaz, D-nii Stolojan, Costinescu, Cămpineanu, luminata Beyzadea, — sprijinit de asemenea aderenții desinteresati vine și întrébă țara, 'i đice : «dă-mi increderea ta și mai departe, căci inăuntru am să ridic budgetul cheltuelilor la 200 de miliόne, și in afară, póte, d-lor, să mai fie ceva de perduto».

O voce. Oltenia și Siretul.

D. Al. Lahovari. Cere de la țară increderea ei, đicându'i că a condus bine afacerile ei.

Atâta daca ar dice și încă ar fi o îndrăsneală foarte mare din partea guvernului d-lui Brătianu. Dar D-sa dice ceva mai mult. Se adresează la alegătorii care 'i cunosc toate faptele și cari le pot judeca. Le dice: «eū nu vĕ cer increderea numai pentru o legislatură, vĕ cer să 'mi acordați increderea vōstră fără nici o rezervă pentru tot-d'a-una; vĕ cer să vĕ desființați, să abdicati la dreptul vostru de a cugeta; vĕ cer să votați o dată și să nu mai votați apoi nici o dată...» (aplause). Cu alte cuvinte, cere de la domniile vōstre, ca să 'l recunōșteți de stăpân al d-vōstră, cel puțin cât vor trăi d. Brătianu și «tata» Rosetti, sau moștenitorii d-lor legitimi sau nelegitimi (aplause sgomotose).

Acĕsta este neauđita cerere care vi se face. Acĕsta e îndrăsnĕța, cutezătórea insultă care se arunca demnităței inteligenței, avuției, independentei din acĕstă țară. (Bravo! bravo! aplause numeroase și îndelung repetate). D. Brătianu a ajuns să dică ca Tiberiū: «Am încercat in mii de moduri răbdarea vōstră și n'am putut'o osteni». (Aplause).

Ei bine! de astă-dată trebuie ca domniile-vōstre să vĕ hotărâți. Trebuie să băgați bine de sĕmă la ce faceți, la ce vi se cere să faceți.

Care e, domnilor, sistemul de guvernământ pe care acești ómeni 'l practică și vor să 'l stabilească in acĕstă țară?

In alte țĕri, când cine-va e osândit la mórte, i se face onórea a i se trimite un calău, care 'l ia de gât și 'l spânzură sau 'i tae capul.

La Chinezi, unde despotismul e mai vechiū și mai întărit de cât ori unde, am auđit că fiind cine-va osândit la mórte, 'i se trimite ordinul numai și nenorocitul ia cuțitul și 'și tae singur mațele.

Ei bine! ni se cere de acest guvern să murim chinezește! (Aplause numeroase și mai de multe ori repetate).

Nu ni se trimite un caporal cu patru soldați să ne dea afară; am fi pôte striviți dar n'am dispera de viitorul acestei țări. Forța brutală a întărit națiunile adese ori, și persecuțiunea a ridicat caracterele. Dar nu! d. Brătianu ne crede destul de căduți, de ingenuchiați, pentru a ne dice: «Veniți și ve omorâți voi singuri cu mâna vóstră proprie». Și sa ne omorâm, — pentru ce?

«Pentru că sunteți, ne răspunde d. Brătianu, — și servili și corupți și eu care v'am cumpărat, știu că sunteți de vëndare». (Aplause). Așa dice, așa crede guvernul, insultând țara intréga, insultând tot ce este în acéstă țară mai luminat, mai fruntaș, insultând colegiul întâi și al doilea chiar și al treilea — căci și pe dênsul 'l amestecă în masele ignorante.

Ne-a cumpărat?...

Apoi dacă ne-a cumpărat cu banii noștri ne-a cumpărat luându-ni'i din buzunar cu mîile, și nu scim dacă a 'ntors 10 la mie. Al doilea; un guvern care îndrasnește să spuna că el este corumpător și că țara se lasă a fi coruptă, pune pe fruntea țerei un stigmat care se lipește și pe fruntea lui. (Aplause).

Repet ađi aceea-ce am đis și în Cameră: dacă inteligența țerei, dacă flórea națiunei, deputații și alegătorii colegiului I-iú și al II-lea; profesorii și advocații — inteligența din colegiul al treilea: — dacă pe toți aceștia 'i găsește guvernul că sunt corupți și coruptibili, ce încredere are dênsul în stratele mai de jos ale societăței? Când capul e așa, ce trebuie să fie códa?

Dar dumnealor, care gratifica națiunea cu titlul de

• conruptă, cu așa mare îndrăsnelă, d-nelor cine sunt? Nu sunt ore și dênșii din acéstă nație? Da! sunt Români, dar din nenorocire sunt plaga și rușinea nației... Insulta ce aduc țerei ómenii aceștia este tot ce póte fi mai cutezător. Cum? feciórele de la Banca Națională; neprihánitele de la Strusberg și de la rescumpărare, vestalele de la concesiunea Cerna-Voda-Kiustenge, și acei de la tóte societățile, de la tóte întreprinderile cari nasc și traesc direct saũ indirect din și prin *banul țerei*, care unii altor și aruncă dílnic insultele cele mai basse, și—dacă am fi limbe rele, am díce bine-meritate:—ei să vie, să îndrăsnescă să stigmatizeze o țară întrégă, să o crédă că este după icóna și aseménarea lor! o țară care n'are altă vină de cât că suferă să fie ast-fel jefuită și batjocorită! (Aplause prelungite).

De aceea díce, nu numai interesul cel mai legitim dar sentimentul demnităței, onórei, trebuie să vă facă să vă ridicați toți ca unul, și prin un răspuns demn sdrobitor, prin alegeri pe care să le țină minte, să demonstrați în mod pipăit acestori domni, că nici țera nici domniele-vóstre, nu seménați cu dênșii. (Aplause). Dar, după cum v'a spus d. Vernescu, cu talentul și forța de raționament pe care cu toți am admirat'o, acéstă nu e de cât un început. căci revisuirea constituțiunei nu este pentru *tata Ruset* un scop, ci un mijloc pentru un scop rău, necurat, anarhic. (Aplause).

Domnilor, nu noi, proprietarii mari mai ales, suntem inamicii prosperităței claselor muncitóre.

Uitați-vé în rândurile nóstre și vedeți pe acei cari aũ fost pe față și cu curagiũ unii din cei mai aprigi apératori ai clasei țărănesci și cari aũ probat în

fapt că iubesc pe țărani. (Aplause). Nu partidul în care se află bărbați ca d. Vernescu și Cogălniceanu, poate refuza clasei muncitorilor de pământ ce este drept, ce este folositor pentru dânsa și pentru prosperitatea generală. Este însă o eroré economică și o cugetare criminală a se crede că pot fi interese separate între proprietarii mari și proprietarii mici, între capitaliști și muncitori.

Aci să'mi permiteți să dic câte-va cuvinte asupra cestiunei sociale care ar merita mai lungi desvoltări.

Dacă am fi o țară cu totul izolată, cum nu se află pe pământ, o insulă în mijlocul unui Ocean necunoscut, fără relații cu vre-o parte a lumii, atunci s'ar putea spori în indefinit pretențiunile muncitorilor și imputina în indefinit drepturile proprietății și ale capitalului. Resultatul ar fi că munca ar fi rea și puțină, producțiunea próstă și scumpă, bogăția neexistând de loc nu s'ar împărți în mod neegal și tótă lumea ar trăi într'un fel de comunism ca la începutul societăților; n'ar peri, dar ar duce o viață restrânsă și miserabilă. În societățile moderne însă, se schimbă lucrul. Aci tóte popórele, ca nisce organisme rivale, luptă unele contra altora prin concurența de tótă ziua, de tótă ora, căutând a se învinge pe terenul producțiunei, voind fie-care să producă cât mai eftin, cât mai bun, pentru a vinde cât mai mult. Prin puterea aburului și întrebuințarea tuturilor invențiunilor moderne, prin inființarea drumurilor de fier în tóte părțile, America a ajuns să producă mult și eftin și să inunde cu cerealele sale și cu fabricatele sale tóte târgurile bêtrânei Europe. Prin întinderea și fertilitatea teritoriului, prin sobrietatea și sirguința unei populațiuni cu mici trebuințe, prin severitatea

legilor, Rusia se luptă cu acest colos pe terenul agriculturii. În țara noastră ce se face? Se pun toate piedicile cultivatorului, se ațâță muncitorii în contra proprietarilor; așa în cât rezultatul va fi, mai curând sau mai târziu, zdrobirea, nimicirea cu desăvârșire a comerțului nostru unic de către comerțul Americii și chiar al Rusiei. Cine vor suferi atunci? Vor suferi capitaliștii — marii proprietari — căci se vor ruina; dar și muncitorii și țeranii vor suferi și ei vor suferi foamea — și dacă ruina astéptă două trei ani apoi foamea nu așteaptă nici 24 de ore? (Aplause) Éta insanitățile pe cari unul ca d. Rosetti, care a avut grija a-și vinde de tînăr moșiile, merge să le culégă la cluburile anarhice din Paris, ca să ni le aducă prospete la noi.

Apoi tocmai o asemenea stare de lucruri, ast-fel de idei au adus scăderea bogăției și puterniceii industriei a Franciei; și aceleași idei, vrea d. Rosetti să le aducă și la noi; rezultatele se ved de acum prin scăderea exportului și peirea agriculturii.

Iată cât pentru cestiunea economică.

Pentru cestiunea politică, constituțiunea noastră a fost largă; unii dic — și pôte că au dreptate — că am mers mai iute de cât ne permitea starea moravurilor și a instrucțiunei la noi. După constituțiune toți în țara acésta avem un drept de vot. Nu este muncitor, nu e omul cel mai sărac, cel mai umil, — numai vèrstnic și român să fie — care să n'aibă drept să voteze și să dică cuvèntul sèu în afacerile publice. Dar acésta constituțiune înțelèptă a voit să scape și să asigure tot de o-dată și interesele mai înalte ale proprietăței, ale culturii, divisând colegiurile după diferitele stări sociale; a voit ca toate inte-

reșele și toate opiniile să-și aibă organele sale în reprezentarea țării, căci dacă în fond interesele sunt solidare și identice, apoi nu tot așa se poate dice de capacitatea de a le prețui și competența de a le apăra.

Ei bine, ce mai vor acești domni! Vor să confunde colegiurile și, din tota suflarea românească — în care noi am coprins și pe Țigani și pe Israeliți, — un ilot să rămână: proprietarul mare sau mic; căci a îneca proprietatea, fie mare fie mică, în mulțimea maselor inculte, este a-i răpi indirect dreptul de a vota și a transforma în iloți politici tocmai pe cei mai în stare de a pricepe politica. Și vi se cere ca domniile vóstre înși-vă să vă puneți cu mâinile d-vóstră ștréngul de gât, numai pentru a complăce d-lor Costinescu, Agarici și Stolojan!...

Dar, dumnealor ne asigură că sunt proprietari, și proprietari mari, mai mari de cât noi. Se poate, pentru vre-o doi-trei din d-lor. Prea sunt însă noi proprietari și prea cunosc originea proprietății lor ca să o apere cum o apărăm noi..... (Aplause prelungite).

Noi am luat acest patrimoniu de la părinții noștri; nu l'am câștigat prin operațiuni de bursă în 24 ore. (Aplause sgomotoșe). Noi ținem la densusul, căci l'am udat și rodit cu sudórea noastră și a părinților noștri, este al nostru și nu permitem să fim despoiați... (Salve de aplause nesfârșite primesc ultimele cuvinte ale oratorului).

Ni se dice că dreptul de proprietate nu va fi atins.

Ni se dá o poliță iscălită, de cine? de d-nii Voinov, Fleva și prințul Dimitrie Ghica. Să ne încredem óre în polița dumnealor? Ca să mă încred trebuie să ved un girante, — girul stăpânului dumnélor de as-

tădi, girul d-lui Rosetti. (Bravo! Bravo! aplause). Unde e girul d-lui Rosetti? Unde-i iscălitura sa? D. Rosetti, ca tot-d'auna și astă-dată a avut grijă să stea ascuns după perdea. El ne cöce turta la toți; își conservă neatinsă inițiativa sa; dreptul de a vorbi mai târziu și de a respinge cu dispreț polița semnată de... (Aplause sgomotose. Oratorul nu se mai aude)... L'am vădut pe *tata Roset* cum a apărat proprietatea cu ocasiunea tocnelilor agricole, cu circulațiile sale faimöse, cu proectul monopolului, (1) cu proiectele de lege interpretative ale legei rurale, cu propagandele socialiste printre țerani. Si d. Fleva și d. Costinescu se arătau la început förte amici ai proprietății, de la un timp încöce se înțelege, dar la o privire a stăpânului lor, indată au bätut în retragere.

Nu vrem de loc apărarrea unora ca d-nii Agarici, Fleva, Costinescu, Voinov, Stolojan; știm cât prețu-ește; vrem să ne apărăm noi însine... și ne vom apăra mergënd cu toții la urnă și trimițënd în corpurile legiuitoare ömenii cari, prin trecutul lor intreg au dat dovadă că știu a respecta și a prețui sfântul drept al proprietății.

Domnilor! momentul este solemn. Nici o dată, în nici o epocă nu a fost mai rău amenințată și mai cumplit batjocorită acéstă țară.

Ađi nu e vorba numai de a ne strivi, de a ne suprima; vrea să riđă de noi. Colegiul intëiu se găsește ađi ca un condamnat la mörte. Sciți că unui condamnat la mörte i se oferă tot ce dorește, fiind că se scie că nu mai are mult de trăit. Nouë ni se lasă numai trei sęptemâni de a trăi; și în aceste trei

(1) Monopolului cărciumelor.

săptămâni ni se va da tot; decorațiuni, prefecturi, concesiuni, bani, onoruri, ni se va da tot...; ni se va da tot, pentru că are să ni se ia tot. (Aplause numeroase și îndelung repetate)... Ni se va lua și dăruirile hărăzite de guvern și bunul nostru care nu ni l'a dat el și pe care nu e volnic a ni'l răpi: dreptul de a vota, dreptul de a fi ce-va în această țară, de a poseda și a de ni se respecta ce posedăm.

Domnilor, d-văstră cei întâiți ați venit la noi.

Iată venim și noi la d-văstră cu iubire, cu încredere. — Cum am dis la început, Moldova este care a luat adese-ori inițiativa faptelor mărețe cari s'aun petrecut în această țară de vre-o 25 de ani. Toți am contribuit la săvârșirea «Unirei» și Moldova și Muntenia. Dar mama adevărată a unirei e Moldova, cum adevărata mamă a pruncului este aceea care il nasce în dureri... (Aplause numeroase și atât de puternic exprimate în cât vocea oratorului nu se mai aude de loc).

Moldova este care a suferit... Prin urmare a d-văstră mai mult este Unirea (Aplause... De sigur ómenii d-văstră cugetători, bărbații d-văstră politici aun căutat să vă facă să uitați aceste dureri, să vă mângâiați prin priveliștea patriei comune mai mare și mai glorioasă.

Dar, vă întreb, dacă vitrega purtare a guvernului de astăzi, — vitreg pentru amândouă țările, dar mai vitreg pentru d-văstră... — ași vrea ca această mare ađunare să fie și mai mare, ași vrea vorbele mele în aceste momente supreme să pătrunză cât de departe, ași vrea să cadă aceste ziduri, și să străbată glasul nostru pe întinsele șesuri care le udă Prutul și Siretul ;... — vă întreb: dacă purtarea vitrigă a acestor ómeni merită încrederea d-văstră, pe care îndrăsnesc să v'o cêră, până la abdicare, până la sinucidere!?

Pentru rușinele din afară, pentru despoerile din
năuntru, pentru despotism, pentru corupțiune, se
cuvine ca noi înși-ne cu mâini paricide, cu mâini
impii să răsturnăm Constituțiunea, mărețul edificiu,
care ne apără și ne adăpostește pe toți !! (Aplause
numerose și repetate. Oratorul este cu căldură im-
brățișat de mai mulți dintre auditori).

DISCURS *)

*ținut la întrunirea publică din sala Bossel de la
28 Aprilie 1884*

D. Al. Lahovari (este salutat cu vii aplause).

D-lor, numai chemările d-vastră simpatice m'au făcut să îndrăznesc să mă prezint la această tribună, care a fost ilustrată adineauri prin glasuri atit de autorizate. Ce am să vă ȳic și de ce să vă ȳntrețiu ?

D. Blaremburg, ȳntr'o cuvȳntare măeastră, a trecut ȳn revistă politica ȳntreagă din afară și din năuntru a acestui guvern. A arătat ce s'a pierdut ȳn trecut, ce ne amenință ȳn viitor ȳn această țară, a vorbit și despre cestiunea mai prȳspătă de la ordinea țilei, cestiunea revisuirii.

D. general Florescu, cu o autoritate care n'are seamă ȳn asemenea materie, a arătat starea ȳn care se află armata noastră pusă sub direcțiunea și la discrețiunea unui ministru civil, unui politician necom-patent, ce tinde a deveni o armată de politiciani, menită a câștiga bătălii parlamentare și a lua cu asalt urnele electorale, iar nu ȳntăriturile inamicilor.

D. Vernescu v'a vorbit despre o cestiune specială foarte arȳdețoare, cestiunea impozitelor noi care le-a creat d. Brătianu prin agenții săi direcți.

---

*) Reprodus din ziarul *România* No. 38 din 4 Maiu 1884.

De ce ași mai avea să vorbesc că ? Cestiunile sunt cu totul sleite. Cu toate acestea să-mi permiteți să dic câte-va cuvinte cât se poate de scurte. Suntem fericiți și trebuie să ne felicităm cu țera întreagă de această manifestatie. Știți evenimentele cari s'a petrecut. Știți că după 7 ani de guvernare, aprópe fără control, orí cu un control mai neputincios, cum era acela al opoziției din Camerele trecute, d-nii Brătianu și Rosetti au chibzuit să șteargă și această urmă de opozițiune care supéra omnipotența d-lor. Spre acest sfârșit domnia lor au inventat cestiunea revizuirii ; știți ce s'a petrecut in alegerile trecute. Știți care a fost lupta curagioasă dar neputincioasă a câtor-va membri din opozițiune in contra forței și a banului, in contra unui intreg sistem de corupțiune și presiune cum nu s'a mai văđut nici aiurea, nici chiar in această țera.

Opozițiunea s'a retras din aceste adunări cari nu erau de cât instrumentele surde și oarbe ale d-lor Brătianu și Rosetti.

Unii au aprobat această retrăgere, alții au criticat'o, însă d-lor, un efect a avut pe care nimeni nu'l póte tăgădai. A avut efectul că a lăsat, ca să dic așa, pe d. Brătianu și Rosetti, față in față cu majoritățile d-lor, față in față cu faptele și ómenii d-lor.

Nici o voce discordantă, nici un cuvânt independent nu a mai tulburat acel cor frumos al unanimității camerilor d-lui Brătianu. Concertul a fost armonios in adevăr, dar n'a fost plăcut urechilor, nici spectacolul infățișat n'a făcut onóre țerei.

Ați văđut cum acei oameni, desbărați de micul frâu, care era un control, pentru interesele țerii, un bine pentru dênșii, cari îi obicinuia cu niște discu-

țiuni mai înalte, și chiar cu o ținută mai cuviincioasă, le făcea cu încetul educațiunea politică și socială, aș desvălit în hidoasa lor goliciune toate faptele lor urâcioase, toate patimele josorite într'o formă demnă de fond, creșdând, în lipsa contradicțiunei, că nimenea nu'i aude, nu'i judecă, și 'și-aș aruncat în față unii altora greșeli, crime, insulte care răsună încă la urechia scandalizată și speriată a țerei.

Aceste acuzări nu sunt facute de opozițiune, care s'ar putea bănuși de parțialitate, dar îndreptate de acești bunși frați, unii către alții.

Cei mai mici aș început.

Cearța s'a ridicat mai întâi între membrii comunei capitalei, între cei de ieri și cei de astăzi, cei ce voiaș să sosească și aceia care nu voiaș să se ducă. Unii erau acuzați că aș jefuit ceea ce a fost pînă acum, iar cei-l'alți că voesc să jefuiască ceea ce a mai rămas, — dar puteaș să se apere cu aceasta că n'a mai rămas nimica. (ilaritate).

Dar în fine nici unii, nici alții nu păreaș că aș cea mai mică indoială despre gusturile și apucăturile fraților de același sânge politic.

Domnilor, de la membrii mai pușini importanți ai acestei venerabile cãrdășii am trecut în fine la spovedaniile publice ale preotului, ale șefului, ale marelui profet; am avut confesiunea d-lui Rosetti, șicând că nici un deputat, nici un senator din aceste camere de revizuire nu aș venit de cât de brașul Prefectului care l'a ales. Nu avea trebuință d. Rosetti să vie cu o francheșă care—fiind dat rolul sãu în partid—s'ar putea numi cinism, să ne spue care este origina și care este prin urmare autoritatea Camerilor chemate să sfășie pactul fundamental al țerei și să deslege cu

măinile lor necurate legăturile cari strâng pină acum pe toți cetățenii acestei țări, legături cari s'au legat sub jurământ între tron și țară. (Aplause).

Aceasta nu era de ajuns, și cel mai mare peste cel mai mare, d. Brătianu, după d. Rosetti vine și iarăși într'o ședință a Camerei, care se va scri în istoria țerei cu litere neșterse, are și d-lui trebuință să-și ușureze conștiința încărcată și vine să mărturisească că, pentru a'i aduce pe bănci și a face cu dênșii această operă, fără nume, a tolerat asasinate și procese scandalóse. (Aplause). Și pe când dicea aceste cuvinte: *da*, răspundeau sufletele nerêsbunate ale asasinaților de la Buzău și din alte părți care au mers înaintea lui D-deu să se plângă de dreptatea ómenilor; și pe când dicea aceste cuvinte: *da*, răspundeau lacrămile văduvelor și ale orfanilor, despoiați mai în țara întrégă printr'o justiție servilă și în mâna unor advocați complici ai guvernului și explótorii ai poporului. (Aplause). Va să dică regimul e caracterizat de șeful său. Antéiú, mâna la pungă, impozite, abuzuri, procese scandaloase, și dacă nu te supui, omor și asasinate! Nu le dicem noi aceste cuvinte, căci credeți, d-lor, că ori-cât cu toții cunoștem de ce sunt capabili acești oameni, ați fi acuzat vorbele nóstre de exagerații, însă le dic autorii însăși ai acestor fapte și trebuie să știe că sunt adevérate, fiind-că ei le-au comis. Nu mai era opozițiune în această adunare, și apoi ce opozițiune ar fi putut stórce din sufletele lor vinovate aceste supreme mărturisiri?

D. N. *Blaremborg*. Nici ordalele.

D. Al. *Lahovari*. Ca și când D-deu 'i-ar fi orbit, ca și când consciința lor obosită a vrut să le scótă cu sila aceste strigăte, aceste spovedanii infame cari vor rêsuna rușinos în istorie. (Aplause).

Sub aceste auspicii se reformează pactul sub care am trăit de la 1866 pînă la 84, adică 18 ani ? Sub aceste auspicii se reformează această Constituțiune ? Și când vor merge cu noul pact înaintea Regelui spre a-l supune la un nou jurământ să-și aducă aminte țara și istoria de misterele necurate cari s'a-ŭ serbat pentru taina legei celei noi. (Aplause).

Dumnealor revizuesc și cu tóte acestea în adunări publice spun că țara nu se gîndește la revizuire ; Dumnealor revizuesc și unul ȑice că revizuirea celui alt este uă operă infamă, uă operă de corupțiune, și cel-alt ȑice că revizuirea dervișului cel mare este uă operă de nebungie, de om neechilibrat la creeri ! (Aplause prelungite). Și cu toate acestea nebunul și coruptul, practicul și neechilibratul, mână în mână vor prezenta această constituțiune scâlciată, țerei care nu a voit-o și Regelui care nu a jurat-o (Aplause). Și vor veni cu o lege tocmită între dênșii, infierată de cei ce o votează, să ceară pentru dênșa cuvântul jurat al Regelui și supunerea poporului. (Aplause prelungite).

Partidul care este la putere a avut cutezanța, între diferitele sale monopoluri, să-și însușească și monopolul liberalismului. De un timp încóce se numește și conservator ; vă voiŭ arăta că nu este nici liberal nici conservator, că nu a fost liberal de cât cu banii țerei și conservator de cât cu abuzurile ce se comit pe fie-care ȑi. (Aplause). Ce se înțelege prin liberalism ?

În tóte țerile din lume se crede că partidul liberal sprijină libertățile publice și în general vre-o 2—3 libertăți principale cari sunt : libertatea alegerilor, libertatea presei, și libertatea tribunei.

Libertatea alegerilor ? Avem mărturisirea d-lui Ro-

setti cum o înțelege și cum o aplică. Libertatea presei? Acispectacolul este frumos; dumnealor aŭ strigat in contra altor guverne că nu sunt destul de iubitoare de libertatea presei—cu tóte că nici un guvern pînă acum, chiar acela pe care l'aŭ acuzat ca cel mai reacționar, nu s'a atins de adevărata temelie și de adevărata garanție a presei care este juriul. In adevăr prin legile prezentate de trecutul guvern — s'a repetat cu prisosința — că nu se atinge juriul, și nu numai in lege s'a făcut așa, dar și in fapt, căci guvernul trecut avea cel puțin un obiceiul de a țice ce crede și a crede ce țice. (Aplause).

Cestiunea libertății presei este o cestiune nu de penalitate, ci de jurisdicțiune. Ei bine, dumnealor cari strigau așa de tare, cari dedeau niște țipete de fii cărora li se rapește muma iubita, pentru că se introducea in condica penala dupa chiar porunca Constituțiunei niște dispozițiuni foarte moderate din legile Belgiane, dumnealor acum, cum și unde vor sa lovească presa? Tocmai acolo unde o doare, — căci sunt foarte cunosători in cestiune,—la jurisdicțiunea juriului. O! pentru penalitate sunt foarte indulgenți, foarte blânzi, nu vor inchisóre.....

Nu vor inchisóre, nu vor mórtea culpabilului, numai pocaința lui vor; țece, două-țeci de mii de franci amenda, póte o sută mii despăgubiri civile, nimic mai mult; dar acéstă amendă sa fie aplicata, nu de un juriu imparțial, nu de ómeni luați din națiune și reprezentând curentele opiniunei publice, dar de judecători amovibili, schimbați dupa voința d-lui Voinov, care a declarat in ședința publică, că schimbă toți judecătorii, dupa cererea deputaților, și a senatorilor. Acésta póte ar fi făcut'o mai mulți ministrii

roșii, dar, să spunem adevărul, este singurul care a avut îndrăznéla s'o mărturisească în public. Suntem în epoca spovedaniilor. Eată libertatea presei, cum o visează dumnealor.

Cât pentru libertatea tribunei, ea părea, că nu mai póte să supere pe acești domni, căci opozițiunea întreagă se retrăsese, și prin urmare era desființată de fapt.

Opozițiunea blândă și părintească care o fac pe rând partizanii d-lui Brătianu, cărora se vede li se dá un număr, pentru aceasta, cum dicea reposatul Strat, unul Luni, altul Marți, altul Miercuri etc., această opozițiune nu putea supéra pe d. Brătianu. Dar când se prezintă o cestiune mai importantă, afacerea cu demisiunea simulată a d-lui Rosetti, majoritatea, care nu era în secretul comediei, prinse atâta gróză în cât cu strigătele cele mai sélbatice nu permise nici o discuțiune, împedică să vorbésca chiar pe d. Rosetti și această adunare, ce pângărește numele de liberală, a luat cuvântul unui orator, d-lui N. Ionescu, și lucru nepomenit i s'a luat cuvântul cu vot, și, ceva mai rușinos, cu vot pe față pentru a 'i infricoșa pe toți.

Sunt șapte-deci de deputați cari aũ îndrăznit să pună numele lor înainte, pentru a se împedica un mandatar al națiunii ca să rostească un cuvânt, măcar asupra unei cestiuni capitale, și acel orator era mai unul de ai lor, în ori-ce caz un om fórte îngăduitor, fórte blând cu tovarășia Rosetti Brătianu.

Vedeți ce sórtă ar fi avut opozițiunea cea adevérată dacă ar fi rămas la discrețiunea acestor domni, care distribue libertatea de a vorbi cu o parcimonie așa de înțeleaptă. Noi am preferit să ne scuturăm

praful după picióre, și să nu pășim pragul unui asemenea loc. Mai bine să vorbim bine cu d-vóstră, de cât cu dênșii, căci vorbind cu d-vóstră, măcar că nu reprezentăți de cât o porțiune a țerei, dar vorbim cu o parte a țerei; pe când, vorbind cu d-lor nu vorbeam de cât cu guvernul, fie pe băncile Camerei, fie pe acelea ale miniștrilor. Și acești ómenii cutează încă a purta numele de partid-liberal, atât s'a amestecat și s'a întunecat sensul cuvintelor la noi!

Ei, cu toate acestea, nu sunt mulțumiți și totuși vor să ia precauțiuni încă mai mari în contra unor opozițiuni posibile în vr'o Cameră viitoare.

Se vede că d. Brătianu are un pact secret cu norocul și cu puterea, căci tóte legile care le face nu le face pentru usul țarei, ci pentru usul său. Iată morala pretinsului partid de la 1848, care, după 40 de ani *de luptă*, și, dic d-nealor, «*de martiriu*», vine și dă un solemn faliment tutulor promisiunilor sale.

D-lor, și în alte țeri și la noi s'a văzut guverne despre care s'a đis, într'un stil cam umflat, că aruncă un vël asupra statuei libertăței, dar și dă liniștea și prosperitatea materială țerei lor. Eú, de și calificat de d-nealor reacționar, sunt în contra unor asemenea dictaturi. Inșă mărturisesc că s'a văđut în istoria multor țeri dictaturi glorioase și guverne absolute justificându-se prin mărrire și prosperitate; ceea ce nu s'a văđut nicăeri, de cât în anii de grație 1876—1884 și sub domnia d-lui Brătianu în al 8-lea an, ceea ce nu s'a văđut nici odată este tirania fără liniște și dictatura fără ordine.

Acesta era un nou soiú de guvern necunoscut în istoria popoarelor și a cărui invențiune, brevetată și garantată, se cuvine marelui Bismarck al României, d. Brătianu.

Ați vădut ce au făcut cu libertatea electorală, ați vădut ce au făcut cu libertatea tribunei, ați vădut ce vor să facă cu libertatea presei. Să vedem acum ce au făcut cu liniștea, cu prosperitatea, cu probitatea acestei țări ; să vedem acum ce au făcut cu avutul ei material și moral.

V'am dis, d-lor, dictatură fără liniște și guvern absolut fără prosperitate materială nu s'a mai vădut în Europa în secolul acesta, de cât în fericita Românie sub regimul d-lui Brătianu. Se mira d. Vernescu de procedurile d-lor financiare și v'a făcut un tablou adevărat înfiorător. Cestiunea contribuțiilor a tratat-o atât din punctul de vedere juridic, cât și din punctul de vedere politic, într'un mod ast-fel că este zadarnic de a mai dice ceva de dânsa. S'au vëzut popoare cari au vërsat sânge, ca să dobândească dreptul ca impozitele să fie votate de reprezentanții lor, ca ori-ce para din munca și sudoarea lor să nu fie cheltuită fără încuviințarea lor sau a reprezentanților lor.

Aci este chiar isvorul și cuvântul de a fi al regimului parlamentar.

Noi nu avem această fericire, de a fi reprezentați prin niște Camere alese, dar avem dreptul ca impozitele să se voteze cel puțin de acest simulacru-Parlament. Ei bine, nici atâta ! Pentru prima-oară s'au votat impozite prin circulări ministeriale și s'au impus prin agenți fiscali. Pentru prima-oară circulările, nu legile, au înființat dările. Motivele le-am arătat. A se îndoi impozitele ar fi întâmpinat ceva greutateți chiar din partea acestor ficțiuni de Camere ; dară a se îndoi în mod arbitrar venitul proprietăților este mijlocul cel mai nemerit de a îndoi impozitele fără multă bătaie de cap. D. Vernescu se mira de aceasta, eu nu mă mir.

Obrazul subțire se ține cu cheltuială.

D. Brătianu are trebuința de bani mulți. Pentru aceasta vă citesc o mică socoteală. Vă garantez exactitatea ei, căci este luată după situațiunea tezaurului public, pe exercițiul 82—83, publicată chiar de d-lor.

D. Brătianu, de când este la putere, a făcut să se voteze următoarele împrumuturi și a întrebuițat, a-fara din resursele ordinare, indoite prin impozite directe și indirecte, următoarele sume (citește):

28,000,000 bilete ipotecare pe care după lege trebuia să le retragă în patru ani și care sunt până ađi în circulațiune;

31,600,000 împrumutul pentru conversiunea bonurilor rurale, de și resursele acestei case ajungeau pentru plata acestei datorii.

181,000,000 prima emisiune de rentă amortizabilă.

134,000,000 a doua emisiune de rentă amortizabilă.

374,600,000 în total, dară, sarcini.

Dar ca să fiu corect voi scădea de aci:

56,000,000 împrumutul domencial plătit.

33,000,000 drumul de fier Ploești-Predeal.

31,000,000 un pretins deficit moștenit de la guvernul trecut și pe care tot guvernul d-nealor l'a făcut în 1877.

120,000,000 în total.

care scădându-se din 374,000,000

ne dă. . . . . 254,000,000.

Va să zică, 254,000,000 sarcini noi adăogate. Desfid pe d. Costinescu, cel mai bun socotitor din tot partidul, să conteste aceste țifre (ilaritate, aplause).

Aceasta era socoteala în ceasul când ne-am despărțit de d. Brătianu în 1883. De atunci a mai făcut diferite emisiuni și diferite împrumuturi despre care nu pot să vă dau seamă într'un mod precis; pot să ăic însă,

că s'aŭ mai adăogat încă 15 milioane, cari sunt pentru pretinsa fortificare, care nu s'a făcut. S'a fortificat numai, se vede, situațiunea financiară a partidului (ilaritate). Va să zică, pentru ori-ce bun sócotitor sunt 271 milioane, cheltuiți afară din budget, pînă la 1883.

D-lor, acestea nu sunt glume, acestea sunt țifre pozitive, le-am mai citat și în Cameră și în alte adunări publice, și nici odată nu ne-aŭ desmințit.

Dacă la aceste 300 milioane aproape, mai adaug, ce ar fi drept, rěscumpărarea drumurilor de fier, în care, în loc de o garanție anuală mărginită a umplea deficitul venitului, s'a luat asupra țerei un capital de datorie de alte 300 milioane (285 țifra exactă), vedem că am ajuns aproape la 600 milioane, spor al datoriei publice. Atât ne costă onoarea și gloria de a fi guvernați de d-nu Brătianu (aplause) ; toate acestea peste un budget anual și regulat de 135 milioane, care se votează ast-fel dar se întrece tot-d'a-una, peste sumele luate de la Ruși cu ocazia resboiului, care nu aŭ fost trecute în socoteală, peste rechizițiuni, etc.

Gloria de a fi guvernați de oamenii de la 48, de martirii libertăței, de exilații de prin cafenelele cele bune ale Parisului, această onoare ne costă scump (aplause). Am mai uitat un mic condei, la aceste 600 milioane ; este indiferent la ast-fel de sumă ; este milionul d-lui Brătianu (ilaritate, aplause).

Dacă voiți puneți-l și pe acela, pentru a rotunji suma.

Ei bine, când un guvern, afară de un budget regulat de vre-o 135 milioane, cheltuește în imprumuturi 300 milioane aproape—ca să nu punem și datoria drumurilor de fer—in 8 ani, apoi acel guvern are trebuința de parale. Cum dicea un ministru al corruptului Ludovic al XV-a, unui biet om care se tîn-

guia zicând : *D-le ministru, ne ieși paralele din buzunar !—Dar de unde vreți să le iați?* răspundea el; așa și d. Brătianu. Până la un timp vor merge, căci va veni ora, și poate a sosit, când miliónele nu se vor mai găsi, pentru că agricultura a dat îndărăt, comerțul se svârcolește în falimente, exportul ce ne aduce banii scade, importul, care ne cere, se urcă pe fie-care an; aurul se înlocuește prin hârtii. De acum agio este de 4 la sută; ce va fi mâine, Dumneșeu scie ! Si acesta este un mic impozit indirect, dar perceptut foarte regulat de d. Brătianu tot din buzunarele d-v. Va să zică, faliment la promisiunile de libertate, faliment la promisiunile de prosperitate ale țerei, toate acestea se compensează prin strălucitele succese diplomatice pe cari le-a enumerat d. Blaremburg și asupra cărora nu mai insist. Umili către cei țari cari sunt mai toți afară din hotare insolenți și apăsători către cei slabi, cari suntem noi până astă-zi, căci sperăm că nu vom fi tot-d'a-una (aplause) căci umărul nostru a început să se ostenească, și atât de mult am ținut capul în jos în cât ne-a venit mare poftă să 'l ridicăm o dată. (Aplause).

Politica lor se compune dar, în afară, dintr'o continuă frământare fără șir, fără demnitate, urmată de umilințe și decepțiuni, și în întru persecuțiunea a tot ce este onest, independent, a tot ce mai caută încă să ție fruntea sus, și o încurajare perpetuă a servilismului și a precupețelei conștiinței.

Banii aceștia sunt mulți, 600 milióne, dar și munca Românului este mare, neobosită și poate că în alte timpuri vor putea să pună la loc avutul risipit. (Aplause).

Dar cine ne va da conștiința Națiunii rătăcită,

minteă 'i intunecată? Cine ne va da speranțele perdute?

Un Impărat roman, August, 'și bătea capul de zidurile palatului strigând: Varus, dă'mi îndărăt legiunile distruse de germani. Și noi vom țice d-lui Brătianu: redă țerei conștiința, moralitatea, religiunea și credința. (Aplause prelungite).

Dar 'mi este frică să nu fie prea târziu; și precum oasele înălbite ale veteranilor lui Varus nu s'aũ mai sculat din intinsurile Germaniei spre a lua in mână spada romană, așa mi-e frică ca conștiința acestei țeri să nu fie apăsată mult timp.

Dar să sperăm încă! De acum niște lucriri, niște zori prevestitori ai unui soare mai frumos, ai unei țile mai bune, se ridică incet pe cer.

Adunarea aceasta atât de numerosă, atât de serioasă ne este o speranță, ne este o incurajare, și sunt sigur că dacă vom persista, dacă ne vom intruni mai des, dacă vom convorbi, dacă vom face ca și glasul nostru independent să vie să intrerupă osanalele lingușitorilor, acest glas va fi auzit departe, sus, și nu este ureche destul de astupată in care nu va pătrunde. Să zicem dar: *Curagiũ! Inainte!* și să sperăm că țara după această lungă încercare va scăpa pentru tot-d'a una de cel mai rău soiũ de ómenĩ cunoscuți pe pământ, adică de jefuitorii poporului și lingușitorii Regelui; de demagogii domesticiti, de tribunii de anticamera. (Aplause prelungite și repetate de mai multe ori).

DISCURS ¹⁾

*pronunțat în întrunirea opoziției-unite de la 24
Februarie 1886 (sala Ioji, București)*

Aă mai vorbit la această întrunire Dumitru Brătianu și d. G. Vernescu. Rezoluțiunea primită e următoarea :

«In urma discursurilor rostite și în vederea relexor ce bântue neîndurat România, adunarea promite, fără rezervă, opozițiilor aliate asistența și concursul său pentru răsturnarea guvernului actual ; și cu respectul și devotamentul cuvenit M. S. Regelui, îi chiamă atenția și bine-voitoarea Sa ocrotire spre a se pune capăt regimului personal și despotice ce ne cărmuește, regim care în întru corupe și să răcește țara, iar în afară o discreditează cu desăvârșire.»

Domnilor, am avut zece ani răbdare ca să suferim administrația d-lui Brătianu ; am avut zece ani răbdare ca să suferim o sistemă politică corupătoare a tuturor consciințelor, desființătoare a tuturilor libertăților, o sistemă financiară care va lăsa asupra țerei sarcini strivitoare, o sistemă economică care amenință a seca până în fund chiar isvoarele bogăției publice ; vă rog să mai aveți jumătate oră răbdare să viu și eu, după două oratori și ómeni onești ca cei pe cari 'i-ați auzit, să rezum în câte-va cuvinte ceea-ce de sigur nu voiú spune așa de bine, nici cu atâta autoritate

---

1) Reprodus din ziarul «România», Nr. 50, 3 Martie 1886.

ca d-nealor. Singura deosebire ce voiü căuta să fac în cuvântarea mea și a d-nealor, pentru a nu repeta ceea-ce așa de bine s'a dis, de acei ce m'aü precedat, este să aduc pe lângă afirmare, și probarea. Voesc a vă prezenta ca dovadă câte-va cifre și câte-va fapte precise și necontestabile ; căci este timpul ca toți cetățenii să 'și dea seama de ceea ce se petrece în această țară, de mecanismul acestui guvern care, după cum este bine sau rău condus, produce fericirea sau nefericirea, sărăcia sau bogăția țării în obște și fie-cărui cetățean în parte.

D-lor, timpul de înflorire, de bogăție al guvernului actual, dacă o fi fost vr'o dată, atât de slăvit de cei interesați, a trecut. *S'a sfârșit cu cele 7 vaci grase de care ne vorbește Biblia, și mi se pare că intrăm în perioada celor 7 vaci foarte slabe.* Prin urmare, mi se pare că a ajuns acel moment posomorât, după cum se știe, când după mâncare și după beție vine și socoteala. Dar ceea-ce este nenorocirea poporului român, este că socoteala nu se plătește de cei ce aü băut și aü banchetuit, ci de aceia cari aü stat afară și s'aü uitat pe ferestre (aplause).

După zece ani de guvernare, după cântecile barșilor guvernamentali, după legenda înfloritoare a finanțelor, după un guvern unde un om a fost atât de puternic în această țară, cum n'a mai fost vr'o dată, numai voința lui făcându-se de la Palat până la colibă, guvern despre care nu este seaman să fi fost așa de lung și de puternic, ce se întâmplă, care este socoteala care ni se prezintă, care este rezultatul ? Prosperitate, înflorire, glorie, onoare ? ! Vă voiü arata bilanțul acestei colectivități, cum aü numit-o, și pe care eu o voiü califica mai românește : adunătura tuturilor poftelor cu jertfa tuturilor convicțiilor (Aplause).

Care este bilanțul acestei lungi administrări? Bilanțul este de două feluri: bilanțul moral și bilanțul material; și unul nu este mai strălucit de cât altul.

Vai! acel bilanț nu este de cât un îndoit faliment, faliment la tot programul liberal, cu 48 în cap atât de lăudat, faliment la mincinoasele promisiuni de prosperitate materială și înflorire financiară. (aplause).

Cum vedeți, contabilitatea este în partidă dublă, foarte regulată; de cât, sub ambele rezultate trebuie să scrim zero (ilaritate).

Eū nu pot să mă mulțumesc cu reclamațiuni și declamațiuni; trebuie, ori cît v'ași obosi, să pun câte-va țifre sub ochii d-v., să vă arăt care este socoteala domniei d-lui Brătianu, în timp de zece ani; acea socotela vă interesează foarte mult, căci d-v. aveți să o plătiți.

D-lor, ni se zice: noi, opozițiunea, declamăm, acuzăm, calomniăm, dar ceea-ce d-nealor nu pot să nege, să contrazică, este mărturisirile cari vin să le facă în fața Camerei și în fața Senatului. D-lor, ce vin să ne spună miniștrii după zece ani de a tot puternicie, după ce d. I. Brătianu s'a jucat cu banii acestei țeri ca cu apa riurilor și cu voința ei ca cu voința unui nevrstnic, în cât putem să dicem: am fost toți într'unul — d. I. Brătianu a poruncit și noi am ascultat. Precum a avut toată puterea, este drept să aibă toată răspunderea.

Care este bilanțul dictaturei? De și avem, numărându-se într'insa și datoria căilor ferate, aproape *un miliard datorie publi.ă*; de și s'a sleit la noi lista tutulor impozitelor și monopolurilor cunoscute, totuși guvernul constată astăzi: 1) deficite în toate bugetele sale pretinse echilibrate de la 84 incoace; 2) cerșește un nou împrumut de una sută cinciszeci milioane 3) pe lângă sarcinile de astăzi strivitoare, ne mai o-

feră impozite diferite pentru toate gusturile și mișcă-
cările sociale între cari suntem invitați a alege.

Aceasta ne aduce aminte povestea aceluia care a
fost întrebat cu ce vrea să fie omorât : cu sabia sau
spânzuratoarea, și el a răspuns, biet că n'ar voi să fie
omorât de loc. Ai eșit din chestiune, 'i spune calăul.

Tot așa și d. Brătianu. Pentru nevoile cetei sale, vrea
să urce impozitele ; noi vom răspunde că nu voim im-
pozite de loc și d. Brătianu ne va spune prin Camera și
Senatul său : ați eșit din chestiune ; nu vă întreb dacă
vreți impozite, dară numai ce fel de impozite vreți.

Ce acuzațiuni însă s'aun făcut guvernului care a pre-
cedat pe al d-lui Brătianu ? Nu voi face apologia nici
unui guvern, nici unui partid. S'a zis că budgetul era um-
flat, că impozitele erau multe și că datoria publică era
colosală ; s'a zis că guvernul precedent nu avusese un
sistem economic bun și folositor pentru țară. Să presu-
punem că toate aceste calomnii erau sfinte adevăruri,
mai cu seamă că acuzatorul era însuși d. Brătianu și
toți aceia cari de deuce ani acum sunt puși în pozițiune
să facă contrariul de ceea-ce cei-l'alți au făcut. Tre-
buia să ne așteptăm dară ca impozitele să fie scădute, ca
cheltuelile să fie împuținete, cel puțin cele nefolositoare,
și datoria publică, dacă nu să se plătească, cum fac Ame-
ricanii, dar cel puțin să stea pe loc.

Toate acestea d-nealor le făgăduiseră încredătorului
popor al acestei țări.

Vom vedea dacă toate aceste promisiuni sunt îndepli-
nite. Am adus aci budgetul distribuit de d. Nacu, o
nouă capacitate financiară apărută pe orizontul politic
al țerei. Acest d. Nacu, într'un resumat, tratează foarte
peste picior și cu mare dispreț toate combinațiunile fi-
nanciare ale unui bărbat ignorant ca d. Petre Mavro-

gheni și atacă spiritul de economie și probitate financiară a unui alt ministru care știți cu toții că arunca banii pe fereastră, d. Iorgu Cantacuzino (ilaritate).

Când cine-va se pune pe un asemenea tărâm, nu trebuie să vie cu situațiuni ca acelea care ni le înfățișează acest noii luceafăr, nu trebuie, după ce a sleit creditul țerei în afară și înăuntru, nu trebuie să întindă mâna pe la toți bancherii streini și să le cerșească încă 150.000.000, pe care aceștia până acum nu vor să le dea. Anuitatea datoriei publice, budgetului anului 1875, cel din urmă budget aplicat de guvernul conservator, era de 43 milioane. Aci am budgetul. Astăzi anuitatea aceleași datorii publice este de 55,000,000. Dacă din 55 scadem 43 (d. Nacu ar trebui să se înțeleagă la socoteală) rămân 12; iată dar un spor de 12 milioane. Dară credeți că e numai atât? Da, 43,000,000 erau în 1875; de atunci s'a stins prin desființarea tributului Porței în sumă de 1,000,000, s'a stins prin plata de 2,000,000 calea ferată de la Giurgiu, iar prin plata de 1,500,000 podurile de fer; să zicem, în cifră rotundă, 5,000,000 cu care s'a ușurat budgetul, fiind-că aceste datorii au amortisare scurtă — prin simpla împlinire a termenului amortisării au fost plătite. Cine din 43 milioane scade 5, rămân 38,000,000. Iată sarcina de la 1875. Eî bine, astă-zi avem o anuitate de 55,000,000, adică ne-am încărcat încă cu 17,000,000. Este însemnătoare această cifră. Vă rog să observați că nu capitolul datoriei s'a sporit cu 17,000,000, ci numai dobânda anuală a datoriilor contractate de d. I. Brătianu. Ori-cine poate să calculeze sutele de milioane care la capitalul nominal sunt represintate prin această colosală țifră de anuitate. Dar asta este tot? Nu! mai este o datorie pentru care

nici o cifră nu figurează la anuitate, datoria de 28 milioane în bilete ipotecare care trebuie adăugată aci.

Ce sunt aceste bilete ipotecare, cari, fie zis în treacăt, nu mai sunt ipotecate pe nimic, de cât o hârtie-monetă, un împrumut forțat de la toți cetățenii ? Acest împrumut trebuia întiiu rambursat în patru ani, pe urmă în opt, în fine s'a prelungit termenul plăței până la 1912.

Cine va trăi, va fi plătit integral ; eu cedez pentru nimic partea mea de creanțe; cine vrea, să o ia (ilaritate).

Credeți însă că s'a sfârșit aci ? D. I. Brătianu a mărit cu 235,000,000 în capete și 17,000,000 în anuități datoria moștenită de la cele-l'alte guverne, datorie care și dînsa era făcută în mare parte tot de d-și prin concesiunea Strusberg și neuitatul său guvern din 67—68. Socoteala este lesne și desfid pe oficioși să o conteste. Iat-o :

28 milioane bilete ipotecare

31 milioane conversiunea bonurilor rurale

265 milioane renta amortisabilă.

In total 324 milioane.

Fiind-că noi vrem să fim drepti cu d-nealor, trebuie să scădem din această sumă de 324 milioane, împrumuturi contractate de d-nealor, sumele următoare :

56 milioane cât mai era de plătit din împrumutul domenal în momentul conversiunii și

34 milioane drumul de fer de la Ploești-Predeal, datorie moștenită de la guvernul precedent.

90 m. sau milioane nouă-zeci. Din 324

90

---

234 m.

Rămân dar neto 234 de milioane contractate de d-nealor și de d-nealor înghițite. Dar ce au făcut cu ele ? Fortificări, drumuri de fer, îmbunătățiri, etc ? Nu, căci

mai aŭ trebuință de 150,000,000 pentru a termina drumurile de fer de la Fetești, pentru a face atâtea linii cari dic că le-aŭ proiectat mai mult pe la moșiile cutăruia saŭ cutăruia din ceată, de cât in vr'un interes general și public. Fortificațiunile sunt numai in stare de proiect și suma de 200,000,000, cât vor costisi, nu este acoperită. Frumos viitor ! Dar dacă cere a se împrumuta pentru a plăti drumurile de fer și fortificațiile, atunci ce s'a făcut cu cele 325,000,000, cari es la socoteală că s'a împrumutat in cursul acestor ani ? Ce s'a făcut cu ele ? S'a făcut echilibrarea bugetelor cu care a voit să se ia ochii țerei, și care dânsa se dovedește că e mincinoasă și fictivă !

D-lor, pe lângă datoria publică cunoscută și constatată, mai este acea datorie indirectă, secretă, care se cheamă emisiunea biletelor de bancă și cari dic, d-lor, că este un împrumut fără dobândă. Dar agiul ce plătim dând aceste bilete de bancă pe aur nu este dobânda la această monetă fictivă ? In intrunirea din sala Bossel v'am vorbit de această chestiune. Noi ne înspăimintam, atunci era agiul 4 la sută, și diceam : D-zeu știe la cât se va sui. Acum știm și noi ceea ce știa numai Dumnezeu atunci. Agiul s'a suit la 18 la sută și un moment la 20 la sută.

Iată o țară lovită în organismul economic al ei prin două erori fatale : o datorie enormă care covârșește aproape jumătate din buget și o circulațiune de bilete fiduciare foarte rele, foarte depreciate. Pentru ce toate aceste sacrificii, pentru ce această greutate pe țară ? Fost-aŭ catastrofe, foamete, resboae ? Nu, căci rășboiul victorios ce s'a făcut nu a costat nici o para, fiindcă aŭ fost resurse extraordinare și bani rusești cari aŭ acoperit îndoit de ce a putut să coste acel rășboi. Nu!

a fost un singur om, un singur flagel : d. I. Brătianu !
(Aplause prelungite).

Emisiunea biletelor de bancă și a rentei amortisabilă, iată cele două isvoare neseocate la cari d-lui adapă nesațiosul său guvern. (Aplause).

Un mare ministru frances Sully, sub Regele Enric IV, care voia ca fie-care țaran francez să aibă fierțura sa de pui de găină cel puțin în toate Duminicile, dicea că cele două tâte ale Franței sunt agricultura și creșterea vitelor. Știți cari sunt cele două tâte ale colectivității ? Sunt renta amortisabilă și Banca Națională. (Aplause).

Ce întrebuițare fac cu acești bani ? Nu pot să vă ostenesc să vă citesc tot budgetul ; ar fi să criticăm fie-care țifără luxuoasă sau nefolositoare. Voi spune două-trei țifre din budget, căci trebuie să mergem de aci cu mintea luminată și să vedem care este mecanismul acestei mașini guvernamentale, pe care o mișcă d. Brătianu, cu care ne sdrobește de atâta timp. Dar noi, trebuie să știm, fiind-că suntem ființe înțelegătoare, iar nu materie brută, cum zice Pascal : « Omul chiar dacă ar fi strivit de univers, este superior universului, căci universul nu are conștiință că 'l strivește, pe când omul ar ști de cine este strivit » Dacă suntem meniți a fi striviți de forța brutală care ne apasă, noi trebuie să 'i fim superiori, arătând că știm cine strivește, cum ne strivește și pentru ce ne strivește.

Ca oameni cuminți, oamenii aceștia au priceput că acest mecanism pseudo-liberal, această mașină — care funcționează așa de frumos în România și pentru care d. I. Brătianu ar trebui să ia un brevet de invențiune, pe care alți miniștri din alte țări l'ar plăti foarte scump — chiar d. Bismarck cred că i-ar cumpăra brevetul cu plăcere — că această mașină, dic, trebuie bine

7

intreținuta. Trei sunt factorii acestei mașini minunate: sunt miniștrii, — puterea executivă, — Senatul și Camera.

Un mecanic așa de bun ca d. Brătianu se gândește mai întâiu că la mașină, spre a funcționa bine, trebuie să pună mult unt-de-lemn. Să vedeți unt-de-lemnul care 'l tórnă dilnic spre a unge aceste șurupuri de preț. (ilaritate).

Câtă leafă avea, la 1875, un președinte de consiliu? Avea 18,000 lei leafă și 8.000 cheltueli de reprezentare. Atâta luaă, strigaă ei, reacționarii, jefuitori ai bietului popor.

Ori-ce ministru, la 1875, fie un Costafor pe care vă cer voe să'l pun pe același rând cu d. Nacu, fie un Boerescu care nu știu de ce îndrăsnesc a 'l potrivii cu d. Stolojan, fie un Theodor Rosetti pe care 'l voiă așeza ceva mai jos de cât d. Radu Mihaiu! (ilaritate), toți aceștia se mulțumeau cu 18,000 lei pe an fără nici o spesă de reprezentațiune. Cât ia președintele consiliului azi? Ia tot 18.000 léfa, însă 20,000 lei cheltueli de reprezentațiune, total 38,000 franci.

Nu este destul atât; președintele consiliului este ori la Creditul rural membru cu tantiemă și cu alte drepturi, ori la Bancă, ori la altă administrație publică, și fiți sigur că președintele consiliului ađi are între 70—80 mii fr. leafă regulată din bugetul Statului și a altor stabilimente publice, aprópe cât plătește Franția pe miniștrii săi, Franția care are 3 miliarde venit.

O voce: Dar milionul?

Al. Lahovari: Aceasta este generositate națională, n'avem ce să 'i facem.

Miniștrii au 18.000 fr. leafă și 12.000 lei cheltueli de reprezentare, in total 30.000 lei. D. Radu Mi-

haiă vrea să reprezenteze, ce să ți faci. Dar ce reprezintă? Reprezintă știința, reprezintă serviciul făcut țerei, reprezintă un caracter mai presus de orice bănuială, reprezintă poliția, reprezintă bandele? (ilaritate). Nu, ești zic că reprezintă 30.000 de franci (ilaritate).

Am făcut o socoteală că ministerul liberal și democrat are 130.000 fr. numai în budget, mai mult decât ministerul reacționar și adăpat din sudoarea poporului. Ce este drept, nu este scump, fiindcă și face! (ilaritate).

Acum să vedem cât lua Senatul cu toți angajații lui, cu toți stenograful lui? Senatul reacțiunii în 1875 lua 111,000 lei pe an. Cât ia azi? 367,000, va să zică 256,000 mai mult. Adunarea deputaților, de!... era mai exigentă. Tot-d'a-una Adunările deputaților, care țin punga țării, au dreptul să bage mâna nițel în ea; Adunarea deputaților lua 450.000 lei, azi ia 700,000 lei, și credem că această țifă din budget 86 nu este exactă, căci nu se prevedd prelungirile. Va să zică numai miniștrii cu Senat și cu Cameră iau aproape un milion mai mult decât costa acelaș mecanism sub guvernele trecute.

Pe lângă aceasta, acum miniștrii, pe lângă leafa oficială, mai au și altele; sunt censori la Bancă sau membri la cutare consiliu de administrație, și unii chiar directori, adică funcționari la niște administrațiuni puse toate de lege sub controlul guvernului. Adică miniștrii, prin comisarul guvernului, controlează și supravehează, și la trebuință dojenesc pe aceiași miniștri, membri ai consiliurilor de administrație și chiar simplii funcționari ai acelor stabilimente. Vă las să judecați suprema absurditate și suprema necuviință a unor asemenea cumulari, a unor asemenea confuziuni de însărcinări. Așa dar în una și aceeași

persoană se confundă supraveghiatul cu supraveghetorul. Consiliile de administrație ale acestor societăți sunt sub directa supraveghere a guvernului care numește un comisar peste ele. Vă las să judecați; oare nu este nerățional ca superiorul să fie sub privigherea inferiorului, delegatul senn, adică comisarul delegat al ministrului controlează pe ministru, membru din consiliul de administrație? Fac o prinsoare: să percurgem toate țările constituționale și neconstituționale, și nu veți găsi asemenea anomalii. Chiar în regatul Patagoniei, dacă s'a înființat cum se spune, nu se poate găsi ca acela care este supraveghiat, să fie în același timp propriul senn supraveghetor. Pe lângă această *bona manu*, au și deputații și senatorii ceva. Ce dicită de parcursul acesta gratuit pe toate liniile în tot cursul anului? În timpul reacțiunii se plătea unui deputat și unui senator transportul numai ca să vie și să se întoarcă de la locul lui până la București și asta la închiderea și deschiderea Camerilor; acum are parcursul gratuit pe toate liniile, în permanență și dacă n'ar fi așa de bine rentată în diurne, ar putea chiar să doarmă în vagoane (ilaritate).

S'a constatat, d-lor, că un deputat,—oamenii aceștia fac minuni—a fost de 22 ori pe linie de la un loc la altul și tot de odată de 30 ori în Cameră, într'o singură lună, și poate a și votat legile de imposit care s'au presintat și prin care noi plătim diurnele și călătoriile sale. Aceasta este un fenomen, minunile sfinților de care ni se povestește sunt lucruri mici pe lângă aceste minuni. Și dicită că acești deputați nu merită să ia atâta cât iaă, când cu unul din ei, înzestrat cu darul dumnezeesc de a fi în toate locurile de odată în acelaș timp, s'ar putea face toate trebile țerei!

Iată dar cum este unsă mașina d-lui Brătianu și în ce mod admirabil funcționează.

Dacă la început vă mirați cum se poate ca, în 10 ani de zile, d. Brătianu să nu fi găsit în propriul său partid un caracter mai independent, un suflet mai onest—afară de câți-va membri cari șed pe băncile opozițiunii—să nu se fi găsit un om care să uite lanțul ce 'l avea de gât ca să se ridice în fața necuviințelor, în fața abuzurilor, faptelor nedemne și chiar crimelor mărturisite de guvern, eu nu mă mir.

Când o mașină este așa de bine organizată, ea poate să meargă în infinit, și d. Brătianu a găsit mișcarea perpetuă pe care filosofi și învățații o caută în zadar de atâta timp. Au fost senatori acuzați de crime și s'au schimbat trei judecători de instrucțiune pentru a ajunge ca să 'i spele, și pe urmă condamnați de tribunal, dar achitați de Curte,—cum și ce fel, se înțelege—și numiți iar la postul de senator, căci nu cutez a dice aleși, au venit să aducă pe băncile Senatului României praful după băncile Curților criminale (aplause).

Acești oameni fac legile la cari trebuie să ne supunem. Dacă în istoria lumii s'au mai găsit asemenea exemple, aceasta nu pot să v'o spun, dar Statele în cari se petrec asemenea fapte și unde nu se ridică sentimentul de onoare și de pudoare al tuturilor în contra unei ast-fel de rușini, acele State sunt foarte aproape de perderea lor (aplause).

Dar să luăm șirul cheltuelilor acestui guvern. Să fim drepti: cu lefuri, cu diurne, cu afaceri strălucite este darnic, dar câte o dată scie să fie econom. Iată un exemplu de economie foarte de lăudat.

În 1875, când budgetul era așa de modest, cheltuelile pentru facerea și întreținerea șoselelor erau de 3

milioane lei. Acum s'a schimbat lucrurile. In budgetul din 1886, suma prevădută este numai de 2,400,000 lei ; va să dică, în 10 ani, în loc să se mărească, această cheltuială este ceva mai mică. Dar ce le pasă d-nealor de șosele ! Pe noroaiile lor cine merge ? Țăranii cu carul cu boi. Ce 'i pasă deputatului care sboară așa de frumos într'un vagon de întâia clasă, cu biletul său de parcurs gratuit ? (aplause).

Cu toată această economie, budgetul care in 1875 nu trecea peste 97 milioane, astă-đi se presintă de d. Nacu cu suma de cheltueli de 132,000,000, cifră pe care o cred mai jos de adevăr. D-lor, pentru a dărîma o asemenea sistemă deplorabilă, pe care d. I. Brătianu a întemeiat-o încovoid cu o mână de fer toate caracterele oneste și independente și prinzind într'o mreață de aur toate sufletele slabe, toate conștiințele turbure, toate cugetele lacome ; pentru a dărîma, dic, un asemenea sistem, trebuie, cum v'a đis d. Dim. Brătianu, cum a đis d. Vernescu, trebuie alte silințe, alte opinteli de cât acelea cari le-am făcut până astă-đi. Și să sciți, d-lor, că nu suntem de cât la începutul acelei grele căi pe care avem să o percurgem. Țara Românească are multe să vadă din partea acestei adunări de pofte rele, din partea acestei societăți de exploatare în comandită, a cărei firmă este d. I. Brătianu și care dă atâtea dividende grase acționarilor săi (aplause).

Mai departe, d-lor, când cine-va 'ți cere parale în toate ădilele—și aceasta fac guvernanții de la această nenorocită țară,—trebuie să aibă cel puțin bunul simț de a face ca țara să poată produce cât le trebuie. Căci unde nu mai e nimic, chiar Regele perde drepturile sale (aplause)—cum zice francezul—și când noi nu vom mai avea nimic, nici partidul de la putere nu va mai

avea ce să ne ia. Cel puțin măcelarii cari hrănesc vite n abatoriū, ca să le injunghie mai târziu, au grije să le îngrașe; chiar trântorii lasă pe albine să facă miere și pe urmă vin de o sug (aplause). Această este o chestiune de bun simț, de instinct la oameni ca și la animale (aplause).

Ei bine, in guvernul nostru nu este tot așa; de cât-va timp 'și-a pus în gând—nu știu prin ce combinațiune—'și-a pus în gând să sece toate avuțiile țerei; nu vorbesc de atâtea impositiv ticăloase, la Stat, la județ, la comună, rău distribuite, rău chibzuite, cari lovesc producțiunea; voiū să vorbesc de ultima negliobie, care a lovit și e pe cale de a desființa comerțul foarte important, ce 'l mai aveam cu Franța.

Apoi, d-lor, până ce să ne facă d. Brătianu fabrici de mătase ca la Lyon, saū de articole de artă ca la Paris, cum ne-a promis o dată Transilvania și cum ne promitea mai până deunăzi Bulgaria și Basarabia (aplause), singura noastră avuție este agricultura.

Prin urmare, este elementar că trebuie să cultivăm relațiunile noastre comerciale, mai cu seamă cu țările care fac cumpărătoare pe scară întinsă a singurei noastre producțiuni. Acele țări sunt, în prima linie, țările maritime, precum Englitera, Franța, Italia; mai este Austria pe o scară destul de întinsă, cu vr'o 70—80 de milioane pe an.

Acestea sunt cifre după tabloul comerțului exterior al țării în anul 1884, care s'a împărțit dălele acesteia.

In 1884 comerțul nostru cu Franța a fost de 20 milioane la import și 18 milioane la export; avem dar un comerț cu Franța de 40 milioane.

Și vedeți că aproape importăm cât exportăm, și dacă

se vede o diferență la export în defavoarea noastră, eu cred că vine mai mult din faptul că multe produse ale noastre merg la Genua, pentru miadă-di a Franței, și multe la Anvers, pentru Nordul Franței.

Zic dar că comerțul nostru cu Franța este din cele mai avantajoase, căci dânsa nu produce destule cereale în comparațiune cu ceea-ce consumă, și noi nu producem nimic din ceea ce produce Franța. Ast-fel că cuvântul de protecțiune a unei preținse industrii naționale, nu 'și poate avea loc aici. Apoi, balanța comercială ne este favorabilă, căci atât luăm, atât dăm, adică plătim cu produse, iar nu cu bani.

D-nealor, prin desființarea porturilor france de la Brăila și Galați și prin aplicarea tarifului autonom, în mod brută și fără timp au închis comerțul cu Franța și ast-fel au lovit producțiunea noastră, într'un an de belșug ca 1885 (aplaus).

Și asta pentru ce ? Fără cuvânt și fără folos. Dacă era fiind-că Franța nu avea cu noi convenție comercială, apoi această situație durează de la 1876, și fiind-că a ținut nouă ani, putea să mai ție câte-va luni.

Dacă este, precum se lăuda, pentru a aplica tuturor țărilor tariful autonom, atunci nu puteau să aștepte pînă la 1886, în Iunie, când acel tarif se făcea aplicabil tuturor de o potrivă și Franța nu putea atunci să aibă în contra noastră nici un cuvânt de nemulțumire și nici un pretext ca să ia măsuri omorătoare pentru exportul nostru ?

Dar, d-lor, dacă am atins această cestiune este ca să vă dau seama de un fapt ne mai audīt, pe care d. Vernescu l'a precizat așa de bine, și care arată cum domniile-lor înțeleg interesele economice ale acestei țări. Sciți cât au declamat în contra convențiunei cu

A ustro-Ungaria. Acea convențiune, ori-ce s'ar dice, este o convențiune cu o țară cu care avem un comerț de 200 milioane lei pe an, adică aproape jumătate din comerțul nostru total.

D-nealor nu erau legați de cât cu această convențiune; aveați să trataze liber și nesupărați de nimeni cu toate cele-l'alte țări. Ce credeți că ați făcut? Ați făcut o convenție cu Germania în care fac două greșeli: întâiu se stipulează nise termeni mai lungi de cât termenul care 'l avea Austria. Pe când convenția cu Austria expiră anul acesta, Germaniei i se acordă termenul până la 1892; cine 'i-a silit la aceasta? Ori convenția cu Austria era bună, și atunci de ce ați declamat contra ei? Ori era rea, și atunci de ce ați prelungit cu Germania până la 1892 un sistem economic pe care l'ați condamnat cu atâta gălăgie?

A doua greșeală este nementinerea, în convențiunea cu Germania, a clausei principale în favorul nostru din convenția cu Austro-Ungaria, clausă de scutire de orice drepturi de intrare a cerealelor noastre. D. I. Brătianu dă Germaniei avantajele care le dedese Austro-Ungariei și nu cere ceea ce ne acordase în schimb Austro-Ungaria nouă, adică scutirea de ori-ce vamă la cerealele noastre. Și când Germania are convențiunea în mână, sciți ce face? Schimbă, cum era în drept s'o facă, convenția pe care o avea cu Spania și, recâștigând deplina sa libertate, ne încarcă produsele noastre cu cele mai grele taxe, cu taxe prohibitive chiar.

Sciți, d-lor, care a fost comerțul nostru cu Germania în 1884? Am importat din Germania 43 milioane și am exportat în Germania pentru 800.000 lei. Iată cifra oficială din 1884 și d-nealor dic că de Franța, care ne cumpără produse pentru 20 de milioane, nu ați

interes și 'i refuză cea mai mică concesiune și declamă în contra Austro-Ungariei care—de !—pe lângă toate cele-l'alte tot avem un comerciū cu dēnsa de 200 milioane, și se îngrijesc numai de Germania care ne cumperă de 800 mii de lei marfă și ne vinde 43 milioane.

Balanța comerciului nostru cu Germania, vedeți d-lor, cât se soldează în favoarea noastră. Acum sciți care era comerțul nostru cu Germania înainte ? Exportam de la 5 la 11 milioane ; nu era mult, dar era ceva și Germania nu trecea cu importul peste vr'o 10 milioane. Acum, de la convenția d-lui Brătianu exportăm numai pentru 800 mii lei, ca cum n'am exporta nimic ; nu se plătesc nici speșele, nici comisionarii. Iată cu ce convențiune ne-a legat d. I. Brătianu, până la 1892 !

D-lor, departe de mine de a aluneca în declamațiunii vulgare în contra unui Stat mare și amic ca Germania, care 'și apără interesele sale cum crede mai bine. Departe de mine de a pune țara noastră în conflict cu o putere care are întiul rol în Europa. Dar Prințul de Bismarck singur a proclamat că este o totală deosebire între amicitia politică care poate să rămăie între două țeri, și interesele lor materiale.

Un ministru român ostil saū agresiv față cu Germania, n'ar fi demn de numele de om de Stat.

Dar până acolo. Inșă să fie cine-va ministru așa de josorât, de necugetat și de umil, în cât să sacrifice interesele cele mai vedite ale Statului pentru un comerciū de 800 mii lei, să sacrifice porturile noastre după Dunăre, relațiile comerciale cu Francia, cu Englitera, cu Italia, puteri la care exportăm, mai mult de cât importăm, aceasta n'o înțeleg.

Acestea sunt cifre publicate de dēnșii și 'i desfidem să ne răspundă. Acestea sunt extrase din statis-

tica oficiala a comerçului exterior publicată la 1884.

D-lor, doresc să avem cu Germania relațiunile cele mai amicale, ca și cu toate celelalte națiuni; dar ceea-ce mai doresc este ca comerțul nostru cu Germania să meargă mai sus de 800 de mii de franci la export, dar ceea-ce am dreptul să doresc, ca român, mai presus de cât toate, este să menținem relațiunile comerciale cu țeri ca Francia, Anglia și Italia, cu care schimbăm milioane în profitul nostru (aplause).

Efectele acestei politici încep a se simți. Ast-fel, comerțul nostru total care a fost de 580 milioane în 1883, a scăzut la 479 milioane în 1884. Țara a sărăcit dară cu 101 milioane dintr'un an în altul, țara, căreia i închiși exportul prin asemenea măsuri, măsuri cari încă nu și-au produs tot efectul lor sugrumător, care efect o să 'l vedem peste dou-trei ani, țara căreia îi lovesci producțiunea cu impozitele cele mai nechibzuite, o țară căreia vrei să 'i lovesci micul comerț, singurul ce 'i-a mai rămas pe care 'l face omul sărac, nu capitalistul mare, cum este comerțul cârciumelor, aceea este o țară care merge spre ruină (aplause).

D-lor, d. I. Brătianu vrea să monopolizeze acest comerț, vrea să facă din toți cârciumarii țerei funcționari cu jurământ de credință și leafă din buget; s'a găsit că d. I. Brătianu nu are destul acei 40,000 funcționari bugetivori cari atârnă așa de greu pe grumajii producătorului. (Aplause).

Cum să restorni un asemenea guvern? Prin Camera lor, prin Senatul lor? Aceasta este o glumă. Prin alegeri? Da, voiți dice și eu: prin alegeri. Dar pentru aceasta, cum dicea d. Vernescu, trebuie să ne intrunim, să ne adunăm, să conferim și să nu ascultați numai cântecele sirenei pseudo-liberale, să mai

ascultați și pe acei oameni cari au servit țara onest, fără atâtea biruri și fără hârtie-monetă, a 15,000 lei pe an, pe când democrații de astă-zi nu se mulțumesc abia cu 60,000 și 80,000. Prin alegeri, da. Dar aceste alegeri sunt depărtate; sper că națiunea română se va pregăti și nu va mai da în 1888 spectacolul rușinos pe care l-a dat în 1883 și 1884, când bandele de exploatare au intimidat și au strivit adevăratul cuget al țerei. (aplause).

Eu mă mărginesc aci; nu vom face ceea ce inimiții noștri doresc să facem, nu vom cădea în cursa care ne-a întins-o un ministru imprudent al d-lui I. Brătianu, nu vom eși pe ulițe, căci noi din uliță n'am eșit (aplause).

Alții au venit la guvern prin conspirațiuni, dar acele guverne care nasc din uliță, cu ulița trăesc și prin uliță vor peri (Aplause).

Noi cel puțin nu vom împinge la aceasta, vom aștepta în liniște voința legală a țerei și credem că cu toată corupția și presiunea, țara aceasta va fi o dată deșteptată și dacă nu, noi ne vom mângâia cel puțin că ne-am făcut datoria.

Până atunci, d-lor, cum dicea d. Vernescu, mai este și un alt factor în această țară; pe lângă națiunea încă tăcută și neconsultată, și pe lângă cei ce vorbesc în numele țerei, complicii ai omului ce i îmbogățesc, mai este un factor mai presus de cât toți aceștia: este Majestatea sa Regele. Aci o să întâlnesc o obiecțiune: «Regele este constituțional, Regele nu se poate amesteca în luptele de partide». Dar mai întâiu de toate aci nu este o luptă de partide, nici în joc o Constituțiune sfîșiata. Aci nu este de cât un dictator, un

om fără scrupul, înconjurat de complicități, în luptă cu națiunea întreagă.

Țara românească este acum împărțită în exploatați și exploatați, în învingători și învinși.

Regele este constituțional, nu trebuie să se amestece în treburile partidelor. Așa este, dar cu o condițiune: ca Constituțiunea să fie respectată, cel puțin în ore-care margine și cu ore-care pudore.

Acum, care sunt mijlocele de luptă legală? Libertatea presei? Până acum ne-a tolerat-o, dar când va voi d. I. Brătianu, agenții plătiți, cari lovesc pe cetățenii în totă firea la întruniri, vor putea bate și intimida pe băieții cari vând jurnalele. Asta s'a și practicat în mai multe județe, pe unde jurnalele opoziției nu se pot împărți.

Libertatea întrunirilor? Astă-ți ved că suntem tolerați, nu știu ce va fi până la sfârșit (risete).

Dar ați vădut ce s'a făcut la Bossel, la Orfeu cu libertatea întrunirilor, când bande urmate de poliție și tolerate de justiție au dat năvala, și când atâți cetățeni onorabili au avut capetele sparte de acești..... decorați! (Aplause).

Libertatea tribunei? Fac omagiile mele acelor cari ca d. Dim. Brătianu, cari ca d. Mărzescu, ca d. C. Boerescu, ca d. Kogălniceanu, cu o elocință care devine din zi în zi mai mare, care crește în fața greutăților, luptă la tribună pentru aceste vechi libertăți românești (aplause).

Dar s'a vădut un ministru care și-a perdut și pudorea de sine și de locul unde se afla până a interzice unui senator să se urce la tribună. Și noi puteam să figurăm pe aceste bănci, dar ne-am scuturat praful picioarelor pe pragul acestor adunări umi-

lite și le-am lăsat față în față cu stăpânii lor (aplause).

Liber este d. Mârzescu să interpeleze când este vorba de căsătoria civilă și religioasă, dar când este vorba de casulexpulsării Românilor din Transilvania, —și de cine? de acela care în timp de 40 de ani aprópe a știut să excite pasiunile naționale și a știut să facă să lucească înaintea ochiilor țerei nisce perspective înșelătoare, —atunci tribuna trebuie să fie mută ca să nu se invederezemonstruoasa contradicțiune între fapte și vorbe (Aplause).

Cunosc și eu cerințele diplomației, știu nevoile unui Stat mic pe lângă unul mare, știu ce raporturi de bună vecinătate trebuie să fie între noi și Austro-Ungaria, știu că nici un Stat nu póte să permită să se agite chestiuni periculoase la hotarele țerei sale; dar era ciudat ca executorul acestor expulsii, să fie indemnătorul și excitatorul de altă dată. Dar ce să dicem, când s'a dovedit că nici o dată n'a existat vr'o agitațiune serioasă, și că sub vélul unei necesități publice s'a ascuns numai o mișelăscă resbunare privată (Aplause).

Sunt sigur că Austria n'a cerut această măsură. A cerut póte ca să se privegheze acei cărora le dăm ospitalitatea și datoria guvernului era să vegheze.

Avea legi, avea tribunale; dar a expulsat fără cuvânt și fără probe pe nisce exilați de același sânge ca și noi. Acesta este un fapt rușinos care înjosese guvernul ce 'l comite și umilește țara care 'l tolerează (Aplause).

D-lor, să trecem la alt subiect ceva mai puțin întristător, căci trebuie să ne fie rușine de rușinea și slăbiciunea acelor cari ne stăpănesc.

Din tóte astea se probează că regimul constituțio-

nal este desființat, căci libertatea tolerată, nu mai poate purta numele de libertate. Pe aceste ruine a rămas ce? Singurul factor constituțional care mai poate da o soluțiune legală unei situațiuni aprópe desperate, Majestatea Sa Regele! D. Isvoranu vè va ceti o moțiune în acest sens care chiamă bine-voitoarea atențiune a Majestăței sale Regelui. Ce este această cerere? Trebuie să o însoțim cu cuvinte nerespectuoase, sau cu condițiuni? Nimic din toate acestea, d-lor. Trebuie să ne adresăm către Majestatea Sa cu tot respectul ce datorim către cel mai înalt demnitar al Statului Românii, și să 'i dicem să pue capăt unei stări de lucruri care numai numele de constituțională nu mai poate să merite. Să 'i spunem: presa mai este încă liberă,—până când? nu se scie,—întrunirile publice nu sunt de cât tolerate și cetățenii nu pot să se adune de cât adese-ori cu riscul vieței lor; tribuna este mută; chiar umbra alegerilor legale a perit de mult. A fi constituțional vrea să dică a respecta Constituțiunea în totă întregimea sa, și nimeni nu poate pricepe o amóre de Constituțiune care merge până la desființarea ei sau până la îngăduirea unor miniștri cari au desființat-o. Aceasta seamănă cu muma care 'și-ar iubi atît de mult copiii în cât 'i-ar strânge de gât îmbrățișîndu'i (Aplause).

Aceasta se va dice Majestăței sale Regelui și cum 'l cunosc eú, va face dreptate țerei; are simțul cel mai înalt al prerogativelor sale, dar scie că prerogativele cele mai înalte trag după sine datoriile cele mai strâmte.

— Poate că se gîndesce — și dacă se gîndesce mult este că se gîndesce matur — și eú cred că această cugetare va avea în cele din urmă fericite rezultate. In ori-ce cas, chiar dacă

cuvintele mele ar întâmpina mult scepticism, nu pot să nu'mi aduc aminte de versurile unui mare poet francez care ne spune că rugăciunea nu p^ote face rău nici chiar celor fără credință :

« Si les cieux sont déserts nous n'offensons personne,
 « Si quelqu'un nous entend, qu'il nous prenne en pitié ».

Dacă cerul este pustiit, ruga noastră nu insultă pe nimeni, dacă cine-va ne aude, să aibă milă de noi (Aplause).

Tot așa, d-lor, vom dice și noi : dacă tronul României este gol, dacă pe d^onsul se găsește numai o persoană fizică, atunci pe cine am ofensat ? Dar dacă șade pe d^onsul un Rege, cum cre^d eu, cu cugetul datoriei și conștiința responsabilității sale istorice, atunci este timp să'i dicem să'i fie milă de țara asta, care 'i-a incredințat s^orta sa (aplaude prelungite).

DISCURS ¹⁾

Dăm aci câte-va fragmente din discursul ținut la întrunirea publică din Botoșani a opozițiunii unite, în ziua de 4 Maiu 1886

După câte-va cuvinte prin care mulțumesc Botoșănenilor pentru călduroasa primire ce a făcut șefilor opozițiunii, d. Al. Lahovari urmează ast-fel :

Aclamând pe șefii opozițiunii, poporul aclamă propriile sale speranțe. Aă trebuit împrejurări cu totul excepționale ca să formeze o grupare atât de excepțională ca coaliția. A trebuit să avem un guvern care a cerut țerei sacrificii pentru a 'i da înapoi numai umilință și ruină. (Aplause prelungite).

Țimpul vorbelor a trecut. De asta nu venim astăzi numai cu cuvinte răsunătoare. Întrunirile noastre să nu fie numai întruniri de paradă în care noi să ne îmbătăm de aplausele d-voastră și d-voastră de cuvintele noastre. Voiă veni dar cu dovezi.

Guvernul liberal este un regim risipitor căruia nu i-a fost milă nici de averea bogatului, nici de paraua săteanului, nici de lacrămile săracului. (Aplause frenetice)

Orî-cine 'și va da osteneala să studieze cu de-a-măruntul starea financiară a țerei, va vedea că datorim lui

---

1) Reprodus din ziarul «Epoca» No. 136 din 6 Maiu 1886.

I. Brătianu, opt-spre-zece milioane anual mai mult, numai la dobânda datoriei publice.

În Ianuarie, cu ocasiunea unei întruniri în Bucuresci, am arătat datoria publică.

Acele ce ziceam atunci, astăzi nu mai sunt adevărate.

De atunci datoria s'a mărit și tot ast-fel aceea ce zic astăzi, mâine nu va mai fi adevărat.

Un poet francez zicea lui Ludovic al XIV-lea : « Mare Rege încetează d'a birui, căci încetez d'a mai scrie ».

Eu zic d-lui I. Brătianu : « renunță d'a mai împrumuta, căci renunț d'a mai socoti. »

D. Lahovari vorbește apoi de impozitele puse pentru a îndopa pe favoriți și a face o nație de iloți sub o castă de salariați. (Aplause).

Vorbind de convenția comercială, oratorul zice : astăzi suntem puși în dilema saŭ d'a încheia o convențiune mai păgubitoare de cât cea veche, saŭ să avem granițele noastre închise. Sfârșind zice : să punem toți umărul ca să răsturăm acest guvern care a apăsât armata prin stradă, și care astăzi apasă strada prin armată, care s'a slujit de popor pentru a se impune poporului.

(Tunete de aplause însoțesc ultimele cuvinte ale oratorului).

DISCURS¹⁾

Rostit în întrunirea opoziției-unite ce s'a ținut la T. Severin în ziua de 22 Maiu 1886.

Au mai vorbit la această întrunire: Dumitru Brătianu, G. Vernescu, d. P. Grădișteanu și d. G. Pallade.

Doamnelor și Domnilor

După zece ani de piroteală, de înjosire și de tăcere, întrerupte numai prin osanalele și cântecele de veselie ale cinstitei colectivități, țara asta pare că voește a se deștepta. Mai mulți bărbați din opozițiunea din Parlament și afară din Parlament, ne-am hotărît dar a încerca niște supreme silinți, am vrut, ca niște medici, să punem mâna pe inima națiunii și să vedem dacă mai bate încă. Ei bine, așteptările noastre au fost întrecute, țara asta n'a amorțit încă. De la șesurile Bahluiului până la mândrele maluri ale Severinului, inima țerei bate puternic și vinovați eram noi, când ne îndoiam de vitalitatea ei. (Aplause).

D-lor, înaintea d-voastră sunt oameni din toate par-

---

1) «România» No. 121 din 5 Iunie 1886.

tidele și de toate vârstele, sunt tineri cari nu 'și fac de cât datoria; sunt bătrâni cari 'și fac mai mult de cât datoria. (Aplause).

Iată d. Dimitrie Brătianu, vechiul luptător de aproape o jumătate de secol; avea poate dreptul la repaos, dar pericolul extrem 'l aduce iarăși pe câmp și luptă cu îndoitul merit, că loviturile sale sunt îndreptate în contra unor oameni cari 'i erau legați prin legături scumpe, prin suveniruri neșterse, și unii chiar prin sânge; iată oamenii din alte partide, cu alte idei, cari 'l înconjoară, căci astăzi în opozițiune nu mai este de cât un partid: acel al oamenilor de bine (aplause), o idee: scăparea patriei (Aplause prelungite).

S'a turburat mult guvernanti, stăpânii noștri, de această neuzită coalițiune a principiilor în contra pof-telor. Ei, d-lor, nimic nu este mai dulce de cât som-nul după mâncare (ilaritate). D-nealor aș mâncat mult, aș mâncat bine și nu le place a fi deșteptați. S'a cu-tremurat colectivitatea, de la mic până la mare, și s'a adunat sfetnicii budgetivori pentru a se consulta în această mare primejdie. Am auzit că unii ne-aș tratat de *vagabonzi*. Fie! Primim numirea. Primim și tovarășia (Aplause). Un vagabond d. D. Brătianu; vi l'am presentat. Altul este d. Vernescu, ministru în mai multe rânduri al Domnitorilor Cuza și Carol, și care a fost păr-taș la mai multe fapte istorice din aceste două domnii.

Am lăsat la dânșii acasă alți două vagabonzi: d. general Florescu, care a fost în capul armatei vr'o doi-spre-zece ani de zile, și știm că această armată nu și-a necinstit învățătorul sub zidurile Plevnei (Aplause pre-lungite).

Altul, d. Lascar Catargi, locotenent domnesc, care a, guvernat această țară cinci ani cu deplină autoritate

care astăzi stă la moșie să-și vază de gospodarie, căci nu și-a agonisit vr'un milion care să 'i facă mișcările mai libere (Aplause repetate). Vă salută însă din depărtare. Mai avem și câte-va mari rătăcitoare cu noi, — căci sub guvernul actual nu mai găsesc asil nicăeri — acestea sunt: onoarea, conștiința, libertatea. Dați-le un moment ospitalitatea (Aplause prelungite).

Acești oameni sunt tratați de vagabonzi! De cine? De colectivitate. Dar cine este această colectivitate? Bătrînii! Niște oameni morți moralicește încă din timpul lui Vodă Știrbey, pe cari numai un Ion Brătianu era în stare să-i desgroape și să 'i spoiască ca acele morminte vărute de care ne vorbește Biblia (Aplause) Tinerii! Toți acei cari doresc gloria fără talent și câștigul fără muncă (Aplause).

Și-a dat mâna cinismul bătrânesc cu ténarul scepticism: sunt demni unii de alții. Istoria 'i va renumi renegați. Unii și-au renegat partidul, alții 'și-au renegat principiile, și toți 'și-au renegat conștiința (Aplause). V'am zis că nu le place să fie turburați.

Masa este mare, masa este întinsă, dar pe dênsa este așezat trupul României pe care 'l rod (Aplause).

Averea unora, munca celor-l'alți, lacrimile femeilor, strigătele copiilor voștri, sunt pâinea lor de toate zilele (Aplause repetate).

Aci Al. Lahovari adaogă că nu 'i place afirmări fără probă. Intr'un rezumat pulernic, arată finanțele d-lui Brătianu, a cărui administrație o caracteriză ca nemărginită în datorii, risipitoare în cheltueli, năprasnică în imposite, nerușinată în socoteli.

Arată cum datoria moștenită la 1875 era de 43 milioane anuități și astăzi este, în budgetul din 1886 de 57 milioane, ceea ce dă un spor de 13 milioane în

aparență. Fiind însă că în interval 5 milioane s'au stins firește, precum tributul, podurile de fer, etc. sporul real este de 18 milioane. Acestea sunt numai anuitățile, căci capitalul contractat de d. I. Brătianu este de 455 milioane, ceea ce ar da o anuitate și mai mare, dar nu este încă toată renta plasată, căci s'au speariat și bancherii streini.

Trecând apoi la origina întregii datorii, arată că numai vr'o 5 milioane privesc guvernul Domnitorului Cuza, vr'o 7 milioane guvernul conservator, primind chiar mincinoasele arătări ale comptabilității brătieniste, și 43 la 44 milioane anuități sunt contractate de guvernul Brătianu în 1867 și în actuala administrație. Apoi oratorul arată lăcomia colectivității în privința impozitelor, timbrul, patentele sporite; impozitul fonciar sporit cu 50%. Intr'adevăr, zice Al. Lahovari, o zecime de percepție, și pentru drumuri (cari nu se fac) și cel puțin 2 la județ și la comună peste ce se plătea la 1875, fac cinci zecimi, adică 50% la totalitatea dărei fonciare. Apoi trece într'o revistă repede ultimele impozite cari au pus culmea acestui regim de jaf și de risipă.

Și cu toate astea, adaugă oratorul, ei mint când zic că vr'odată au echilibrat vr'un budget. Mint Camerei care se face că 'i crede; mint națiunii care nu 'i mai crede (Aplause).

Ce este echilibrul budgetar? întrebă oratorul. El este atins când cheltuelile ordinare se cumpănesc cu veniturile ordinare. Cel mai simplu om pricepe asta. Așa, am un venit de una mie galbeni de la moșie, cheltuesc una mie galbeni, iată budget echilibrat. Dar am greutateți mari, și cheltuesc una mie o sută. Iată un deficit de una sută

galbeni. S'a întâmplat la toate guvernele ; dar ast-fel de deficit, precis și mărturisit, constituie o comptabilitate onestă. Iată cum se petreceau lucrurile sub guvernele trecute. Dară presupuneți că am o mie galbeni venit și cheltuesc două mii, așa că trăgând o dreaptă socoteală, în loc să am un deficit de una sută, am deficit de una mie. Ei bine, guvernul roșu a găsit mijloc să transforme în excedent acest deficit enorm. Iată cum : pe lângă una mie galbeni venituri ordinare, împrumută două mii și înscrie la venituri trei mii galbeni, și cheltuind numai două mii, arată la sfârșitul anului *un excedent de una mie galbeni în loc de deficit !* (Semne de mirare, mare mișcare).

Ar crede cine-va că rîz, că glumesc ! Ei bine, iată cifrele după situațiunile financiare publicate de dênșii chiar :

Las budgetele din 1877 și 1878, din timpul resboiului. Ce s'a petrecut atunci e lucru de mirare. Pe de o parte resursele guvernului, prin intrarea a cincisute de mii de Muscali cari plăteau tot cu bani gata, s'a întrit, resursele țerii s'a înzecit ; pe de altă parte colectivitatea, îmbătăta de această mană dumnezeiască, a cheltuit, fără să numere, a rechisiționat, luînd de la Ruși 10, plătind 2 la bieții țeranî. În sfârșit, un haos în care nici un geniu financiar nu s'ar descurca, dar din care aș eșit milionarii de astă-zî.

Voiu lua cei doi ani cari aș urmat : 79 și 80. Atunci era belșug, lapte și miere curgea în România, renta se urcase și budgetele erau echilibrate și chiar dedeaș excedente.

Iată acele budgete după situațiunile financiare publicate de dênșii. În 1879 : 114 milioane cheltueli și 114 milioane incasări ; va să zică, în aparență echili-

bru perfect. În 1880 și mai frumos: 122 milioane cheltuieli și 128 milioane resurse, adică un excedent de chiar șase milioane. Ce vreți mai bine ?

Ei, știți care sunt resursele care permit a se face aceste echilibruri atât de frumoase pe hîrtie ?

Iată-le: 17 milioane bilete ipotecare, adică hîrtie-monetă; 4 milioane beneficiul baterii monetei de aramă și de argint, adică monetă falsă în parte; și 28 de milioane rămășița de vre-o șapte ani de la toate contribuțiunile și pe care îmbogățirea neașteptată a tuturor stărilor sociale a permis guvernului s'o incaseze, resursă ce n'a mai vădut de atunci; în total dar, aproape 50 milioane resurse extraordinare și de cea mai rea categorie; de acele resurse cari au creat agiul, de acele resurse cari sleesc bogăția unei națiuni. Și acest guvern îndrăzneț, fără rușine, fără grijă de viitor, fără dor de țară, fără milă de contribuabili, nu întrebunțează cel puțin această periculoasă, această fatală înlesnire pentru a stinge vre-o datorie, ci pur și simplu pentru cheltuielile ordinare, adică pentru îmbuibarea cetei de favoriți (Mișcări, aplause).

Dar nu numai atât. Tot în acel timp comite două falsuri în contabilitate, două plastografii, pe care le numesce astăzi greșeli. La Regia monopolului tutunului, luat de la compania streină, grație opozițiunii de atunci, și chiar valoarea bastimentelor, în cifră de 7 milioane, o trece ca venit, sau nu o scade la pasiv din suma veniturii. Acest minister, atât de tare în sustracțiune, comite o greșală de sustracțiune, nu s'ar crede! (rîsete).

Mai comite tot o mică greșală de 5 milioane la drumurile de fer. Face transporturi de trupe cu drumul de fer și nu scade această țifră din veniturile drumurilor de fer ca cheltuită. Va să zică, pe lângă acele 50

de milioane resurse extraordinare, să mai adaogăm și aceste 12 milioane, rezultatul unui fals cu care se încarcă din nou pasivul acelor vestite bugete echilibrate, și vom găsi 62 de milioane de resurse extraordinare cu care ei se laudă că au echilibrat bugetele din epoca d-nealor de aur. Cât pentru epoca de aramă în care am intrat, ea se însemnează prin deficite regulate de 18 milioane în fie-care an și prin groaznica listă de impozite, cari vin să adauge sarcinile bietului contribuabil român.

Iată cum se risipește de zece ani munca țerei, iată cum se aruncă la cele patru vânturi, de un guvern jefuitor și criminal, avutul bogatului, obolul săracului, — munca tuturilor și viitorul generațiunilor ce vor urma (Aplause).

Și pentru ce?

Răsboiul? S'a făcut cu rechizițiuni și bani rusești.

Drumurile de fer? Se fac cu emisiuni de rentă și nu sunt nici terminate, nici plătite. Palaturi, edificii publice? Vai de banii aruncați pe nisce ziduri deplorabile din punctul de vedere artistic. Dar pentru ele vînd moșiile Statului?

Nici o cheltuială care să rămăie. Budgetul curge pentru îmbuibarea susțitorilor regimului.

D. Carp, care nu poate fi bănuț de multă severitate pentru colectivști, ne-a spus, în discuția budgetului de estimp, că în cinci ani conservatorii au cheltuit 324 milioane, ceea-ce dă o mijlocie de 54 milioane pe an, iar guvernul, poreclit liberal, în zece ani un miliard treizeci și două de milioane, ceea ce dă o mijlocie de 103 milioane pe an.

Cum vedeți, cuvîntul colectivist are două sensuri: sunt și *adunați*, adică culeși din toate partidele; și

adunători, adică ómeni cari se îngrijesc de viitor (Mare ilaritate).

Mai sunt și liberali ; liberali cu bani, liberali cu munca, liberali cu sângele nostru (Aplauze).

Dar au sosit timpuri grele : agiul a trecut de 15⁰/₀ ; și póte cu timpul biletele Bancei vor ajunge ca asignatele cari nu se mai numărau, ci se cântăreaú când cine-va vroia să cumpere ceva cu ele.

Muscalii nu se mai așteaptă cu saci de ruble. Dar d. I. Brătianu nu se duce. El ȓice : „a, nu mă vreți, dar eu vę voesc pe voi“ ca un alt Lăpușneanu.

Și pentru aceea cere bani, lovește tot ce-ı cade înainte: tutun, licențe, sare, spirt, țuică. Pe acel țáran, pe care vărșa o dată lacrămi mincinóse, il lovesce și ca consumator și ca producător. Isbește mai cu sémă județele de munte, ca al d-voastră în parte, care tráiaú din prune și din îngurășatul râmătorilor.

Știți pentru ce tóte astea ?

Pentru că trebuie să ia, ca să póta da.— (*Acı oratorul citéză câte-va exemple de cumuluri scandaloase, resumă discușiunea de la Cameră în care d. Costinescu însuși mărturisesce că miniștrii s'au împotrivit la economii; dar nici deputații n'au stáruit prea mult.*

Aduce aminte în fine că același d. raportor a mărturisit în public, că singurele economii ce s'ar fi putut face ar fi fost de „la material“, iar de „la personal, n'a fost cu puțință a birui împotrivirea administrațiunilor, rezemate pe șefii lor). Să vę traduc eu acest *jargon parlamentar*, continuă oratorul : *Material* va să zică : construcțiunea școlilor, pietrișul șoselelor, buna întreținere a edificiilor Statului, a porturilor, a casarmelor, hrana soldaților, a școlarilor etc ; în sfărșit tot ce este folositor. De aci se póte reduce. *Personal* va să ȓică

léfa și diurna. Aci este lucru sfânt ! Nu se pôte atinge ! D-lor, vedeți că citez din *Monitor*. Iată colectivitatea zugrăvită de ea însăși nu se pôte mai bine !

Iată pentru ce au luptat, au suferit, au muncit generațiile trecute ; iată pentru ce s'au rostit Divanurile ad-hoc, iată pentru ce s'a făcut unirea și s'au jerfit vechi obiceiuri, scumpe suvenire, nobile suflete ; iată pentru ce s'a resturnat domnia pămênteană ; iată pentru ce o conspirațiune a isgonit pe primul prinț al României-Unite, Vodă Cuza, care, pe lângă câte-va greșeli, a făcut atâtea acte memorabile ; iată pentru ce s'a adus un Domn străin, vlăstar dintr'o nobila spiță, pe care am vrut să-l sădim pe acest pămênt ; iată pentru ce s'a făcut o Constituție liber-votată și liber jurată ; iată pentru ce cece miș de români au murit sub Plevna, unde albesc în pămênt strein oasele lor și nici muma nici sora nu pot să plângă și să ingenunchie pe țărîna depărtată unde au căzut (Aplause). Tóte astea, pentru că d-nii cutare și cutare, pe cari îi numiți, să se resfețe în casteluri vechi sau în palaturi noi. (Aplause).

Ei ne-au dat independența și regalitatea.

Independența ne-au dat-o evenimentele. Nu ei au fost în consiliile Țarului rusesc când a trecut Dunarea și Balcanul și a mers la San Ștefano de a dictat Turciei tractatul din care eșea, vrênd ne vrênd, independența noastră. Independența au combătut-o cu nerușinare în foile lor, când nu credeaș că sôrta îi va pune la putere, atunci când ea va eși din evenimentele neatârinate din voința lor.

Dar tot ce s'a putut face pentru a cinsti și a degrada acest dar, ei l'au făcut.

Vitejia ostașilor noștri a împodobit acest eveniment

și a făcut să se uite un moment nedibăcia și nesuccesul păcătoșei lor diplomații.

Acum aș găsit altă fanfaronadă pentru a ne lua vechul și a ne orbi asupra sărăciei și demoralizării publice: *tariful autonom* este la modă. Iată noua comedie care se joacă. Dar și aceasta nu este de cât o vorbă lată, destinată a înșela pe lesne-credători. Ce va să zică *tarif autonom* când suntem legați prin convențiuni cu Rusia, cu Germania, cu Italia, cu Anglita, cu Belgia, cu Olanda, și când negociem convențiuni cu Franța și cu Elveția ?

Dar ne-am certat cu Austria la care exportam 70 milioane chiar în 1884, și la care mai înainte de ultimele călcări ale convențiunii exportam până la 100 milioane, când întregul nostru export nu se ridică la 200 milioane. Mare folos va rezulta de aci. Ei, cari se laudă cu politica lor streină, n'au putut obține în 1886 ceea ce ni s'a acordat nouă în 1875 fiind încă vasali, adică liberul import al cerealelor și vitelor.

Va să zică, cu toată regalitatea și independența, am dat îndărăt. D-lor, nu insist. Să așteptăm ! În curenț se vor vedea roadele acestei politici economice.

Dunărea rămâne deschisă județelor de la vale.

Moldova de sus are portul Odessa. Dar România mică, dar județele de la munte, al căror comerț se făcea numai cu Austria, ce vor face ? Încă o dată : să lăsăm viitorul să răspundă. Dar pentru un moment ne mângâiem cu *tariful autonom*—mare vorbă, care, ca toate vorbele, nu înseamnă nimic prin sine ; căci un tarif autonom poate să fie sau de liber schimb sau de protecțiune, sau moderat sau exagerat, sau înțelept sau nebun, sau profitabil sau ruinător, și tot tarif a-

tonom se numesce (Aplause). Mult ne-aŭ costisit vorbele, mult ne vor costisi încă.

Dar, d-lor, d. Brătianu ne-a dat *regalitatea*. Cine însă înăuntru său afară s'a opus? Ce dificultăți a biruit? Dar putea să proclame și Împărăția! Însă eŭ zic că mai bine un principat integral și bogat de cât un regat trunchiat și sărăcit.

Regalitatea a fost urmată de pierderea Dunărei, de atâtea umilinți, care aŭ fost încoronate cu expulzarea a șease români de pe pământul românesc! (Aplause). Care a fost vina lor? Aŭ visat un vis! și visul acela a fost destul exploatat de omul tocmai care trebuia să se arate fără milă pentru niște tinere iluzii!

O încruntare din sprincene a guvernului austro-ungar și guvernul național-liberal a făcut ceea ce nu a îndrăsnit nici un guvern pretins reacționar (?). Mi-aduc aminte cuvintele cu care același d. Brătianu înfiera guvernul conservator, fiind-că nu permisesse ca câți-va descreerați să insulte pe reprezentantul Germaniei, sacru prin caracterul său de ambasador, dacă nu prin puterea Împărăției ce o înfățișa. Și acest fapt, pe care numai șapte interni de la Balamuc l'ar fi lăsat nepepsit, era exaltat de un om de Stat! Și miniștrii care l'împedicaseră erau tratați ca eșiți din *praful cismelor Consulului prusac*.

Dar cei cari între faptele lor de azi și zisele de altă dată și permit asemenea contraziceri nerușinate, din ce noroiŭ aŭ eșit?! (Aplause sgomotoase).

D-lor, zilele acestui guvern sunt numărate.

Paharul de amărăciune cu care adapă țara a dat pe din afară! Destul! Prea mult. O scântee a sgu-duit țara de la Verciorova la Ițeani. Curentul mâni-

ei populare se mișcă încet, dar odată pornit nimic nu'l mai întoarce. Precum valurile Dunărei nu se opresc de cât la mare, așa și mânia d-voastră va tîrî ca într'un torent puternic, va spăla, va îneca toate rușinele acestui nefast guvern. (Aplause de mai multe ori repetate).

DISCURS

Pronunțat în ziua de 15 februarie 1848 în Camera de Deputați

Am onoarea de a vă prezenta în numele Camerei de Deputați, în ziua de azi, un raport asupra stărilor politice și economice ale țării noastre. Într-un raport de acest fel, trebuie să vorbim despre starea în care se află țara noastră în toate privirile. În primul rând, trebuie să vorbim despre starea politică a țării. În acest moment, țara noastră se află într-o situație foarte delicată. Guvernul actual este un guvern de oportunitate, care nu are nici o bază populară și nici o legitimitate. El este un guvern de ocupație, care a luat puterea prin forță și care nu are nici o intenție de a se reforma. El este un guvern de oportunitate, care nu are nici o bază populară și nici o legitimitate. El este un guvern de ocupație, care a luat puterea prin forță și care nu are nici o intenție de a se reforma.

Continuarea

Într-un raport de acest fel, trebuie să vorbim despre starea în care se află țara noastră în toate privirile. În primul rând, trebuie să vorbim despre starea politică a țării. În acest moment, țara noastră se află într-o situație foarte delicată. Guvernul actual este un guvern de oportunitate, care nu are nici o bază populară și nici o legitimitate. El este un guvern de ocupație, care a luat puterea prin forță și care nu are nici o intenție de a se reforma. El este un guvern de oportunitate, care nu are nici o bază populară și nici o legitimitate. El este un guvern de ocupație, care a luat puterea prin forță și care nu are nici o intenție de a se reforma.

Într-un raport de acest fel, trebuie să vorbim despre starea în care se află țara noastră în toate privirile. În primul rând, trebuie să vorbim despre starea politică a țării. În acest moment, țara noastră se află într-o situație foarte delicată. Guvernul actual este un guvern de oportunitate, care nu are nici o bază populară și nici o legitimitate. El este un guvern de ocupație, care a luat puterea prin forță și care nu are nici o intenție de a se reforma. El este un guvern de oportunitate, care nu are nici o bază populară și nici o legitimitate. El este un guvern de ocupație, care a luat puterea prin forță și care nu are nici o intenție de a se reforma.

DISCURS^{*})

*Pronunțat în întrunirea opoziției-unite de la 12
Iunie 1886 (saloanele clubului „Unirea”-București).*

Aă vorbit în această întrunire Dimitrie Brătianu, G. Vernescu, Al. Lahovari, d. Petre Grădișteanu și d. C. Marcovicî. Tema discursurilor a fost *convenția consulară cu Germania*. Rezoluția adoptată de întrunire a fost următoarea : „Adunarea protestează cu indignațiune în contra unui act de umilință și de trădare, îl denunță opiniei publice ca o încălcare îndrăsneată asupra drepturilor naționale și independenței noastre, consacrate prin atitea tractate solemnne și pentru cari românii, în curs de atitea secole, au vărsat sîroae de sânge spre a le menține și a le redobândi.”

Domnilor,

Grea este pozițiunea mea după cei doi oratori pe cari 'i-ați audît. D. Dumitru Brătianu, pe care numai pîrul său alb îl arată bătrîn, dar care a păstrat inima caldă și pornirile generoase ale tinereței, va spus într'un discurs mișcător ce este această convenție consulară pe care guvernul a încheiat-o cu Germania, și v'a arătat datoria d-voastră față cu această încercare îndrăsneată de a aservi legile și tribunalele acestei țări.

De asemenea d. Vernescu a analizat, din punctul de vedere juridic, cu elocință și competență, dispozițiunile diferitelor articole pe care le conține.

^{*}) Reprodus din ziarul «Epoca», No. 169, Iunie 1886.

Eū nu pot de cât a resuma mai slab ce aū zis d-nealor. Inșă voiū adăoga ceva. Voiū aduce proba scrisă de ceea ce afirmăm înaintea d-voastră, voiū face o comparațiune repede între această pretinsă convențiune consulară și altele de aceeași natură, ce tot țara noastră a încheiat cu niște alte puteri streine, care unele prin civilizațiunea lor, altele prin întinderea și puterea lor se pot compara cu Germania. Acestea sunt Italia, Belgia, Elveția și Statele-Unite.

Vē veți convinge atunci că ceea-ce propune acest guvern astă-zī, nu este o convențiune consulară, ci unee fără nume, fără exemplu și fără precedent în analele diplomatice.

Ei bine! acești oameni nu s'aū săturat cu concesiuni. După răscumpărarea căilor ferate—ca să nu mai vorbim de concesiunea Strussberg— după convențiuni comerciale date Germaniei mai avantajoase de cât oricărui alt Stat, după împrumuturi, după atâtea afaceri strălucite, nu pentru noi, guvernul vine cu o convențiune, care sub cuvînt de a regula niște raporturi internaționale, stabilește pur și simplu legi, notari, tribunale germane pe teritoriul nostru, a căror acte nu numai vor privi pe supușii germani așezați aci, dar în unele casuri, vor regula și raporturile juridice, chiar ale Românilor, pentru afaceri ce se vor trata în România, și imobile situate în România.

Se vede că aū făcut o prinsoare: până unde poate să meargă răbdarea acestui popor, până acolo va merge îndrăsneala lor. —Ei vor să ostenească indignațiunea publică (Aplause).

România a mai încheiat, cum v'am spus, convențiuni și cu alte State. Una din ele, cea cu Statele-Unite, poartă chiar semnătura d-lui Brătianu. Aceste conven-

țiuni sunt încheiate nu numai pe baza unei reciprocități, care în fapt poate fi fictivă, căci nu avem supuși stabiliți în alte State, dar, ceea ce este adevărat important, ele nu conțin de cât stipulațiuni obicinuite care nu încalcă nici un principiu de drept internațional, care nu aduce nici o atingere suveranității Statului român.

Dacă guvernul dorea să încheie și cu Germania un tractat de asemenea natură, de ce nu a copiat una din acele convențiuni, fie chiar pe cea mai avantajoasă streinilor, din ele, pe cea Italiană? Nimenea n'ar fi zis un cuvânt, căci n'ar fi vădut în acest fapt de cât o dorință de a întinde și regula relațiunile noastre cu streinătatea. Dar nu! El a făcut pentru Germania ceva excepțional, care, cum v'am zis, merge mai departe de cât vechile capitulațiuni ale Porței otomane. A făcut din consulii germani, pe pământul României, nu numai reprezentanții, procuratorii, fie chiar notarii supușilor lor, dar 'i-a făcut încă judecătorii acestor supuși, și, ceva neauzit, nevăzut, în unele cazuri, notari și chiar judecători ai Românilor.

Aceasta se chiamă un act de «înfeodare» și acest cuvânt este prea slab—se numește un act de predare și de trădare (Aplause).

Da, aș capitulat ca după o bătălie perdută (aplause); da, aș făcut un fapt care n'are echivalent de cât în închinarea drapelului român la picioarele unei armate streine (Aplause).

Două lucruri constituiesc independența unei națiuni: dreptul de a avea armata sa și dreptul de a avea justiția sa, iar semnele vădite ale acestei suveranități sunt drapelul armatei și pretoriul tribunalelor.

Când se închină drapelul național unei armate streine, când se deschide pretoriul unor legi și unor ju-

decătorii streini, atunci independența acestei țări a trăit, peirea ei este decretată (Aplause).

Când am citit la început această convențiune, n'am voit să cred ochilor mei, nu puteam să admit ca niște miniștri cu cunoștințe de drept, zic mai mult, ca niște oameni în firea lor, să fi fost în stare să pue numele lor și pecefia țerei pe asemenea hârtie.

Inteiu am cređut că nu înțeleg bine, m'am consultat cu d-nii Gr. Păucescu, C. Boerescu, G. Mărzescu și alți eminenti bărbați jurisconsulți și am trebuit să ne convingem că așa este și că sunt oameni în țara aceasta cari aű insolența în înjosire la înălțimea îndrășnețelor pretențiunii ai acelora cu cari tratează (Aplause).

Dar ceea ce ne-a convins de sensul, din nefericire prea clar, a unor asemenea dispozițiuni, este comparația care am făcut-o între articolele convențiunei germane, cu articolele celor-alte convențiunii ale altor State tot de noi și cu noi incheiate. Să luăm, de exemplu, din diferite convenții consulare, materia actelor autentice, ce se pot face în țară la noi de consuli.

Această materie este tratată în art. 10 din convențiia noastră cu Statele-Unite și în art. 8 din convențiia cu Germania. Prin aceste articole se prevede, d-lor, că zisele acte pot să fie incheiate, saű între două supuși ai consulului care le dă autenticitatea, saű între un supus al aceluï consul și o altă persoană, supus al uneia a treia puteri, saű între un supus și un român. Iată cele patru ipotese ce se pot întâmpla. Ei, care este competența consulilor în această materie importantă, unde ei aű rolul foarte mare de a alcătui un act autentic cu deplin cređământ, și câte o dată de a'i da putere executorie? În convențiia cu Statele-Unite regula

este simplă, naturală, conformă cu dreptul internațional, respectuoasă a suveranității române. Consulul este competent a primi aceste acte și a le da forma autentică, fie între două supuși ai săi, fie într'un supus al său și un român, fie chiar între două români, **cu o singură condiție însă, ca aceste acte să aibă raport la nise bunuri situate sau la afaceri ce sunt a se trata pe teritoriul națiunii de care va ține consulul înaintea căruia se vor fi făcut.**

Nimic mai corect. Două americani, un american și un român, sau chiar două români, vor să facă o transacție în București pentru un imobil situat în America, sau o afacere de comerț ce vor trata în America; consulul american este competent a le redacta contractul ce-i va lega. Afacerea însă se tratează în România, imobilul este situat în România, autoritățile românești sunt singure competente pentru a da actelor autenticitatea legală, ori-care ar fi naționalitatea celor ce contractează (Art. 10 din convenția cu Belgia, art. 7 din convenția cu Elveția sunt identice).

Ast-fel este art. 8 din convenția cu Germania?

Autoritățile consulare germane sunt competente să autentifice ori-ce acte juridice fie numai între supușii lor, fie chiar față cu supușii Statului unde își au reședința (adică român).

Când însă actul juridic se referă la o afacere care urmează a fi regulată în Statul unde 'și-au reședința (adică România), autoritățile consulare nu sunt îndrituite a-l încheia și a-l autentifica de cât numai când acel act, după legile locale, este de competența notarilor.

Minunată restricțiune! Dar care sunt actele de competența notarilor? Toate: unele obligatoriu, altele fa-

cultativ. Testamentele, donațiunile, vânzările, ipotecile, chiriile, arenzile, societățile, împrumuturile! Va să zică, iată consulul german investit cu puterea ne-auzită de a alcătui pe teritoriul României acte de orice natură, cu putere legală și pôte chiar executorie, care leagă nu numai pe supușii lui, dar chiar pe Români și asta nu numai pentru afacerile mobiliare, dar chiar pentru imobile, și cum nu se face nici o distincțiune, chiar pentru imobilele rurale! Vă îndoiiți? citesc mai departe:

Când actul tratează de vre-o învoială privitoare la bunuri imobiliare situate în statul unde reside funcționarii consulari (adică România) el trebuie să fie încheiat după formele și cu îndeplinirea dispozițiilor prescrise de legile acestui stat.

Vedeți ce grije părintească. Când Românii tratând cu Germanii vor merge la Consulat să li se autentifice actul de vânzare, sau de ipotecă a vre-unei moșii, Consulul este învitat să redacteze actul cu toate formele necesarii ca să fie valabil și executoriu. Nu știu dacă aci nu se înțelege că vor avea și condice de transcripțiuni și inscripțiuni pe care vom trebui de aci înainte să le cercetăm, când vom face vr'o transacțiune imobiliară în țara noastră.

Și pentru a nu se lăsa nici o îndoială asupra acestor monstruoase dispozițiuni, mai este un ultim paragraf în care se prevede că, în cas când *contractul are loc numai între două români*, atunci competența consulului se mărginește a lucra ca notar numai când contractul se raportează la bunuri mobile și imobile situate în țara consulului, adică în Germania!

Tot bine! vedeți, fără acest paragraf, competența consulilor ar fi existat chiar pentru contractele de orice

natură între două români și puteam închide secția de notariat de la toate tribunalele din țară.

Dar acest paragraf este cea mai bună dovadă că, afară de acest cas, adică ca toți contractanții să fie români, pentru cele-l'alte împrejurări, consulul redactază acte autentice complete și executorii pentru bunuri mobile și imobile situate în România (Mișcare generală).

Iată pentru rolul de notari al consulilor.

Însă această convențiune nu se oprește aici, ea nu numai dă consulilor rolul de judecător și nu numai față cu supușii săi, ceea ce ar fi exorbitant, dar chiar cu Românii, ceea ce este netolerabil.

Cestia succesiunilor streinilor în România este regulată printr'un singur articol în cele-l'alte convențiuni.

După acest articol rolul consulului strein se mărginește a reprezenta pe naționaliți lui minori sau absenți, și a stăruie pe lângă tribunalele noastre ca să reguleze moștenirea, fără a li se aduce vr'un neajuns. În convenția cu Germania acest rol se schimbă. Consulul german devine un adevărat judecător; el regulează succesiunea supusului său fără de vr'un amestec al autorităților noastre, și după legile germane, fie această succesiune compusă de mobile, fie chiar de imobile situate în România, fie moștenitori germani, fie ei supuși unei alte puteri, fie chiar români!

După articolul XXIII dreptul de succesiune și împărțirea bunurilor lăsate de un supus german mort în România sunt supuse în toate cazurile legilor țerei lui, adică germane. Toate pretențiunile privitoare la dreptul de succesiune și la împărțirea bunurilor se vor regula de către tribunalele germane

saŭ de alte autorităţi competente germane (adică se înţelege autorităţile consulare).

Nici o deosebire nu se face nici între mobile saŭ imobile, nici între imobile urbane saŭ imobile rurale.

Dacă s'ar întâmpla ca un român să pretinză vre-un drept la această succesiune, atunci tribunalele române sunt competente (art. XX § 3) cu condiţiune ca reclamaţiunea să fie făcută în şase saŭ opt luni (art. XVIII). In cazul acesta chiar tribunalele române vor hotări după legile germane (art. XX).

In fine, dacă în aceste opt luni Românul cu drept în succesiune n'a apucat să se presinte, *autoritatea consulară germană lichidează succesiunea şi o transmite celor în drept fără a da seama alt cui-va de cât guvernului său (art. XXI).*

In alte cuvinte, saŭ drepturile Românilor sunt stinse cu desăvârşire după o prescripţiune de opt luni de zile, saŭ după interpretarea cea mai benevolă, ei trebuie să se adreseze pentru a obţine partea lor la tribunalele saŭ autorităţile consulare germane.

Ştim proverbul care zice *că sunt judecători la Berlin*, dar aceşti judecători staŭ foarte bine la Berlin şi nu simţim nici o trebuinţă de a'i aduce în Bucureşti.

Iată dar o *succesiune asupra unor imobile situate în România şi moştenite de români, regulată după legile germane şi de autorităţile consulare germane.*

Aceasta trece peste capitulaţiuni. Şi nu este nici o îndoială despre asemenea rezultat monstruos, fiind-că într'o notă explicativă, care de alt-mintrelea nu face parte din corpul convenţiunei, d. Berhem promite d-lui Vârnav-Liteanu (frumósă garanţie!) că consulii germani nu vor aplica asupra imobilelor române le-

gea majoratului și a substituțiilor. Va să zică toate celelalte condițiuni ale proprietății funciare germane se vor aplica imobilelor situate în România! Eu cred că nici o dată asemenea stipulațiuni n'a fost scrise într'o convențiune între două State suverane. Eu crez că nu s'ar fi îndrăsnit a se propune beilicului Tunisiei (aplause). Poate locuitorii de la Agra Pequana, poate Negrii după cóstele Mozambicului sunt în stare a le subscrie (Aplause).

Iată dar judecători români, în statul nostru suveran, în libera Românie ajunși portăreii consulilor germani (Aplause prelungite).

Și pentru ce aceste usurpări, aceste frământări ale unor principii cunoscute, elementare, ale dreptului internațional, aceste prescripțiuni infricoșate atât prin cea-ce spun, cât mai cu seamă prin ceea-ce lasă a se înțelege, aceste sucituri date bunului drept și bunului simț?

Pentru un singur lucru, pentru un singur scop: Abrogarea, înlăturarea piezișă a art. 7 din Constituțiune.

După acest articol străinii nu pot cumpăra imobile rurale în România.

D. G. Vernescu: Nu pot dobândi.

Al. Lahovari: Am zis nu pot cumpăra, după interpretarea unora; nu pot dobândi în nici un chip, nici chiar prin succesiune, după interpretarea celor mai mulți. Înțeleaptă sau exagerată, plăcută sau neplăcută, aceasta este legea țerei, legea supremă, lege constituțională, ea nu se poate abroga sau modifica nici chiar printr'o Cameră ordinară, și numai printr'o constituantă! Ea nu se poate interpreta și aplica de cât de

instanțele noastre judecătorești, singurele competente, singurele suverane (Aplause).

Acest articol supără, se vede, pe înalții protectori. Atunci a stat la vorbă cu oneștii noștri miniștri și s'aŭ intregat ce s'ar putea face! și iată că aŭ găsit! și rezultatul a fost convențiunea consulară. A! legile noastre nu permit cumpărarea saŭ dobândirea imobilelor rurale din România de către străini. A! judecătorii voștri aplică legile vóstre! Ei bine, vė vom trimite pe pământul vostru legile și judecătorii noștri (Aplause prelungite).

Legile noastre vor regula! judecătorii noștri vor hotări! și voi? veți executa ca niște mișei (Aplause mai de multe ori repetate).

Iată convenția consulară a guvernului care se intitulează liberal, și chiar național! (Risete) Iată darul de adio al d-lui Ion Brătianu și al oamenilor săi! (Aplause).

Lung drum făcut-am de vre-o câți-va ani încóce, dar un drum tot spre rău. Iată-ne și astă-zí, după atâtea sacrificii de bani și de sânge, mai îndărăt de cât cu Regulamentul organic, mai îndărăt de cât cu capitulațiunile.

Cu cincí-zeci de ani îndărăt ce eram noi? O țară mică, abia scăpată de sub iataganul turcesc, fără armată, fără Constituțiune, fără organizațiune seriósă, mai fără legi. In timpul acela protectoratul rusesc și suzeranitatea turcescă se certaŭ pe capul nostru.

In capul Rusiei era împăratul autocrat, Nicolae, țarul a tot puternic. Rusia era preponderentă aci, nu numai prin colosala ei putere, care nu suferise nici o înfrângere, dar, trebuie să mărturisim, și prin binefaceri prospete în inima Românilor. Densa alungase

cu desăvârșire pe Turci după pământul nostru, dânsa ne dăduse cetățile Dunărei, dânsa prin Regulamentul organic, discutat împreună cu Adunările țerei, pusese bazele rudimentare ale organizării noastre. Dar Țarul a voit să întinză autoritatea împărăției în această țară și în anul 1837—vedeți că vorbesc de vremuri vechi—representantul său a cerut Obșteștei Adunări să admită un articol prin care se stabilea *că orî-ce modificări în legea organică să nu pôtă fi introduse de cât cu sancțiunea înaltului protector.*

Cine cerea aceasta? Impăratul tuturilor Rușilor. Acel ce era pentru mulți încă sacru prin bine-facerile sale! Acel ce era temut pentru puterea sa fără control. Acel ce avea Siberia pentru neascultători! Și de cine se compunea atunci Obșteasca Adunare, Divanul? De câți-va boieri, privilegiați, cum ȳic d-nealor, fără nici o putere materială, fără mare învățetură, necunoscuți Europei, abia scăpați de sub jugul turcesc, și față în față cu puternicul lor bine-făcător, și acei boieri, acei simpli, acei neștiutori cari nu se rezemaū nici pe forță, nici pe opinie, și nu aveaū alt sprijin de cât sufletul lor de creștini și inima lor de Români, cari vedeau în fața lor disgrația și exilul, s'aū ridicat ca un singur om (aplause prelungite) și aū mers la Domnul de atunci.—«Măria ta, aū zis, ești român, (aplause prelungite) ești creștin ca noi; să nu lăsăm să se atingă legile și neatârnamarea țerii, să nu fim blestemați de urmașii noștri!»

Căci în sufletele lor veghea alt-ceva de cât poftele brutale, pentru că mai aveaū ceva mai presus de cât setea de bani și de deșertăcimî: credința în Dumnezeu și dragostea de țară (Aplause prelungite).

Și astăzi, în 1886, după 50 de ani, România fiind regat, neatârnată sau pretins neatârnată, cu armată de o sută de mii de soldați, cu drepturi și libertăți, cu Constituțiune, România care nu datorează nimănui nimic, de cât parale, cu 300 de reprezentanți, dintre cari o sumă de inteligenți, doctori sau licențiați în toate drepturile, suferă să se presinte de un guvern o convențiune care atentează la suveranitatea noastră; și acești senatori, acești deputați, în loc să se ridice într'un strigăt de indignare, să asvârle și acest act și guvernul nedemn care l'a iscălit (aplause), se pregătesc pôte -- să nu-mi fie cuvântul dis într'un ceas rău -- a pune pe dânsul pecétia lor (Aplause).

Și pentru ce ?

Pentru că sunt oameni care trăesc din țară, iar nu pentru țară! (Aplause).

Pentru că burta le-a trecut peste inimă (Aplause).

Pentru că nu vor să piardă nici 25 mizerabili franci pe zi, nici acele jețuri pe care nu le datoresc votului d-vóstră liber, ci guvernului prin care trăesc și care prin ei trăește! (Aplause prelungite).

Fiind-că între ei și guvern este o complicitate de fapte rele și de umilinți care nu le mai permite să sfărâme jugul rușinos ce îi apasă (Aplause).

Datoria d-vóstră, d-lor, este a vè pune în locul necredincioșilor și nedemnilor d-vóstră reprezentanți-

Faceți ceea ce ei nu mai sunt în stare să facă (Aplause). Apărați cetatea pe care aũ predat-o (aplause) și zicețile sus și tare :

«Am tolerat să ne risipiți miliónele precum se risipesce apa rîurilor, am tolerat să ne ruinați industria, dar nu vom suferi să ne precupețiți libertatea,

suveranitatea Statului român. Pe acele milioane, pe
rodul muncii noastre, n'a curs de cât sudoarea noastră,
dar pentru neatârarea țării s'a vărsat sângele nostru.
De dânsa nu permitem să vă atingeți vre-o dată ! (A-
clamări, aplause repetate).

---

cultativ. Testamentele, donațiunile, vânzările, ipotecile, chiriile, arenzile, societățile, împrumuturile! Va să zică, iată consulul german investit cu puterea neauzită de a alcătui pe teritoriul României acte de orice natură, cu putere legală și poate chiar executorie, care leagă nu numai pe supușii lui, dar chiar pe Români și asta nu numai pentru afacerile mobiliare, dar chiar pentru imobile, și cum nu se face nici o distincțiune, chiar pentru imobilele rurale! Vă îndoiiți? citesc mai departe:

Când actul tratează de vre-o învoială privitoare la bunuri imobiliare situate în statul unde reside funcționarii consulari (adică România) el trebuie să fie încheiat după formele și cu îndeplinirea dispozițiilor prescrise de legile acestui stat.

Vedeți ce grije părintească. Când Românii tratând cu Germanii vor merge la Consulat să li se autentifice actul de vânzare, sau de ipotecă a vre-unei moșii, Consulul este invitat să redacteze actul cu toate formele necesarii ca să fie valabil și executoriu. Nu știu dacă aci nu se înțelege că vor avea și condice de transcripțiuni și inscripțiuni pe care vom trebui de aci înainte să le cercetăm, când vom face vr'o tranșacțiune imobiliară în țara noastră.

Și pentru a nu se lăsa nici o îndoială asupra acestor monstruoase dispozițiuni, mai este un ultim paragraf în care se prevede că, în cas când *contractul are loc numai între doi români*, atunci competența consulului se mărginește a lucra ca notar numai când contractul se raportează la bunuri mobile și imobile situate în țara consulului, adică în Germania!

Tot bine! vedeți, fără acest paragraf, competența consulilor ar fi existat chiar pentru contractele de orice

natură între doi români și puteam închide secția de notariat de la toate tribunalele din țară.

Dar acest paragraf este cea mai bună dovadă că, afară de acest cas, adică ca toți contractanții să fie români, pentru cele-lalte împrejurări, consulul redactează acte autentice complete și executorii pentru bunuri mobile și imobile situate în România (Mișcare generală).

Iată pentru rolul de notari al consulilor.

Însă această convențiune nu se oprește aici, ea nu numai dă consulilor rolul de judecător și nu numai față cu supușii săi, ceea ce ar fi exorbitant, dar chiar cu Românii, ceea ce este netolerabil.

Cestia succesiunilor streinilor în România este regulată printr'un singur articol în cele-lalte convențiuni.

După acest articol rolul consulului strein se mărginește a reprezenta pe naționali lui minori sau absenți, și a stărui pe lângă tribunalele noastre ca să reguleze moștenirea, fără a li se aduce vr'un neajuns. În convenția cu Germania acest rol se schimbă. Consulul german devine un adevărat judecător; el regulează succesiunea supusului său fără de vr'un amestec al autorităților noastre, și după legile germane, fie această succesiune compusă de mobile, fie chiar de imobile situate în România, fie moștenitori germani, fie ei supuși unei alte puteri, fie chiar români!

După articolul XXIII dreptul de succesiune și împărțirea bunuri'or lăsate de un supus german mort în România sunt supuse în toate casurile legilor țerei lui, adică germane. Toate pretențiunile privitoare la dreptul de succesiunea și la împărțirea bunurilor se vor regula de către tribunalele germane

saă de alte autorităţi competente germane (adică se înţelege autorităţile consulare).

Nici o deosebire nu se face nici între mobile saă imobile, nici între imobile urbane saă imobile rurale.

Dacă s'ar întâmpla ca un român să pretinză vre-un drept la această succesiune, atunci tribunalele române sunt competente (art. XX § 3) cu condiţiune ca reclamaţiunea să fie făcută în şase saă opt luni (art. XVIII). In cazul acesta chiar tribunalele române vor hotări după legile germane (art. XX).

In fine, dacă în aceste opt luni Românul cu drept în succesiune n'a apucat să se presinte, *autoritatea consulară germană lichidează succesiunea şi o transmite celor în drept fără a da seama alt cui-va de cât guvernului său (art. XXI).*

In alte cuvinte, saă drepturile Românilor sunt stinse cu desăvârşire după o prescripţiune de opt luni de zile, saă după interpretarea cea mai benevolă, ei trebuie să se adreseze pentru a obţine partea lor la tribunalele saă autorităţile consulare germane.

Ştim proverbul care zice că *sunt judecători la Berlin*, dar aceşti judecători stau foarte bine la Berlin şi nu simţim nici o trebuinţă de a'i aduce în Bucureşti.

Iată dar o *succesiune asupra unor imobile situate în România şi moştenite de români, regulată după legile germane şi de autorităţile consulare germane.*

Aceasta trece peste capitulaţiuni. Şi nu este nici o îndoială despre asemenea rezultat monstruos, fiind-că într'o notă explicativă, care de alt-mintrelea nu face parte din corpul convenţiunei, d. Berhem promite d-lui Vârnav-Liteanu (frumósă garanţie!) că consulii germani nu vor aplica asupra imobilelor române le-

gea majoratului și a substituțiilor. Va să zică toate celelalte condițiuni ale proprietății funciare germane se vor aplica imobilelor situate în România! Eū cred că nici o dată asemenea stipulațiuni n'aū fost scrise într'o convențiune între două State suverane. Eū crez că nu s'ar fi îndrăsnit a se propune beilicului Tunisiei (aplause). Poate locuitorii de la Agra Pequana, poate Negrii după cóstele Mozambicului sunt în stare a le subscrie (Aplause).

Iată dar judecătorii români, în statul nostru suveran, în libera Românie ajunsii portăreii consulilor germani (Aplause prelungite).

Și pentru ce aceste usurpări, aceste frământări ale unor principii cunoscute, elementare, ale dreptului internațional, aceste prescripțiuni infricoșate atât prin cea-ce spun, cât mai cu seamă prin ceea-ce lasă a se înțelege, aceste sucituri date bunului drept și bunului simț?

Pentru un singur lucru, pentru un singur scop: Abrogarea, înlăturarea piezișă a art. 7 din Constituțiune.

După acest articol străinii nu pot cumpăra imobile rurale în România.

D. G. Vernescu: Nu pot *dobândi*.

Al. Lahovari: Am zis nu pot cumpăra, după interpretarea unora; nu pot dobândi în nici un chip, nici chiar prin succesiune, după interpretarea celor mai mulți. Înțeleaptă sau exagerată, plăcută sau neplăcută, aceasta este legea țerei, legea supremă, lege constituțională, ea nu se poate abroga sau modifica nici chiar printr'o Cameră ordinară, și numai printr'o constituantă! Ea nu se poate interpreta și aplica de cât de

instanțele noastre judecătorești, singurele competente, singurele suverane (Aplause).

Acest articol supără, se vede, pe înalții protectori. Atunci a stat la vorbă cu oneștii noștri miniștri și s'aŭ întreat ce s'ar putea face! și iată că aŭ găsit! și rezultatul a fost convențiunea consulară. A! legile noastre nu permit cumpărarea saŭ dobândirea imobilelor rurale din România de către străini. A! judecătorii voștrii aplică legile vóstre! Ei bine, vė vom trimite pe pământul vostru legile și judecătorii noștri (Aplause prelungite).

Legile noastre vor regula! judecătorii noștrii vor hotărî! și voi? veți executa ca niște mișei (Aplause mai de multe ori repetate).

Iată convenția consulară a guvernului care se intitulează liberal, și chiar național! (Risete) Iată darul de adio al d-lui Ion Brătianu și al oamenilor săi! (Aplause).

Lung drum făcut-am de vre-o câți-va ani încóce, dar un drum tot spre rău. Iată-ne și astă-zí, după atâtea sacrificii de bani și de sânge, mai îndărăt de cât cu Regulamentul organic, mai îndărăt de cât cu capitulațiunile.

Cu cincí-zeci de ani îndărăt ce eram noi? O țară mică, abia scăpată de sub iataganul turcesc, fără armată, fără Constituțiune, fără organizațiune seriósă, mai fără legi. In timpul acela protectoratul rusesc și suzeranitatea turcească se certaŭ pe capul nostru.

In capul Rusiei era împăratul autocrat, Nicolae, țarul a tot puternic. Rusia era preponderentă aci, nu numai prin colosala ei putere, care nu suferise nici o înfrângere, dar, trebue să mărturisim, și prin binefaceri proaspete în inima Románilor. Dênsa alungase

cu desăvârşire pe Turci după pământul nostru, dânsa ne dăduse cetăţile Dunărei, dânsa prin Regulamentul organic, discutat împreună cu Adunările ţerei, pusese bazele rudimentare ale organizării noastre. Dar Ţarul a voit să întinză autoritatea împărăţiei în această ţară şi în anul 1837—vedeţi că vorbesc de vremuri vechi—representantul său a cerut Obşteştei Adunări să admită un articol prin care se stabilea că *orî-ce modificări în legea organică să nu pôtă fi introduse de cât cu sancţiunea înaltului protector.*

Cine cerea aceasta? Impăratul tuturilor Ruşilor. Acel ce era pentru mulţi încă sacru prin bine-facerile sale! Acel ce era temut pentru puterea sa fără control. Acel ce avea Siberia pentru neascultători! Şi de cine se compunea atunci Obşteasca Adunare, Divanul? De câţi-va boieri, priveligiaţi, cum şic d-nealor, fără nici o putere materială, fără mare învăţetură, necunoscuţi Europei, abia scăpaţi de sub jugul turcesc, şi faţă în faţă cu puternicul lor bine-făcător, şi acei boieri, acei simpli, acei neştiutori cari nu se rezemaū nici pe forţă, nici pe opinie, şi nu aveaū alt sprijin de cât sufletul lor de creştini şi inima lor de Români, cari vedeau în faţa lor disgrăţia şi exilul, s'aū ridicat ca un singur om (aplause prelungite) şi aū mers la Domnul de atunci.—«Măria ta, aū zis, eşti român, (aplause prelungite) eşti creştin ca noi; să nu lăsăm să se atingă legile şi neatârnamarea ţerii, să nu fim blestemaţi de urmaşii noştri!»

Căci în sufletele lor veghea alt-ceva de cât poftele brutale, pentru că mai aveaū ceva mai presus de cât setea de bani şi de deşertăcimî: credinţa în Dumnezeu şi dragostea de ţară (Aplause prelungite).

Și astăzi, în 1886, după 50 de ani, România fiind regat, neatârnată sau pretins neatârnată, cu armată de o sută de mii de soldați, cu drepturi și libertăți, cu Constituțiune, România care nu dătoază nimănui nimic, de cât parale, cu 300 de reprezentanți, dintre cari o sumă de inteligenți, doctori sau licențiați în toate drepturile, suferă să se presinte de un guvern o convențiune care atentează la suveranitatea noastră; și acești senatori, acești deputați, în loc să se ridice într'un strigăt de indignare, să asvârle și acest act și guvernul nedemn care l'a iscălit (aplause), se pregătesc pôte — să nu-mi fie cuvântul dis într'un ceas rău — a pune pe dânsul pecetia lor (Aplause).

Și pentru ce ?

Pentru că sunt oameni care trăesc din țară, iar nu pentru țară! (Aplause).

Pentru că burta le-a trecut peste inimă (Aplause).

Pentru că nu vor să piardă nici 25 mizerabili franci pe zi, nici acele jețuri pe care nu le dătoresc votului d-vóstră liber, ci guvernului prin care trăesc și care prin ei trăește! (Aplause prelungite).

Fiind-că între ei și guvern este o complicitate de fapte rele și de umilinți care nu le mai permite să sfărâme jugul rușinos ce îi apasă (Aplause).

Datoria d-vóstră, d-lor, este a vă pune în locul necredincioșilor și nedemnilor d-vóstră reprezentanți-

Faceți ceea ce ei nu mai sunt în stare să facă (Aplause). Apărați cetatea pe care au predat-o (aplause) și zicețile sus și tare :

«Am tolerat să ne risipiți miliónele precum se risipesce apa rîurilor, am tolerat să ne ruinați industria, dar nu vom suferi să ne precupețiți libertatea,

suveranitatea Statului român. Pe acele milioane, pe
rodul muncii noastre, n'a curs de cât sudoarea noastră,
dar pentru neatârnaarea țării s'a vărsat sângele nostru.
De dânsa nu permitem să vă atingeți vre-o dată ! (A-
clamări, aplause repetate).

TOAST*)

Ridicat la banchetul aniversărei a doua a ziarului Epoca (8 Noembrie 1887).

Au mai toastat la acest banchet d-nii Ion Lahovari, Take Ionescu, C. Arion, N. Fleva, etc.

Ridic acest pahar în sănătatea tinerilor cu inimă și patriotism cari acum două ani au creat organul *Epoca*, acest eco al elocuent, indignat și puternic al suferințelor țării, al desiluziunilor tinerimei.

Da, ați intrat în lupta vieții la o epocă de grele încercări. Când, la 1866, noi mai marii voștri pășeam pentru prima oară la luptele politice, o revoluțiune răsturnase un regim mult mai puțin culpabil, mult mai puțin corupt, mult mai puțin vinovat de cât cel de astăzi (Aplause). Viitorul ne zimbea frumos, aveam credința în destinele țării: Unirea desevărsită a țărilor surori, întemeierea unei dinastii streine — dinastie care speram că va fi mai cu seamă străină urilor și divisiunilor noastre, relelor tradițiuni și relelor obiceiuri, străină favoritismului și antipatiilor precugetate — o Constituție și liberală și înțeleaptă, inatacabilă,

*) Reprodus din ziarul *Epoca*, No. 582, 10 Noembrie 1887.

pusă sub scutul unui înalt jurământ, iată visurile de aur ale dimineții vieții noastre politice (Aplause). De aci înainte, credeam noi, România n'avea de cât să-și desvolte regulat pacinicele sale destinuri. Administrația va deveni din ce în ce mai onestă, Justiția mai demnă, mai neatirnată. Aveam, în fine, să curățim de pe noi rugina orientală adunată prin patru secole de barbarie.

Ce vis și ce deșteptare!

Cu noi, de-asupra noastră, oamenii mai bătrâni de cât noi, dar îmbătrâniți în rele, crescuți la școala miserabilă a bizantinismului, au pus mâna pe această nobilă mișcare. Sub masca unui liberalism mincinos, ei n'au voit desființarea privilegiurilor, ci numai deplasarea lor; din abuzurile regimelor trecute, ei urau mai cu seamă faptul că nu se comiteau de dênșii.

Vai! din 21 de ani ai Domniei actuale, acești oameni au guvernat 14. Și, de și pe la sfârșitul și al vieții și al carierei, bătrâna lor corupțiune servă de ideal păcătoș unei generațiuni veștejite în floarea ei, care se pregătește să întrecă exemplele maștrilor săi!

Trebue dar să desperăm? Trebue dar să zicem ca poetul întristat al Romei imperiale:

*Ætas parentum pejor avis,
Tulit nos nequiores,
Mox daturus progeniem vitiosi orem?*

Nu, de o mie de ori nu! Cât va fi tinerime vor fi aspirațiunii; cât va fi viață, va fi speranță. D-voastră nu vreți să știți de trista noastră experiență. Vă avântați cu un picior liber, cu mintea veselă, cu inima ușoară, pe drumul prăfuit și lung pe care se tîrăsc cu anevoie ostenitele noastre pasuri!

Ați devotat acestei opere sănătoase bani, cari nu

țunt nimic, timpul care este mult, liniștea și libertatea care sunt tot. Onoare vouă! Onoare și curagiū; Uitați-vă înainte, iar nu îndărăt. Nu ori-ce sămînță, chiar încredințată vînturilor rele, se per de cu desevîșire; nu în veci va fi neroditor acest pămînt. Se vede că noi n'am știut a lupta, a suferi, a sacrifica în destul.

Aurul nu este curat de cât cînd a trecut prin flăcările ce'l topesc.

Salut în d-voastră viitorul care ne va rîsbuna de prezent.

În sănătatea fondatorilor și colaboratorilor vechi și noui ai *Epocei*. (Aplause entusiaste).

DISCURS*)

rostit de Al. Lahovari la întrunirea publică din sala Orfeu, în ziua de 6 Martie 1888.

Al. Lahovari, viū aplaudat și chemat la tribună, roagă publicul să voteze rezoluțiunea ce va ceti.

Guvernul d-lui I. Brătianu a căzut, dar vrea să se ridice; ea murit, dar nu vrea să fie îngropat. Țara însă și istoria își vor aminti multă vreme înmormântarea ce 'i vom face.

El se rezema pe două lucruri: pe bîta lui Radu Mihaiu și pe elocința lui Dimancea. Când s'a rupt bîta, elocința a amuțit și guvernul a căzut.

Cât pentru noi, am fost în fața unei ispite și a unei curse. Am desprețuit ispita, am dejucat cursa și ne presintăm în fața dv. mândri de noi și mai tari prin stima d-voastră.

D. Brătianu se retrăsese, dar guvernul se rămăsese. Portofoliurile ce dînsul ne oferea fie-căruia din noi în particular, noi nu le-am primit pentru că noi nu vrem portofoliuri, ci guvernul, cum a zis foarte bine d. Carp. Care era scopul? Eū crez sinceră persoana care

a făcut aceste demersuri. Dar la spatele președintelui Senatului se ascundea d. I. Brătianu și scopul acestuia n'a putut fi de cât a divisa între ei membrii opozițiunii oferindu-le guvernul. O opozițiune ca a noastră însă, care se bazează pe o mutuală înțelegere și o mutuală stimă, nu putea rămâne de cât ineluctabilă.

Ei, s'a isprăvit acum. Tot ce era de vînzare în această țară a fost vindut, toate conștiințele venale d. I. Brătianu le-a cumpărat. Acum a dat de capăt; nu mai poate cumpăra pe nimeni, trebuie să 'și închiză taraba și să afișeze pe ușe: «Lichidațiune și încetare de plăți»

D. I. Brătianu se adresa la d. Fleva și 'i zicea: ce cauți d-tă cu ciocoi, cu reacționarii? Și nouă ne zicea: ce căutați cu demagogii, cu descreerații?

Dar d-sa ne poftea la guvern și nu se scârbea să guverneze nici cu ciocoi, nici cu descreerații, numai de sfântul budget să nu se deslipească.

Dar noi am preferit să fim ce suntem de cât să ne schimbăm cu d. Brătianu.

Noi nu avem vanitate, avem demnitate; noi nu ne mândrim cu un portofoliu; noi nu vrem să ne ridicăm la minister, noi vrem să ridicăm ministerele.

Și acela care va lua moștenirea puterii va face un mare sacrificiu, căci va cuteza să stea pe banca pătată de un hoț de ceasornice.

D. Brătianu nu a găsit destule cuvinte insultătoare pentru noi. Ne-a făcut aristocrați, reacționari, ciocoi strigoii. Meritate sunt aceste calificări? Intrebați pe amicii noștri din opozițiunea-unită, pe liberali, pe democrați, pe adevărații amici ai poporului, cari vor fi tot atât de înțelepți la guvern cât au fost de moderați și de energici în opoziție, și ei vă vor spune că nici

o dată noi n'am hrănit în sînul nostru vre-o idee reacționară.

Oare reacționar este d. Lascar Catargi, care a luat parte la toate faptele istoriei noastre, de 30 ani încoace?

N'a luat el parte la mișcarea liberală de la 48 în Moldova? Nu este dînsul unul din fondatorii unirei Principatelor? Nu e unul din promotorii libertăților noastre? Nu sub ministerul său a fost votată și promulgată Constituția de la 1866?

Și vorbesc de cel mai bătrîn dintre noi. În ceea ce ne privește pe noi, oamenii acestei generațiuni, studiile, înclinările, interesele noastre fac din noi niște liberali în sensul adevărat și serios al cuvîntului.

Dar, d-lor, această ineptă calomnie, care se tirăște prin foile guvernamentale, nu mai are nici un efect: d-voastră îi cunoașteți toată valoarea.

Rămășițe ale trecutului? zic ei. Apoi rămășițele trecutului sunt în rîndurile lor. Eū cunosc două rude foarte de aproape ale unui Domn român care sub domina lui aū fost gonite din toate funcțiunile publice și chiar din palatul domnesc, pentru scandalul vieții lor publice și private. Ei bine, acești oameni — par'că visez — după 40 de ani, sunt scoși din umbra în care 'i uitase opiniunea publică. Și de cine? de I. Brătianu, revoluționarul, democratul, omul care a contribuit la răsturnarea a trei tronuri, și ei devin consilierii lui intimi, *intermediarii* lui politici, ca să nu zic o vorbă mai grosolană!

El îi acoperă de decorații, le dă cele dintăiū locuri ale Statului și ale Curței! Iacă omul care cutează să vorbească de strigoii și de rămășițe ale trecutului!

Dacă sunt unde-va strigoî, el îi desgroapă! Dacă există vr'o rămășiță murdară a trecutului, el singur este în stare să 'i scormonească gunoiul!

Nu! astă-zi, în secolul nostru, nu sunt pentru aristocrație, în sensul adevărat al cuvântului; dar sunt pentru îndoita aristocrație a științei și a moralității.

Guvernamentalii au simțit aceasta și nu sunt cu totul în eroare când ne tratează de aristocrați. Aristocrația științei și a conștiinței, această aristocrație le este cu desăvârșire închisă.

Timpul discursurilor a trecut. Opozițiunea a eșit din această ultimă încercare mai unită de cât nici o dată. Suntem uniți între noi și suntem uniți cu voi.

Am zis-o la Cameră, acum câți-va ani, când ni se făceau propozițiuni, ca în aceste din urmă zile: pot aparține opozițiunei învinsă prin luptă, nici o dată opozițiunei umilită prin ertare.

Astă-zi suntem în ajun de a aparține opozițiunei triumfătoare.

Și aceasta pentru că opozițiunea reprezintă coalițiunea cinstei în contra imoralității, a științei în contra prostiei, a elocinței în contra fraselor goale, și a oamenilor politici în contra politicianilor.

În timpul unui guvern de 12 ani, I. Brătianu a creat vr'o 60—70 ministere, a făcut să treacă prin Corpurile legiuitoare vre-o 1000 de deputați și senatori, a prefirat prin administrații vre-o 20 de mii de funcționari; iată ce a mulțumit, ce a căpătuit, ce a îmbuibat.

Dar pe lângă acești 70, acești 1000, acești 20,000 de oameni, dânsul a nemulțumit masa națiunei, compusă din 5 milioane de români.

Nu hoțiile au ruinat această țară. Ele au fost imense, dar suntem încă destul de bogați pentru a plăti hoții

noștri. Ceea ce ne-a ruinat, sunt impozitele care nu numai au fost peste puterile noastre, dar încă rău stabilite, rău repartizate. Ceea ce ne-a ruinat încă mai mult este sistemul economic al acestui guvern care nu e nici liber-schimbist, nici protecționist, dar un monument de ineptie și de neprevvedere.

Impozitele au ucis producțiunea până în rădăcinile sale. Pentru a culege o poamă necoaptă încă, ei au tăiat copacul de la tulpină. Ei, acesta este un mijloc sëlbatice de a guverna.

Libertățile sunt frumoase—și eu sunt pentru libertăți—dară ele sunt un mijloc, iar nu un scop. Libertățile trebuie să ducă un popor la bogăție, la prosperitate iar nu la ruină. Și orî-ce guvern care va veni și nu va scădea impozitele, nu va crește producțiunea interioară, nu va suprima cheltuelile de lux și de ostentațiune, nu va spori pe cele necesare, acela va fi demn de a succeda guvernului d-lui Brătianu, dar nu'l va înlocui.

Ei bine, noi nu voim să-i succedăm, dar să'l înlocuim.

Căci guvernul lui I. Brătianu va rămânea o legendă rușinoasă pentru copiii noștri și istoria îl va pune alături cu acela al fanarioților și al apelpisiților.

D-lor, se zice că seziî sêi vor da un banchet lui I. Brătianu. Da, îi vor putea da un banchet, dacă durerea poporului se va face pâine și dacă lacrămile vor fi culese în pahare.

(Aplause frenetice, urale entusiaste. Mai multe minute nu poate relua cuvîntul. În sfârșit urmează).

Vă rog acum să aprobați rezoluțiunea ce vă voi citi.

Regele nu este în țară, dar cuvintele rostite de noi aci vor ajunge la urechile sale. Zidurile palatelor sunt groase și țipetele de durere ale guvernaților le pă-

trund cu greū. Dar vom vorbi atāt de tare și atāt de des, în cât glasul nostru va străbate piatra și marmora și în sfērșit va fi auđit.

Voi veđi dice Regelui, și dēnsul va înțelege, că acești oameni, cari se numesc ađi liberali și măine conservatori, nu sunt nici una nici alta, căci n'aū fost liberali de cât de sāngele vostru și de averea voastrā și n'aū fost conservatori de cât a celor mai infame abuzurī.

(Aplause îndelung repetate).

DISCURS*)

ținut la întrunirea publică din sala Orfeu, a opoziției-unile, în ziua de Duminică, 14 Februarie 1888.

Chemat timp îndelungat de public, Al. Lahovari se hotărăște a lua cuvântul, de și nu era pregătit să vorbească.

Lungă aclamațiunii salută venirea sa la tribună.

D-lor, sunt mișcat de primirea ce'mi faceți, dar aplausele d-tră nu le cred adresate slabelor mele puteri, ci uniformității purtării mele politice (Aplause). Sunt 21 ani de când am intrat în viața politică și de 21 ani am rămas ce am fost în prima zi, vrăjmașul regimului d'astă-zî și al omului care 'l personifică (Aplause prelungite). De 21 ani strig de la înălțimea tribunei, în întrunirile publice și prin ziare: «Băgați de seamă ! acolo nu este fericirea țerei. Omul acela este un șarlatan, principiile lui sunt o minciună și promisiunile lui o cursă!» (Aplause sgomotoase ; voci: așa e ! așa e !).

Ziua care 'mi va da dreptate trebuia să sosească.

Târziu, în adevăr, dar mai bine tirziu de cât nicî o dată, dînsa a sosit și mi-a eșit dreptatea.

Acei cari altă dată erau alături cu șeful regimului de astă-zî, îi vedeți acum aci alături cu adversarii lui. Vedeți pe un Dumitru Brătianu sfâșiind un trecut de scumpe amintiri, rupënd acele legături ale singelui care sunt așa de tari, și strigându-vă împreună cu noi : «Dați jos pe acel om ; el nu este omul libertăților pentru «care am luptat, ci trădătorul lor. Nu mai recunosc. «nici un tovarăș de principii, nici chiar un frate «El a rămas numai șeful unei bande de exploatatori».

Și nu numai cei bătrâni, vechii luptători, cari reprezintă tradiția libertăților publice, l'aŭ părăsit, dar s'aŭ despărțit de dēnsul și cei ce reprezentaŭ speranța, cei ce, cu iluziuni care n'aŭ ținut mult, îmbrățișeasera drapelul mincinos care se zicea că este al libertăței în această țară.

Ast-fel trecutul și viitorul 'și-aŭ dat mâna în contra lui. D-nii Fleva, Take Ionescu, Arion, Djuvara, sunt astă-zî în rîndurile opoziției.

Dacă am avea a face cu niște oameni politici, fie chiar rătăciți ; dacă am avea a face cu niște oameni în cugetul căroră ar mai fi rămas o urmă de simțire și pe fruntea căroră s'ar mai găsi o umbră de pudoare, ieî de sigur s'ar fi retras de mult în fața unei reprobățiuni atît de generale, atît de unanime (Apl.)

Chiar nedreaptă să fie opozițiunea, vĕzēnd-o așa de tare, așa de unanimă și după 12 ani de exercițiu al puterei, ieî ar lăsa loc unor alți oameni, unor alte idei, unui alt sistem. Dar avem aface cu niște fiare sēlbă-tice care aŭ apucat țara în gură. Și vai de acela care cutează să le smulgă hoitul. El riscă să-și lase mina în dinții lor. (Aplause repetate).

Muncită de ei, strivită sub călcăiul lor brutal, în-lanțuită de o administrație fără scrupul și de o ma-

gistratură fără independență, țara a putut, printr'o silință supremă și desperată, alege vr'o 50 de deputați neatârnați. Dar ca o mumă suferindă, 'i-a născut în dureri și în chinuri și dênșii au eșit la lumină, ca să zic așa, din pântecele ei sângerând. (Aplause).

Și ce face acest guvern? Cum tratează pe acești bărbați, adevărații și singurii aleși ai națiunii, cari au trecut prin foc și prin sabie ca să 'și capete mandatul lor. (Aplause). Cei ce ar trebui să fie acuzați, îndrăsnesc a se face acuzatori; cei cari ar trebui să apere mandatele lor mânjite, eșite din buzunarele prefectilor și ale polițailor, cercetează și 'și permit chiar să invalideze pe acei înaintea cărora ar trebui să dea socoteală (Aplause).

În loc să se apere că au adus funcționarii înregistrați la vot ca pe o turmă (aplause; voci: așa e); că au amenințat pe unii și-au corupt pe cei l'alți; că au ținut pe proprietari cu Creditele urbane și rurale, (voci: așa e!) pe comercianți cu Banca și cu contravențiunii inventate de poliție (voci: așa e!), pe țărani cu Creditele agricole; că au controlat pe alegători în modul cel mai nerușinat, desbrăcându'i și căutându'i înainte și după alegere (voci: așa e! am fost eu!); că au desprețuit cuvântul Regelui și au lăsat să se protesteze polița trasă de dinsul către țară, ei sunt acuzatorii, ei neprihăniții și opoziția a intimidat și corupt pe alegători! (Aplause).

Rezemați pe forța brutală a numărului, ei vor să dea afară pe rarii reprezentanți ai țerei neatârnați (Aplause). Ce caută printre dênșii oamenii de onoare, oamenii de talent? Nu pricep că nu sunt la locul lor?

Afară, un D. Brătianu, cinstea personificată; afară, Take Ionescu, Djuvara, Pallade, talente de prima ordine;

afară, Filipescu și Ressu, oameni de curagiū, oameni de caracter! (Aplause). Să nu se dea în Camera aceasta nici un vot independent! Să nu se mai auză nici o vorbă elocuentă! Ce? nu sunt de ajuns Radu Mihaiū și Anghelescu, Lascar și Vilacros? (Aplause).

O voce: Și Maican!

Al. Lahovari: Aceștia nu sunt încă în Cameră, dar merită să fie! (Aplause repetate).

D-lor, iată situațiunea. În această țară am ajuns într'o stare în care nu mai sunt nici divisiuni, nici certe de partide, în care nu mai discutăm între noi, nici sisteme politice nici teorii economice, nici cutare sau cutare direcțiune de dat țerei în chestiunile exterioare, ci toți oamenii de treabă din toate partidele nu mai facem de cât să strigăm, ca gardiștii de pe strade: «Săriți, hoții!» (Aplause). Iată unde am ajuns!

Opoziția a mers la urnă și n'a putut așterne înaintea alegătorilor un program complet de guvernământ, cum se face în ori-ce țară în asemenea împrejurări.

Ea a fost silită să aibă un singur cuvînt de ordine și un singur program: «Să scăpăm mai întîiu de hoți» (Aplause). Și alegătorii au mers la urne sub impulsunea aceleiași necesități supreme.

Ei bine, este foarte trist când guvernul într'o țară reduce partidele la această programă teribilă în simplitatea ei.

D. D. Brătianu, în scurta sa cuvîntare, ne zice, cu drept cuvînt, că întrunirile sunt absolut necesare într'un regim liber. Da, d-lor, trebuie să ne întrunim adesea, să discutăm, să ne luminăm unii pe alții și să ne cunoaștem mai cu seamă.

Sistemul liberal e un sistem frumos. E un drept

minunat pentru un popor de a regula totul în deplină suveranitate prin votul său. Dar această putere, acest vot pe care 'l aveți, nu este un dar fără primejdie, e o armă puternică dar periculoasă, este o sabie cu două tăișuri; și mâinile care o țin, trebuie să fie de om matur și cugetat.

Mă iertați că vă spun adevărul, dar nu știu să lingușesc (voci : bine, adevărat !); cum nu am lingușit pe Rege, nu vreau să lingușesc nici poporul (Aplause; voci : foarte bine). Ori-ce lingușitor trăește în socoteala celui care 'l ascultă și eu nu voi să trăiesc în socoteala nimenui (Aplause.)

Ei bine! ce sunteți voi, alegătorii, pe cari cei de la cârmă vă numesc poporul suveran? Sunteți suverani, sunteți regi, o zi, o oră. Și vă robiți apoi timp de patru ani.

Atunci, nu mai sunteți de cât supușii stăpânirei și platnicii risipelor și ale greșelilor guvernului! (aprobări, applause); vă lingușesc până când vă ia votul și apoi, vă fură, vă strivesc (Aplause repetate).

Și suveranitatea voastră de o oră, când ați întrebuințat-o rău, când în urnă ați aruncat cu ușurință, cu nepăsare, cu necugetare, buletinul fatal... priviți: aveți pe un Ion Brătianu în spinare 12 ani de a rîndul. (Aplause; voci : așa e ! așa e !)

Acest om vă înșală de 40 de ani și o generație succedă celei-l'alte și ceea ce a fost minciună la început, devine dogmă la sfîrșit; Ceea ce a fost o amăgire, se transformă în legendă. (Aplause).

Ce zice acest om? Ce zice banda care trăește în numele și din numele lui? «Ion Brătianu a făcut pe «48! Ion Brătianu v'a dat libertatea! Ion Brătianu v'a

«dat egalitatea! Ion Brătianu v'a dat independența»
Nu este adevărat!

Este mai întâiu de toate o rușine pentru o țară, este o insultă pentru un popor a se zice că datorește unui om libertățile și drepturile sale. (Aplause).

La 48 Ion Brătianu era un om de 25 de ani, un pigmeu politic, mai nebăgat în seamă. Dacă ar fi fost un Cavour sau un Bismarck, el n'ar fi fost în stare să facă opera colosală pe care el și nerușinații săi lingușitori i-o atribuiesc atât de gratuit (Aplause).

48 l'a făcut ideile timpului, acea suflare de nea-târnuare, de deșteptare, care trecea ca vântul prin aerul Europei, care sguđuia popoarele vechi și deștepta popoarele tinere (Aplause).

48 l'a făcut oratorii, poeții, cugetătorii neamului românesc, dincoace și dincolo de Carpați (Aplause).

48 l'a făcut, în fine, chiar boerii și privilegiații cari au venit cei mai mulți de au sacrificat interesele și prerogativele pe altarul binelui public (Aplause).

Și dacă trebuie să vorbim de nume proprii, 48 l'ar fi făcut mai cu seamă un Heliad și un Tell, dar mai bine să zicem că l'a făcut întreaga națiune românească (Aplause).

Și nu uitați că acei doi oameni au sfârșit cariera lor în rândurile partidului conservator care merită și a meritat numele de liberal-conservator.

Nu, Ion Brătianu n'a făcut pe 48, dar putem să zicem că 48 a făcut pe Ion Brătianu (aplause) și nu este fapta sa cea mai bună (Aplause prelungite).

Dar de D. Brătianu de ce nu se mai pomeneste, când e vorba de 48? Oare pentru că astăzi dă pe față rușinele și crimele guvernului, i s'a șters și trecutul și numele său în istorie? (Aplause).

Dar d. Ion Brătianu, omul de la 48, de cine este inconjurat astăzi în Senatul, în Adunările sale? De cine este reprezentat astăzi în administrație, în diplomatie? Oare oamenii de la 48 sunt, nu voiți zice boerii, dar reacționarii, rămășițele cele mai putrede ale regimelor trecute cu care se fălește și se înconjură? Să-i numesc?... Nu voesc a face personalități. (Aplause).

O voce: Vilacros! (Aplause prelungite).

Al. Lahovari: Dar 48 nu a fost de cât o încercare generoasă, strivită imediat de invaziunea streină. Libertățile noastre reale datează de la cele două mari adunări: Divanul ad-hoc din 56 și Constituanta din 66.

Nu erau conservatorii în majoritate în aceste două Adunări? Nu era Manolache Costache Epureanu președintele Constituantei? Dacă partidul liberal de atunci, pe care nu'l voiți desonora comparându-l cu colectivitatea de astăzi, a luat inițiativa multor reforme, apoi ce împotrivire a găsit în foștii privilegiați? Tote aceste mari reforme nu au fost votate în unanimitate de aceste patriotice Adunări și minciuna de astăzi, care se atribue toate unui om, cel mai neînsemnat pôte în vremurile acelea, pôte să schimbe intru ceva rețea și neînduplecata istorie? (Aplause).

Cel puțin, dacă acei patrioți n'au putut a se bucura de opera făcută de dănsii, ar fi bine să nu se însuftețarina lor de către pigmeii cari profită de bine-facerile și sacrificiile ce le-au făcut. (Aplause).

Ce-i lipsește, ca operă liberală, Constituției de la 66? Nici libertatea presei, nici libertatea întrunirilor, nici juriu, nici regimul parlamentar în tota puterea lui; ba încă dănsa conține atâtea libertăți, în cât puter

să mai adunăm câte-va rămășițe chiar după revizuirea făcută de d-nealor. (Aplause).

Nimic nu a respectat dar : nici pe morți, nici pe vii, nici adevărul, nici istoria. Puterea, bogăția, iată scopul lor înalt. (Aplause). Țara nu este pentru d-enși de cât o scară pe care o calcă cu piciorul, pe care se urcă cât pot mai sus. Dar această scară se compune din trepte vii. Ea suferă, ea tresare, ea sângerează, ea se va scutura o dată. (Aplause). Și cu cât se vor fi suit mai sus, cu atâta căderea le va fi mai zdrobitoare și mai adâncă. (Aplause prelungite).

V'a vorbit d. Arion de finanțele lor în trăsături generale. Nu voi să refac înaintea dv. acest studiu atât de complet, dar aș vrea să mai precizez câte-va puncte.

Guvernul conservator, care a precedat guvernul colectivității, a guvernat cinci ani. Cât a cheltuit în acest timp ? Iată țifra exactă, după socotelile chiar ale Curței de compturi și ale ministerului actual :

439.907.426 lei

său, în țifra rotundă, 440 milioane lei, și cu acești bani a făcut față tuturor cheltuelilor publice și a executat drumurile de fer concesionate lui Strussberg, de și sumele destinate pentru aceste drumuri de fer fuseseră furate de Strussberg, Ambron și cinstiții lui tovarăși ; tot de-odată a plătit datoriile lăsate de prima descălecare a d-lui I. Brătianu în bugetele țerei (Aplause).

Prin urmare, dacă în cinci ani s'a cheltuit 440 de milioane, ce trebuia să cheltuiască în zece ani cinstita colectivitate ?

Indoit, neapărat, adică 880 de milioane.

Ei bine, știți cât a cheltuit ?

Un miliard și jumătate

In țifră exactă :

1.502.701.927 lei.

Și pentru ce ?

O voce : A fost pentru Costinescu și Carada (Aplause).

Al. Lahovari : A fost pentru aceștia și pentru mulți alții. A fost pentru unii români mult, și pentru streini și mai mult. A fost pentru englezi, a fost pentru evrei, a fost pentru toți. (Aplause).

Toți veneau la pradă, toți veneau la împărțeală. Era țara fără streață și satul fără câini (Aplause prelungite). Au cheltuit un miliard și $\frac{1}{2}$; dar nu s'au mărginit aici. Dar emisiunea de rentă ? 940 milioane au fost emise, și cred că rămâi sub adevăr. Dacă scoatem de aci vre-o 250 de milioane, datoriile vechi convertite — și le fac partea largă — rămân 700 de milioane împrumutate de dânsii peste budget (Aplause).

Dar Banca ? dar biletele ipotecare ?

Iată dar :

2 miliarde 200 milioane

și mai bine, risipiți în 10 ani de zile de acești oameni !

Dar bugetele și împrumuturile județelor și ale comunelor !

Voci : Hoții ! hoții ! hoții !

Al. Lahovari : Hoții ! hoții ! strigați d-v. Hoții au strigat și județele, care au trimis deputații opozițiunii în Cameră ! Iată strigătul de la Craiova, de la Severin, de la Ploești, de la Gurgiu, de la Buzău, de la Brăila, de la Bêrlad, de la Iași, de la Galați ! (Aplause).

Din toate orașele mari ale țerei numai Capitala nu s'a rostit. Dar când Bucureștii vor da și ei acest strigăt, sper că nici praful nu se va alege din acest guvern (Aplause prelungite, voci : Jos Brătianu ! la pușcărie hoții !

Dar pentru ce s'aŭ cheltuit 2 miliarde și jumătate în 10 ani ? Pentru ca un Dim. Brătianu să nu stea pe banca de deputat (Aplause). Pentru ca un Cătărgiu să nu stea pe banca de senator, dar pentru un ca un Radu Mihaiu să stea pe banca de ministru (Aplause).

Țic că aŭ cheltuit pentru armată. Da, pentru afaceri de obuzuri și abuzuri.

Abuzurile lor ne sărăcesc, și obuzurile lor ne omoară pe soldații noștri, iar nu pe inamici ! (Aplause).

Nu le ajung banii noștri, averea noastră, munca noastră, le trebuie sîngele nostru (Aplause).

Aŭ cheltuit 30 de milioane, în termen de mijloc pentru armată, în fie-care an. Și anul acesta, peste această sumă, 56 milioane credite extraordinare.

Ei bine ! mă tem să o spui în public, dar cu astfel de administratori cu Maican și Angelești 'mi-e frică ca armata noastră să nu fie desorganizată și ca alora de pericol să nu poată fi mobilizată. Nu astfel era armata pe care a moștenit-o de la guvernul nostru și pe care în șase luni a putut să o poarte pe câmpiile Bulgariei (Aplause).

Nu în șase luni, dacă d. Brătianu ar fi fost un Moltke, cum se pretinde că este un Bismarck. putea să organizeze și să completeze un lucru așa de greu cum este o forță armată (Aplause).

Densii vorbesc de Plevna par'că armata organizată de ei ar fi luat-o, par'că ar fi luat-o Radu Mihaiu cu

prefecții lui (Aplause). Sângele nostru a curs pe câmpiile bulgare, sângele fiilor, sângele fraților noștri (Aplause).

Dar pe când unii mergeau la gloanțe, alții mergeau la furnitură (Aplause).

Unii luați redute, alții decorațiuni (Aplause).

Unii se băteau și mureau, alții se laudau și se îmbogăteau (Aplause prelungite).

Dar cu toate aceste Plevna a fost o aureolă pentru guvernul lui Brătianu. Razele acestei glorii, isbindu-ne de o dată, ne-au intunecat vederile. Națiune meridională, națiune impresionabilă, ne-am amestecat de fumul victoriei și toți, un moment, am simțit o patriotică mișcare care a făcut să bată împreună toate inimile românești.

Zorile dimineții nu sunt mai plăcute de cât primul zâmbet al gloriei inveselind pământul unei națiuni înfiterite (Aplause prelungite).

După două secole de amorțeală, era primul nostru fapt militar și drapelul ciuruit de gloanțe al armatei române a acoperit un moment goliciunea și nemernicia lui Brătianu (Aplause).

Așa dar, cum zice un mare poet francez, grație împrejurărilor, grație vitejiei armatei noastre, o oarbă victorie a adumbrat cu aripele sale fruntea unor nemernici; ast-fel câte o dată o acvilă se abate pe un morman de gunoi (Aplause îndelungate).

Dar fumul gloriei se risipesc mai iute de cât fumul vinului, și după ce ne-am trezit din acest vis plăcut, ne-am găsit în fața tristei realități:

Finanțele risipite, impozitele întreprinse, magistratura fără prestigiu și fără independență, administrația în cap

cu Radu Mihaiu, armata prada Maicanilor și Angeleștilor (Aplause).

Un colț al vëlului s'a ridicat și priveliștea este înfiorătoare.

S'a deschis numai o fereastră și emanațiunile au înfectat aerul întreg. Ce va fi când se va desvêlui întregul putregaiu în hidoasa lui golicione (Aplause).

De aceea nu voiesc independentă, nu voiesc opozițiune, nu voiesc control, nu voiesc nici chiar discuție. Nu pot să voiască oameni cinstiți acolo unde, pe banca ministerială, se resfață Angelescu și Radu Mihaiu (Aplause).

Nu pot să voiască oratori în tribuna unde divaghează un I. Brătianu (Aplause).

Elocința, rațiunea, bunul simț, nu mai au drept de cetate printre dênșii.

Acea colectivitate, compusă din comersanți cari fac politică ca să nu facă falită (aplause), din medici fără clienți, din avocați fără pricină, și din câte-va personalități îngâmfate care nu mai au nimic de vândare de cât numele lor (aplause) îndrăsnesc ei, aleși prefectilor, să gonească din Adunare pe aleși națiunei (Aplause prelungite).

Alegerile opoziției sunt mai curate de cât aurul care a trecut prin foc.

Cetățeni ai Capitalei, să nu suferiți această rușine! Județele au ales 50 de deputați independenți; capitala trebuie să'i mențină (Aplause)

Acest oraș are date mari în istoria lui: să nu le întunecați astă-zî. Când Capitala a voit, totul s'a făcut (Aplause).

Astă-zî vă cerem să scăpați țara de un partid care

nu merită alt nume de cât partidul fraselor goale și al pungilor pline (Aplause prelungite, strigăte : Trăiască Lahovari ! Trăiască opoziția ! Jos Brătianu !

Cinci minute ovațiunile răsună fără întrerupere).

DISCURS

pronunțat în întrunirea conservatoare ținută în ziua de 12 Ianuarie, 1892, în sala băilor Eforiei.

Tunete de aplause isbucnesc la urcarea lui Lahovari pe tribună.

Al. Lahovari: D-lor și iubiți concetățeni! De câte-ori câți-va oameni politici închiriând o sală adună împrejurul lor vre-o sută de prieteni, vre-o sută de aspiranți de funcțiuni și vre-o două sute de curioși, — aū obiceiul să țină că nici odată adunare mai impozantă, mai măreață, mai strălucită nu s'a vădūt. Și a doua ți jurnalele lor publică cu litere compacte această frasă stereotipă.

Eū cred că astă-ți ne este permis, fără a umfla glasul și fără lipsă modestie, să spunem că de când sunt întruniri publice în România, nici o adunare mai numeroasă, mai simpatcă, mai strălucită, nu s'a vedūt într'o sală ca să asculte câți-va oratori politici. Când, întorși în familiile noastre, vom spune aceasta și când jurnalele noastre vor imprima numărul măreț al asistenților, când țara va afla acest eveniment, ni-
menī nu va mai putea da o desmintire, căci avem de martori oculari și vorbitori mai întreaga capitală

a României (aplause). Zidurile acestei săli vaste nu ajung ca să cuprindă pe toți acei cari au răspuns la apelul nostru și bulevardul este copleșit de cei ce nu pot pătrunde. Ați venit la chemarea noastră și iată pentru ce ați venit : fiind-că știți că venind aci, ascultați mai nainte de toate oameni de bună credință. Veți asculta mai înainte de toate oameni cari sunt mândri de a sta la vorbă cu d-voastră, cari luându-vă în serios vă vorbesc serios, cari vă țin cuvântări înțelepte, virile, raționale, cum se cuvine la cetățeni maturi, la oameni inteligenți, culti, iar nu vă tratează ca pe niște copii, cărora li se spun basme, povești din timpuri trecute.

Dicea d. Maiorescu și a avut dreptate : totul a progresat în această țară—și legile și cultura, și avuția și instrucțiunea, totul a progresat. Da ! numai un lucru a rămas îndărătnic și staționar: este o seamă de politicieni, cari continuă să trateze generațiunea virilă din 1892, ca pe copiii de acum 50 ani, cari se încântău așa de lesne cu câte-va vorbe late și câte-va legende mincinoase. Și basmele au avut partea lor cea bună și cu basme s'a legănat mult timp copilăria popoarelor. Dar a sosit timpul ca o dată să se facă înțelepți, copti, politicienii noștri, căci bărbați ca d-voastră, locuitori ai Capitalei, cari de 30 de ani cel puțin citiți jurnale de toate părerile, urmași desbaterile Adunărilor, asistați la atâtea intruniri publice, votați în atâtea rânduri, ați avut atâtea ocațiuni să judecați oamenii politici după faptele, iar nu după vorbele lor, nu mai puteți primi să vi se spue secături ce aveau trecere acum 50 de ani. (Aplause). Eū mă urec la anul 1840, nu voiū să merg mai departe. Eū bine, ce vedem ađi ? Vedem pe niște d-ni Vernescu,

Pallade și Fleva, oameni foarte cunoscuți în București, asupra valorii cărora nici unul din noi nu poate să-și facă iluziuni, care vă adună cu multă pompă ca să vă spună, ce ? de idei, de programe, de ceea ce au lucrat, de ceea ce au de gând să lucreze? Nu ! ci de *boeri* și de *mojici* și de infama reacțiune care amenință libertățile publice ! (rîsete).

Mai întâi d-nealor ne oferă un spectacol care cuprinde două insulte ce fac capitalei : o insultă o fac moralității publice și a doua inteligenței d-voastră ; eu le relev înaintea d-voastră.

D-lor, în politică s'au vădut oameni de partid cu păreri deosebite, cari după ce au fost despărțiți și au luptat crâncen unii în contra altora, s'au înfrățit din nou și au lucrat împreună ; dar aceștia se deosebeau între ei numai în ceea ce privește ideile și politica, nu și asupra moralității personale. Această deosebire de vederi curat politică, după un timp oare-care se poate împăca prin concesii mutuale și lucrarea împreună din nou poate să se urnească fără un scandal public.

Ei bine, condițiunea aceasta lipsește nouilor aliați, fiind-că între acești domni nu fusese ruptură asupra deosebirei ideilor, nu fusese asupra condițiunilor de propășire, de întărire a Statului, ci o luptă și o discuțiune personală asupra moralității, onorabilității lor, brătienistii tratând pe d. Fleva de «Butoi fără fund», de «clup îmbuibat», iar disidenții tratând pe colectiviști de jefuitori, asasini și hoți. (Aplause). Cât pentru d. Vernescu și partidul său, imprăștiat de aceste cuvinte fără părtinire la amândouă grupurile liberale (rîsete). Și astăzi, d-lor, vedem pe d. Fleva alături cu d. Ferichidi, care știți cum s'au calificat unul pe

altul și și-a schimbat nu numai cuvinte grele, dar și câte-va gloanțe.

D. Vernescu alături de d. Stătescu, pe care voia să l trimeată la Văcărești! Și mai mult de cât atâta, d. Pache alături de d. Pallade! D. Pallade pentru prima oară în țara noastră, în plină Adunare legislativă, a aruncat în față acestuia niște cuvinte pe care nu le resfrânsese încă zidurile Parlamentelor noastre. Aceste cuvinte, faimoase prin locul unde s'aun rostit, sunt cele de «escroc», de «bandit» și de «Licinschi». (Aplause prelungite). Ei bine, acești oameni nu după un timp oare-care, după ce s'ar fi uitat puțin această schimbare de daruri grațioase, ci imediat a doua zi, după ce unul perduse portofoliul și cel-l'alt primăria, se duc și se unesc cu insultătorii lor și mâna lor o pun în mâna acestor oameni, mâna care cu câte-va zile mai nainte era să se lipească pe fețele lor. Aceștia vin și vă cer încrederea d-voastră, ei cari în față d-voastră s'aun tratat unii de bandiți, alții de mișei.

Observați bine că eun iaă asupra mea respunderea acestor amabile epitete. Unul dară vă zice: «dați încrederea mișelului». Altul vă zice: «dați încrederea banditului și escrocului». Ei bine! aceasta nu e oare o insultă adusă moralității publice? Nu este cea mai cinică sfidare a sentimentelor celor mai firești ale sufletului omenesc!? (Aplause).

Ce? n'aveți d-voastră conștiință, n'aveți memorie, n'aveți minte, n'aveți inimă? ca să întrebați pe acest d. Pallade: «Cum să dăm încredere banditului și escrocului Pake»? Și pe Pake: «Cum să dăm încrederea mișelului de Pallade»? Ei bine, în nici o țară din lume nu s'ar fi petrecut asemenea lucru! Ei n'aun avut,

d-lor, nici atâta răbdare să lase să treacă timp între injuriile proaspete, n'a avut nici măcar această bună cuviință ca să nu meargă mână în mână la intrunire; puteau să se adune separat și să fi pus grosimea, pudoarea unui zid între insultele lor de ieri și laudele lor de azi.

Acești oameni, se vede vă cred lipsiți de simțul cel mai elementar, vă cred oameni incapabili de a pricepe acest spectacol odios. O asemenea îndrăzneală nu merge fără un mare dispreț ascuns pentru d-voastră, cari le veți arăta că nu-l meritați.

Ei mai fac și o insultă inteligenței d-voastră. Iată insulta :

D-voastră aveți dreptul să cereți de la aceia cari reclamă onoarea de a fi reprezentanții d-voastră un limbagiū, dacă nu elocinte, pentru că elocuența nu este dat să o aibă ori și care, dar un limbagiū clar, onest și serios, să cereți expunerea lucrurilor în mod leal, corect și să cereți mai cu deosebire programul ideilor ce au și al reformelor ce vor să îndeplinească. Nimenea în această țară n'a făcut fapte așa de strălucite, în cât să poată, numai pe temeiul numelui său ilustru, să ceară încrederea țerei, necum d-nii Pallade și Fleva, cari n'aū la activul lor de cât numai câteva discursuri mai mult expectorate de cât rostite. (Aplause).

Noi, d-lor, vom veni să vă expunem faptele noastre din trecut și să vă zicem că sunteți cetățeni maturi, cari ascultați, comparați, de 25 de ani, faptele fie-cărui. Ca cetățeni maturi, judecați-ne după faptele noastre și alegeți între noi și adversarii noștri. (Aplause).

La 1892, niște oameni cari au trecut vârsta de 60

ani, cari au fost de mai multe ori miniștri, n'au găsit la bătrânețea lor alt-ceva de cât să cânte vechiul cântec al ciocoilor și boerilor, al moșicilor și aristocraților. Dar cine mai dă astăzi atențiune la aceste fleacuri politice? Apoi nu s'a șters de mult din legi, din Constituțiune și chiar din obiceiuri toată distincțiunea de clasă, afară doară din creerii întârziați ai d-lui Vernescu? (Aplause). Apoi partidele politice să mai deosibesc astăzi după naștere? Nu vede ori-cine că în toate combinațiunile politice, oamenii se unesc, nu după originea lor, ci prin conformitatea ideilor și înfrățirea sentimentelor? Când cine-va vorbește de un fapt istoric ca boeria, de o stare de lucruri care nu mai există în fapt încă de la 1857, atunci să aibă cel puțin pudoarea de a istorisi lucrurile cum au fost, nu așa cum le face pasiunea oarbă, ignoranța și reaaua credință. (Aplause).

Toată lumea știe că astăzi nu mai există boeri, nu mai există moșici (aplause), afară de moșicia acelorora cari sunt moșici prin caracter josnic și cuvinte nepotrivite. (Aplause). Boeri sunt astăzi toți aceia cari se ridică prin talent, virtute, muncă și merite (Aplause). Toți câți sunt cinstiți, toți sunt cetățeni și tot de odată boeri. Și sunt moșici numai acei cari sunt mișei prin fapte și grosolanți prin vorbe (Aplause). D-lui Vernescu care ne vorbește de ciocoi, de boeri cu atâta îngâmfare și dispreț când se află în adunări publice, știm că în particular boerii îi plac când le cumpără moșiile eftine și când dobândește alianța lor.

Cunoaștem pe acești falși democrați, cari în viața lor privată sunt tot ce poate fi mai aristocratic, în sensul cel mai uricios al cuvântului. (Aplause).

Dar să vin și la alt clișeu al adversarilor noștri,

tot așa de ridicul : amenințarea libertăților publice.

Cum v'a spus foarte bine d. Maiorescu, nu suntem de erii, de azi, sunt 26 de ani de când trăim sub Constituțiunea de la 66 și 35 de ani de la înființarea regimului parlamentar de la 1857 de când avem libertăți publice și o organizare constituțională a Statului românesc. Vom vedea cine în acest interval a respectat libertățile publice: acei cari s'aŭ împănat cu numirea de liberali pentru a se dispensa de a săvârși fapte liberale, cari aŭ împrumutat eticheta ca să contrafacă marfa, sau sunt liberali aceia cari aŭ dat dovezi în fapt și adevăr că respectă cu mai multă sfințenie libertățile publice (aplaude) acest deposit sacru la a cărui dobândire aŭ lucrat părinții lor ? (Aplause). Să nu mai vorbim de trecutul îndepărtat, să vorbim de fapte contemporane pe care le-am cunoscut, le-am văzut cu toți.

Libertățile de care se vorbește mai ales sunt: libertatea presei, libertatea întrunirilor, libertatea tribunii.

Apoi libertatea întrunirilor ați văzut ce fel știaŭ liberalii să o respecte. Ați comparat libertatea presei, sub noi și sub domnia-lor. D-voastră care cetiți, știți cum o parte a presei de astăzi a sleit cu desăvârșire întreg vocabularul insultei, a trecut peste marginile a tot ce este permis în Stalele cele mai liberale, știți cum se atacă, se necinstește, se întină zilnic tot ce o națiune civilizată trebuie să respecte. Ei bine, cu toate aceste escese, cine s'a atins de vre un jurnal ? Ce mână s'a ridicat în contra presei ? Nici chiar mâna legii pe care guvernul a oprit-o, nu s'a ridicat ca să lovească acest abuz, care nu se vede nici în America, nici în Anglia, nici în Franța.

Libertatea presei de la noi este mai nemărginită de cât în ori ce altă țară din lume.

Fac apel la acei cari cunosc Statele liberale, și chiar cele republicane.

Dar pentru ce la noi n'am lovit acest abuz? Pentru că la noi avem cea mai mare încredere în înțelepciunea poporului nostru, și cea mai bună măsură preventivă este bunul d-voastră simț, și cea mai bună represiune este disprețul d-voastră. (Aplause).

Libertatea presei a fost tot așa respectată de Ion Brătianu, de așa zisul partid liberal? Nu vorbesc de câte-va procese, cari de și arată că guvernul liberal-național a fost mai puțin liberal de cât cel conservator, dar cel puțin guvernul lui Ion Brătianu, deși da o desmintire principiului său făcând procese de presă, nu făcea însă de cât o aplicare severă a legii. Dar ceea ce a fost nu numai în contra teoriilor liberale, dar în contra legilor scrise, a fost aceea sâlbatică agresiune în contra biurourilor de redacțiune înscenată de poliție și guvern când s'au sfărâmat preșele, s'au sângerat redactorii și până și slugile, s'au devastat localurile și s'au pedepsit și mobilele!

Iată frumoasa procedare națională liberală! (Aplause).

Dar întrunirile publice cine le-au turburat?

Cine vr'o dată a intrat în întruniri cu bâta și cu sabia, noi sau zișii liberali-naționali? (Aplause).

Cari libertăți sunt de regretat sub conservatori? Am întrebat pe liberali: în Parlament? libertățile de la Bosel, libertățile de la Orfeu sau cele de la Septembre 1887, poate cele de la 14 Martie 1888.

Cine a pus în pericol nu numai libertățile politice, dar chiar și siguranța personală?

Dar să nu mai vorbim de aceste fapte mișelești,

să le lăsam în negura trecutului și să nerugăm la cer ca să nu se mai reproducă. (Aplause).

Înainte de a vorbi de libertăți politice, acest partid ar trebui să respecte mai întâiu legile elementare ale societății civilizate

Dar domniile lor voiesc să vorbească de istorie. Dacă onor. d. Vernescu se aruncă în istorie — și mi se pare că nu este tare în această materie, căci a avut prea multe și bogate procese și i-a lipsit timpul ca să studieze documentele prăfuite de prin biblioteci; d. Vernescu s'a făcut și distribuitor de blasoane; dumnealui ar trebui să lase această meserie la care nu prea a fost pregătit prin studiile sale — noi suntem gata să facem cu d-sa și istorie, istorie adevărată însă, nu povești. Poveștile s'au putut trece la alți oameni cari le povesteau poate cu mai mult talent; imitatorii este știut că sunt mai slabi. Noi vom lăsa aceasta la o parte și vom vorbi de partidul conservator, ca partid politic, de mișcările lui, de serviciile făcute acestei țări, de istoria lui.

Acest partid este azi compus din toate clasele societății, iar nu din o singură castă. El se deosebete prin opinii, nu prin origină, de cele-l'alte partide. E'i bine, mi se pare că istoria acestui partid nu e așa de ticăloasa, cum a spus-o d. Vernescu.

D-voastră știți, d-lor, că nu este durere sau fericire, mărire sau restriște pe care partidul conservator să nu le fi împărțit cu țara aceasta, fiind-că e sânge din sângele acestei țări și carne din carnea ei. (Aplause). D. Vernescu ne vorbește de 48; înțelegeam pe Ion Brătianu să facă aceasta, dar d. Vernescu, dacă nu mă înșel, pe vremea aceea era la școală. Brătianu, ori de câte ori voiam să discutăm cu d'nsul o chestiune

legislativă, să denunțăm abuzurile vre-unui funcționar, ne răspundea cu 48. D. Vernescu vrea cel puțin să moștenească atâta de la fostul șef al liberalilor. Dar n'are nici un drept, căci n'a fost nici în capul, nici în coada mișcării de la 1848.

Mai toată tinerimea privilegiată de atunci, care nu avea nimic de câștigat, din contra avea mult de pierdut din punctul de vedere al privilegiilor, a fost în această mișcare. Parte din ei au mers în exil, iar alții au suferit închisoare pentru niște cuceriri politice, de cari nu ei trebuiau să se folosească. Istoria le va păstra numele. (Aplause).

Apoi la divanul *ad-hoc*, cine era în majoritate? Cine a stabilit cele patru puncte vestite: Unirea, prințul străin, autonomia, adică independența, și regimul constituțional? N'au fost chiar foștii Domni ai țării cari nu se mișcau din anti-camerile Impăratului Napoleon, pledând în favoarea drepturilor țării? N'a fost majoritatea conservatoare din Moldova și Țara Românească, care a proclamat în întregimea lor drepturile de cari astăzi ne bucurăm și pe care Europa ni le acordase ciuntite? (Aplause). Apoi când onor. d. Vernescu, cu amflatura și deșertăciunea sa, vine și îndrăznește să atingă aceste mărețe suveniruri, să nu ne fie permis nouă să-i asvârlim cuvintele insultătoare ca un testimoniu de partinire și de ignoranță? (Aplause prelungite).

Dar să venim la timpuri mai noi, la Constituanta din 1866. Acele libertăți, de cari ne bucurăm astăzi, au fost votate de partidul conservator. Cine nu știe că partidul conservator în 1866 era în mare majoritate în Camera și în țară. Nu aveți de cât să luați numele miniștrilor de atunci: președinte al

Camerei era Manolake Costake, președinte al ministerului era Lascar Catargiu. (Aplause). Unde era d. Vernescu atunci? (Țișete). Și dacă, d-lor, partidul conservator ar fi așa cum îl zugrăvește d. Vernescu astăzi, nu ar fi dat țerei legile pe care le-a dat, legiuri patriotice insuflăte de un spirit liberal atât de larg. (Aplause).

Dar aș venit alte timpuri. D. Vernescu a mai atacat cu multă furie guvernul d-lui Catargiu, de la 1871—1876. Nu zic că în decursul timpului, oameni fiind miniștri și având slăbiciuni omenesti, nu fac și păcate; adese-ori inimiții îi silesc la greșeli, mai adese-ori reii amici îi împing la erori.

Dar d-voastră trebuie să judecați în trăsăturile ei generale o administrațiune. Se poate ca guvernul conservator să fi făcut greșeli, păcate. Dar mai întâiu de toate să constatăm consecința d-lui Vernescu: d-nealui a combătut ca rău, asupritor și netrebnic pe d. Lascar Catargiu, de la 1871 la 1876; însă la 1884 intră în același partid cu d. Catargiu, și de la 1888 și până acum o lună, d-nealui lucrează cu acest d. L. Catargiu, care este cel mai mare patriot și înțelept ministru. Iar de o luna încoace, de când d. Vernescu a eșit din minister, d. Catargiu este iarăși un reacționar și cele-l'alte.

Tot așa a urmat și cu I. Brătianu. Va să zică, ori d. Vernescu se înșeală necontentit asupra valoarei oamenilor, ori d-sa se multumește cu un portofoliu ca să uite toate greșelile adversarilor sei.

Dar guvernul d-lui Catargiu de la 71—76 a făcut țerei unul din cele mai însemnate servicii și pentru aceasta, ori-cari i-ar fi fost greșelile, dacă au fost, va lăsa o pagină neperitoare în istoria acestei țeri.

Să vedem, d-lor, ce s'a petrecut la 1871 ? Era la putere guvernul liberal și prin urmare liberalii n'aveau nici un motiv de a se plânge nici de Rege nici de țară.

Fusese resbelul cel mai însemnat din istoria din urmă a secolului între Prusia și Franța, resbel provocat cu nesocotința de guvernul francez.

Prusia fusese învingătoare ; se iscălise tratatul de la Paris ; nu era vina noastră că Moltke și Bismarck biruise și anexase Prusiei Alsacia și Lorena.

Cu toate simpatiile noastre pentru Franța, înainte de toate nu trebuia să uităm că suntem Români și că România stă în primul rang în inima și mintea unui Român (Aplause). Ei bine, în momentul când Franța îngenunchiată nici nu mai număra, în momentul când toate puterile Europei erau unele la spatele și altele la picioarele Prusiei, știți ce face guvernul țării ? Atunci o ceată de nebuni criminali, împinși de poliție, au găsit momentul favorabil să facă o insultă reprezentantului Germaniei, care în ori-ce caz și între ori-ce alte țări, trebuia să provoace imediat o declarațiune de rezbel și care pentru țara noastră putea să aducă umilirea, ocuparea, separațiunea și dărâ-marea operei clădită cu atâtea sudori. Atunci s'a găsit partidul conservator care să oprească pe Regele care era cu piciorul pe scările palatului gata de plecare, descuragiat, umilit. Acel partid a dat țării un guvern de cinci ani care a restabilit ordinea și liniștea în lăuntru și onoarea țării în afară și fără nici o umilire și fără nici o scuză, a liniștit spiritele, a recăpătat încrederea Europei și a scăpat țara din criza cea mai grozavă poate, prin care a trecut în secolul al XIX-lea. D. Lascar Catargi, dimpreună cu noi pe cari d-nul Vernescu voia să ne dea în jude-

cată, noi am scăpat atunci onoarea, independența și viitorul acestei națiuni. Și acel om umflat și deșert îndrăznește să critice guvernul de la 74—76 care a făcut un așa de mare serviciu țării în cât istoria îi datorește un neperitor monument! Și mai uită d. Vernescu că în acel guvern era ca ministru de resbel d. general Florescu, care acum este la braț cu d-sa și pe care îl laudă pe toate tonurile.

A mai făcut un al doilea serviciu țării guvernul conservator din 1874—76. Pe lângă primejdiosul scandal de la sala Slatineanu, mai era și altă nenorocire pe țară, datorită și aceea tot guvernului liberal. D. Brătianu dăduse unui anume Strussberg o concesiune de căi ferate de sute de milioane și încredințase acelui antreprenor milioanele țării pe parola de onoare; parola de onoare era la noi, dar cheia și lada erau la antreprenor.

Trei sute de milioane care erau în ladă s'a în-
trebuințat pentru altele, fără știrea guvernului țării; drumurile de fer rămăseseră în stare de proiect. Vă puteți închipui dacă Germania, în urma insultei ce i se făcuse, putea să nu aibă nemulțumiri în contra noastră și cât de greu era de a obține concesiuni, când era vorba de banii tutulor micilor acționari germani sărăciți prin bancruta Strussberg, datorită neprevăderii guvernului Brătianu. Ei bine, această afacere s'a împăcat tot de guvernul conservator și nu cu sacrificii mari; s'a dat numai vr'o 9 milioane ca avans și s'a continuat de către acționari, cu noi sacrificii și subscripțiuni din partea lor, construcțiunea și săvârșirea drumurilor de fier. (Aplause). Iată ce a făcut guvernul din 1874, guvern care era compus între alții de d-nii Mavrogheni, Maiorescu, de mine și de regretatul Costa-Foru. Dacă pentru aceste lu-

cruri trebuia să fim trimiși la Văcărești. Văcăreștii ar fi devenit un loc de onoare, iar Camera d-lui Brătianu-Vernescu s'ar fi transformat în Văcărești. Dar au fost alte împrejurări care n'au permis d-lui Vernescu să-și răsbune în contra noastră, care n'aveam alt păcat de cât că am îndreptat negliobiile și crimele guvernului liberal. Am fost în fine iertați de toate serviciile pe care le facusem națiunii (Aplause).

Știți cum au guvernat 12 ani naționali-liberali: nu voesc să vorbesc de acei ce nu mai sunt; au făcut și câte-va fapte bune, însă dacă au proclamat regalitatea, independența, apoi pentru aceasta și sângele țării întregi a curs fără deosebire de partid. Nu era la Plevna nici sânge boeresc, nici sânge mojičesc, era sânge românesc, și acesta este un sânge nobil și generos! (Aplause prelungite). Ion Brătianu a făcut câte-va fapte bune, dar regalitatea a fost votată de noi cei dintâii și nu noi i-am precupețit vr'o dată concursul când a fost vorba a săvârși fapte mari. Nu ne-am uitat cine sunt pe banca ministerială; i-am considerat ca bărbați cari și iubesc patria și i-am ajutat.

Dacă în luptele noastre suntem albi și roșii, în fața străinilor, în fața drepturilor țării, nu suntem de cât Români (Aplause). Dar s'a tras cortina asupra acestor fapte strălucite și a apărut colectivitatea în toată urâțenia ei. S'a zis că s'a luat Plevna, că s'a proclamat independența, că s'a făcut regalitatea; o perdea de lumina s'a lasat dinaintea ochilor țării. Din dărețul acestei străluciri care lua vèzul, putem, au zis dènsii, să ne permitem totul. Dar lumina s'a risipit și în zilele de 14 și 15 Martie țara s'a scăpat de acest guvern nefast; nu prin revoluțiune, cum s'a zis, dar prin o manifestare impunătoare și pacinica a unanimității opiniei Capitalei și nu se putea altmintrelea. Ce să

vă mai aduc aminte de hoțiile de la rebel mai cu seamă unde picătura de aur se plătește cu picătura de sânge (Aplause). Știți că era un furnisor faimos pe care nu-l numesc, știți că toate furniturile în armată, în căi ferate, se făceau prin bună învoială. Ași voi să tac, dar acești oameni ridică astăzi capul lor culpabil și cer să li se dea guvernul țării și pentru aceasta trebuie să le lipim pe frunte aceste fapte proaspete pe care ei le-au uitat, dar pe care nimenea din domniile voastre nu le poate așa lesne uita. Unul astăzi din ai lor a strigat în plină Cameră: «Hoții la pușcărie, bănuții la carantină» ! Ei bine, câți-va din ei au stat la pușcărie ; la carantină însă trebuie să fie mai toți. (Aplause).

În cestiunea acțiunilor Băncii Naționale să vă vorbească d. P. Pencovici, care și-a dat demisiunea din funcțiunea de director al Casei de depuneri. Vă aduceți aminte subscripțiunea anunțată pentru 3 zile, închisă în prima zi ; listele de subscripțiune reformate la ministerul de finanțe ; vedușele, necunoscuții, șterși și frunțași naționali liberali monopolizând toată această afacere care i-a transformat în milionari. Acestea, d-lor, sunt fapte adevărate și cu atât mai adevărate cu cât le-a spus însuși d. Vernescu de la tribuna Camerei.

D. Vernescu îmi impută astăzi o frază pe care a inventat-o în 1886, adică când eșisem de 10 ani de la minister, o foită murdară, o prostie, o minciună, că așa fi zis să se *impuște* poporul. Această frază nu se găsește în nici un organ din opoziție din timpul ministerului meu și știți cum ne tratau pe atunci. D. Vernescu uită că însuși d-sa m'a apărat de această minciună ; astăzi însă exploatează minciuna, exploa-

tează calomnia aceasta pe socoteala sa,—să-i fie de bine!

Dar să lasăm aceste și să venim la faptele d-nealor.

Linia de drum de fer Cernavodă-Constanța, care aducea 300 franci venit, astăzi nu aduce nimic, a fost prețuită 6 milioane; concesiionarii au cerut 12 milioane. Camera a votat 12 milioane și ne pomenim că Senatul ridică rescumpărarea la 17 milioane. Cum s'au împărțit și între cine s'a împărțit prisosul? Toată umea o șoptește. (Aplause).

1 Iată un fapt din ale lor. Să venim la ale noastre, la noi strigoii, mâncătorii de libertăți publice, care guvernăm țara de vr'o patru ani. În acest timp d. Vernescu a trecut și d-sa pe la guvern ca un meteor strălucitor. Să-mi fie permis să vorbesc și de faptele noastre și vă declar, d-lor, că nu voi spune nici o neexactitate. Francezii au un cuvânt: *les bons comptes font les bons amis* și noi, fiind-că dorim să fim prieteni cu poporul român, vă vom da socoteli și socoteli bune și nu ca la oamenii cărora li se spun povești și basme, ci ca la niște judecători demni de a ne înțelege și de a se pronunța.

S'a vorbit mult de supresiunea agiului. Acesta era un flagel, care amenința viitorul financiar al țerei, căci se știe când agiul începe, dar nu se știe când și unde sfârșește.

Când a venit d. Ghermani la ministerul finanelor ajunsese agiul la 22 la sută; d. Ghermani i-a tăiat aripele; în alte țări agiul a ajuns sută la sută și mai mult; s'a plătit o pereche de cisme 1000 lei în hârtie. Ei bine, cu se s'a suprimat agiul la noi? Prin două măsuri, cari amândouă au costat prea puțin pe

țară : și aceasta se datorește bunei gestiuni a finanțelor. Meritul este al d-lui Ghermani în mare parte ; a tăiat răul de la origine și l'a stârpit din rădăcină. Austria, care vrea și ea să se scape de agio, are trebuință de 300 milioane de fiorini. La noi toată cestiunea s'a redus la vr'o 6.000.000 de lei. S'a retras din circulațiune biletele ipotecare în suma de 32,000,000 (32 milioane) — dară aceasta era plata unei datorii, care ori și când trebuia achitată. Prin aceasta am mai dobândit un folos ; am desrobit bunurile Statului care erau ipotecate pentru acești bani de hârtie și am putut să le vindem în loturi mici populațiunei rurale. Transformarea în aur a 25 milioane argint nu ne-a costisit de cât neînsemnatul sacrificiū de șase milioane franci și iată cu ce măsură și cu ce sacrificiū restrânse am scăpat. Să venim la datoria publică.

În 1888, în ultimul budget sub Brătianu, anuitatea datoriei publice era de 66 milioane ; știți cât este astăzi ? Este de 64 milioane, va să zică cu 5 milioane mai puțin. Și nu este numai acest profit realizat de noi. În acești patru ani ne-am împrumutat cu 227 milioane pentru a se săvârși lucrările începute de dênșii, fortificațiile, drumurile de fier, etc., care toate aceste au încărcat budgetul cu dobânzi. Două sute douăzeci și șapte milioane capete reprezintă o dobândă de 44 milioane și cu 5 milioane anuitate mai puțin, represintă în realitate o scădere de 16 milioane la dobânzile datoriei publice. Va să zică, astăzi plătim 16 milioane mai puțin pe an de cât ar fi trebuit să plătim. De unde le-am câștigat ?

Să vă arăt că nu este alt farmec aici de cât o înțeleaptă administrație.

Trei milioane împrumutul Oppenheim, care s'a stins. Acesta este meritul timpului ; două milioane de la con-

versiunea făcută de d. Ghermani, a datoriei de 6% în 4%. Aceasta se datorește unei excelente măsurii financiare, și un-spre-zece milioane de la agio; acestea fac suma de 16 milioane cu care anual am ușurat budgetul Statului la capitolul dobânzilor datoriei publice.

Împrumutând cu toate aceste 227 milioane, băgându-le în drumul de fer, institute de cultură, șosele, fortificații,—pentru a apăra țara în contra amenințărilor din afara—iată administrațiunea cinstită și pricepută a d-lui Ghermani și-i aduc înaintea d-voastră omagiile mele. (Aplause prelungite).

Iată o situațiune care nu o va da d. Vernescu, ori cât de democrat se va recomanda ca este d-sa și ori cât de reacționar și boer ar fi d. Ghermani.

Acum voiți să știți și cum s'a'u echilibrat budgetele în timpul d-lui I. Brătianu și cum se echilibrează de când noi (pretinsa reacțiune) suntem la putere? Iată câte-va cifre. Ele sunt autentice și răspund de ele.

Budgetul din 1884-85 cu un deficit de 14.000.000

Budgetul din 1885-86 cu un deficit de 4.493.000

Budgetul din 1886-87 cu un deficit de 4.563.000

Budgetul din 1887-88 cu un deficit de 4.289.000

Budgetul din 1888-89 votat de Camerele d-lui Brătianu dar aplicat de noi—deficit 2.352.000.

Budgetul 1889-90 votat și aplicat de noi—excedent 1.079.000.

Budgetul 1890-1891, asemenea—excedent 8.753.000 (Aplause prelungite).

Cheltuelile la cari avea să facă față guvernul colectivist erau de 150 milioane; cheltuelile noastre sunt de 170 milioane. Cu toate că facem față unor cheltueli mai mari, întrebuințate la îmbunătățirea drumurilor, șoselelor, la cladiri de școli, etc., și cu toate că am redus taxa bețurilor spirtoase de la 8 bani la 5 bani și am suprimat taxa de 5 la sută asupra

salariilor funcționarilor, cu toate că am redus impozitele și s'a augmentat capitalul datoriei publice, cu toate că am făcut cu dărnicie o lege de pensii pentru civili și militari, care le asigură soarta, fără ca pentru aceasta să adăogăm o centimă impozit și fără ca să facem vr'un împrumut pentru echilibrul bugetar, am imputinat din contra anuitatea datoriei publice, am redus impozitele și toate acestea le-am obținut prin o administrațiune onestă și corectă (aplause prelungite) fiind-că am păzit legile, am dat contractele și furniturile prin licitații publice și fiind-că ne-am lipsit de serviciile unui domn, care este astăzi casierul partidului liberal-național. (Aplause).

Dacă banii nu lipsesc, dacă valoarea proprietăților s'a întreit, dacă comerțul prosperă, dacă toate clasele simt de belșugul general, aceasta nu se datorește de cât unei administrațiuni oneste, înțelepte, care s'a preocupat de binele general, iar nu de binele partidului său, al partizanilor săi. Ioan Brătianu socotea poate că îmbogățind pe partizanii săi, îmbogățea țara, dar este o eroare. Oamenii politici liberali au eșit bogați dintr'o țară săracă, oamenii politici conservatori vor eși de la guvern cum au intrat (fie bogați, fie săraci,) însă vor lăsa o țară bogată. (Aplause).

Mai am câte-va cuvinte spre a sfârși. Trebuie să răspundem ceva, deși n'ar merita, la injuriile și calomniile ce ni se aruncă. D. Pallade, aducând aminte o frasă nenorocită, a strigat cu glasul său de stentor: «am luat Plevna externă—să luăm Plevna internă,» adică majoritatea viitoarelor Adunări.

Aceasta vrea s'o ia în contra noastră, în contra d-voastră.

Mai întieiu este o mare necuviință ce se face, a com-

para luptul glorios al unui rebel în contra străinilor cu luptele politice interne. Ce asemănare e între soldații noștri intrând în Plevna biruită printre gloanțele Turcilor, la umbra drapelului ciuruit și sub nobilele lui culori, cu asaltatorii desperați ai Plevnei budgetare? (Aplause prelungite).

Unii expuneaū morței pepturile lor goale, alții nu expun de cât obrazurile lor (aplause); dară grosimea peleii îi ferește de ori-ce pericol (Rîsete, applause).

Pentru ei Plevna internă este casa vistieriei. Drapelul lor este astăzi o treanță învechită, cu mai multe culori de cât o haină de paiată (Rîsete, applause).

Suntem siguri că d-voastră nu veți acorda încrederea unor oameni așa de păgubitori țerei și, împreună cu noi toți, veți lupta pentru a respinge asaltul acestei turme flămânzite care n'are de cât o țintă : budgetul, și un mijloc : insulta și calomnia. (Aplause nelung prelungite).

DISCURS

*rostit la întrunirea publică în sala Orfeu în ziua
de Duminică, 12 Noembrie, 1895.*

Al. Lahovari : Domnilor și iubiți concetățeni, salut în d-v. pe amicii cei mai prețioși—amicii din zilele grele—și sunt fericit să vă văd așa de numeroși. Sunt fericit că, la câte-va săptămâni de la retragerea noastră, când nu ne mai zâmbeste norocul, suntem cu toții tot așa de calzi cum eram în timpul când dețineam puterea.

Este adevărat că într'o sală mai spațioasă—la Eforie—intrunirea d-lui Fleva este, poate, mai numeroasă fiind-că gazetele lor pretind că pentru întrunirile collectiviste lumea se ține lanț de la Cotroceni până la Eforie—dar sunt sigur că incapacitatea, imoralitatea și abuzurile liberalilor vor face ca, după câte-va luni de guvernare, lumea să fie pentru noi nu de la Cotroceni până la Eforie, ci de la Dorohoiu până la Vărciorova (Aplause).

Nimeni nu se aștepta, d-lor—și liberalii mai puțin—ca conservatorii să se retragă de la putere când aveau o majoritate zdrobitoare în țară și în Parlament; de aceea suntem datori să explicăm Capitalei fenomenul

acesta, Capitalei, creierul țării, pentru ca de aci să meargă în toate unghiurile spre a lămuri pe cetățeni.

Atât este de adevărat ca nimeni nu se aștepta la această schimbare de guvern, în cât nici ziarele lor nu știaū, până în ajun, ce să zică despre schimbare. Cât despre ziarele liberale independente, ele nu numai n'aū fost mulțumite cu schimbarea aceasta, dar aū regretat-o chiar. Iar *Românul*, organul liberalismului clasic din România, organ dirijat de un neîmpăcat adversar al nostru, dar om leal și foarte cinstit, scria, a doua zi după retragerea noastră, că partidul conservator nu trebuia să părăsească puterea fiind-ca nu se compromisese în nimic.

Nu mai *Gazeta Poporului*—și nu știū de e cuvîncios să pronunț inaintea dv. numele acesta—s'a bucurat de retragerea noastră, fiind-ca retragerea noastră era căpătuiala lor.

Dar nici chiar șefii partidului colectivist—acei cari ședeau departe de granița în timpul luptei, dar erau aproape de mâna care împarte portofoliile—nici ei nu se așteptaū la norocul de a lua puterea. D. Statescu se plimba între Nisa și Paris, d. Fleva la Viena—numai d. Sturdza era mai aproape: d-sa se plimba între Academie și Palat (Ilaritate).

Și a luat puterea d. Sturdza, dar a luat-o printr'o palinodie și printr'o inconsecuența. Când a văzut că națiunea întârzie sa le dea puterea—națiunea, de la care pretinde ca purcede puterea—d. Sturdza a găsit scara de serviciū care duce la minister.

După ce d. Fleva zisese că nu primește puterea de cât de la popor și d. Sturdza că nu primește puterea până ce toți Românii din țara și din afară nu vor înceta de a suferi—liberalii aū luat puterea de la cine și-a făcut pomană sa le-o dea, sacrificând ast-fel prin-

ciipiile lor—ceea-ce nu e nici o pagubă—și iluziile Românilor—ceea ce e o crimă, o pecetie pe care Istoria o va pune pentru veci pe fruntea d-lui Sturdza (Aplause).

Șeful liberalilor, prin discursurile sale în Senat, prin conversații particulare și prin ziarele pe care le inspiră, a făcut pe Români din Transilvania să creadă că un guvern românesc poate cere să se schimbe legile din Ungaria. Ei bine, dacă un guvern cu milioane de baionete ar fi cerut aceasta de la Austro-Ungaria, a doua zi s'ar fi declarat războiul; dacă o asemenea cerere ar fi făcut-o guvernul român, n'ar mai fi fost războiul, dar rușine și batjocură ne-am fi expus să primim ca răspuns de la Austro-Ungaria.

Așa am răspuns atunci d-lui Sturdza, și am adăugat: nici d-ta, d-le Sturdza, nici un alt guvern românesc nu va face o asemenea cerere; d-ta nu vei veni la putere până ce nu te vei umili; d-ta nu vei intra la guvern cu fruntea sus, ci în genunchi (Aplause).

Vedeți că am fost profet—și nu mă laud cu aceasta, fiind-că nu era greu de proorocit.

Ce zice azi d. Sturdza? Zice, în discursu'i de la Iași, că «s'ar fi răspândit vorba c'ar fi zis așa».

Auzi că s'a răspândit vorba! Dar 200.000 de locuitori din București l'au auzit rostindu-le, dar zidurile acestei săli, cu mai multa memorie și cu mai multă inimă de cât șeful liberalilor, pastrează încă amintirea acelei declarațiuni.

Purtarea aceasta face rușine d-lui Sturdza—ceea-ce e puțin lucru—dar face rușine și țerei, și aceasta e trist. E trist că omul acesta nu poate governa țara fără s'o înjosească și s'o rușineze.

Spre deosebire de liberali, noi nu făgăduim ceea ce

nu putem ține, și avem obiceiul să facem mai mult de cât făgăduim. Noi, de câte ori am putut face, cu demnitate, un bine Românilor din Transilvania, l'am făcut; și sunt fericit că cel din urmă act al meu la ministerul de externe a fost grațiarea Românilor, obținută de la Impăratul Austro-Ungariei, a Românilor pe cari minciunile colectivistiștilor îi duseseră la pușcărie. (Aplause repetate).

Noi am venit la putere în mod demn, leal și cinstit, și ne-am retras în mod demn, leal și cu mâinile curate—lăsând loc pentru apetiturile colectiviste, această sectă a cărei suflare urmărește puterea cum urmăresc câinii hoitul (Aplause prelungite).

Ei au venit la putere prin cersire și o păstrează prin umilire (Aplause).

Dar ați observat un fenomen? Deună-ză studenții universitari, inimă calde, au sărbătorit pe Mihaiul Viteazul. Văzut-ați pe liberali la statuă? Nu, căci de ocazdata au pus la magazie pe marele eroi spre a' scoate iarăși când vor fi din nou în opoziție.

O voce: Să măi facă studenții manifestație acuma și vom vedea atunci în ce hal le rămân oasele! (Ilaritate).

Al. Lahovari: Acum nota veselă:

Pe lângă tiritorul Sturdza, pe care un ziarist glumeț l'a numit Dimitrie *Scuza*, liberalii au și pe limbutul Fleva care drege prin o circulară toate loviturile date libertății electorale. Destitue, în timpul ernei și fără motiv legal, pe toți funcționarii,—dar dă o circulară; disolvă consiliile comunale și le înlocuiește cu comisii interimare—dar dă o circulară; amenință pe funcționarii, puși la adăpost de destituire prin legile noastre reacționare—dar dă o circulară;

Iasă pe drumuri pe oameni cari au mâncat pâine sub toate guvernele—dar dă un comunicat în care spune că, afară de agenții diplomatici, prefecti, sub-prefecti, polițai, comisari și sub-comisari, n'a înlocuit de cât 9 funcționari (Ilaritate).

Dar liberalii s'au atins chiar de inamovibilitatea magistraturei, ceea-ce înseamnă o știrbire a garanției ce avea cetățeanul în imparțialitatea justiției, și o puternică lovitură dată independenței judecătorului fiind-că revocarea unuia este amenințarea tuturor. Și tocmai d. Stătescu, care cu o pană și o minte ușoară a destituit un magistrat inamovibil, este ministru, care a numit la Curtea de casație pe un strein ne-impământenit ! (Aplause).

Toată tăria liberalilor stă într'un fel de elocință care nu se mai întrebuintează de cât la iarmaroace, de către dentiștii șarlatani cari se laudă că scot măsele fără dureri.

Frasa d-lui Fleva că asvârlă la picioarele națiunii anțurile robiei, este greșos de ridicolă. Care lanțuri și ce robie ?

Intrunirile au fost absolut libere—d. Filipescu le punea la dispoziție gratuit sălile școalelor ca să rostescă discursuri insultătoare pentru d-sa și pentru membrii guvernului—; presa a fost absolut liberă și libertatea tribunei așa de respectată în cât și azi mi se sbârlește părul când 'mi-aduc aminte de interminabilele discursuri ale d-lui Delavrancea. Mă simt fericit că ne mai fiind ministru numai sunt osândit să ascult zile întregi discursurile acestui domn.

Așa dar, ce lanțuri a aruncat d. Fleva la picioarele poporului ? Poate, cum-va, lanțul de la ceasornic..... (Ilaritate).

Trebue să fie cine-va naiv ca un tribun al popoului, ca să 'și închipuiască că libertatea electorală se poate decreta. Această libertate isvoraște din moravuri, din educația politică și din conștiința individuală, iar nu din legi și mai ales din circulări—chiar când sunt sincere.

La vorbele liberalilor, vorbe goale și ridicole, noi răspundem cu fapte.

Iată ce am făcut noi între altele, pentru popor, în timp de 7 ani cât am administrat țara :

Șoseaua București-Vêrciorova, începută de Știrbey, rămăsese cu 12 kilometri neterminată și a trebuit să o terminăm noi, fiind-că liberalii în timp de 12 ani n'au avut timp ca s'o facă ;

Am făcut șoselele Târgu-Jiu-frontieră ; Târgoviște Pietroșița-Sinaia ; București-Alexandria ; Buzeu-frontiera e în lucru ; șoseaua Galați-Bêrlad ; șoseaua Cornul Luncei-Mălini-Stănișoara aproape terminată ;

Linii ferate am făcut : Craiova-Calafat, care e complet terminată ; Focșani-Odobești și Lăculețe-Pucioasa, asemenea ; Pitești-Curtea-de-Argeș ; Târgu-Ocna-Moinești ; Dorohoiu-Iași și Bêrlad-Galați în construcție.

Am făcut, în sfârșit, podul de peste Dunare, o lucrare de peste trei-zeci milioane, și am început portul Constanța, lucrare de 40 milioane.

În privința podului de peste Dunare, această operă de artă unică în Europa continentală, dați-mi voie să vă povestesc un incident care vă va dovedi reputația de care se bucurau colectivitățile în străinătate.

La 1888 aveam interimatul ministerului de lucrări publice și fiind odata la Paris, m'am adresat marilor industriași și 'i-am întreat de ce nu vin să concureze pentru podul de peste Dunare, și știți ce mi-au

răspuns ? Mi-au răspuns verde : « Pentru-că, d-le ministru, în România nu se pot face afaceri în mod cinstit ».

Și a trebuit să le scrie ministrul francez din București că « acum se pot face treburi cinstitute » pentru ca industriașii, sfioși până atunci, să se prezinte la licitație în țara românească. Nu e nevoie să vă spun, d-lor, care e ministrul liberal care făcuse României această nenorocită reputație.

Voci : Radu Mihaiu.

Al. Lahovari : Revin, d-lor, la faptele cu care ținem să răspundem la vorbele colectivistaților.

La venirea noastră în fruntea administrațiunei țerei, erau în toată România numai 6 spitaturi rurale, dintre care două cu localuri proprii, iar cele-lalte prin mănăstiri ; azi, grație solitudinei noastre pentru țărani, sunt 33 de spitaturi rurale.

La 1888 erau 119 biurouri telegrafo-poștale ; azi sunt 223, adică indoit, plus 2685 de biurouri poștale rurale.

Am făcut palatul poștelor și telegrafelor și am clădit 420 de școale rurale.

Cu aceste lucrări, fără să mai vorbesc de altele, putem zice țaranului : erai sărac și te-am îmbogățit, erai orb și te-am luminat, erai bolnav și te-am însănătoșit (Aplause).

Toate aceste îmbunătățiri le-am putut îndeplini grație unui fericit sistem financiar al carui merit revine d-lui Ghermani în contra căruia liberalii nu găsesc să spuna de cât nimicuri.

Intr'un singur an am avut deficit noi, dar în anul acesta—cel mai rău din câți am văzut de multă vreme—a fost deficit în toate casele, și nu e vina d-lui

Ghermani dacă n'a putut face să plouă, cum îi cere d. Sturdza.

Dar ce deficit a fost ? Zece milioane la un budget de 200 milioane, în anul cel mai nenorocit. Și în fața acestui deficit, avem un excendent de 45 de milioane în timpul administrațiunei noastre, dintre cari 6 milioane neatinse încă, iar 6 milioane pentru lucrări cari se pot opri, pe când după eșirea liberalilor de la guvern, d. Carp a trebuit să facă un împrumut de 100 milioane, din care mare parte a servit la acoperirea deficitelor lăsate de ei.

Acesta este capitalul cu care ne prezentăm noi, la încrederea și la stima țerei.

Dar să vedem ce ne impută liberalii.

În șapte ani de administrație conservatoare, liberalii n'au găsit de cât procesul de la Galați, proces neju-decat încă. Aceasta este tocmai dovada corectitudinei noastre, mai ales că nouă ne revine și meritul descoperirii și al urmăririi celor implicați în acest proces.

Mai fac liberalii un sgomot infernal în jurul unui incident petrecut la Sinaia între un ofițer și un civil — incident urmat de două dueluri — ei cari n'au șters nici odată ofensele de cât cu batista (Aplause prelungite).

Ca să sfârșesc, ne-am retras, d-lor, lăsând finanțe foarte bune pe care liberalii le vor risipi, și exemple bune pe care nu le vor urma (Aplause frenetice).

DISCURS

*rostit la întrunirea de la clubul conservator, în
ziua de 21 Aprilie 1896.*

Domnilor și iubiți concelățeni,

Eă nu vë voiă lua mult timp ; cuvântarea mea va fi scurtă ; vorbele nu trebuie să fie lungite când cugătarile se înțeleg, când inimile se întâlnesc, când sufletele se pătrund.

Voiă începe prin a saluta în dv. pe amicii cei mai prețioși, amicii timpurilor grele, amicii de vreme rea, cum se zice. (Aplause).

Opozițiunea are și ea bunurile sale. Restriștea adese ori este sănătoasă și, cum ziceă strămoșii noștri cu multă înțelepciune, *tot reul spre bine* ; în astfel de timpuri se cunosc și se aleg adevărații prieteni, nu când ești la putere, nu când în mâna ta este starea propășirei ori-cărui ; atunci ai mai mulți prieteni, poate, de cât vrei și, de sigur, mai mulți de cât poți să-i satisfaci (Risete). Iernile cele aspre îndreptează adese-ori semănăturile câmpurilor, făcând să piară tot ce este verănos și putred, și vântul tare este bun când alege grăul cel greu și cu spor din neghina ușoară, din pleava de desprețuit. (Aplause).

Cu toate acestea, cu toate că ați trecut prin aceste încercări și aveți să înfrunțați toate neajunsurile unei administrațiuni fără scrupul, sunteți foarte numeroși și suntem fericiți să vedem că ați răspuns în așa mare număr la apelul nostru.

Sălile clubului nostru nu vă pot încapa. N'am luat o altă sală, căci am hotărît să facem o adunare de familie; familia însă este cam mare, de și rudele sunt alese.

Sperăm că din om în om, din cuvânt în cuvânt, cu căldura, cu convingerea care vă însufletește pe d-v., —căci sunteți oameni cari puneți o convingere politică mai presus de meschinele interese,—veți încălzi și restul țerei, și că viitoarea adunare va fi coprinsă între Dorohoiu și Mehedinți, dar nu între zidurile strâmte ale clubului nostru. (Aplause).

D-lor, ați ascultat pe onorabili și iluștrii președinți ai Corpurilor noastre legiuitoare, cari au împărțit cu guvernul trecut sarcina grea și, pot asemenea zice, cu oare-care mândrie, gloria de a governa 7 ani această țară, numai într'un spirit impersonal și larg, nu pentru câți-va partizani politici, ci pentru toți Români și fără preocupare de interese particulare, de meschine calcule. Cu cinste am venit la putere, prin cinste am guvernat, cu cinste și în liniște am plecat. Ne-am dus împacăți în conștiința noastră, căci și inimile și mâinile noastre sunt curate (aplause); ne-am dus fiind-că am simțit că vine un moment în care omului poate că i se urăște și cu binele, ne-am dus fiind-că, pe lângă multe lucruri mari și bune pe care le-am făcut împreună, ajutați și de partea sănătoasă a țerei careia îi revine principalul merit, am putut și noi să facem oare-care greșeli, să nemulțumim pe mulți

prieteni, și era timpul să se schimbe fața lucrurilor și să știe țara ce a pierdut și ce a câștigat (Aplause).

Modestia nu mă lasa să spun că a pierdut mult, dar de sigur că a câștigat foarte puțin. (Aplause).

Care erau principalele invinuirii în contra noastră, care cu atâta larmă se plimba în toată țara de către apostolii liberalismului național ?

O voce : De către Apostolii Mărgăriți. (Haritate).

D. Al. Lahovari : Cu mulți Iuda prin ei ; nu știu dacă era vr'un Cristos !

D. Alexandrescu (Iași) : Iuda era de sigur.

D. Al. Lahovari : Asupra acelor invinuirii ce ni se aduceau, am voit să punem pe țară în măsură să le judece, să le aprecieze la justa lor valoare.

Intr'acele invinuirii, principalele erau că am pus dări grele pe țară, că am înființat legea maximului care este în lucrare continuă de la 1872, fie zis în treacăt, că curgea rentă cu milioanele și că, mai cu seamă, nu lucram nimic pentru desrobirea fraților noștri de peste Carpați, (aplause) ingenunchiați de către seculara apăsare a fieroșilor Maghiari.

D. Sturdza se plimba ca un apostol al Românis-mului, cu steagul albastru învelit în zăbranic negru, de la Dorohoiu la Severin și plângea cu lacrimile sale de crocodil suferințele fraților noștri apăsați. (Aplause).

Dar d-nealui nu s'a mulțumit cu aceasta, a ridicat chestiunea și în Parlament, căci noi, mai moderați și mai inteligenți de cât dênșii, i-am lăsat să patrundă în Parlamentul țerei unde vorba are răsunset și acțiunea politică atrage răspundere.

Rău serviciu 'i-am făcut, dar știam noi ce făceam când îl lasam să vină să vorbească la Senat, nu la

Orfeu, căci grație acestui lucru, cuvintele sale au fost reproduse exact în *Monitor*, s'au telegrafiat în toate unghiurile Europei și s'au înscris în toate cancelariile mai cu seamă în cancelaria austro-ungară, care are tot-d'a-una memorie foarte bună. (Aplause).

Atunci d-nealor, între altele, ne învinovăteau pe noi pentru tot ce faceau Maghiarii, ca și cum d. Catarciu era Banffy și eu țineam locul lui Kalnoky.

Indesaū acuzările cu mult patetic și multă violență, și glasul lor când duios, când indignat, avea răsănet în inimile tinere și naive, în multe conștiințe încă plăpânde. Acestora eu nu le fac cea mai mică învinuire, căci când se poate crede în absolut și în ideal dacă nu în vârsta frumoasă a tinereții? Pe când d-nealor și nouă nu ne era permis să avem asemenea iluziuni. Cuvintele lor însă aveau eco și mai departe. Cei suferinzi cred cu înlesnire pe ori-cine le făgăduiește îndreptare și ușurare. Românii de peste Carpați tresăriră de speranță. Auzind de la oamenii de Stat, de la foști și viitori miniștri un glas încurajator, ei se socotiră aproape de sfârșitul suferințelor lor. Dar vai! ei nu erau aproape de cât de închisori și de decepțiuni. (Aplause).

Eu i-am răspuns atunci d-lui Sturdza și i-am zis: ceea-ce faci nu este bine, nu este onest; pricep de la un tânăru încălzit, naiv, asemenea porniri, și așa fi, poate, chiar rău impresionat, în fundul sufletului meu, dacă n'ar fi nimeni în România tânăru care să nu aibă în sine aceste frumoase avânturi de mărire și de desrobire a neamului său, care să nu creadă în acest nobil ideal—dar de la un om încăruntit și, i-am adăugat, chiar feștelit (aplause) în luptele politice, nu mă așteptam la atâtea demersuri nesocotite. Știi foar-

te bine că ceea ce îmi ceri este cu neputință și că singurul rezultat al intervenției noastre astăzi, sau a d-tale când vei fi ministru — am zis aceasta într'un ceas rău sau într'un ceas bun,—ar fi să punem țara într'o pozițiune care o va duce sau la unilire, prin scuze și ridicul, sau la un act de nebunie și peire prin trecerea Carpaților cu toată armata, cu Regele în frunte. (Aplause).

D. Sturdza a zis atunci : nu'ți cer nici una nici alta, îți propun un samsarlîc cinstit.

Ei, d-lor, vă mărturisesc că nu am înțeles bine pe om. I-am răspuns că intervenție sau samsarlîc este tot una în cazul de față, căci eu, în cuget curat, înțelegeam prin samsarlîc o intervenție în sensul dorințelor Românilor asupra de peste Carpați; eu nu pricepusem pe d. Sturdza. D-nealui înțelegea *samsarlîc* altminterea, adică că prin presiunea guvernului românesc să astâmpere ori-ce mișcare națională, ori-ce lupta pentru programul și idealul Românilor de peste Carpați ! Așa da ! un asemenea samsarlîc era fără cel mai mic pericol (Ilaritate, applause).

Dar mie mi se pare că acest samsarlîc nu mă privea pe mine. Eram corect în relațiunile noastre internaționale, eram prudent, mă abțineam să interviu în afacerile altor State, dar atâta tot ! Sunt servicii pe care nu le fac ! (Aplause).

N'am căutat să vîr vrajba și intriga între oamenii de același sânge, cari își susțineau drepturile și naționalitatea lor, cu atâtea silințe și cu atâtea sacrificii, și pe lângă închisori și amende să mai adaog și amara decepțiune de a se vedea tradați și divizați chiar de unii din frații lor ! (Aplause prelungite).

Nu puteam să fac aceasta, este o meserie care nu

mă privea și pentru care nu eram facut (Aplause).

De altminteri, ea nu a isbutit și nici nu putea să isbutească pentru acela care cu atâta neconștiință a vrut ca s'o încerce (Aplause).

I-am zis d-lui Sturdza : te consiliesz să nu te amesteci în afacerile de peste Carpați, pentru că nu numai că nu ai drept, dar nu ai nici putința să intervii în afacerile Statului vecin, fiind-că intervenția d-tale în fapte pe care nu le știi, în alcătuirii pe care nu le cunoști, va face să fii respins chiar de Transilvăneni, chiar de aceia pentru cari vrei s'o faci, și nu vei aduce între ei de cât intriga și diviziunea, și vei face mai mult rău cauzei pe care pretinzi că o servești, că o iubești.

O voce : Precum s'a și întimplat.

D. Al. Lahovari : Tot s'a întimplat mai repede de cât mă așteptam. Eu credeam că venind la minister, d. Sturdza are să fie mai prudent și ceva mai demn.

I-am mai zis d-lui Sturdza : declarațiunile d-tale, insultele d-tale, în contra unui neam mândru, care are și el, chiar mai mult ca alții, împins până la exces, până la nedreptate, simțul naționalității sale, te vor duce, ca ministru al țerei, să faci scuze și să te umilești, nu pe d-ta, căci puțin îmi pasă, dar să umilești țara pe care o reprezinți (Aplause prelungite). Când te vei fi îngenunchiat d-ta, la Iași sau la București, noroiul va rămâne pe grumajii țerei, și nu numai pe fruntea d-tale (Aplause).

Toate aceste povești, d-lor, au rămas neascultate și faptele care au urmat ne-au răsbunat și sper că ne-au vindecat de d. Sturdza. Nu este vorba, noi suntem vindecați de mult, noi n'am bolit nici o dată de o asemenea uricioasă boală, dar toți acei naivi increz-

tori, cari iau gogoșile drept stele și cuvintele drept fapte, aș mai primit una din acele lecțiuni, pe care aspra experiența și realitatea cea de aramă, după cum ziceau cei vechi, le-o dă celor nepricepuți și celor grăbiți (Aplause).

Iată-i însă de 7 ani,—să ferească D-zeu!—iata-i de 7 luni la putere; dacă ar fi 7 ani, cum din eroare am zis, sper că nici suvenirea nu le-ar mai trăi.

Iată-i de 7 luni la putere: renta a încetat de a se mai emite, legea maximului s'a desființat, legea minelor s'a revocat, dările s'a micșorat, bugetele s'a restrâns asemenea, îndestulându-se toate serviciile publice, și frații din Transilvania capătă cel puțin un loc însemnat și de onoare în Camera din Buda-Pest a orî mai bine aș Camera lor la Brașov sau la Sibiu, și steagul Ungariei a venit să se închine steagului Transilvaniei! (Ilaritate).

V'am arătat ce aș lucrat în cestiunea națională, care, de, mă arde ceva mai mult, întâiu ca pe ori-ce Român, și, al doilea, pentru că eu am avut greaua și delicata sarcină de a fi la ministerul de externe în acele timpuri gingașe și turburate când neanul nostru a luptat cu atâta energie în contra hegemoniei maghiare. Înțelegeți bine că pentru un ministru, doritor ca, pe de o parte, să nu lovească, să nu înjosească, să nu întristeze simțimântul național al celor cari luptău pentru limba și naționalitatea lor și, în același timp, să păstreze relațiuni amicale și regulate cu un mare Stat vecin, sarcina a fost destul de grea; veți judeca singuri dacă am reușit să o îndeplinesc cu onoare și cu demnitate. (Aplause).

N'am făcut scuze nimănui, n'am ingenunchiat demnitatea țerei la nimeni, chiar în împrejurările cele mai

grele, chiar când manifestările ostile au mers atât de departe la noi, și iarăși n'am făcut promisiuni mincinoase, promisiuni pe care nu sunt în stare să le îndeplinesc (Aplause prelungite).

Mai este o alta parte a cestiunei naționale în care d. Sturdza a făcut greșeli și a arătat nemernicie, — ca să mă servesc de expresiunea sa favorită — dară aci fără necesitate și, cum zice francezul, *pour l'amour d'art*.

Situațiunea în Macedonia era din cele mai bune, Sultanul și guvernul turcesc încurageau mișcarea noastră, isbutisem să avem consulate românești în Macedonia, efortii școlare în mai multe localități și, grație concursului colegului meu de la instrucția publică, școlile în Macedonia prosperau.

Cu toate acestea, d. Sturdza da astăzi școlile pe mâna unui om plin de patimi rele, care, într'un timp poate, a adus servicii acestei cauze, dar care, în momentul de față și în starea sufletească în care se află, nu mai poate să facă de cât rău și să devie omul nefast care va îngropa această mișcare.

Nu voi zice mai mult în această cestiune.

D-lor, înainte de a termina, permiteți-mi să arunc o scurtă privire asupra lucrurilor care, în cele din urmă, ne interesează mai direct pe toți, căci dacă omul nu trăește numai cu pâine, nu e mai puțin adevărat că finanțele, budgetul, starea materială a țerei țin în cele din urmă primul loc în preocupările unui popor.

Noi când am părăsit puterea de bună-voie, cum a zis d. general Manu, și pentru ca să se facă încercarea aceasta, care este trebuincioasă pentru lămurirea multora dintre noi, am lăsat o stare financiară, orî-ce ar zice d-nealor, din cele mai înfloritoare; ex

se dovedește prin însăși cifrele care le-au dat ei, căci cifrele nu sunt așa complezante cum se crede și nu pot fi răsturnate, ori-care ar fi pofta aceloră cari le mânuiesc.

S'a constatat acum că din cei 5 ani de la început ai administrațiunei noastre, a rezultat un excedent bugetar de 45 milioane și că anul 1894—95, care a fost însemnat printr'un adevărat cataclism economic, se încheia, după cum am spus noi de atâtea ori, cu 10 milioane deficit, pe când d-lor vorbeau de 50—60 milioane deficit.

Aceasta se vede lămurit, chiar din situațiunea financiară pe care chiar dênșii au fost nevoiți s'o publice, după multe sbuciumări și întârzieri, este adevărat.

Anul acesta din urmă, al cărui buget a fost pregătit de noi, de și nu a fost administrat de noi, eu cred asemenea că nu va da deficit său, poate, unul neînsemnat.

Vom vedea însă cum va merge de aci înainte. Dar ziua bună ca și cea rea se cunoaște de dinineată.

D-nealor au început în această chestiune prin a spune țerii neadevăruri și a promite imposibilități : neadevăr au spus când au prezentat situațiunea țerei ca periclitată, atunci când ea era excelentă, neadevăr au spus când au promis economii, neadevăr au spus când au zis că vor ușura dările, neadevăr când au făgăduit că vor mărgini imprumuturile, neadevăr că vor echilibra bugetele cu resursele ordinare.

Tot ce ne-au învinovățit pe noi pe nedrept, ei au făptuit și înrăit de sute de ori.

Au promis desființarea impozitului personal și l'au înscris cu o cifră mai mare de cât era, au promis

economii fără desorganizare și au făcut în adevăr câte-va economii desorganizând însă servicii neapărate, desființând în realitate geandarmeria rurală, reducând administrația, judecătorii de ocoale etc., și cu toate aceste desorganizări ei au reușit să prezinte un budget mai mare ca al nostru ! Unde s'au dus aceste sume ? La creări de generali, ca să vire politica, prin această poartă poleită, în armată și la fonduri secrete, și o grămadă de cheltueli de lux și netrebuincioase.

Iar acum în urmă vin și dau o lovitură neașteptată urcând de la 5 la 8 bani pe grad impozitul alcoolului cu împrejurarea agravantă că'l percep fără lege. În legea lor grăbită și neconstituțională ei cuprind și alcoolul de fructe, adică țuica. Asta ar fi o lovitură mortală pentru imensa populațiune a județelor de la munte. Aud că în contra textului propus, ei dau astăzi o interpretare care ar exclude alcoolul de fructe. Dar până când vor menține această excepțiune și cine răspunde de o altă interpretare ? (Aplause).

Pun dar această chestiune sub un punct de întrebare ; dar augmentarea impozitului este sigură pentru alcoolul din cereale, pentru acela din fructe este îndoios ; așa rezulta din lege, din cauza negliobiei și grăbirei cu care redactează proiectele lor.

Au introdus iarăși vestita prima de export desființată de noi.

Această lege însă e făcută pentru câți-va favoriți, căci sporirea impozitului este generală apăsând pe toți și primele nu pot fi de cât pentru puțini privilegiați ; aceasta este caracteristica politicei lor : să lovească, să ia în picioare publicul anonim, pe poporul de care ei zic că se îngrijesc așa de mult, și să umple de bani

căți-va aristocrați ai finanței, pe cari cred că se vor sprijini (Aplause prelungite).

Să venim la datoria publică.

D. Ghermani, într'un discurs luminos, a probat, ceea ce toată lumea știe, că de la 1889 și până la căderea noastră s'aū emis, în aparență și nominal, 479 milioane rentă în capital; însă—și aci vă atrag atențiunea—aceasta este o simplă aparență, fiind-că în aceste 479 milioane intră conversiunea datoriei căilor ferate, adică că, pentru aproape 200 și atâtea milioane, pentru care plăteam 6°/_o, am pus în loc altă datorie pentru care plătim 4°/_o.

Iată cum am înmulțit datoria publică cu 479 milioane! Trebuie dar scoase vre-o 300 milioane ale conversiunii și ale amortizărilor. D-lor, noi ne adresăm la oameni inteligenți și vă rugăm, încă odată, să ascultați bine aceste cifre, căci sunt foarte scurte și foarte categorice.

479 milioane s'aū împrumutat, din care 300 milioane, datoria drumurilor de fier, convertită și alte amortizații.

Dovedim că este așa, cercetând mărirea anuității datoriei de la 1888 și până astăzi.

În 1888 această anuitate era de 62 milioane, și astăzi ea nu se urcă mai mult de cât la 69 milioane 500 de mii. Prin urmare, dobânda pe care o plătim astăzi este numai cu 7 milioane și jumătate mai mare de cât dobânda care o plăteam la 1888. Indiferent cum s'a obținut acest rezultat, fie prin conversiune, fie amortizare, fie desființarea agiului. El există. O sarcină de dobânzi de 7 milioane și jumătate reprezintă un capital real de 150 milioane!

Cu aceste 150 milioane s'aū făcut drumuri de fier

în toate părțile țerei, s'a împănat țara cu șosele, s'a făcut spitale, s'a zidit școli, s'a ridicat monumente de cultură intelectuală, universități, etc. ; nu este nici un județ, ori cât de depărtat, care să zică că a fost uitat și părăsit de noi ; toate acestea s'a făcut cu o sarcină reală de 150 de milioane, adică cu 7¹/₂ milioane mai mult la anuitatea datoriei publice, și desfid pe ori-cine să-mi dovedească contrariul. (Aplause).

Ei bine, d-nii aceștia cari desființează impozitele când nu sunt la putere și le indoiesc când sunt la guvern (aplause prelungite), o fac aceasta în prima sesiune a legislaturei lor, nu lasă nici măcar să treacă ceva timp între neadevărurile lor de ieri și contrazi- cerile lor de astăzi (aplause), n'a nici această rușine!

Au desființat popăritul, 30 bani de țeran pe lună, un gol în budget inutil, — mult are să le mulțumească țeranii pentru aceasta! — au urcat însă impozitul fon- ciar și impozitul pe spirtoase. Cele multe înainte!

Într'o sesiune d-nealor au făcut 108 milioane împrumuturi, adică *în 7 luni*; în adevăr, sunt oameni foarte mari, foarte inteligenți, căci au făcut în 7 luni aproape ce am făcut noi *în 7 ani*, ca cheltueli și ca împrumuturi, se înțelege (răsete); acum o să vedem ce o să facă și ca îmbunătățiri; de sigur foarte puțin, căci pentru mult timp le-am făcut mai pe toate și vor trăi mult timp numai prin sîrguința și prin munca noastră.

D-lor, voiți lăsa pe alți colegi ai mei să vă mai vorbească de alte minunății ale acestui minunat gu- vern. Ași avea, în adevăr, foarte multe de zis, dar d. Take Ionescu va descrie cum trebuie pe Stătescu cel cu legile personale și cu judecatori plecați. Pe aceștia 'i-a făcut mai amovibili de chiar cum sunt slugile

d-sale, pe care cred că le schimbă foarte des, având un caracter foarte iritabil; ne va vorbi cine-va și de Budișteanu, de *general-ciomag* (Aplause prelungite).

Tot acest partid, d-lor, a sfârșit, vă aduceți aminte, cu generalul-*furt* și acum începe cu generalul-*ciomag*; este un progres! (Ilaritate).

Eū un singur lucru voiū zice acelaia care de la înălțimea tribunei Parlamentului a spus acea monstrozitate că țara românească este desarmată: ori a spus ceva ce nu este exact și atunci nu se poate califica îndestul fapta sa, ori a spus ceva exact și atunci este criminal că vine să ceară în aceeași ședință 12 milioane pentru casarmament, medicamente, pentru paturi, scufii și scaune găurite și nu cere aceste 12 milioane, și altele de este nevoie, pentru arme.

Țara să tragă la răspundere pe ministrul care a armat-o rău; noi nu fugim de răspundere, dar o singură observație:

Oare ministrul de război a ales pușca Manlicher? Dar n'au fost comisiuni compuse de tot ce armata avea mai competent? Dar ministrul actual de război nu era comandant de corp de armată sub guvernul trecut? Dar n'au fost împărțite opt mii de puști în timp de un an la toate corpurile de armată spre încercare? De ce nu și-a făcut datoria să arate că puștile sunt rele? Să arate raportul său ca comandant de corp prin care spune că pușca Manlicher este un ciomag!

Ori nu și-a făcut datoria ca ministru, ori nu și-a făcut datoria ca general de corp de armată.

Nu poate să iasă din această dilemă în care îl închid, chiar cu tunurile fortărețelor sale!

Termin, d-lor, mulțumindu-vă că ați venit să ne încurajați, să ne îmbărbătați, să ne împingeți mai de-

parte în luptele care de atâția ani le ducem, d. Lascar Catargiu de o jumătate de secol (aplause prelungite), noi de 30 de ani, pentru o bună și cinstită administrațiune și pentru o înțeleaptă direcțiune a acestei țări.

Nu am cerut de la țară absolut nimic pentru noi. Noi nu figurăm ca șefii liberalilor în lista recompenselor naționale. Nu am cerut nici o dată de cât răsplată morală. Această răsplată țara deșteptată și istoria nepărtinitoare ne-o vor da o într'o zi, precum ne-au mai dat-o adese-orî; a fost astăzi o eclipsă trecătoare, compez pe bunul simț și pe inima dreaptă a acestei țări, căci o națiune care nu ar avea nici un cuget, nici inimă, nici suvenir pentru rău, nici recunoștință pentru bine, nici putința de a prețui oamenii săi desinteresati, inteligenți și onorabili, acea țară este moartă înainte de viață și atunci se poate zice de dânsa că are guvernul pe care îl merită.

Aceasta însă nu se poate zice de țara României, dv. ne sunteți o adevărată chezășie. Nu, țara românească nu are guvernul pe care-l merită; a avut guverne mai bune și merită guverne mai bune și cu toții ne-am silit să le impunem, căci, cum am zis, singura noastră țintă nu a fost și nu este de cât binele public și singura noastră răsplată: satisfacțiunea conștiinței, fericirea de a'l fi îndeplinit.

(Aplause prelungite, strigăte repetate de bravo).

DISCURS

pronunțat la sala *Dacia* în ziua de Duminică 27 Octombrie 1896 cu ocazia procesului Mitropolitului Ghenadie care fusese judecat și scos din scaunul de Mitropolit de către Sf. Sinod prin hotărîrea sa de la 20 Mai 1896. Iar la 4 Decembrie acelaș Sinod a revenit asupra hotărîrelor Sale și a anulat-o. Mitropolitul Ghenadie și-a dat atunci demisia din înalta sarcină ce ocupa.

Domnilor,

Venerabilul nostru șef--bătrân, dar nu îmbătrânit, căci nu e îmbătrânit nici la minte, nici la suflet—v'a spus pentru ce ne-am adunat aci. Ne-am adunat ca să ne consfătuim frățeste, creștinește, asupra unei chestiuni care atinge sentimentele noastre cele mai intime—ne-am adunat ca să ne adresăm Regelui să facă dreptatea pe care o refuză guvernul—complice și magistratura ingenuchiată.

Când guvernul-complice nu ne ascultă, și când magistratura e slugă a fără-de-legei iar nu a legii, atunci suntem siliți să uzăm de dreptul strămoșesc și constituțional petiționând la Regele în contra guvernului, noi, opoziția, în contra guvernului care a eșit din Constituție.

De când a venit la putere guvernul acesta, nu crez să fi făcut ceva pentru țară și interesele publice. Dar un lucru trebuie să'i recunoaștem, că incidentele sgo-

motoase se țin lanț și că guvernarea lui se aseamănă cu o dramă bine mașinată în care interesul nu lăncezește un singur minut, dar noi credem că, pentru binele și cinstea țerei, ar fi timp ca cortina să cadă.

Nu sfârșisem încă cu scuzele făcute de guvern către răsărit și către apus; d. Sturdza nu se ridicase încă pentru a'și șterge praful după genunchi, și alte scandaluri, alte rușini se ivesc. Am avut, întâiu, chestiunea școalelor din Macedonia. Cu mari jertfe și cu greutate multă înființasem în imperiul turcesc școale în care să se predea limba română copiilor de Români. Azi, profesorii acestor școale rătăcesc, fără domiciliu, pe drumurile Macedoniei sau cerșesc prin București...

Avusesem norocul, fiind ministru de externe, să ridic drapelul românesc la Bitolia, înființând aci un consulat românesc.

Eraū veacuri uitate de când ori-ce relațiuni erau întrerupte între Români de la Dunăre și rămășițele neamului lor din Macedonia și din Epir.

Și nu uitați că un consulat în această parte a Europei nu înseamnă o autoritate comercială sau administrativă, ci o autoritate cu puteri mari, cu putere de a judeca, de a aresta, osândi și ocroti. Ei bine, o mână profană și insolentă l'a dărâmat din nou la pământ.

Autoritatea care reprezenta pe Rege și țară, pe care Turcii chiar o respectau, a fost înlocuită de-a-tot-puternicia unui Apostol Mărgărit!

Ast-fel, această bucată de pământ românesc, îngredită în mijlocul imperiului otoman, a dispărut, spre marea întristare și mirare a Românilor din Balcani — acest atentat s'a săvârșit de mâini românești.

Mai frumos: un general, un ministru de resbel, vine

și declară în Parlament, cu precauție și recidivă, că pușca românească este un ciomag. Va să zică, oștirea e desarmată și țara un maidan deschis pentru ori-cine ar voi să intre. Dacă lucrul era adevărat, totuși era criminal să facă asemenea mărturisire înainte de a fi înlocuit până la una arma neputincioasă, și dacă nu este adevărat, vă las să judecați ce merită asemenea om.

Nu voiți vorbi, d-lor, despre cele-l'alte lucruri neînsemnate pe lângă acestea. Zic neînsemnate, căci hoțiile generale de la primării și administrații, care ar fi lucruri enorme pentru un alt guvern, sunt nimicuri pentru guvernul de azi.

Oblăduirea aceasta e tinără dacă 'i numărăm zilele, bătrină dacă 'i numărăm păcatele și gârbovă dacă 'i socotim prostiile.

Îi trebuia mai mult acestui guvern: trebuia să vie și, în mijlocul Bucureștilor și în fața țerei uimită, care până astă-zi nu s'a desmeticit încă de o asemenea îndrăzneală, să pue mâna pe Mitropolitul țerei, pe al doilea demnitar al Regatului după M. S. Regele, pe acela care s'a așezat în scaunul Grigorilor și Neofiților, pe cel care are întreita investitură, a Parlamentului, a Sinodului și a Suveranului, și să'l trateze mai rău, nu zic de cât cel din urmă borfaș, prins asupra faptului,—căci și pentru acesta sunt legi, judecători și forme—dar cum trata inchiziția spaniolă pe acuzații săi sau cum se poartă un Rege negru din fundul Africeii cu supușii săi.

Față cu acest tratament barbar, mă întreb și ne întrebăm cu toții: suntem, oare, în România, după 30 de ani de la Constituție, ori în întunecimile Africeii și în pustiurile Sudanului?

Au luat noaptea pe capul Bisericeii, 'l-au pus într'o birjă cu două geandarmii și un prefect—numesc pe geandarmii, înainte căci probabil erau mai de omenie de cât prefectul,—și l'au închis într'o chilie, unde i se aplică regulamentul monachilor vagabonzi.

Este culpabil, zice guvernul. Fie! Dar nu este om care, culcându-se seara nevinovat să se scoale dimineața osândit—când legile au fost respectate.

La judecarea ucigașilor și a borfașilor se iaă garanții cari nu s'au luat față de Mitropolitul Primat! Capul Bisericeii a fost suspendat într'o zi, pe temeiul unui act de acuzație pe care nu avusese vreme nici să'l citească—iar când guvernul actual orânduiește o anchetă în contra câte unui subprefect sau alt om de al d-nealor, nici nu'l suspendă și ancheta ține câte 8 luni.

Dovezile pentru monstruoșitatea acestei procedări le iaă din însăși broșura d-lui Mârzescu... mijlocitorul ministerului—ca să întrebuițez un cuvânt blând, presa îl numește alt-fel, dar știți că jurnalele au privilegiul de a fi mai aspre.

Iată ce spune d. Mârzescu :

«In acea zi, 17 Maiu, Sf. Sinod incuviințează citirea actului de acuzațiune, votează propunerea de dare în judecată, propune suspendarea Mitropolitului, numește o locotenentă mitropolitană,—tot în acea zi ministrul cultelor cere incuviințare de la consiliul de miniștri, consiliul de miniștri îl autoriză să supue M. S. Regelui cuvenitul decret, ministrul cultelor face raport M. S. Regelui, decretul se iscălește, se notifică Mitropolitului Primat și se și execută».

În ziua aceea ministrul cultelor a trebuit să nu se scoboare din birjă. (Ilaritate).

Iată dar că guvernul actual a inaugurat judecarea și depunerea Mitropoliților în birjă cu ceasul.

Dar judecata și judecătorii? Chemările s'au făcut trei în două zile—cu toate că amicul meu, d. Take

Ionescu, care a devenit foarte tare în chestie de canoe de când a fost ministru de culte, susține că trebuie să treacă câte o lună între fie-care chemare. N'a avut nici chiar pudoarea să pue trei zile pentru trei chemări, ci într'o singură zi suspendat, în trei chemat, judecat, osândit și pornit cu birja la Căldărușani !

Afară de aceasta, unul din judecători zăcea sub greutatea a 32 capete de acuzație, trei alții fuseseră însăși acuzatori, un al cincilea 'și-a retras iscălitura declarând că a fost siluit, iar un altul 'și-a pus iscălitura de și nu luase parte la judecată. Va să țică : unul iscălește fără să audă, altul aude dar nu iscălește — sease reproșabili din cei două-spre-zece cari au semnat acest act, rușinea instituției noastre sinodale. Așa dar iată forma și garanțiile : un tribunal incompetent, judecători recuzabili, numărul legal lipsind, chemări grăbite și, ca culme a infamiilor, nu s'a admis nici un apărător acuzatului, care până eri prezida Sinodul și judeca el pe cei-l'alți.

Fondul ? Invinuirile în contra Ierarchului care pentru d-voastre ca și pentru mine, este tot I. P. S. S. Mitropolitul Primat—tot așa de mare în chilia de la Căldărușani ca și în palatul mitropolitan—mai mare ași zice în restriște și umilință de cât în pompă și slavă ca ori-ce adevărat creștin—sunt de două feluri: unele de competența Sinodului și altele de competența Curții de casație. Asupra celor d'înteu Sinodul a fost nedrept și pățimaș, asupra celor-l'alte Sinodul a fost incompetent, arbitrar și abuziv.

Iaă una saă două din invinuirile care intraă în căderile Sinodului. Se acuză Mitropolitul că ar fi ordonat ca o rugăciune către S-ta Treime în loc să se zică mistic în altar, să se rostească tare în auz ; alta, ca

slujbele unde e de față însuși Mitropolitul, episcopii în loc să slujească cu mitra pe cap, ar fi fost orînduiți să slujească fără mitră și fără cîrjă! Ei bine, dacă chiar așa ar fi—fiind-că nu suntem teologi—pedeapsa fost-a ea în proporție cu vina? Dar am întreat clerici superiori, oameni cunoscători în materie și toți mi-au afirmat că învinuirile ce se aduc Mitropolitului sunt niște „fleacuri și nimicuri”—proprile lor expresiuni.

Dar apărarea Mitropolitului este foarte simplă :

I. P. S. S. Mitropolitul Ghenadie zice că sunt tradiții în privința aceasta : sub Nifon se făcea așa, sub Calinic s'a făcut alt-fel. Mitropolitul Ghenadie n'a făcut—în cazul când învinuirile ar fi întemeiate — de cât să se întoarcă la o veche tradiție.

Dar să trecem la învinuirile de drept comun.

Pentru acestea Sinodul nu era competent nici să le judece, nici să le prejudece. Călcând peste cercul competenței sale, afirmând niște fapte infamante pe socoteala șefului lor bisericesc, fără cădere, fără interogatoriū, fără apărare, fără martori, fără acte, Sinodul a iscălit un pamflet iar nu o hotărîre și s'a făcut vinovat de o monstruozitate juridică.

Ca să vă dau un singur exemplu, eu știu personal că una din aceste învinuiri este cu totul neîntemeiată și voiū aduce mărturia mea chiar dacă îmi va fi cerută, în regulă, se înțelege.

Ceea-ce însă, este mai cumplit în această afacere, este că faptul cu care aū sperat să întărite mai mult opinia publică, adică raporturile dintre Mitropolit și ocnașul Mărgăritescu, s'a dovedit că se bazează pe o corespondență falșă de sus până jos, fabricată de acest ocnaș.

Așa dar, un ocnaș care plastografiază o scrisoare este în stare, după 30 de ani de la Constituție, ca cu toate legile și instanțele noastre judecătorești, să aibă puterea, din fundul ocnei în care este închis, să ia de guler pe Mitropolitul Primat al țării, să-l doboare și să-l tirască cu el în pușcărie!

Dar sunt plini Văcăreștii, Telega și Ocnele-mari de asemenea martori. Pentru fie-care din noi guvernul la nevoie poate să găsească unul sau mai mulți. Guvernul de azi este primul guvern din această țară și din lumea întreagă care răsbună morala publică în contra Mitropoliților sprijinindu-se pe ocnași!

Adevărat, d-lor, cea mai mare dificultate a guvernului viitor va fi ca să ferească pe miniștrii de azi de consecințele faptelor lor. 'I-am mai scăpat o dată...

Această hotărîre pătată de viții, informă și fără formă, fără cele 12 iscălituri canonice, dar cu iscălitura lui Mărgăritescu, ocnașul, s'a executat fără semnătura și aprobarea M. S. Regelui, în mâinile Căruia este încredințată de către Constituție puterea executivă. Dar iscălitura M. S. Regelui, care s'a pus în josul atâtor acte mari, nu se putea pune dedesuptul semnăturii lui Mărgăritescu și Partenie!

Cum, însă, s'a executat o sentință care nu poartă pecetea și numele Aceluia care singur deține puterea executivă, și fără voia Căruia, în acest domen, nimic nu se poate mișca în această țară? S'a invocat un articol prin care Sinodul are dreptul să-'și execute singur hotărîrile, dar jurisconsultii și apărătorii ofici-oși ai guvernului au citat numai pe jumătate acest articol, unde se arată că numai pedepsele cu caracter disciplinar și curat religios se pot executa de a dreptul de Sinod.

Dar cei cari au plastografiat scrisorile lui Mărgăritescu nu se vor sfii de a plastografia un text de lege.

Guvernul, neputând obține semnătura Regelui, s'a lipsit de dânsa. Și avea dreptate. Ca să ridice pe un Mitropolit, ca să'l violenteze, ca să'i spargă ușile, ca să'l trimită noaptea la monăstire, n'avea trebuință de cât de geandarmă.

D. Carp a zis : «Regele și Dorobanțul»; guvernul de azi a simplificat formula reducând totul la : «Dorobanț», la «geandarm».

Dar ceea ce nu știu ei este că mai există un Rege și o opinie publică și la aceste două înalte instanțe ne adresăm, ca la un ultim recurs, căci toate cele-l'alte garanții sunt desființate de fapt.

Judecat fără să fie chemat, osândit fără să fie apărut, și, pot zice, executat fără să fie osândit—căci aceea osândă nu era definitivă—aceasta este situația I. P. S. S. Mitropolitului.

Și mă întreb : de ce atâta urgie în contra Mitropolitului Ghenadie ? Înțeleg lupta regilor Franței în contra Papilor ambițioși cari îi excomunicau și încercau să uzurpe drepturile puterii seculare, dar dușmănia în contra Mitropolitului Ghenadie care, știind că Mitropolitul este al țerei și al Bisericeii iar nu al unui partid, la venirea guvernului de azi era așa de puțin ostil d-lui Sturdza în cât unii din tinerii noștri amici s'au crezut chiar în drept să'l atace une-orî—fapt pe care nu l'am aprobat—mărturisesc că nu înțeleg. De aceea, fapta liberalilor o socotesc ca o faptă de nebuni.

Este o faptă de nebuni care nu se explică de cât prin mania bolnăvicioasă a d-lui Sturdza de a dis-

truge tot ce s'a făcut de către guvernul trecut, de a desființa și legile și de a lovi în toți oamenii cari au servit țara în curs de șapte ani de zile.

A vrut să inlocuiască pe Mitropolitul-primat ca pe un simplu pomojnic de subprefectură și fiind-că n'a putut, în pornirea'î oarbă și răutăcioasă, a sfâșiat Constituția, a călcat legile civile și bisericesti, a trecut pe de-asupra prerogativei suverane, a înspăimântat țara, a necinstit Biserica.

Și cu toate astea ce putea face guvernul trecut, când scaunul mitropolitan a fost vacant, de cât să'l ocupe cu unul din Ierarchiî care ocupase un scaun episcopal cu onoare și demnitate 12 ani sub guvernul liberal?

Aci oratorul protestează în contra calomniei aduse odată de colectivisti guvernului trecut că ar fi silit pe Mitropolitul Gheorghian să'si dea demisia.

D. Lahovari povestește conversația pe care a avut-o cu Mitropolitul Gheorghian, pe care în mai multe rânduri l-a rugat să rămână la înaltul său post, și care 'l-a zis că este foarte mulțumit de guvernul conservator, dar că se retrage ca să nu mai fie suduit în Sinod de Mitropolitul Iosef al Moldovei și amenințat cu degetul de episcopul Partenie.

Revenind la sentința Sinodului, oratorul dovedește că nici acei cari au impus-o și au dictat-o nu se țin mulțumiți cu dânsa. Cugetul îi mustră și caută dovezi în contra celui judecat și articole de lege în contra celui osîndit—lucru unic în anele judecătorești.

Judecătorii d-lui Stătescu aleargă, zice oratorul, de la București la Căldărușani cu minciuna la subțioară și cu falsul în ghiozdan.

Daca judecata este dreaptă, ce mai e nevoie de a o motiva; și dacă este neîntemeiată, de ce s'a executat.?

Două victime a făcut guvernul prin faptele sale criminale și nehibzuite: cea mai puțin lovită este I. P. S. S. Mitropolitul-primat—căci conștiința sa curată îi face ușoară suferința, dar victima cea adevărată este Biserica română și Sinodul său; pe unul l'a lovit numai, pe cel-l'alt l'a necinstit.

Această instituție încă fragedă, a primit o lovitură de moarte. Judecata lui îl va judeca. Biserica noastră națională are astăzi o pată care greu se va putea șterge. Această defăimare a trecut de hotarele țerei, și cele-l'alte biserici surori cărora s'a comunicat sentința infamă și de la care se aștepta un răspuns, s'au manifestat prin tăcerea disprețului lor.

Este ceva mai grav.

Este de temut că, dacă nu oamenii culți, cel puțin mulțimea care nu poate să facă distincțiuni subtile, să nu facă răspunzătoare însăși legea creștină de nevrednicia slujitorilor săi și să nu se lățească în țara aceasta necredința și nepăsarea de cele sfinte. Dar aceasta nu va fi.

Suntem Români, suntem creștini, suntem oameni. Nu e cu putință ca un fapt care a călcat Constituția, legile scrise și legile chiar nescrise ale omenirei, dar cari sunt adânc înfipite în cugetul fie-căruia, să nu ne miște până în fundul inimilor noastre. Această odioasă judecată putea chiar să sdruncine credința. Dar până aci. Această credință în care ne-am născut și în care voim să murim, care a preșezut la cele mai mari acte ale vieții noastre, care a împreunat mâinile noastre cu mâinile soțiilor noastre, care a adumbrit leagănul copiilor noștri, care a veghiat mângâietoare la căpătiul strămoșilor noștri adormiți, în care și noi sperăm să adormim în pace, pentru a reînvia în spe-

ranță, acea credință nu poate fi pingărită de un Par-
tenie, nici siluită de un Sturdza. Dênsa a fost de la
început și de-alungul istoriei una cu națiunea română,
dênsa a purtat în luptă steagurile biruitoare ale Mi-
hailor și ale Ștefanilor, pentru dênsa aũ murit Ba-
sarabii în Constantinopole. Ea este amestecată cu pă-
mântul și cu țerîna acestei țeri, ea este dospită în i-
nimile și în cugetele noastre.

Nimic nu o va sdruncina.

Guvernul, sprijinatorii lui, scribii și cărturarii lui
de la un timp încoace repetă în toate modurile—ca
și când ar voi să se întremeze pe ei înșiși,—«chesti-
unea este închisă, lucrul este sfîrșit!»

Domnilor, când Mântuitorul lumiei fu pironit pe
cruce, când dete ultimul strigăt și când Duhul sêu se
întoarce la cerul de unde venise, poporul ucigaș al
Evreilor a strigat și el într'un glas: «S'a sfêrșit!»

«S'a sfêrșit!» aũ zis Ana și Caiafa; «s'a sfêrșit» aũ
zis fariseii; «s'a sfêrșit» aũ zis judecătorii nedrepti;
«s'a sfêrșit» a zis mulțimea orbită; «s'a sfêrșit» a
zis Pilat din Pont și 'și-a spălat mâinile pôte pentru a
doua oară.

Ei bine, nu se sfêrșise și nu s'a sfêrșit încă! Po-
porul, complice al celei mai mari crime în istoria lu-
mei, a fost risipit în cele patru unghiuri ale pămên-
tului, imperiul roman a căzut; atâtea alte împêrății
s'aũ format și aũ pierit și încă nu s'a sfârșit. Sunt
peste puțin o mie nouê sute de ani, milioane de cre-
știni la zile anumite se adună și ridică rugele și bles-
temele lor la cer în contra poporului ucigaș și jude-
cătorilor infami. O nedreptate nu se sfêrșește nici o
dată; ea strigă către cer și către pământ. Și să nu
zică fățarnicii că asemăn pe Mitropolitul Primat, cu

Însuși Isus Christos, căci se știe că nu Mitropolitul Primat, dar cel din urmă nenorocit este în fața nedreptății egal cu Christos.

Tot sfânta Scriptură ne spune: *fiat justitia pereat mundus*. Să se facă dreptate chiar de ar pieri lumea.

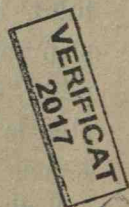
Dreptatea, acea simțire născută în inima fie-căruia din noi, cere o înaltă satisfacție în această chestiune și nu se va liniști până când nu va fi îndeștulată.

Să avem sete, să avem toame de dreptate, și vom fi săturați.

Lumea nu va peri pentru aceasta. Va peri cel mult până și suvenirea atentatului odios sub nume de judecată, plămădit de un guvern fără streajă și primit de un Sinod fără neatârnavă și a cărui victimă măreață a căzut un bătrân, un preot, un arhieru, un șef al bisericeii. Lucrurile nu pot să rămână așa.

De la un capăt al țerei până la cel-l'alt, de la Carpați până la Dunăre, să înălțăm către Rege, către Suveranul iubit și slăvit, într'un cuget, într'o suflare, un singur glas, un singur cuvânt: Să se facă dreptate ! Și printr'însa se vor împăca conștiințele, se va aduce pacea și iubirea unde este zavistie și ură, se va restabili cinstea Bisericeii, buna faimă a țerei și se va întări încă mai mult încrederea națiunii în alesul său.

În această speranță ne-am întrunit, cu aceasta să ne despărțim.

ERATA

La pag. 104, rîndul al 3-lea de jos, a se citi: «pentru a *necinsti* și a degrada...»;

La pag. 106, rîndul al 3-lea al al. III, a se citi fără semnele de exclamație și interogație;

La pag. 111, rîndul al 6-lea de jos, să se citească: «său între un supus *strein* și un român»;

La pag. 130, rîndul al 8-lea al al. IV, să se citească: «...și minciuna de astă-zî *prin* care se atribuie toate unui om...».

ERATA

VOLUMUL AL 2-LEA

▼▲ CUPRINDE

DISCURSURILE
PARLAMENTARE

1 = *

1905
2 = S | V, VI, XII, XXIV, 3, 25
39, 41, 42, 46

MH 66